॥ श्रीजिनाय नमः ॥

श्रीहरिभद्रसूरिकृतान्यष्टकानि

मूल, तेनो अर्थ, अने टीकानो भावार्थ.

संस्कृतपरथी गुजरातीमां

जामनगरनिवासि पंडित

श्रावक हीरालाल वि. हंसराज पासे

भाषांतर करावी

छपावी प्रसिद्ध करनार

श्रावक भीमसिंह माणेक

दिर
कोबा,
जि. गांधीनगर

मुंबई.

निर्णयसागर छापखानामां छाप्युं.

संवत १९५६. सने १९००.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रस्तावना.

सर्वे जैनबंधुओने मालुम थाय जे आ "अष्टक" नामनो ग्रंथ जैन धर्मना अति उत्तम ग्रंथ मांहेलो एक ग्रंथ छे. आ ग्रंथनी टीका पण अति विस्तारवाली तथा न्यायना विषयथी भरपूर छे. आ मूल ग्रंथना कर्ता महान आचार्य श्री हरीभद्रसूरिजी महाराज छे. तेमणे आ ग्रंथमां बत्रीश बाबतोपर तेना बत्रीस भागो पाडीने अति उत्तम विवेचन कर्युं छे. तथा ते दरेक बाबतोना आठ आठ श्लोको रचीने आ ग्रंथना बत्रीस अष्टको बनावेलां छे. ते बत्रीसे अष्टकोमां शुं शुं विषय वर्णव्यो छे? ते आ ग्रंथनी अनुक्रमणिकाथी तथा आ ग्रंथ संपूर्ण वांचवाथी जणाशे. हालना समयमां जैनधर्म संबंधी जे जे पुस्तको छपाइ बहार पडेलां छे, तेउथी पण आ ग्रंथ अति उत्तम तथा जैनधर्मनुं रहस्य जाणवानी इछावालाने घणोज उपयोगी छे. अने ते विषेनुं अत्रे वधारे वर्णन नहीं करतां आ ग्रंथ आद्यथी ते अंतसुधि वांची जवानीज अमो सर्वने भलामण करीए छीए. आ पुस्तकमां तेना मूलश्लोको, तेनो अर्थ तथा टीकानो भावार्थ पण विस्तारथी दाखल करेलो छे. आ ग्रंथ मूल संस्कृत भाषामां होवाथी, हालना समयमां ते भाषानुं सर्वने जाणपणुं नहीं होवाथी अमोए तेनुं गुजराती भाषांतर जामनगर निवासि पंडित श्रावक हीरालाल वि. हंसराज पासे करावी छपावी प्रसिध्ध कर्युं छे. आ मूल ग्रंथना कर्ता श्रीमहान आचार्य हरिभद्रसूरीजा छे, तथा तेनी अति उत्तम अने न्यायगर्भित टीका श्री जिनेश्वरसूरिजी महाराजे बनावेली छे; अने ते टीकाने श्री अभयदेवसूरीश्वरजीए शोधेली छे. अने तेटलामाटे ते त्रणे आचार्योनो जे टुंक

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

इतिहास अमोने मलेलोछे, ते वाचक वर्गने विदित थवा माटे अत्रे प्रसंग होवाथी नीचे लखीए छीए.

श्री हरिभद्रसूरिजी महाराज.

आ मूल ग्रंथना कर्ता श्री हरिभद्रसूरिजी महाजनो जन्म विक्रम संवतना पांचमा सैकामां संज्ञवे छे. तेमणे सर्व मली चौदसोने चम्मालीस ग्रंथो बनाव्या कहेवाय छे. तेओ प्रथम ज्ञाते ब्राह्मण हता; अने महा विद्वान हता. छेवटे वेदादिकमां कहेली हिंसादिक जोइने, ते धर्म तजीने तेमणे श्री जैनधर्मनी दीक्षा लीधी. तेमणे बनावेला ग्रंथोमां अनेकांतजयपताका (टीका—श्री मुनिचंद्रसूरि), शिष्यहिता नामनी आवश्यक सूत्रनी टीका, उपदेशपद, सिद्धर्षि माटे बनावेली चैत्यवंदनवृत्ति (ललित विस्तरा), जंबुद्वीप संग्रहणी (टीका—श्री प्रज्ञानंदसूरि), ज्ञानपंचकविवरण, दर्शनसप्ततिका, दशवैकालिकनिर्युक्तिटीका, दशवैकालिकबृहद्वृत्ति, दीक्षाविधिपंचासक, धर्मबिंदु, ज्ञानचित्रिका, पंचासकवृत्ति, मुनिपतिचरित्र, लग्नकुंडलिका, वेदबाह्यतानिराकरण, श्रावकधर्मविधिपंचासक, समरादित्यचरित्र, योगबिंदुप्रकरणवृत्ति, पंचसूत्रवृत्ति, व्यवहारकल्प, योगदृष्टिसमुच्चय, षोडशक, तथा अष्टकजी विगेरे हाल दृष्टिए पडता मुख्य ग्रंथो छे. एवी रीते तेमणे बनावेला महान ग्रंथोज तेमनुं अपूर्व ज्ञान जणावी आपे छे. तेमना बनावेला दरेक ग्रंथोने छेडे "विरह" शब्द आवेछे. अने ते विरहांकथी श्री हरिभद्रसूरिजीनी कृतिनी साबिती थायछे. गच्छोत्पत्तिप्रकरणमां विक्रम संवत पांचसो पांत्रिसमां (५३५) तेमनुं देवलोक गमन कहेलुं छे.

श्री जिनेश्वरसूरिजी महाराज.

आ "अष्टकजी" नामना ग्रंथनी टीका करनारा श्री जिनेश्वरसूरिजी महाराज विक्रम संवत एक हजारना सैकामां विद्य-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

मान हता, एम संभवे छे. ते श्री वर्धमानसूरिश्वरजी महाराजना शिष्य हता; अने श्री अभयदेवसूरि, जिनचंद्रसूरि, तथा जिनभद्रसूरिजीना गुरु हता. तेउ संसारीपणामां सोम नामना ब्राह्मणना पुत्र हता, तथा तेमनुं नाम शिवेश्वर हतुं; तथा मालवाना रहेवासी हता. तेउ गुजरातना राजा दुर्लभसेनना समयमां चैत्यवासीउ साथे धर्मवाद करवाने पोताना भाइ बुद्धिसागरनी साथे गुजरातमां अव्या हता; तथा त्यां दुर्लभसेनराजानी सभामां, सरस्वतीभांडागारमांथी मगावेलीदशवैकालिकनी टीकामांथी साध्वाचारप्रकरण वांचीने तेमणे चैत्यवासीउंने हराव्या हता; अने एवी रीते सभाने जीतवाथी, राजाए तेमने "खरतर" नामनुं बिरुद आप्युं हतुं. तेमणे आ अष्टकनी टीका विक्रम संवत १०८० मां जावालपुर नामना गाममां बनावी छे. वली तेमणे पंचलिंगीप्रकरण, वीरचरित्र, तथा संवत १०९२ मां आसापल्लीमां रहीने लीलावती कथा, तथा डींडी यानकमां रहीने कथानककोश विगेरे ग्रंथो बनाव्या छे.

श्री अभयदेवसूरिजीमहाराज.

आ ग्रंथनी टीकाना शोधनार श्री अभयदेवसूरिमहाराज पण विक्रम संवत एक हजारना सैकामां विद्यमान हता, तेम कहेवुं निर्विवादज छे. तेमनो जन्म धारा नगरीना व्यापारी धननी स्त्री धनदेवीनी कुक्षिए थयो हतो, तथा संसारीपणामां तेमनुं अभयकुमार नाम हतुं. ते श्री जिनेश्वरसूरिजी महाराजना शिष्य हता. तेमने विक्रम संवत १०८८ मां सोल वर्षनी वयेज आचार्यपदवी मली हती. अने तेथी तेमनो जन्म विक्रम संवत १०७२ मां होवानुं साबित थायछे. वली विचारामृत नामना ग्रंथमां कहेलुं छे के, तेमणे विक्रम संवत ११२४ मां धोलकामां रहीने श्रीहरिभद्रसूरिजी महाराजना बनावेला पं-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

चासक नामना ग्रंथपर टीका रची छे. तेम तेमणे त्रणथी माडीने अग्यार सुधिना एटले नव अंगोनी टीकाउ, जयतिहुअणस्तोत्र, जिनचंऽगणिजीए बनावेला नवतत्वप्रकरणनी टीका, निगोदषट्त्रिंशिका, पंचनिग्रंथविचारसंग्रहणी पुद्गलषट्त्रिंशिका, संग्रहणी, जिनभद्रजीए बनानेला विशेषावश्यकभाष्यपर टीका, हरिभद्रसूरिजीना बनावेला षोडशकनी टीका, देवेंद्र महाराजे बनावेला सतारिकप्रकरणनी टीका विगेरे अनेक ग्रंथो बनावेला छे. एवीरीते ६७ वर्षोनुं आयुष्य संपूर्ण करीने, विक्रम संवत ११३९ मां कपडवंजमां तेमनुं देवलोकगमन थयुं.

एवी रीते ते त्रणे महान आचार्योनो संक्षेपथी इतिहास जाणवो.

जीमसिंह माणेक.

प्रस्तावना रचनार
आ ग्रंथनुं गुजराती भाषांतर कर्ता
पंडित श्रावक हीरालाल वि. हंसराज.
जामनगरवाला.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अनुक्रमणिका.

आंक.	विषय.	पृष्ठ.
	(महादेवाष्टकम्) (१)	
१	टीकाकारनुं मंगलाचरण.	१
२	टीकाकारे करेली पोतानी लघुता.	२
३	महादेवनुं स्वरूप.	३
४	रागादिकनुं स्वरूप.	४
५	अन्यदर्शनीओना देवोमां रहेला रागादिकनुं तेओना दृष्टांतपूर्वक स्वरूप.	५
६	तात्विक महादेवना गुणातिशयनुं न्यायपूर्वक स्वरूप.	१०
७	तात्विक महादेवना लक्षणांतरनुं स्वरूप.	२७
८	वेदोना अपौरूषेयपणानुं खंडन.	२९
९	शास्त्रोनी त्रिकोटी परिक्षानुं स्वरूप.	३१
१०	तात्विक महादेवने आराधवाना उपायनुं स्वरूप.	३४
	(स्नानाष्टकम्) (२)	
११	द्रव्यस्नान तथा भावस्नाननुं स्वरूप.	३८
१२	अन्यदर्शनीओना सात प्रकारना निष्फलस्नाननुं स्वरूप.	३९
१३	द्रव्यस्नाननुं विस्तारथी स्वरूप.	४०
१४	द्रव्यस्नाननां कर्ताद्वाराए प्रधान अप्रधानपणानुं स्वरूप.	४२
१५	द्रव्यस्नानमां रहेला गुणोनुं स्वरूप.	४३
१६	साधुए शामाटे द्रव्यस्नान न करे? तेनो उत्तर.	४५
१७	शंकाश श्रावकनुं दृष्टांत.	४६
१८	भावस्नाननुं विस्तारथी स्वरूप.	५०
	(पूजाष्टकम्) (३)	
१९	बे प्रकारनी पूजानुं स्वरूप.	५२

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

आंक.	विषय.	पृष्ठ.
२०	सावद्य पूजानुं विस्तारथी स्वरूप.	५३
२१	सावद्य पूजानुं फल.	५७
२२	निरवद्यपूजानुं विस्तारथी स्वरूप.	५८
२३	आठ भावपुष्पोनुं स्वरूप.	५९
२४	निरवद्यपूजानुं फल.	६०
	(अग्निकारिकाष्टकम्) (४)	
२५	ध्यानरूप अग्निकारिकानुं स्वरूप.	६१
२६	अन्यदर्शनीओए कहेलुं अग्निकारिकानुं स्वरूप.	६२
२७	द्रव्य अग्निकारिकानुं फल.	६४
२८	पापोनी शुद्धिनो उपाय.	६५
२९	दीक्षिते शामाटे अग्निकारिका नहीं करवी? तेनुं स्वरूप.	६७
३०	अन्यदर्शनीओना शास्त्राधारे द्रव्य अग्निकारिकानुं दूषण.	६८
	(भिक्षाष्टकम्) (५)	
३१	त्रण प्रकारनी भिक्षानुं स्वरूप.	७०
३२	सर्वसंपत्करी नामनी भिक्षानुं स्वरूप.	७०
३३	पौरुषघ्नी भिक्षानुं स्वरूप.	७६
३४	वृत्तिभिक्षानुं स्वरूप.	७८
	(सर्वसंपत्करी भिक्षापूर्वक पिंडविशुद्ध्यष्टकम्) (६)	
३५	सर्वसंपत्करी भिक्षानुं विस्तारथी स्वरूप.	८२
३६	संकल्पित तथा असंकल्पित पिंडनुं स्वरूप.	८३
	(प्रछन्नभोजनाष्टकम्) (७)	
३७	साधुओने गुप्त भोजन करवानुं कारण.	८९
३८	साधुने प्रकट भोजनथी शीरीते पुण्यबंधन थाय छे? तथा तेथी शुं थाय छे? तेनुं स्वरूप.	९०
	(प्रत्याख्यानाष्टकम्) (८)	
३९	बे प्रकारना प्रत्याख्याननुं स्वरूप.	९९

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

आंक.	विषय.	पृष्ठ.
४०	द्रव्यप्रत्याख्याननुं विस्तारथी स्वरूप.	९७
४१	भावप्रत्याख्याननुं विस्तारथी स्वरूप.	१०१
	(ज्ञानाष्टकम्) (९)	
४२	त्रण प्रकारना ज्ञानोनुं स्वरूप.	१०३
४३	विषयप्रतिभास ज्ञाननुं स्वरूप.	१०३
४४	आत्मपरिणतिमद् ज्ञाननुं स्वरूप.	१०५
४५	तत्वसंवेदन ज्ञाननुं स्वरूप.	१०७
	(वैराग्याष्टकम्) (१०)	
४६	त्रण प्रकारना वैराग्योनुं स्वरूप.	१०९
४७	आर्तध्यान नामना वैराग्यनुं स्वरूप.	१०९
४८	मोहगर्भित वैराग्यनुं स्वरूप.	११०
४९	ज्ञानसंगत वैराग्यनुं स्वरूप.	११२
	(तपोऽष्टकम्) (११)	
५०	तप करवामां दुःख छे के, नहीं? तेनुं विस्तारथी वर्णन.	११४
५१	रत्नार्थी व्यापारीनुं दृष्टांत.	११८
	(वादाष्टकम्) (१२)	
५२	त्रण प्रकारना वादोनुं स्वरूप.	१२०
५३	शुष्कवादनुं स्वरूप.	१२१
५४	विवादनुं स्वरूप.	१२२
५५	धर्मवादनुं स्वरूप.	१२४
	(धर्मवादाष्टकम्) (१३)	
५६	धर्मनां प्रमाणोनुं स्वरूप.	१२७
	(एकांतनित्यपक्ष खंडनाष्टकम्) (१४)	
५७	अन्यदर्शनीओए मानेलुं आत्मानुं स्वरूप–	१३३
५८	एकांत नित्यात्माने अहिंसा आदिकनुं अघटमानपणुं	१३४

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

आंक.	विषय.	पृष्ठ.
	(एकांतानित्यपक्षखंडनाष्टकम्) (१५)	
५९	क्षणिक मतनुं खंडन	१४१
	(नित्यानित्यपक्षमंडनाष्टकम्) (१६)	
६०	हिंसाना त्रण प्रकारोनुं स्वरूप	१४७
६१	नित्यानित्यात्माप्रते हिंसादिकनुं घटमानपणुं	१४९
	(मांसभक्षणदूषणाष्टकम्) (१७)	
६२	मांसभक्षणनां दूषणो	१५४
	(अन्यदर्शनीयमतशास्त्रोक्तं मांसभक्षणाष्टकम्)(१८)	
६३	मांस शब्दनो निरुक्तार्थ	१५९
६४	अन्य दर्शनीओए मानेला प्रोक्षित मांस भक्षणनुं स्वरूप	१६०
६५	अन्य दर्शनीओए मानेली श्राद्धनी विधि	१६१
	मद्यपानदूषणाष्टकम् (१९)	
६६	मद्यपाननां दूषणो.	१६३
६७	मद्यपानथी थएलां अन्यदर्शनीना ऋषिनां दूषणोनुंस्वरूप	१६५
	मैथुनदूषणाष्टकम् (२०)	
६८	मैथुननां दूषणो.	१६७
६९	मैथुननी प्रशंसा करवी न्याययुक्त नथी, तेनुं स्वरूप.	१७०
	सूक्ष्मबुद्ध्यष्टकम् (२१)	
७०	सूक्ष्मबुद्धिनुं स्वरूप.	१७३
	भावशुद्ध्यष्टकम् (२२)	
७१	भावशुद्धिनुं स्वरूप.	१७६
	शासनमालिन्याष्टकम् (२३)	
७२	शासनने मालिन्यपणुं लगाडवाथी थतां दूषणो.	१८०
७३	शासनने मालिन्यपणुं नहीं लगाडवाथी थतुं फल.	१८२

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

आंक.	विषय.	पृष्ठ.
	पुण्यादिचतुर्भंग्याष्टकम् (२४)	
७४	पुण्यानुबंधिपुण्यादि चारे ज्ञांगाउनुं स्वरूप.	१८२
	पितृभक्त्यष्टकम् (२५)	
७५	महावीरप्रभुए पितृभक्तिमाटे लीधेला अभिग्रहनुं स्वरूप	१८६
	(महादानस्थापनाष्टकम्) (२६)	
७६	श्रीवीर प्रभुना दाननुं स्वरूप	१८८
	(तीर्थकृद्दानाष्टकम्) (२७)	
७७	दानमाटे वीरप्रभुनुं स्वरूप	१९१
	(राज्यादिदानदूषणनिवारणाष्टकम्) (२८)	
७८	तीर्थंकरने राज्यादिकनुं दान देवामां अदोषपणुं	१९४
	(सामायिकाष्टकम्) (२९) (३०)	
७९	सामायिकनुं स्वरूप.	१९६
	देशनाष्टकम्. (३१)	
८०	प्रभु देशना शामाटे आपे छे? तेनुं स्वरूप.	२०१
	सिद्धस्वरूपाष्टकम् (३२)	
८१	मोक्षनुं स्वरूप.	२०३
८२	टीकाकारनी प्रशस्ति.	२०६
८३	ज्ञाषांतरकारनी प्रशस्ति.	२०७
८४	जाहेर खबर.	२०८

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

॥ श्री जिनाय नमः ॥

श्रीहरिभद्रसूरिकृतान्यष्टकानि

तथा

(मूलनी अने टीकानी गुर्जरभाषा.)

श्रीलीलायतनं वंदे, नीरजं नाभिजन्मिनम् ॥
संसारातपतप्तानां, दत्तानन्दकदम्बकम् ॥ १ ॥

टीकाकार श्रीजिनेश्वरसूरि मंगलाचरण करे छे.

आविःकृताशेषपदार्थसार्था,
दोषानुषक्तं तिमिरं विधूय ॥
गावःप्रथन्तेऽस्खलितप्रचारा,
यस्येह तं वीररविं प्रणम्य ॥ १ ॥
गुणेषु रागाद्धरिभद्रसूरे-
स्तदुक्तमावर्त्तयितुं महार्थम् ॥
विबुद्धिरप्यष्टकवृत्तिमुच्चै-
र्विधातु मिच्छामि गतत्रपोऽहम् ॥ २ ॥ युग्मम् ॥

अर्थ- प्रगट करेल छे सघला पदार्थोनां समूहो जेणे, एवी जेनी वाणीउं (पक्षे-सूर्यना किरणो) दोषरूपी अंधकारनो नाश करीने, (पक्षे-रात्रिसंबंधि अंधकारनो नाश करीने) अटकाव रहित अइ थकी विस्तार पामे छे; तेवा श्री वीर भगवान रूपी सूर्यने नमस्कार करीने, हरिभद्रसूरि महाराजनां गुणोने विषे (मने) राग होवाथी, तेनां महान अर्थवालां वचनने हृदयगोचर करवा सारु, निर्बुद्धि, तथा लज्जा विनानो एवो हुं उंचे प्रकारे अष्टकनी टीका करवाने इछुं छुं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे टीकाकार पोतानी लघुता दर्शावे छे.

सूर्यप्रकाश्यं क्व नु मण्डलं दिवः,
खद्योतकः क्वास्य विभासनोद्यमी ॥
क्व धीशगम्यं हरिभद्रसद्वचः,
क्वाधीरहं तस्य विभासनोद्यतः ॥ ३ ॥
तथापि यावद्गुरुपादभक्तेः,
विनिश्चितं तावदहं ब्रवीमि ॥
यदस्ति मत्तोऽपि जनोऽतिमन्दो,
भवेदतस्तस्य महोपकारः ॥ ४ ॥

अर्थ- सूर्यथी प्रकाश थतुं एवुं आकाशमंडल क्यां !!! अने ते आकाशने प्रकाशित करवाने उद्यमवंत थतुं एवुं पतंगीउं क्यां !!! (तेमज) बुद्धिवानथी जाणी शकाय एवुं हरिभद्रसूरिजीनुं वचन क्यां !!! अने ते वचनने प्रकाशित करवाने उद्यमवंत थएलो एवो हुं क्यां !!! तो पण गुरुनां चरणनी सेवाथी जेटलुं में निश्चय करेलुं छे, तेटलुं हुं कहुं छुं; क्रेम के, माराथी पण वधारे मंद माणस (आ दुनियामां) छे, अने तेटला माटे तेने तेथी मोटो उपकार थाय.

आ जगतमां सारी रीते ग्रहण थएलुं छे, नाम जेमनुं एवा श्री हरिभद्रसूरि, मिथ्यात्विउंने मांहोंमांहें विवाद करता, तथा नठारां कार्योथी पोते नाश पामेला, अने असत्य उपदेशथी बीजाउंने पण नाश करता जोइने, तेउं बन्नेने उपकार करवा माटे बत्रीश प्रकारनां शासनोवालुं शास्त्र बनाववानी इच्छा करता हवा. अने ते शास्त्रनां श्रेयपणाथी कदाच विघ्ननी प्राप्ति थाय, तो तेने दूर करवा माटे, असाधारण गुणोनां समूहरूपी मणिउंना समूहने उत्पन्न करवामां समुद्रनी परें आचरण करता, एवा कोइ उत्तम पुरुषने नमस्कार करवा रूप " भावमंगल " आचार्य महाराज करे छे; (कारण के,) एवी रीते मंगलाचरण करवानी प्रवृ-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

त्ति सघला पारलौकिक प्रयोजनोने विषे घणु करीने सिद्धांतथीज जणाएली छे. अने ते मंगलाचरण पण कोइ उत्तम पुरुषनीज स्तुतिरूप करेलुं प्रमाण गणाय; अने एवा उत्तम पुरुषनो निर्णय करवामां कुशास्त्रोमां अनुयायि लोको वादविवाद करे छे; माटे ते विवादनुं निवारण करवा माटे ते उत्तमोत्तम पुरुषनुं स्वरूप देखाडता थका (आचार्य महाराज) प्रथम " महादेवाष्टक " नामनुं पेहेलुं अष्टक कहे छे. महादेवनुं खरेखरुं महत्त्व जगतनां सघला मनुष्योने न मली शके, एवा कोइ अतिशय विशेषे करीने होय छे; अने ते अतिशयो अपायापगम, ज्ञान, वचन, सुख आदिको छे. वली ते अतिशयोमां "अपायापगम" नामनो अतिशय बीजा सघला अतिशयो करतां पेहेलो छे; माटे ते अतिशयनुं स्वरूप बे श्लोकोएं करीने आचार्य महाराज प्रथम कहे छे.

यस्य संक्लेशजननो, रागो नास्त्येव सर्वथा ॥
नच द्वेषोऽपि सत्त्वेषु, शमेन्धनदवानलः ॥ १ ॥
नच मोहोऽपि सज्ज्ञान–ह्लादनोऽशुद्धवृत्तकृत् ॥
त्रिलोकख्यातमहिमा, महादेवःसउच्यते ॥२॥ युग्मम्

अर्थ–जेने क्लेशने उत्पन्न करनारो राग सर्वथा प्रकारे नथीज, तथा समतारूपी काष्ठने दावानल समान एवो प्राणीउने विषे द्वेष पण नथी, तेम सत्य ज्ञानने आह्लादन करनारो, अने अशुद्ध आचरण करनारो एवो मोह पण नथी, तथा जेनो, महिमा त्रणे लोकोमां प्रख्यात छे, तेवा देवने "महादेव" कहेवाय.

टीकानो भावार्थ–जे कोइ देवविशेषने राग नथीज, ते महादेव कहेवाय, एवो आ श्लोकनो संबंध छे; अहीं जे कोइ (संसार समुद्रथी) पार पहोंचेला एवा बुद्ध, विष्णु, शंकर, ब्रह्मा

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

आदिक गमे ते देवनो सामान्य निर्देश करीने आचार्य महाराजे पोतानुं मध्यस्थपणुं देखाड्युं छे. केमके तेज कहे छे के–

पक्षपातो न मे वीरे, न द्वेषः कपिलादिषु ॥
युक्तिमद्वचनं यस्य, तस्य कार्यः परिग्रहः ॥ १ ॥

(अर्थ–मारे वीर प्रत्युमां पक्षपात नथी, तेम कपिल आदिकमां द्वेष पण नथी; पण जेनुं वचन युक्तिवालुं छे, तेनुं ग्रहण करवुं.)

एवी रीते आचार्य महाराजे पोतानुं मध्यस्थपणुं देखाडीने पोतानां वचनमां सांभलनाराओने उपादेय बुद्धि उत्पन्न करी; केम के, आग्रह विनानां वक्ताथी तत्त्वनुं जाणपणुं थाय छे. कह्युं छे के,

आग्रहीबतनिनीषतियुक्तिं, यत्रतत्रमतिरस्यनिविष्टा ॥
पक्षपातरहितस्यतुयुक्ति-र्यत्रतत्रमतिरेतिनिवेशम् ॥१॥

अर्थ–आग्रही माणस ज्यां पोतानी बुद्धि पहोंचे छे, त्यां युक्तिने खेंची जाय छे, अने निष्पक्षपातीनी बुद्धि ज्यां युक्ति होय छे, त्यां पहोंचे छे.

हवे पूर्वापर विरोध न आवे, एवुं रागनुं स्वरूप प्रतिपादन करवामाटे कहे छे; समस्तपणायें करीने क्लेशने उत्पन्न करनारो, एटले आत्मानां स्वाभाविक शांतपणाने बाधा करनारो एवो जेने राग नथी, तेने "महादेव" कहीयें. त्यारे अहीं वादी शंका करे के, जेने क्लेशने उत्पन्न करनारो एवो राग नथी, तेने "महादेव" कहीएं; एवी रीते ज्यारे तमोए अंगीकार कर्युं; त्यारे शुं तमोए अंगीकार करेला महादेवने "अक्लेशने उत्पन्न करनारो" एवो राग छे? वली तमोए अंगीकार करेला महादेवने तो प्रकारांतरथी, एटले कोइ बीजा प्रकारथी पण राग छे, एम तमारी कहेवानी इछा नथी; माटे रागने "क्लेशने उत्पन्न करनारो" एवुं जे तमोए विशेषण आप्युं छे, ते फोकटनुं छे. (हवे ते वादीने प्रत्युत्तर दीये छे के) जे वस्तुनो स्वभाव जाणवामां आवतो नथी, तेनो स्व-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

भाव प्रगट करवामाटे विशेषणनी खास जरूर छे; केमके, परमाणु शब्दनो अर्थ समजवामाटे "अप्रदेश" (जेना भागो थइ न शके तेवुं) एवुं विशेषण मुकवुं पडे छे; तेम अहीं पण रागनुं स्वरूप जाणवामाटे "संक्लेशजननो" एवुं विशेषण सार्थकज छे. एवी रीते आत्मानां स्वरूपने उपरंजन करनारो राग जेने बिलकुल अंशमात्र पण नथी, तेने महादेव कहीएं. अहीं कोइ शंका करे के, उपशांतमोहावस्थामां अथवा उदयनी अपेक्षाए कदाचित रागनां कोइ पण वेदनी अपेक्षाए ते (राग) होय; तो तेने माटे ते वादीने कहे छे के, ते प्रस्तुत महादेवने तो "सर्वथा" एटले बंध, उदय अने सत्तानां लक्षणवाला विषयराग, स्नेहराग, तथा दृष्टिराग, द्रव्य, क्षेत्र, काल अने भावथी पण नथी. वली ते महादेवने (उपर कहेलो) केवल रागज नथी, एटलुंज नहीं, पण तेमने प्राणीउपर द्वेष पण सर्वथा प्रकारे नथी. अहीं प्राणी-उपर द्वेषनो अभाव कहेवानी मतलब ए के, क्रोध अने मानरूप एवो जे द्वेष, ते प्राणीउनाज विषयवालो छे; अर्थात ते द्वेष प्राणी-उपरज थाय छे. केमके अजीव पदार्थोपर जे द्वेष करवो ते मोटी मूर्खाइ छे. केमके, कह्युं छे के,

किं एतो कट्ठयरं, मूढो जं थाणुगंमि अप्फडिओ ॥
थाणुस्स तस्स रुस्सइ, न अप्पणो दुप्पउत्तस्स ॥ १ ॥

(अर्थ–आथी वधारे दुःखदायक (बीजुं) शुं छे? के कोइ मूढ माणस झाडनां वुंठसाथे अथडाइ पडीने, ते वुंठपर गुस्से थाय छे, पण पोतानी गफलतीप्रते गुस्से थतो नथी!)

वली राग तो जीव अने अजीव बन्ने पदार्थोपर थाय छे, माटे ते महाविषयवालो होवाथी तेनुं प्रथम ग्रहण करेलुं छे.

अहीं वली वादी शंका करे के, अप्रीतिनां लक्षणवालो द्वेष स्पर्श आदिक विषयोमां अजीव पदार्थोपर पण थाय छे; जेम के, कांटा आदिकनो स्पर्श थवाथी तेनापर द्वेष थाय छे, अने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

आ महादेवने तो सर्वथा प्रकारे द्वेष नथी, माटे "प्राणीउपर तेने द्वेष नथी" एम कहेवुं अयुक्त छे.

त्यारे वादीने कहे छे के, एम नहीं; प्राणीउपर द्वेष नथी, एटले वैरीरूप एवा अन्य दर्शनीउपर पण आ महादेवने द्वेष नथी; केम के, आ वात तो लोकोमां पण प्रसिद्ध छे के, सरखेसरखाउमां आपसआपस अदेखाइ होय छे; अने एवी रीते जेने ज्यारे शत्रु अथवा मित्रपर पण द्वेष नथी, त्यारे ते महादेवने अजीव पदार्थोपर द्वेष तो बिलकुल संभवेज नहीं. अर्थात ते महादेवने जेम जीवपर द्वेष नथी, तेम अजीवपर पण द्वेष नथी.

हवे ते केवो द्वेष नथी ? ते कहे छे.

क्षमा आदिकना भावरूप जे काष्ठ, तेने बालवाने दावानल सरखो द्वेष नथी.

हवे ते महादेवने उपर कहेला रागद्वेषज नथी, एटलुंज नहीं, पण जेने सर्वथा प्रकारे मोह पण नथी; हवे ते मोह केवो, ते कहे छे.

यथार्थ पदार्थोने देखाडनारुं, अथवा उत्तम पदार्थोनुं जे ज्ञान तेने आछादन करवानो छे स्वभाव जेनो, तथा कलंकयुक्त चेष्टा करनारो, एवो मोह आ प्रस्तुत महादेवने नथी.

वली जेनो महिमा त्रणे लोकोमां प्रख्यात छे, तेने "महादेव" कहियें; केम के, सघला मनुष्योनां समूह, देव, इंद्र आदिकने कदर्थना करवामां समर्थ एवा रागादिक शत्रुउनां समूहने दूर करवामां जे समर्थ होय, तेनोज आ त्रण जगतमां महिमा गवाय छे, अने तेज उत्तम पुरुष माणसोनां समूहमां मुकुटसमान छे. कह्युं छे के,

रागद्वेषमहामोहैः, कदर्थितजगज्जनैः॥
नाभिभूतं मनो यस्य, महिम्ना तस्य कः क्षमः॥१॥

(अर्थ-दुःखी करेल छे जगतनां लोकोने जेणे, एवा राग,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

द्वेष अने महामोहवडे करीने, जेनुं मन पराजव पामेलुं नथी, एवा पुरुषनां महिमानी कोण बरोबरी करी शके तेम छे?)

एवी रीते उत्तम गुणोनां समूहरूप मणिउंने उत्पन्न करवामा समुद्र सरखा "महादेव" बुद्धिवानोने स्तुति करवा लायक छे; अने महादेवनुं खरुं स्वरूप जाणवावाला माणसो तो तेनेज "महादेव" कहे छे; पण जेनुं पराक्रम राग आदिक शत्रउंथी हणाएलुं छे, तेने "महादेव" कहेता नथी.

वली अहीं वादी शंका करे छे के, सघला प्राणीउंमां राग तो होय छेज, माटे (कोइने पण) सर्वथा तेनो अजाव संजवेज नहीं.

त्यारे वादीने हवे प्रत्युत्तर आपे छे के, एम नहीं. जो के, सघला प्राणीउंने रागद्वेषनो अजाव नथी थतो, तोपण अमुक प्राणीउंने तेनो अजाव थाय पण छे, माटे एवी रीते तारी शंकामां व्यजिचार दोष आव्यो. केम के, आपणने पोताने पण कोइ अप्रिय वस्तुमां ज्यारे रागनो अजाव मालुम पडे छे, तो ते दृष्टांतथी अनुमान करी लेवुं के, एवो पण कोइ माणस होवो जोइएं के, जेने तमाम वस्तुउंपर बिलकुल रागनो अजावज होय; अने तेम कहेवामां कंइं विरोध आवतो नथी. केम के, कह्युं छे के,

दृष्टो रागाद्यभावस्तु, क्वचिदर्थे यथात्मनः ॥
तथा सर्वत्र कस्यापि, तद्भावे नास्ति बाधकम् ॥१॥

(अर्थ—जेम कोइ कोइ कार्यमां आपणने पोताने पण (अनिष्ट वस्तु आदिकपर) रागनो अजाव देखाय छे, तेम कोइ माणसने सघली वस्तुउंपर पण रागनो अजाव होय, (एम मानवामां) कंइं बाधा नथी.)

वली वरसादनी श्रेणि आदिकनी पेठे, पुष्कलिक जावो जेम थोडा, वधारे, अने तेथी पण वधारे नाश थता देखाय छे, तेम आ राग आदिको ज्यारे थोडा नाश थता देखाय छे, त्यारे तेउं-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

नो सर्वथा क्षय थवो पण संभवितज छे. केम के, कह्युं छे के,

देशतो नाशिनो भावा, दृष्टा निखिलनश्वराः ॥
मेघपंक्त्यादयो यद्वद्–देवं रागादयो मताः ॥ १ ॥

(अर्थ–जेम थोडा नाश पामता एवा वरसादनी श्रेणि आदिक जावो, सर्वथा नाश पामता देखाएला छे, तेम राग आदिको पण थोडा अने सर्वथा पण नाश पामता मनाएला छे.)

वली अहीं वादी शंका करे के, कदाच (तमारा कहेवा प्रमाणे) कोइने ते राग आदिकोनो सर्वथा अभाव संभवी शके, पण ते चित्तवृत्तिरूप होवाथी जाणी शकाय तेम नथी, माटे ते राग-द्वेषादिक विनानो "पुरुषविशेष" शीरीते जाणी शकाय ?

तेने माटे वादीने प्रत्युत्तर आपे छे के, तेवा पुरुषनां स्वरूप अने चरित्रथी तेने जाणी शकाय छे. केमके, जेनुं स्वरूप स्त्री-रहित, हथियार रहित, अने रुद्राक्ष रहित होय, तथा जेनुं चरित्र शृंगारादिक रस रहित, फक्त एकांत शांतरसमयज होय, अने अंतरंग वैरीने जीतनारुं होय, पण असमंजस न होय, तेने "वीतराग" जाणवा. कह्युं छे के,

रागोऽङ्गना संगमनानुमेयो, द्वेषो द्विषद्दारणहेतुगम्यः ॥
मोहः कुवृत्तागमदोषसाध्यो, नो यस्य देवः स स चैवमर्हन्

अर्थ– स्त्रीनां संगमथी रागनुं अनुमान थाय छे, वैरीने मारवाथी द्वेषनुं अनुमान थाय छे, दुष्ट आचरणोनां दोषथी मोहनुं अनुमान थाय छे; माटे ते त्रणे जेने नथी, एवा देव तो श्री अरिहंतप्रभुज छे. वली,

शृंगारादिरसांगारै, र्न दूनं देहिनां हितम् ॥
एकांतशांततोपेत, मार्हतं वृत्तमद्भुतम् ॥ १ ॥

अर्थ– शृंगार आदिक रसरुपी अंगाराओथी करीने जेथी प्राणीओनुं हित नष्ट थयुं नथी, तथा एकांत शांत रसमय, एवुं अरिहंत प्रभुनुं वृत्त आश्चर्यकारक छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अने बीजा देवोनुं तो रागादिकपणुं, अनुचित रूप, तथा अनुचित चरित्र तो (लोकोमां) प्रख्यातज छे. ते कहे छे.

ब्रह्मा लूनशिरा हरिर्दृशिसरुक् व्यालुप्तशिश्नो हरः
सूर्योप्युल्लिखितोऽनलोप्यखिलभुक्सोमःकलंकांकितः
खर्नाथोऽपि विसंस्थुलःखलुवपुःसंस्थैरुपस्थैः कृतः
सन्मार्गस्खलनाद्भवन्तिविपदःप्रायःप्रभूणामपि ॥ १ ॥

अर्थ–उत्तम मार्गथी भ्रष्ट थवाथी ब्रह्मा छेदाएला मस्तकवालो, विष्णु आंखमां रोगवालो, महादेव छेदाएला लिंगवालो, सूर्य उखडेली चांबडीवालो, अग्नि सर्व भक्षण करनारो, चंद्र कलंकवालो, तथा इंद्र हजार योनिउंवालो थयो; माटे एवी रीते कुराचरणथी समर्थोने पण प्रायें करीने आपदाउ आय छे.वली,

यद्ब्रह्मा चतुराननः समभवद्देवो हरिर्वामनः
शक्रोगुह्यसहस्रसंकटतनुर्यच्च क्षयी चंद्रमाः
यज्जिह्वादलनाभवापुरहयो राहुः शिरोमात्रतां
तृष्णे देवि विडंबनेय-मखिला लोकस्य रेत्वत्कृता ॥२॥

अर्थ–ब्रह्मा चार मुखवालो थयो, विष्णुदेव वामनरूप थयो, इंद्र एक हजार योनिवालां शरीरवालो थयो, नागो चीराएली जीभवाला थया, राहुनुं फक्त माथुंज रह्युं; माटे हे तृष्णादेवी! आ सघली लोकोनी विडंबना तारी करेली छे.

हवे ते ब्रह्मानुं मस्तक शी रीते छेदाणुं? ते कहे छे.

एक समये तेंत्रीस क्रोड देवताउं एकठा थया, तथा तेउं मांहोंमांहें (पोतपोताना) माबापोनुं वर्णन करवा लाग्या; त्यारे तेउंए कह्युं के, अहो!!! एक महादेवनां माबापो जणातां नथी; ते सांभली एके कह्युं के, महादेवने माबाप छेज नहीं; ते वचन सांभलीने ब्रह्माए मत्सर लावीने पोताना पांचमा गर्दभ आकारवालां मुखथी कह्युं के, सघली बाबतोनो जाणनार हजु हुं जीवतो बेठो छुं, छतां एम कोण कही शके छे के, महादेवना

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

माबाप जणातां नथी ? हुं तेना माबापने जाणुं बुं; एम कहीने ते तेनुं वर्णन करवा लाग्यो. पछी नहीं प्रकाशवा लायक एवी वातने प्रकाशित करवाना आरंभथी कोप पामीने महादेवे पोतानी टचली आंगलीरूपी तलवारथी सघला देवोनी समक्ष झट लेइने ब्रह्मानुं गर्दभमुख कापी नाख्युं. एवी रीते ब्रह्मा छेदाएला मस्तकवालो थयो. वली तेने माटे बीजाउं नीचेप्रमाणे पण कहे छे.

एक दहाडो ब्रह्मा अने विष्णुने पोतपोतानी मोटाइवास्ते विवाद थयो; पछी तेउं (तेनो निर्णय करवामाटे) महादेवपासे गया. त्यारे महादेवे कह्युं के, तमारा विवादथी सर्युं. पण तमो बन्नेमांथी जे कोइ मारा लिंगनो अंत लावशे ते ऊंचा दरजानो, अने जे अंत नहीं लावे, तेने तेनाथी नीचा दरजानो जाणवो. (ते सांभली) विष्णु ते लिंगनो अंत लेवामाटे पातालमां गयो. एवी रीते घणुं चाल्यो, पण त्यां रहेला वज्रसरखा अग्निथी जवाने शक्तिवान् न थवाथी तेना अंतने पाम्यो नहीं. अने एवी रीते संतापथी श्याम शरीरवालो थइने पाछो वलीने ते महादेवपासे आव्यो, अने कह्युं के तमारा लिंगनो तो पार पण आवतो नथी. एवी रीते ब्रह्मा पण ऊंचे जवा लाग्यो, पण ते महादेवना लिंगनो अंत न पामवाथी खेद पामवा लाग्यो; पण एटलामां लिंगना मस्तकपरथी पडती केतकीनी माला तेने मार्गमां मली. त्यारे ब्रह्माए तेणीने पूछ्युं के, तुं क्यां हती? त्यारे तेणीए कह्युं के, महादेवनां लिंगना मथालेथी हुं आवुं बुं. त्यारे फरीने ब्रह्माए तेणीने पूछ्युं के तने त्यांथी आवतां केटलोक वखत थयो ? त्यारे तेणीए कह्युं के, मने त्यांथी आवतां ७ मासो थया. पछी ब्रह्माए कह्युं के, महादेवना लिंगनो अंत लेवावास्ते हुं जउं बुं; पण जे ७ महीनानो मार्ग तें बताव्यो तेथी तो हुं हवे कंटाली पाछो वलीश; कारण के, ते बहु दूर छे; हवे तारे मारुं एक कार्य करवुं जोइशे; ते ए के, महादेव ज्यारे पूछे, त्यारे "हुं लिंगनो अंत पाम्यो बुं"

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एवी रीतनी तारे मारी साक्षी पुरवी. पछी ते वात केतकीए पण अंगीकार करी. पछी ब्रह्मा तो ते केतकीने साथे लेइने महादेवनी पासे आव्यो. अने तेने कह्युं के, हुं तारा लिंगनो अंत पाम्यो छुं; अने वली तने खातरी थवा माटे हुं आ केतकीनी माला पण त्यांथी लाव्यो छुं. त्यारे महादेवे केतकीने पुछवाथी तेणीए पण एमज कह्युं. ते सांभली महादेवे विचार्युं के, मारुं लिंग तो अनंत छे; छतां आ बन्ने तेनो अंत ठरावे छे; माटे आ बन्ने जूठा छे; एम विचारि क्रोध चडवाथी महादेवे पोतानी टचली आंगलीरूपी कुहाडाथी ब्रह्मानुं गर्दनरूप मस्तक छेदी नांख्युं; तथा केतकीने पण त्यारथी श्राप आपीने दूर करी.

विष्णुनी आंखोमां रोग थयो, तेने माटे नीचे प्रमाणे संभलाय छे.

एक दहाडो दुर्वासा नामना ऋषिने उर्वशी नामनी अप्सरा साथे भोगविलास करवानी इछा थइ. त्यारे उर्वशीए तेने कह्युं के, तुं जो कोइ अपूर्व वाहनपर बेसीने आवे, तो हुं तने इछीश. त्यारे ते वात दुर्वासाए कबुल करी. पछी ते विष्णु पासे गयो. त्यारे विष्णुए आदरमानथी आववानुं कारण पूछ्युं; त्यारे तेणे कह्युं के, हुं देवलोकमां जवाने इछुं छुं. माटे तारे तारी स्त्रीसहित बलदनुं रूप करी रथमां मने बेसाडी त्यां लेइ जवो; पण रस्ते चालतां तमारे पाछुं वालीने जोवुं नहीं. पछी विष्णुए भक्तिथी तथा (श्राप आदिकना) भयथी ते कबूल कर्युं; तथा तेने लेइने त्यांथी चाल्यो. हवे लक्ष्मी तो स्त्रीजाति होवाथी पुरुषनी बरोबर चालवाने अशक्त थवाथी ऋषि तेने चाबुकथी वारंवार मारतो थको हांकवा लाग्यो. एटलामां विष्णुए स्नेहने लीधे पोतानी स्त्रीने पडतो मार सहन न थवाथी पाछुं फरीने जोयुं. एवी रीते विष्णुए प्रथम अंगीकार करेली वात नहीं पालवाथी, ते कोप पामेला ऋषिए तेनी आंखमां चाबुक मार्यो; अने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तेथी विष्णुनी आंखमां रोग थयो. बीजाउं वली ते विषे नीचे प्रमाणे कहे छे.

एक वखते विष्णु कोइ नदीने किनारे तप करता हता; त्यां कोइ तापसी स्नान करती हती. ते वखते ते तापसणीनुं अंग वस्त्र रहित होवाथी विष्णुए तेणीनापर कामविकारथी दृष्टि नांखी; तेम करतां तेने तापसणीए जोवाथी श्राप आपीने रोगिष्ट आंखवालो कर्यो.

महादेव छेदाएला लिंगवालो थयो,ते नीचे प्रमाणे.

दारुवन नामना तपोवनमां केटलाक तापसो रहेता हता. तेउंनी झुंपडीउमां हमेशां महादेव पोताना अलंकारो सहित, तथा घंटाना नाद अने तुंबरुनां झणकारथी सघली दिशाउंने गजावतो थको भिक्षामाटे आवतो हतो; तथा त्यां पोताना रूपथी कामविकारने प्राप्त थएली एवी तापसणीउं साथे भोगविलास करवा लाग्यो. पछी एक दहाडो तेना आ कुराचरणनी ऋषिउंने मालुम पडवाथी तेउंए गुस्से थइने श्राप आपी तेना लिंगनो छेद कर्यो. अने तेम करवाथी सघला माणसोने संताननी उत्पत्ति थवी बंध पडी गइ. आ जोइने देवताउंए विचार्युं के, आवी रीते एकी वेलाए आ मुनिओनो संहार न थाय तो सारुं; एम विचारि तेउंए तापसोने समजावी शांत पाड्या. त्यारे तेउंए पाछुं महादेवनुं लिंग जेवुं हतुं तेवुं कर्युं; पण तेनी साथे एवुं कह्युं के, पूर्वकाले ते लिंग जे हमेशां स्तब्ध हतुं, ते हवे भोगनी वांछा होते उतेज स्तब्ध थशे; पछी त्यारथी माणसो पण पाछा लिंगयुक्त थया; अने प्रजानी उत्पत्ति थवा लागी.

सूर्य पण उखडेली चांबडीवालो थयो, ते नीचे प्रमाणे.

सूर्यने रन्नादेवी नामे एक स्त्री हती; तेणीने यम नामे एक पुत्र हतो; हवे ते स्त्री सूर्यनां तापने सहन नहीं करवाथी पोताना स्थानके पोताना सरखुं कृत्रिम रूप मूकीने, पोते घोडीनुं रूप करी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

समुद्रने किनारे रहेवा लागी. पछी ते कृत्रिम स्त्रीए शनैश्चर तथा भद्र नामना संतानोने जन्म आप्यो. एक दहाडो ते यमे बहारथी आवीने तेणीनी पासे भोजन माग्युं; पण तेणीए तेने आप्युं नहीं. त्यारे यमने क्रोध चडवाथी तेणीने तेणे लात मारी; तेथी तेणीए श्राप आपीने तेना पगनो नाश कर्यो; पछी यमे ते वात पोताना पिताने कही संभलावी; त्यारे सूर्य विचारवा लाग्यो के, सगी माता आम केम करे? माटे खरेखर आ आनी माता नथी; एम विचारतां तेणे तेनी (यमनी) माताने घोडीरूपे जोइ. पछी सूर्ये त्यां जइ तेणीनी इछाविरूद्ध बलात्कारथी तेनी साथे भोग भोगव्यो; अने त्यां अश्विन नामना बे देवोनी उत्पत्ति थइ; वली तेणीए क्रोधथी लाल थएली आंखोथी तेना तरफ (सूर्य तरफ) जोवाथी ते कुष्टी थयो; पछी सूर्य ते रोगथी मुक्त थवामाटे धन्वंतरीपासे गयो; त्यारे धन्वंतरीए कह्युं के, तारा शरीरनी चांबडी उखेड्या विना तुं निरोगी थइ शके तेम नथी; पछी सूर्ये चांबडी उखेडवा माटे धन्वंतरीने प्रार्थना करी; त्यारे ते वैद्यराजे कह्युं के, तारे ते सहन करवुं पडशे; नहींतर तने तजी देइश; त्यारे सूर्ये कह्युं के, हुं ते सहन करीश; पछी ज्यारे माथांथी मांडीने घूंटणसुधि चांबडी उखेडाणी त्यारे घणी पीडा थवाथी सूर्ये सीत्कार शब्द कर्यो; त्यारे धन्वंतरी पण चांबडी उखेडतो अटकी पड्यो; एवी रीते इछाविनानी स्त्रीने भोगववाथी, तथा उत्तम पुरुषनां मार्गथी स्खलित थवाथी तेने दुःख सहन करवुं पड्युं.

बीजाओ वली ते माटे नीचे प्रमाणे कहे छे.

घोडीना रूपवाली पोतानी स्त्रीसाथे भोग भोगवीने, तेणीना बापने ते सूर्य ठपको देवा लाग्यो के, तारी आ पुत्री मने तजीने बीजी जगोए जइ रहे छे. त्यारे तेणे सूर्यने कह्युं के, तारा शरीरना तापने ते सहन करी शकती नथी; तेथी ते बिचारी शुं करे? माटे जो तारे तेणीनुं प्रयोजन होय, तो तुं तारुं शरीर छोलाव? पछी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सूर्य (शरीर ढोलाववामाटे) धन्वंतरी पासे गयो; अने बाकीनुं वृत्तांत आगलनी वात मुजबज जाणी लेवुं.

अग्नि पण सर्वभक्षी नीचे मुजब कहेवाय छे.

कोइ एक ऋषि पोतानी कुंपडीमां रहेला अग्निने अत्यंत भक्तिपूर्वक आहुतीओवडे करीने पूजतो हतो. ते ऋषिए एक दहाडो ते अग्निने कह्युं के, तारे आ मारी स्त्रीनुं रक्षण करवुं; एम कही ते कंइ कार्यमाटे बहार गयो. एटलामां कोइक ऋषिए त्यां आवीने ते अग्निनी समक्षज ते स्त्रीसाथे भोगविलास कर्यो; पछी रक्षणवारमांज पेलो ऋषि पण त्यां आव्यो; तथा पोतानी हुशियारीथी तेणे जाण्युं के, आ स्त्रीने कोइ परपुरुषे भोगवी छे; एम विचारि तेणे अग्नि तथा स्त्रीने पूछ्युं के, अहीं कोण आव्युं हतुं ? ते सांभलती तेओए कंइ पण उत्तर आप्यो नहीं. त्यारे ते ऋषिए ज्ञानना उपयोगथी ते वृत्तांत जाणी लीधो; तथा रक्षण करवा आपेली वस्तुनुं रक्षण नहीं करवाथी, अने पूछ्याथी प्रत्युत्तर पण नहीं आपवाथी, ते ऋषिए अग्निपर कोपायमान थइने श्राप आप्यो के, तुं सर्वभक्षी थजे; अने त्यारथी ते अग्नि अशुचि पदार्थ विगेरेनो भक्षण करनारो थयो; अने एवी रीते, ते जे कंइ खाय, ते सघलुं देवताओने मले; केमके ते देवोनुं मुख छे. पछी देवोने अशुचि पदार्थोनो स्वाद आववाथी उद्वेग पामीने तथा ज्ञानथी श्रापनो वृत्तांत जाणीने, ते ऋषिपासे आवी तेने शांत करवा लाग्या; पण ते ऋषि शांत थयो नहीं; तो पण देवताओना आग्रहथी तेणे ते अग्निनी सात जीभो करी; अने त्यारथी ते अग्नि " सप्तार्चि " कहेवावा लाग्यो. पछी ते साते जीभोमांथी बे जीभोए करीने आहुतीओनेज भक्षण करवा लाग्यो; अने पांच जीभोथी तेने सर्वभक्षी तरीके स्थाप्यो.

वली चंद्र कलंकित थयो, तेनुं वृत्तांत नीचे प्रमाणे जाणवुं.

एक वखते चंद्र बृहस्पतिपासे भणवामाटे गयो; केमके बृह-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

स्पति देवोनो आचार्य छे; त्यां चंद्रे तेने घेर जणतां थकां ते बृहस्पतिनी स्त्रीसाथे जोगविलास करवा मांड्यो. ते वातनी बृहस्पतिने जाण थइ; त्यारे तेने तेणे श्राप आप्यो के, रे! गुरुनी स्त्री जोगवनार! तुं कलंकी थजे. एवी रीते चंद्र कलंकी थयो.

वली इंद्र पण हजार योनियोथी जरेलां शरीरवालो नीचे प्रमाणे थयो.

गौतम ऋषिने अहिल्या नामनी स्त्री हती. तेना रूपथी मोहित थएलो इंद्र तेनी कुंपडीमां जइने तेणीनी साथे जोग जोगववा लाग्यो; एटलामां त्यां ते ऋषि आवी चड्यो; त्यारे इंद्र पण तेना जयथी बिलाडानुं रूप करीने तेना घरमांथी निकलीने स्वर्गमां गयो; त्यारे मुनिए विचार्युं के, आ स्वाजाविक बिलाडो होवो न जोइए; एम विचारतां तेणे इंद्रने उलखी कहाड्यो; तेथी क्रोधथी तेणे इंद्रना शरीरमां श्रापथी हजार योनिउ करी; तथा पोताना शिष्योने तेने जोगववामाटे मोकल्या; पण मुनि गयो नहीं; पछी देवोए ते ऋषिने शांत पाडी खुशी करवाथी तेणे ते योनिउने बदले नेत्रो कर्यां.

हवे ब्रह्मा पण चार मुखवालो नीचे प्रमाणे थयो.

एक दहाडो ब्रह्मा मोटा उद्यानमां तपस्या करवा लाग्यो; ते वखते तेने चलायमान करवामाटे सघली अप्सराउनुं तलतल जेटलुं रूप लेइने इंद्रे तिलोत्तमा नामनी अप्सरा बनावी; तथा तेणीने अने बीजी अप्सराउने पण ब्रह्मापासे तेनी समाधिनो जंग करवामाटे मोकली. तेउ पण त्यां जइने पूर्वदिशासन्मुख बेठेला ते ब्रह्मानी समीपे गायन, नाच विगेरे करवा लागी. त्यां ब्रह्माने पोतानी सन्मुख लोचनवालो तथा मनवालो जोइने तेउए दक्षिण दिशामां जइ नृत्यादिक करवा मांड्युं. एवी रीते नष्ट थएली छे समाधि जेनी एवो ते ब्रह्मा लज्जाथी सन्मुख जोवाने अशक्त होवाथी तेउ प्रते पोतानुं बीजुं मुख करतो हवो. एवी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

रीते पश्चिम दिशाए अप्सराउं जवाथी ते दिशातरफ त्रीजुं, तथा उत्तर दिशाए जवाथी ते तरफ चोथुं, तथा आकाशमां उपर जवाथी पांचमुं मुख कर्युं. एवी रीते ब्रह्मा पांच मुखोवालो थयो. अने पाछलथी शंकरे ज्यारे तेनुं गर्दभमुख कापी नाख्युं, त्यारथी ते चार मुखवालो थयो.

विष्णु वामनरूपे थया, ते पण नीचे प्रमाणे.

एक वखते बलि नामना दानवने बांधवामाटे विष्णुए वामनरूप थइने फुंपडीमाटे तेनी पासेथी त्रण पगलां जमीन मागी; पछी ज्यारे बलिराजाए कबुल कर्युं, त्यारे तेणे त्रणे पगलांथी त्रणे लोकने रोकी लीधाथी स्थानविनाना ते बलिने पातालमां दाबी दीधो.

हवे चंद्र क्षयरोगवालो केम थयो ? तेने माटे कहे छे.

दक्षने सत्तावीस दीकरीउं हती; तेउने चंद्र परण्यो; ते सघलीउंमां रोहिणी उपरज तेनुं मन आसक्त थयुं; तेथी बीजी अणमानीतीउंए ते वात पोताना पिताने कही; त्यारे तेणे तेने क्रोधथी श्राप आपीने क्षयवालो कर्यो; पण पाछलथी देवोए तेने शांत पाड्याथी, तेणे तेने एक पक्षमां वृद्धिवालो कर्यो.

नागो पण नीचे प्रमाणे बे जीभोवाला थया.

एक वखते देवताउंए क्षीरसमुद्रने मथीने अंदरथी अमृत मेलव्युं; ते अमृतना कूंडां भरीने तेउंपर घास आछादित कर्युं; तथा तेनी रक्षामाटे नागोने बेसाड्या; पछी एकांत जोइने तेउंए ते अमृत पीवा मांड्युं; त्यारे तेमां रहेला डाभोथी तेउंनी जीभो चीराइ गइ.

बीजाउं वली ते माटे नीचे प्रमाणे कहे छे.

ज्यारे तेउंए अमृत पीवा मांड्युं, त्यारे इंद्रे वज्र मारवाथी तेउंनी जीभ चीराइ गइ.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

राहुनुं फक्त माथुंज रह्युं; ते नीचे प्रमाणे.

देवोए अमृतनां कुंडां जर्यां; अने तेनी रक्षामाटे तेउए विष्णुने बेसाड्यो. पछी विष्णु ज्यारे कंइक कार्यमां गुंथाया, त्यारे राहु ते पीवा लाग्यो. विष्णुए तेने तेम करतो जोइने तेना पर चक्र फेंकी तेनुं मस्तक छेदी नाख्युं; पण अमृत पीधेलुं होवाथी तेनुं मस्तक अजरामर थयुं.

एवी रीते "ब्रह्मानुं मस्तक केम छेदायुं" इत्यादि विस्तारथी विवेचन कर्युं. वली.

स एष भुवनत्रयप्रथितसंयमः शंकरो
बिभर्ति वपुषाधुना विरहकातरः कामिनीम्
अनेन किल निर्जिता वयमिति प्रियायाः करम्
करेण परिताडयन् जयति जातहासः स्मरः ॥ १ ॥

अर्थ–कामदेव पोतानी स्त्रीसाथे हाथमां ताली देइने महादेवनी हांसी करे छे के, त्रण जगतमां जेनुं संयम प्रख्यात छे, एवो महादेव स्त्रीनो विरह नहीं सहन करवाथी पोताना शरीरनीसाथे सेणीने राखे छे; अने ते महादेवे मने जीतेलो (कहेवाय छे;) ए केवी आश्चर्यकारक वात छे !!! वली,

दिग्वासा यदि तत्किमस्य धनुषा सास्त्यस्य
किं भस्मना । भस्माथास्य किमंगना यदि
च सा कामं परिद्वेष्टि किं ॥ इत्यन्योन्यविरु-
द्धचेष्टितमिदं पश्यन्निजस्वामिनो भृंगी सां-
द्रशिरावनद्धपरुषं धत्तेस्थिशेषं वपुः ॥ १ ॥

अर्थ–ज्यारे महादेव दिशारूपीज वस्त्रवालो छे, त्यारे तेने धनुषनी शी जरूर छे ? तथा ज्यारे धनुष राखे छे, त्यारे जश्मनी शी जरूर छे ? तथा ज्यारे जस्म चोळे छे, त्यारे स्त्रीनी शी जरूर छे ? तथा ज्यारे स्त्री राखे छे, त्यारे ते कामदेवनो शामाटे द्वेष करे छे ? एवी रीते पोताना स्वामिनुं परस्पर विरोधवालुं चेष्टित

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

जोइने, शृंगी केतां महादेवनो पार्षदगण मात्र नसो अने हाड-कांथीज बनेलुं पोतानुं खेदयुक्त शरीर धारण करे छे.

एवी रीते अपायापगम नामनां अतिशयनां द्वारें करीने महादेवपणुं वर्णव्युं.

हवे गुणातिशयना प्रतिपादनथी तेज महादेवनुं स्वरूप कहे छे.

यो वीतरागः सर्वज्ञो, यः शाश्वतसुखेश्वरः॥
क्लिष्टकर्मकलातीतः, सर्वथा निष्कलस्तथा ॥३॥
यः पूज्यः सर्वदेवानां, यो ध्येयः सर्वयोगिनाम्॥
यःस्रष्टासर्वनीतीनां, महादेवःसउच्यते॥४॥ युग्मम्

अर्थ–जे रागविनाना, सघलुं जाणनारा, शाश्वतसुखना मालिक, क्लिष्ट कर्मोना अंशथी रहित, सर्वथा प्रकारे शरीरना अवयव विनाना, सर्वदेवोने पूजवालायक, सर्व योगीउने ध्यान धरवालायक, तथा सर्व प्रकारनी नीतिने बनावनारा होय, ते महादेव कहेवाय.

टीकानो भावार्थ–अहीं जे वीतराग होय, इत्यादि सर्व पदोनी साथे "ते महादेव कहेवाय" एवी क्रिया जोडी लेवी. विशेषें करीने जेनो राग गयो छे, तेवो गमे ते कोइ देव ते वीतराग कहेवाय; वली द्वेषनो क्षय थवाथीज रागनो पण क्षय थाय छे, माटे जेने राग नथी, तेने द्वेष पण नथी, एम समजी लेवुं. सघली द्रव्य अने पर्यायरूप वस्तुउने जे जाणे, एटले विशेषे करीने सघलां आवरणो खसी जवाथी उत्पन्न थएला केवलज्ञाने करीने जे (सघली बीनाने) जाणे ते सर्वज्ञ कहेवाय; तेम "सर्वदर्शी" (सघलुं जोनारा) प्रते सर्वज्ञपणानो व्यभिचार आवतो नहीं होवाथी जेम ते सघलुं जाणनारा छे, तेम ते सघलुं जोनारा पण छे, एम पण जाणी लेवुं.

अहीं वादी शंका करे के, (प्रस्तुत महादेवने) राग, द्वेष, अने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

मोहनो अभाव तो प्रथम कही गएला छो, अने तेम कर्याथी तेमने (महादेवने) वीतरागपणुं तथा सर्वज्ञपणुं तो खुल्लुं जणाइ आवे छे; (केम के, वीतरागपणानुं तथा सर्वज्ञपणानुं ते स्वरूप छे;) तो वली फरीने वीतरागपणुं अने सर्वज्ञपणुं अंगीकार करवानी शी जरूर हती ?

हवे ते वादिने कहे छे के, जेम ते महादेवने रागादिक नथी, तेथीज ते " वीतराग " तथा " सर्वज्ञ " पण छे; एवी रीते हेतुफलनां भावें करीने, जेम " मेलनो नाश थवाथी पीला रंगना प्रकर्षवालुं सोनुं " इत्यादि न्यायें करीने प्रस्तुत महादेवनो गुणातिशय कहेलो छे; माटे तेमां (पुनरुक्तिनो) दोष नथी; केम के, मोटा पुरुषो वाक्योमां एवी रीतना न्यायनो आश्रय करता देखाएला छे. अथवा केटलाको (अन्य दर्शनीउ) वैराग्य तथा ज्ञान आदिकने प्रकृतिनां भावो माने छे; अने ते भावो कैवल्य-अवस्थामां प्रकृतिनो नाश थवाथी, दूर थाय छे; माटे तेउना मतने दूषित करवामाटे (उडाववा माटे) पण ते (सर्वज्ञ आदिक) विशेषणो निर्दोष छे. ते कहे छे के, ज्ञान अने वैराग्य आदिक चैतन्यनां स्वभावो छे; अने चैतन्य तो आत्मानुं स्वरूप छे; केम के " चैतन्यं पुरुषस्य स्वरूपं " (चैतन्य छे ते आत्मानुं स्वरूप छे.) एम कहेलुं छे; माटे एवी रीते चैतन्य ज्यारे आत्मानुं स्वरूप थयुं, त्यारे ते ज्ञान अने वैराग्य आदिक (कैवल्य अवस्थामां पण) शी रीते नाश थाय ?

वली बीजा आचार्यो उपरना (मूल श्लोको माटे) नीचे प्रमाणे पण कहे छे.

" यस्य संक्लेशजननो " इत्यादि मूलना प्रथमना बन्ने श्लोको अरिहंत प्रभुनी उद्मस्थ अवस्थाने आश्रीने कहेला छे; एम तेनुं व्याख्यान करे छे; केम के, " क्लेशने उत्पन्न नहीं करनारो " इत्यादि जे राग आदिकनां विशेषणो कहेलां छे, तेउ तेज अव-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

स्थामां (छद्मस्थ अवस्थामां) व्यवच्छेदफलरूप अइ शके छे; एटले जेने संक्लेशने उत्पन्न करनारोज राग नथी, तथा समतारूपी लाकडांने बालनारोज द्वेष नथी, अने सत्य ज्ञानने ढांकनारो, तथा अशुद्धवृत्तने करनारोज मोह नथी; ते महादेव कहेवाय; " पण जेने सत्तामां रहेला ते ते कर्मोनां दलियां रूपे पण राग, द्वेष विगेरे नथी, तेज महादेव कहेवाय; " एवुं कहेवानी अत्रे मतलब नथी; " (उपरनो मत, " पेहेला बन्ने श्लोको अरिहंत प्रभुनी छद्मस्थ अवस्थाने आश्रयी छे, " एम माननारा महान आचार्योनो छे, अने ते पण सत्यज छे.)

(वली पण तेमनोज मत दर्शावे छे.)

" यो वीतराग " इत्यादिक जे बीजा बे मूलना श्लोको छे ते संसारमां रहेला केवलीओने आश्रीने कहेला छे.

अहीं वादी शंका करे के, छद्मस्थ अवस्थामां महत्वपणुं मानवुं अनुचित छे, केम के, तेथी "महत्तर" एवी बीजी अवस्थानो सद्भाव छे. त्यारे वादीने कहे छे के, एम नहीं. एम मानवाथी तो सिद्धपणुं छे लक्षण जेनुं एवी महत्तम नामनी जे बीजी अवस्था, तेनो सद्भाव होवाथी केवलीने पण अमहत्वनो प्रसंग आवे; अथवा कोइ बीजी रीते अपुनरुक्तपणुं भावी लेवुं.

हवे अहीं (प्रस्तुत महादेवने) वीतरागनुं विशेषण लगाडवाथी रागवालाओना महादेवपणानो प्रतिषेध कह्यो. अने तेने विषे पेहेलांज भावना देखाडेली छे.

हवे अहीं " सर्वज्ञ " एवुं विशेषण देवाथी कपिलना महादेवपणाने दूर कर्युं; केम के, तेनुं सर्वज्ञपणुं तो तेना पोतानांज मतथी ठरी शकतुं नथी; ते नीचे प्रमाणे जाणवुं.

तेओ (कपिल मत माननाराओ) एम माने छे के, बुद्धिमां अवस्थित अर्थने आत्मा चिंतवे छे; अने प्रकृतिनां विकारपणाथी कैवल्य अवस्थामां ज्यारे प्रकृतिनो नाश थाय छे, त्यारे बुद्धिनो

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

पण नाश थाय छे, अने तेथी ते अवस्थामां कोइ पण पदार्थनुं जाणपणुं रहेतुं नथी; त्यारे सर्वज्ञपणानी तो वातज शी करवी!!! माटे ते कपिलनो पक्ष महादेपणामाटे उंची पायरीपर आवी शकतो नथी; केम के, ज्यारे तेउं बुद्धिमय ज्ञान माने छे, अने ते बुद्धि प्रकृतिने आधारे छे; तो ते आधारमय एवी प्रकृति ज्यारे कैवल्य अवस्थामां नाश पामे छे, तो पछी तेमां ज्ञानशक्ति तो रहेज शानी? केम के, आत्माने ज्ञानमय मानवाथी तो, ज्ञानने अटकावनारी प्रकृतिनो ज्यारे नाश थाय, त्यारेज आत्माने सर्वज्ञपणुं घटी शके छे.

वली तेज "सर्वज्ञ" एवा विशेषणथी बुद्धनुं महादेवपणुं पण दूर कर्युं; केम के, ते किंचित् किंचित् जाणनार छे; कारण के तेना (बुद्धना) अनुयायिउं कहे छे के,

सर्वं पश्यतु वामावा, ईष्टमर्थं तु पश्यतु ॥
कीटसंख्यापरिज्ञानं, तस्य नःक्वोपयुज्यते ॥ १ ॥

अर्थ–सघलुं जुउं अथवा न जुउं, पण फक्त तत्वनेज जुउं; कारण के, कीडाउंनी संख्यानुं जे ज्ञान, तेनी अमारे शी जरूर छे?

एवी रीते किंचित् किंचित् जाणपणुं पण तेने (बुद्धने) घटी शकतुं नथी; केम के तेने सर्वज्ञपणुं नहीं होवाथी सघला स्वपरपार्यायें करीने विशिष्ट थयेला एवा एक अर्थने जाणवाने पण ते अशक्त छे. कह्युं छे के,

एको भावः सर्वथायेनदृष्टः, सर्वे भावाःसर्वथातेन दृष्टाः
सर्वेभावाःसर्वथायेनदृष्टा, एकोभावःसर्वथातेनदृष्टः ॥१

अर्थ–जेणे सर्वथा प्रकारे एक भाव जोएलो छे, तेणे सर्व भावो पण सर्वथा प्रकारे जोएला छे; अने सर्वे भावो जेणे सर्वथा प्रकारे जोएला छे, तेणे एक भाव पण सर्वथा प्रकारे जोएलो छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

वली अहीं वादी शंका करे के, सर्वज्ञ संभवी शकतोज नथी, केम के, शशलाना शिंगडांनी पेठे सत्तासाधक प्रमाणथी ते वात ग्राह्य थइ शकती नथी; केम के आ " सर्वज्ञ " छे, एवुं ते काल्लना (सर्वज्ञ जे वखते विचरता हता ते वखतना) विद्वानो पण ते सर्वज्ञने जाणी शकाय, एवा ज्ञानना अभावथी तेउने जाणवाने शक्तिवान थता नथी.

हवे ते वादीने कहे छे के, एम नहीं; केम के, सर्वज्ञपणुं सिद्ध करवाने सत्तासाधक प्रमाणनुं जे तें अग्राह्यपणुं कह्युं, ते वात असिद्ध छे; अर्थात सर्वज्ञपणुं सिद्ध करवामाटे घणां प्रमाणो छे. ते नीचे प्रमाणे.

जे पदार्थो थोडाथोडा नाशवंत होय, तेउनो समूलगो नाश थवानो पण संभव छे; केम के, जेम सामग्री विशेषथी वस्त्र रत्नां मेल आदिक पदार्थो अपचय (क्षय) धर्मवाला छे, तेम ज्ञानावरणादिक पण अपचय धर्मवाला छे; माटे तेउनो सर्वथा क्षय थवो पण संभवे छे; एवी रीते ज्यारे तेउनो सर्वथा क्षय थाय छे, त्यारे सर्वज्ञपणादिकभावो पण प्रगटी निकले छे; अने ते ज्ञानावरणादिकोने अपचयधर्मपणुं कंइ असिद्ध नथी; केम के पोताना संतानमां पण ज्ञान आदिकनुं थोडाघणापणुं देखायज छे. कह्युं छे के,

दोषावरणयोर्हानि, र्निःशेषास्त्यतिशायनात् ॥
क्वचिद्यथास्वहेतुभ्यो, बहिरंतर्मलक्षयः ॥ १ ॥

अर्थ–जेम पोतानां हेतुउथी (उपायोथी) बहारनो अने अंतरनो मेल नाश पामे छे, तेम अतिशयपणाथी दोष अने आवरणनी हानि सघली पण संभवे छे.

वली इंद्रियोने गोचर न थइ शके एवा बंध, मोक्ष अने परलोक आदिक भावो कोइने प्रत्यक्ष पण होय छे, केम के, अग्नि आदिकनी पेठे ते वात अनुमानथी सिद्ध थाय छे. कह्युं छे के,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सूक्ष्मांतरितदूरार्थाः, प्रत्यक्षाः कस्यचिद्यथा ॥
अनुमेयत्वतोऽग्न्यादि, रिति सर्वज्ञसंस्थितिः॥१॥

अर्थ–जेम सूक्ष्म, आंतरावाला, तथा दूर रहेला पदार्थो कोइने प्रत्यक्ष छे, तथा अग्नि आदिक जेम अनुमानथी सिद्ध थाय छे, तेम सर्वज्ञनी स्थिति पण जाणवी.

एवी रीते ते सर्वज्ञने जाणवाना ज्ञानथी शून्य एवा माणसो पण अनुमान प्रमाणथी "आ सर्वज्ञ छे के, नहीं" ते जाणी शके छे.

(एवी रीते वीतराग पणानुं अने सर्वज्ञपणानुं विस्तारथी वर्णन कर्युं-) हवे वली जे शाश्वत सुखनां मालिक होय, तेने "महादेव" कहेवाय. अहीं मूल श्लोकमां फरीने पण जे "यः" शब्द मुकेलो छे, ते बीजी (प्रस्तुत महादेवनी) अवस्थाने सूचवनारो छे; एटले के, राग आदिकना क्षयथी प्रगट थएलुं वीतरागपणुं अने सर्वज्ञपणुं भवमां रहेला केवली आदिकनी अवस्थामां महत्वने सूचवनारुं छे; आ "साश्वता सुखना मालिकपणादिक" त्रण विशेषणो मोक्ष अवस्थामां महत्वने सूचवनारां छे. हमेशां जे सुख रहे, तेने शाश्वतुं सुख कहीयें, अने तेवुं सुख मोक्ष थकी उत्पन्न थता आनंदरूप छे. केम के, ते शिवाय ते शाश्वतुं सुख उपलब्ध थइ शकतुं नथी; अने तेवा शाश्वता सुखना जे स्वामी तेने "शाश्वतसुखेश्वरः" कहीयें.

वली अहीं वादी शंका करे के, सघली वस्तुओने क्षणिकपणुं होवाथी सुखने शाश्वतपणुं शी रीते घटी शके?

ते शंकामाटे ते वादीने कहे छे के, वस्तुने सर्वथा प्रकारे तो क्षणिकपणुं घटी शकेज नहीं; केम के, तेनो स्वभाव तो उत्पाद (उत्पन्न थवुं ते) व्यय, (नाश) अने ध्रौव्य (अचलपणुं) रूप छे. वली अहीं हजु ते माटे घणुं बोलवा जेवुं छे, पण ते पंदरमां अष्टकथी जाणी लेवुं; माटे एवी रीते तेवा प्रकारना शाश्वत सु-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

खनो असंभवज जाणवो नहीं; केम के, सुखनुं आवरण ज्यारे अपचयधर्मवालुं छे, त्यारे ते आवरण तमाम नाशवालुं पण संभवे छे; केम के, तेना अपचयनो संभव छे; अने तेने माटे पेहेलां वर्णन करेलुंज छे; वली आ विशेषणथी क्षणक्षणप्रते क्षय थती वस्तुउने माननाराउए (बौद्धोए) मानेला देवना महत्वपणाने दूर कर्युं; केम के, तेमना एवी रीतना मतथी तेमने तेवा प्रकारना (शाश्वता) सुखनो असंभव छे; अने ज्यारे एवी रीतनुं शाश्वतुं सुख तेमना महादेवने मलतुं नथी, त्यारे तेमनुं महत्वपणुं तो फक्त कल्पनारूपज छे.

वली ते प्रस्तुत महादेव "क्लिष्टकर्मकलातीतः" केतां भवनां हेतुपणाथी क्लेशरूप एवा जे ज्ञानावरणादिक आठ प्रकारना कर्मोना अंशो, तेनाथी मुकाएला छे; आ विशेषणथी जेउं एम माने छे के, "ज्ञानी एवा धर्मतीर्थना करनाराउं मोक्षमां गया पछी पण फरीने पोताना तीर्थनी पडती जोइने, पाछा संसारमां आवे छे;" तेउए मानेला देवोना महत्वनो व्युदास (नाश) कर्यो. केम के, जो क्लीष्ट कर्मोना अंशोनो अभाव थएलो होय, तो भवमां पाछो अवतार थवो असंभवित छे. कह्युं छे के,

अज्ञानपांशुपिहितं, पुरातनं कर्मबीजमवीनाशि ॥
तृष्णाजलाभिषिक्तं, मुंचति जन्मांतरं जंतोः ॥ १ ॥

अर्थ–अज्ञानरूपी धूलिथी आछादित थएलुं, अने पुराणुं, तथा नाश न पामे एवुं कर्मरूपी बीज, तृष्णारूपी पाणीथी सिंचावाथी प्राणीने जन्मांतरमां लावी मुके छे.

(वामन, नरसिंह) आदिक नठारां रूपो धरी भवने विषे अवतार लेनारा, अने पोतानां शासननुं अपमान नहीं सहन करनारा, एवा ते देवोनुं महत्वपणुं केवुं ?!

तथा जे सर्व प्रकारे शरीरना सघला अवयवरहित होय, तेज "महादेव" कहेवाय; कारण के, ज्यारे ते अवयवोनो अभाव थाय,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

त्यारेज सुखनो पण संज्ञव थाय छे. कह्युं छे के, ज्यारे शरीर अने मननो अज्ञाव थाय, त्यारेज दुःखनो पण अज्ञाव थाय; कारण के दुःखना संज्ञवरूप शरीरपणामां ते महत्वपणुं शी रीते संज्ञवे?

वली आ विशेषणथी ("सर्वथा निष्कलः") एवा विशेषणथी) शरीरें करीने जे महत्वपणाने अंगीकार करे छे, तेना मतनो तिरस्कार कर्यो; केम के, तेउ समस्त जगत्ने महादेवना चक्षु, मुख, हाथ, तथा पगथी ज्ञरेलुं माने छे; अने तेम थवुं तो संज्ञवतुंज नथी, तेथी एवी रीतना पुरुषमां महादेवपणुं पण असंज्ञवितज छे; केम के, समस्त जगत ज्यारे तेनां चक्षुमयज थयुं, त्यारे बीजा अवयवोने रहेवाने तो जगतमां कंइं पण स्थान रह्युं नहीं; माटे तेवा प्रसंगथी तेनुं महादेवपणुं घटी शकतुं नथी; अने ते शिवाय जो कोइ बीजी रीतथी (पोतानुं) महादेवपणुं कहेवा मागे, तो तेमना पोतानाज मतने विरोध आवे छे; केम के, ते मनाज शास्त्रमां कह्युं छे के,

अपाणिपादो जवनो ग्रहीता,
पश्यत्यचक्षुः स शृणोत्यकर्णः ॥
स वेत्ति विश्वं नच तस्य वेत्ता,
तमाहुरग्र्यं पुरुषं महान्तम् ॥ १ ॥

अर्थ–जे हाथ पगवीनां चाली शके छे, तथा ग्रहण करी शके छे, तथा चक्षुविना जुए छे, अने कानविना सांज्ञले छे, वली ते जगतने जाणे छे, पण तेने कोइ जाणतुं नथी, एवा पुरुषने अग्रेसर महानपुरुष (महादेव) कहे छे.

वली बीजा आचार्यो आ विशेषणोने माटे नीचे प्रमाणे कहे छे. "क्लिष्टकर्मकलातीतः" केतां नाश करेल छे, घाति कर्मो जेणे एवा ज्ञवमां रहेला केवली जाणवा; तथा "सर्वथानिष्कलः" एटले क्षय थएलां छे ज्ञवोपग्राही कर्मो जेना एवा सिद्धकेवली जाणवा.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे " यः पूज्यः सर्वदेवानां " केतां जे प्रस्तुत महादेव, सर्व भवनपति आदिक देवोने पूजनीक छे, केम के, जे " वीतराग " आदिक गुणोयें करीने युक्त होय, तेज देवोथी पूजाय छे; अने तेउना पूजनिकपणाथी तेउनी प्रतिमाउनुं पण पूजनीकपणुं सिद्ध थाय छे.

अथवा सघला हरिहरादिक देवो के जेउं, जेउने (तेना मतवालाउने) पूजनिक छे, (तेउना समूहनी अपेक्षाथी) एवा बौद्धादिकोने पण प्रस्तुत महादेवज पूजनीक छे; केम के तेउं पोतपोताना देवोने पूजता थका पण तत्वथी तो प्रस्तुत महादेवनेज पूजे छे; अथवा तेना उपदेशथी स्वर्ग अने मोक्षनो संग थशे, एम मानता थका तेने पूजे छे; अने उपदेश पण ग्रहण करवा लायक मोक्षनां विसंवादरहित ज्ञानथी, तथा वीतरागपर अद्वेषपणुं होते छतेज थाय छे; बीजी रीते थतो नथी. माटे एवी रीते पोताना देवमां पण सर्वज्ञपणा आदिक गुणोनुं आरोपण करीने तेने पूजे छे, अने तेथी परमार्थथी तो ते प्रस्तुत महादेवज तेमनाथी पूजाय छे; माटे प्रस्तुत महादेव "सर्व देवोने (सर्व देवो छे, पूजनिक जेउंने एवा बौद्धादिकोने) पूजनीक छे" एम कहेवुं दूषणरहित छे. तथा वली, "यो ध्येयः सर्वयोगिनां" केतां जे आ प्रस्तुत महादेव सर्व अध्यात्मचिंतकोने ध्यान धरवालायक छे; केम के तेवा योगीउं पण, एवा वीतराग आदिक महान् गुणोवालानुंज ध्यान धरे छे; अने तेवा तो उपर कहेली रीते करीने अरिहंत प्रभुज छे. वली " यः सृष्टा सर्वनीतीनां " केतां जे सघला नैगम आदिक नयोना, अथवा साम आदिक नीतिउंना प्रकाश करवाएं करीने उत्पन्न करनारा छे;

आ विशेषणथी केवल एमज नहीं जाणवुं के, ऋषभदेव प्रभुएज लोकोना व्यवहार माटे सामादिक नीति बनावी छे, अने तेथी तेज "महादेव" कहेवाय; अने बीजा अजितनाथ आदिक त्रेवीस

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तीर्थंकरो महादेव न कहेवाय; केम के, चौदे पूर्वोमां रहेली सघली वाणी सर्व तीर्थंकरोए देखाडेली होवाथी, तेज पण नीतिने बनावनाराज छे.

एवी रीतनां उपर कहेला गुणोए करीने जे युक्त होय, ते महादेव कहेवाय.

अहीं वादी शंका करे के, पेहेला बे श्लोकने छेडे कहेलुं छे के, तेवा तेवा गुणोवाला होय, ते महादेव कहेवाय; अने वली फरीने पण पाछुं "ते महादेव कहेवाय" एम अत्रे शामाटे कह्युं? तेने माटे तेने उत्तर आपे छे के, सघला भावोनुं बे प्रकारनुं स्वरूप होय छे; एक व्यावहारिक अने बीजुं पारमार्थिक; तेमांथी पारमार्थिक महादेवपणुं जणाववा माटे आ वचन कहेलुं छे.

हवे प्रस्तुत महादेवने बीजा लक्षणथी लक्ष्यगोचर करवा माटे कहे छे.

एवं सद्वृत्तयुक्तेन, येन शास्त्रमुदाहृतम् ॥
शिववर्त्म परं ज्योति, स्त्रिकोटीदोषवर्जितम्॥५॥

अर्थ–एवी रीते उत्तम आचरणोएं करीने युक्त एवा, जे देवे मोक्षना मार्गरूप, तथा उत्कृष्ट ज्योतिवालुं, अने त्रिकोटि दोषोएं करीने रहित एवुं शास्त्र बनावेलुं छे, ते "महादेव" कहेवाय.

टीकानो भावार्थ–एवी रीते उपर वर्णवेला रागद्वेषना क्षय करवारूप तथा भवमां रहेला केवलीने लायकनुं अनिंदित आचरण (वृत्त) अहीं जाणवुं; पण शाश्वता सुखना मालिकपणा आदिक सिद्ध अवस्थाने उचित आचरण जाणवुं नहीं; केम के, सिद्ध अवस्थामां शास्त्रोना उपदेशनो अभाव छे. माटे एवा आचरणें करीने जे युक्त होय, ते " सद्वृत्तयुक्त " कहेवाय; एवा सद्वृत्तवाला जे कोइ देवे शास्त्र बनाव्युं होय, ते "महादेव" कहेवाय. हवे ते शास्त्र पण केवुं होवुं जोइयें? ते कहे छे " शिववर्त्म "

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

केतां जेमां मोक्षनो मार्ग जणावेलो छे एवुं, अथवा मोक्षनां मार्ग-रूप, तथा " परंज्योतिः " केतां महामोहरूपी अंधकारना समूहने दूर करनार एवा असाधारण प्रदीप समान शास्त्र जेणे रचेलुं छे, ते " महादेव " कहेवाय; वली ते शास्त्र केवुं तो के, " त्रिकोटीदोषवर्जितं " केतां शास्त्रोनां आदि, मध्य अने अंतना भागमां आवता जे पूर्वापर विरोध आदिक दोषो, तेणे करीने रहित एवुं; अथवा शास्त्ररूपी सोनानी कष, छेद अने तापरूप जे परीक्षा, तेमां आवता दोषोयें करीने रहित, एवुं शास्त्र जेणे रचेलुं छे, ते " महादेव " कहेवाय.

अहीं " सद्वृत्तें करीने युक्त " एवुं जे महादेवनुं विशेषण आप्युं छे, तेथी कामीपणां आदिक अनुचित अनुष्ठानवाला देवोना महादेवपणानो निषेध कह्यो; केम के, राग आदिकथी उत्पन्न थाय, एवी असमंजस चेष्टाउं जेउंनी होय, तेउंने पण महादेवपणामां जो लेखीए, तो तेवुं महादेवपणुं तो सर्व प्राणीउंमां प्राप्त थइ शके !!! कह्युं छे के,

कामानुषक्तस्य रिपुप्रहारिणः,
प्रपंचिनोऽनुग्रहशापकारिणः ॥
सामान्यपुंवर्गसमानधर्मिणो,
महत्वकक्षौ सकलस्य तद्भवेत् ॥ १ ॥

अर्थ—काममां आसक्त, शत्रुने मारनार, प्रपंच करनार, प्रीति राखनार, तथा श्राप आपनार, एवा सामान्य माणस सरखा गुणोवालानी पण जो महादेवपणामां कल्पना करीएं, तो तेवुं महादेवपणुं तो सघलाने प्राप्त थाय.

वली " शास्त्रमुदाहृतं " (शास्त्रकहेलुं छे) एम कहीने, जेउं शास्त्रने मनुष्यनी कृतिविनानुं माने छे, तेउंनां मतनुं खंडन कर्युं छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

शास्त्रने मनुष्यनी कृतिविना थएलुं जेउं माने छे, तेउं कहे छे के,

तस्मिन् ध्यानसमापन्ने, चिंतारत्नवदास्थिते ॥
निःसरंति यथाकामं, कुड्यादिभ्योऽपि देशनाः १

अर्थ–ते ध्यान प्राप्त थये उते, तथा तेमां चिंतामणि रत्ननी पेठे आस्था राखवाथी, इछा प्रमाणे भींत आदिकमांथी पण उपदेशो निकले छे.

एवी रीतना उपदेशने माननाराउंना मतनुं खंडन एवी रीते थाय छे के, एवी रीते भींत आदिकमांथी निकलेलो उपदेश आप्त पुरुषे कहेलो मनाय नहीं; अने तेथी तेमां (लोकोनो) विश्वास पण न थाय, केम के, ते उपदेश कोणे बनाव्यो ? (ते नक्की थइ शकतुं नथी.)

जोके ते अन्य दर्शनीउंनां देवने अचिंत्य पुण्यनां समूहें करीने घणां अतिशयो छे, तो पण (मुखथी) बोलवापणामां कंइं विरोध आवतो नथी, तो बोलवापणानो व्याघात करनारी एवी भींत आदिकनी देशना कल्पवानी शी जरुर हती ? माटे जे शास्त्र आप्त पुरुषे कहेलुं होय, तेज शास्त्र मोक्षना मार्गरुप छे; अने एम कहेवाथी जे शास्त्रनो करनार, कोइ पुरुष न होय, ते शास्त्र अप्रमाण कहेवाय; केम के एवां अपौरुषेय शास्त्रो बनवां पण असंभवित छे; तेनो असंभव नीचे प्रमाणे जाणवो.

जे जे वचननी रचना छे, ते ते "कुमारसंभव" आदिकनी पेठे (कालिदासादि) पुरुषनी बनावेली देखाय छे; एवी रीते वेद पण वचनोनी रचनावालो छे, माटे तेने पण कोइ पुरुषेज बनावेलो कही शकाय; अने तेथी तालु आदिकना व्यापारवाला पुरुषना वचन रुप एवा वेदने " अपौरुषेय " एटले पुरुषे नहीं बनावेला कहेवा, ए अयुक्त छे. कहुं छे के,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तालवादिजन्मा ननु वर्णवर्गो,
वर्णात्मको वेद इति स्फुटं च ॥
पुंसश्च तालवादिरतः कथं स्या,
दपौरुषेयोऽयमिति प्रतीतिः॥ १ ॥

अर्थ–अक्षरोनो समूह तालु आदिक स्थानोथी उत्पन्न थाय छे, अने वेद तो अक्षरमय छे, ए वात प्रसिद्धज छे; अने ते तालु आदिक स्थानो तो पुरुषने होय छे, माटे आ वेद "अपौरुषेय" छे, एवी खातरी शी रीते थाय ?

" शास्त्रं शिववर्त्म " (ते शास्त्र मोक्षमार्गरूप छे,) एम कह्याथी जेउं शास्त्रने अप्रमाणरुप माने छे, तेमनां मतनुं खंडन कर्युं. तेउं (शास्त्रने अप्रमाण माननाराउं) एम माने छे के, प्रत्यक्ष-प्रमाणथी गोचर एवा अर्थोमां शास्त्रना वचनोनो व्यभिचार आवे छे, माटे शास्त्र अमारे प्रमाण नथी. पण तेम मानवुं युक्त नथी; केम के, निश्चित एवा आप्त पुरुषे रचेलांज वचनने प्रमाणपणुं प्राप्त थाय छे; अने तेथी बीजाउंना (आप्तशिवायना) वचननुं व्यभिचारपणुं जोइने, सघलाउंना वचनोनुं अप्रमाणपणुं स्थापवुं युक्त नथी; अने जो एम नहीं मानीए तो फांफवानां पाणी प्रत्यक्ष देखाय छे, तेतां असत्य छे, अने तेथी " सघला प्रत्यक्ष देखाता पदार्थो पण असत्य छे " एम मानवाजेवुं थाय; अने एवी रीते प्रत्यक्ष प्रमाणने ज्यारे अप्रमाणरुप मान्युं, त्यारे अनुमान प्रमाण पण प्रमाणरूप नहीं थाय, केम के, अनुमान प्रमाणथी प्रत्यक्ष प्रमाण पेहेलुं छे; अने वली तेथी " प्रत्यक्ष अने अनुमान एवां बे प्रमाणो छे " एवी रीतनुं महान पुरुषोनुं वचन पण नाशने पामे छे; वली आगमवादीउंए कह्युं छे के, इंद्रिउंने गोचर नहीं एवी स्वर्ग आदिक गतिमां शास्त्रज प्रमाणरुप छे, केम के बीजा प्रमाणना विषयरूप ते नथी; अने वली साधनना जाणकारो आगममां कहेला अर्थनेज पुष्टी आपे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे " त्रिकोटीदोषवर्जितं " एटले जे शास्त्र परीक्षामां समर्थ नथी; अर्थात् परस्पर विरोध आवे एवा लखाणवालुं छे, ते शास्त्र मोक्षमार्गरुप नथी; केम के, परीक्षामां टकी नहीं शके, एवुं शास्त्र पण केटलाकोए (अन्यदर्शनीउंए) अंगीकार करेलुं छे; ते कहे छे.

पुराणं मानवो धर्मः, सांगो वेदश्चिकित्सितं ॥
आज्ञासिद्धानि चत्वारि, न हंतव्यानि हेतुभिः १

अर्थ–पुराण, मानवधर्मशास्त्र (मनुस्मृति) अंगोपांग सहित वेद, अने चिकित्साशास्त्र (वैद्यकशास्त्र) ए चारे आज्ञाथकीज सिद्ध थएलां शास्त्रो छे, माटे तेउमां कदाच पूर्वापर विरोध आवे, तो पण तेउने हेतुउंथी दूषित करवां नहीं; आने माटे बीजा आचार्यो कहे छे के, ते अन्यदर्शनीउंना आ लखाणमां आपणे तेने पकडवा जेवुं छे, माटे ते तेउंथी निवारी शकाय तेम नथी.

हवे जो सोनुं दोष रहित होय, तो तेनी परीक्षाथी शामाटे डरवुं जोइए ? अने तेने माटे श्रीवीरप्रभु पण कहे छे के,

निकषच्छेदतापैश्च, सुवर्णमिव पंडितैः ॥
परीक्ष्य भिक्षवो ग्राह्यं, मद्वचो नतु गौरवात्॥१॥

अर्थ– पंडितो (सोनाना परीक्षको) जेम कष, छेद, अने तापथी परीक्षा करीने सोनाने ग्रहण करे छे, तेम हे साधुउं ! तमारे पण तेवीज रीतथी परीक्षा करीने मारुं वचन ग्रहण करवुं; पण फक्त मारां मानदाखल तमारे ग्रहण करवुं नहीं.

हवे शास्त्रनी कष, छेद, अने तापनी परीक्षानुं स्वरूप नीचे प्रमाणे जाणवुं.

विधिमार्ग तथा प्रतिषेध मार्ग ते कष जाणवो; अर्थात् प्राणातिपातादिक पापस्थानोनो जे प्रतिषेध, ते "प्रतिषेधमार्ग" अने ज्ञान, अध्ययन आदिक जे विधि ते "विधिमार्ग;" अने तेउने धर्मकष जाणवो.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

विधिमार्ग अने प्रतिषेध मार्गने जेम बाधा न पहोंचे, तेवी रीते सम्यक्प्रकारे तेउने पालवाना उपायभूत एवी क्रियानो जे उपदेश, तेनुं नाम "छेद" जाणवुं. कह्युं छे के, जे बाह्य अनुष्ठानें करीने तप अने नियमोनो भंग थतो नथी, अने शुद्धता थाय छे, तेने "धर्मछेद" जाणवो.

बंध अने मोक्षादिकना सद्भावना कारणरुप जे आत्मादिक भाव, तेने कहेवारुप "ताप" जाणवो. कह्युं छे के, जीवनां बंध आदिक भावथी शुद्ध थइने जे आत्मभाव मेलववो, तेने "धर्मताप" कहीएं.

एवी रीते कष आदिक शुद्धिनुं स्वरूप जाणवुं.

हवे जे शास्त्रमां मन, वचन, अने कायाथी, जीवितपर्यंत, सूक्ष्म अने बादर जीवोनी हिंसानो, करवा, करावबा, अने अनुमोदवायें करीने, अर्थ अनर्थना आश्रयथी निषेध होय, तेने कषशुद्ध शास्त्र कहीएं. कह्युं छे के, सावद्य क्रियानी अंदर जे सूक्ष्ममात्र पण प्रतिषेध ज्यां कह्यो छे, तथा जे राग आदिकनो नाश करे छे, एवुं जेमां होय, तेने "कषशुद्ध शास्त्र" जाणवुं, अने जे शास्त्रमां एवी रीतनो विधि के प्रतिषेध न होय, ते शास्त्र कषशुद्ध न कहेवाय. जेमके, प्राणी, प्राणी संबंधि ज्ञान, घात करनारुं चित्त, ते संबंधि चेष्टा, अने प्राणीनी हिंसा, एवी रीतें पांच प्रकारे हिंसा थाय छे; तथा हाडकां विनानां जंतुउनां गाडाने गाडाउ भरीने जे हिंसा करवी, ते मात्र एकज हिंसा छे; एवी रीतनो जे शास्त्रमां विसंवाद आवे, ते शास्त्रने असत्य जाणवुं; वली आ पापनो प्रतिषेध कंइं आत्यंतिक नथी. तथा,

अष्टवर्गोतिकं बीजं, कवर्गस्य च पूर्वकम् ॥
वह्निनोपरिसंयुक्तं, गगनेन विभूषितम् ॥ १ ॥
एतदेव परं तत्वं, योऽभिजानाति तत्वतः ॥
संसारबंधनं छित्वा, सगच्छेत्परमां गतिम् ॥२॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ–आठ वर्गने अंते रहेला, तथा कवर्गनी पेहेलांना, उपर रेफवाला, तथा अनुस्वारथी विभूषित थएला, एवा "अर्हं" नामना उत्कृष्ट बीजतत्वने, जे खरी रीते जाणे छे, ते माणस संसारनां बंधननो छेद करीने परम गतिमां (मोक्षमां) जाय छे.

इत्यादि स्वरूपवालो जे ध्यानविधि, ते नरादिकनां विकुट्टनने सहन करनारो छे; केमके, घणां कालसुधि ते ध्यानने धरतां थकां पण उत्तर कालमां ते रागादिको एमना एमज रहे छे; पण "रागादिको आ लोक अने परलोकमां पण दुःखदायक छे," एवुं चिंतवनारने उत्तर कालमां तेउं सूक्ष्म थया थका सर्वथा प्रकारे पण नाश पामे छे; माटे राग आदिकोने दूर करवानुं जे ध्यान, ते श्रेष्ट विधि छे; अने तेथीज उत्तम (योगीउं) बीजां ध्यानोने तजीने, ते प्रकारनी (रागादिकनो नाशकरनारी) ध्यानविधि आचरे छे. कह्युं छे के, सघली क्रियाउंमां जेटला जेटला राग द्वेष वर्ते छे, तेटला तेटला आ लोक अने परलोकमां अहित करनारा छे.

हवे जेमां उपर कहेला विधि अने प्रतिषेधनां उपायभूत एवी समिति अने गुप्तिउं संबंधि क्रिया देखाडाय छे, ते शास्त्रने "छेद शुद्ध" शास्त्र जाणवुं, कह्युं छे के,

"आ अमुक क्रियाथी ते समिति अने गुप्तिने बाध आवतो नथी, अने तेउं नियमपूर्वक पाली शकाय छे" एवी रीतनां वचनथी जे शास्त्र शुद्ध होय, तेने "छेदशुद्ध" शास्त्र जाणवुं.

अने जे शास्त्रमां दिगंबरीउंनां शास्त्रनी पेठे प्राणीउंनी रक्षामां, शुभ ध्यान करवामां, तथा शुद्ध पिंड ग्रहण करवामां साधनरूप एवां वस्त्र अने पात्र आदिक उपकरणो (राखवानो) प्रतिषेध करेलो होय, ते शास्त्रने अशुद्ध शास्त्र जाणवुं; अथवा देवनां आराधनमाटे साधूउंने गायन करवा आदिकनो जे शास्त्रमां उपदेश करेलो होय, तेने पण अशुद्ध शास्त्र जाणवुं. कह्युं छे के,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

जह देवाणं संगीय, यायिकज्जंमि उज्जमो ॥
जइणो कंदप्पाइ, करणं असज्जवयणाभिहाणंच ॥१॥

अर्थ–साधुउनो देवो प्रते गायन आदिक कार्योमां जे उद्यम थवो, ते कामविकार आदिकने करनारो, तथा असत्य वचनने उत्पन्न करनारो छे.

हवे तापशुद्ध शास्त्रनुं स्वरूप नीचे प्रमाणे जाणवुं.

"आत्मा परिणामी छे, अने ते विचित्र कर्मोथी बंधाएलो छे, तथा ते कर्मोना वियोगथी ते मुक्तरूप थाय छे, अने हिंसा तथा अहिंसादिक तेउनां (कर्मोनां) हेतुरूप छे;" इत्यादि भाव जेमां सारी रीते देखाडेलो छे, ते शास्त्रने "तापशुद्ध" शास्त्र जाणवुं.

एवी रीते आत्मादिक वस्तु प्रगट थये छते उपर कहेलुं विधि प्रतिषेधादिक सघलुं उत्पन्न थाय छे, पण बीजी रीते थतुं नथी; अने तेथी उलटी रीते वस्तुउनां स्वरूपने प्रगट करनारुं शास्त्र, तापपरीक्षामां अशुद्ध गणाय छे.

माटे एवी रीते उपर कहेला गुणोवालुं शास्त्र जेणे कहेलुं छे, ते "महादेव" कहेवाय छे.

हवे अहीं वादी शंका करे के, जे वीतराग छे, तेनुं स्तुति आदिकथी तो आराधन थइ शके नहीं, केम के तेथी तो सरागपणानो प्रसंग आवे; तेम निंदादिकथी पण तेनुं आराधन थइ शके नहीं, केम के तेथी स्तवनादिकनुं फोकटपणुं थाय; तेम उपेक्षाथी आराधन करवामां पण तेज दोष आवे छे.

हवे ते वादीने उत्तर आपे छे के,

यस्य चाराधनोपायः, सदाज्ञाभ्यास एव हि ॥
यथाशक्तिविधानेन, नियमात्स फलप्रदः ॥ ५ ॥

अर्थ–वली जे आ माहादेवनां आराधननो उपाय, हमेशां तेनी आज्ञानो अभ्यास करवो तेज छे; अने ते आज्ञानो अ-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

न्यास यथाशक्ति विधिपूर्वक करवाथी निश्चयें करीने फलदायक थाय छे.

टीकानो नावार्थ–केवलमात्र जेणे शास्त्र कहेलुं तेज "महादेव" कहेवाय, एटलुंज नहीं, पण जे देवविशेषनी आराधनानो उपाय तेनी आज्ञानो अन्यास छे, ते "महादेव" कहेवाय; आराधन करवुं एटले, ते देवनुं प्रसाधन करवुं; ते शा माटे के, तेनुं फल मेलववा माटे; पण रागनोज प्रसंग लावीने कंइं आराधन करवानुं नथी. कह्युं छे के, अचिंत्यचिंतामणि सरखा महा नाग्यवंत एवा तीर्थंकर प्रते जे वत्सलस्वनाव राखवो, अने तेनुं जे स्तवन करवुं, तेथी वांछित अर्थ पमाय छे.

एवी रीतनी आराधनानां उपायमां दुःखमादि कालमां पण अन्यास करवो. अने एवुं कहेवाथी "उत्तम कालमांज आज्ञा पालवानुं शक्य छे; माटे ते कालमांज तेनी आज्ञानो अन्यास, अने तेनां आराधननो उपाय करवो; अने दुःखम कालमां तो अनागमिक (आगम रहित) वृत्ति छे, माटे ते कालमां तो ते आज्ञानो अन्यास थवो अशक्य छे," एवी जेनी मति थाय, तेनां मतनो निषेध कर्यो.

मर्यादा अथवा विधियें करीने जेनाथी अर्थो जणाय छे, तेने "आज्ञा" अर्थात् "आगम" कहीयें; अने तेने ग्रहण करवानी पारतंत्र्य लक्षणवाली जे नावना तेने "अन्यास" कहीयें; पण फक्त तेनी नक्तिथीज कंइं तेनी आज्ञानो अन्यास थइ जतो नथी; अर्थात् तेथी कंइं तेनी आज्ञासहित वृत्ति थती नथी; वली पूजा आदिक पण द्रव्यस्तवरूप होवाथी ते तेनी आज्ञानो अन्यासज छे.

अहीं वादी शंका करे के, उपर कहेली आज्ञानो अन्यास अति दुष्कर होवाथी, काल अने संघयणनां (शरीर संबंधीनां) दोषवालाउने तो ते आज्ञानुं आराधन करवामां मुश्केली थशे. !!! तेने माटे वादीने हवे कहे छे के, ते आज्ञानो अन्यास यथा-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

शक्ति करवो, पण शक्तिने उल्लंगीने करवो नहीं; अने तेमां शक्तिने गोपववी पण नहीं; अने एवी रीते करवाथी वीर्याचार पण पाल्यो कहेवाय. कह्युं छे के,

अणिगूहियबलविरिओ, परिक्कमइ जोजहुत्तमाउत्तो ॥
जुं जइय जहाथामं, नायव्वो विरयायारो. ॥ १ ॥

अर्थ–बल अने वीर्यने नहीं गोपवीने जे माणस यथोक्त रीते सावधान थयो थको, उद्यम करे छे, अने यथाशक्ति प्रमाणे जोडे छे, तेने "वीर्याचार" जाणवो.

वली द्रव्य, क्षेत्र, काल अने भावनां अनुवर्तनवाला आगमिक न्यायें करीने आज्ञानो अभ्यास करवो; कह्युं छे के, प्रवचनमां तो सर्वनी अनुज्ञा तेम सर्वनो निषेध पण नथी; माटे वाणीआनी पेठे आवकजावकनो हिसाब करीने लाभ लेवो.

अहीं वादी शंका करे के, आज्ञाभ्यासथी आराधन करेला आ "महादेव" ज्यारे फलनां देवावाला थाय छे, त्यारे तेनी आराधना न करवाथी तो ते फलदायक थता नथी ने? अने एवी रीते तो ते विषमवृत्तिवाला थाय.

तेने माटे तेने कहे छे के, जेनी आज्ञानो अभ्यास अवश्यें करीने वांछित फल देनारो थाय, ते "महादेव" कहेवाय; अने तेथी ते महादेवनुं कंइं फलदायकपणुं नथी, पण तेनी आज्ञानां अभ्यासनुंज फलदायकपणुं होवाथी , तेने (महादेवने) विषमवृत्ति शी रीते लागु पडी शके?

हवे तेज बाबतने दृष्टांते करीने पुष्ट करता थका कहे छे.

सुवैद्यवचनाद्यद्वद्, व्याधेर्नवति संक्षयः ॥
तद्वदेव हि तद्वाक्याद्, ध्रुवः संसारसंक्षयः ॥७॥

अर्थ–जेम उत्तम वैद्यनां वचनथी (अर्थात् तेना कहेवा प्रमाणे करेलां औषधोथी) जेम व्याधिनो नाश थाय छे, तेमज ते प्रस्तुत महादेवनी वाणीथी निश्चल एवो संसारनो क्षय थाय छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ–उत्तम वैद्यनां उपदेशथी जेम कुष्टादिक रोगनो सर्वथा प्रकारे नाश थाय छे, तेवीज रीते ते प्रस्तुत महादेवनां उपदेशथी अवश्यें करीने संसारनो क्षय थाय छे; अहीं "संसार" एवा शब्दें करीने एक भवथी बीजा भवमां संचरवापणुं कह्युं; अने तेथी परलोकनुं सतापणुं देखाड्युं; अने तेने माटे नीचे प्रमाणे प्रमाण जाणवुं.

कार्यं कार्यांतराज्ञातं, कार्यत्वादन्यकार्यवत् ॥
जन्मेदमपि कार्यत्वं, न व्यतिक्रम्य वर्तते ॥ १ ॥

अर्थ–कार्य होवाथी अन्य कार्यनी पेठे बीजां कार्यथी कार्य थाय छे, अने (तेज न्यायें करीने) आ जन्म पण कार्यपणाने उलंघीने वर्ततो नथी.

वली जन्म, ज्ञाननां संतानविशेषरूप छे, अने तेथी तेनां उपादान कारणभूत तद्रूप एवो जन्मांतर अनुमित थाय छे; पण ते जन्मनां उपादान कारणमां पिता आदिकने नहीं जाणवा,

हवे प्रकरणनां अर्थने उपसंहरता थका, जेना गुणोनुं विवेचन करेलुं छे, एवा ते प्रस्तुत महादेवने नमस्कार करवा माटे कहे छे.

एवंभूताय शांताय, कृतकृत्याय धीमते ॥
महादेवाय सततं, सम्यग्भक्त्या नमोनमः॥ ८ ॥

अर्थ–एवी रीतनां गुणवाला, शांत, करेलां छे कार्यो जेमणे एवा, तथा बुद्धिवान एवा ते महादेवप्रते हमेशां उत्तम भक्तिथी नमस्कार थाउ.

टीकानो भावार्थ–एवी रीतनी उपर वर्णवेली गुणसंपदाने प्राप्त थएला, पण अन्य दर्शनीउए मानेला एवा नहीं; तथा शांत एटले राग द्वेष विनाना, (आ विशेषण अनुवादरूप छे, माटे तेमां पुनरुक्ति दोष जाणवो नहीं.) तथा केवलज्ञानरूप छे बुद्धि जेने एवा, अथवा (बीजा आचार्योना मत प्रमाणे)

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

"धीमते" एटले सत्वयुक्त एवा, उपर वर्णवेला महादेवप्रते हमेशां उत्तम भक्तिएं करीने नमस्कार थाउ; अहीं "नमो-नमः" शब्द कहीने जे बे वार नमस्कार कर्यो, ते भक्तिथी थता संभ्रमने सूचवे छे.

एवी रीते पेहेला अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

द्वितीयाष्टकं प्रारभ्यते

उपर कहेला क्रमथी निश्चित थएला महादेवनी पूजा आदिक करवी जोइएं, अने ते पूजा स्नानपूर्वक थाय छे, माटे ते स्नानना निरूपणमाटे हवे कहे छे.

द्रव्यतो भावतश्चैव, द्विधा स्नानमुदाहृतम् ॥
बाह्यमाध्यात्मिकं चेति, तदन्यैः परिकीर्त्यते॥ १ ॥

अर्थ–द्रव्यथी अने भावथी, एम बे प्रकारनुं स्नान कहेलुं छे; अने तेज स्नान बीजाउंथी "बाह्य" अने "आध्यात्मिक" एवा नामोनुं कहेवाय छे.

टीकानो भावार्थ–ते ते पर्यायो प्रते जे प्राप्त थाय, तेने "द्रव्य-स्नान" कहीएं; तेथी एटले तेना कारणभूत एवा जलथी, मेलना नाशथी शरीरने शुद्ध करवारूप जे स्नान करवुं, तेने "द्रव्यस्नान" कहीएं; अथवा अपरमार्थथी जे स्नान करवुं, ते पण "द्रव्यस्नान" कहेवाय, केम के, द्रव्य शब्दनो अर्थ अप्रधानपणुं पण थाय छे; अथवा द्रव्यथी एटले भावस्राननां कारणपणाथी, केम के, द्रव्यनो "कारण" अर्थ पण थाय छे.

तथा "भावतः" केतां परिणामथी स्नान करवुं ते; तेमां शुभध्यान कारणभूत छे; तथा तेथी उपयोगभावरूप आत्मा शुद्ध करवानो छे; अथवा भावने आश्रयीने जो अर्थ करीएं, तो उदय थता भावोनां कारणभूत जे कार्यो, ते रूपी मेलने दूर करनार जे स्नान, तेने पण "भावस्नान" कहीएं; अथवा भावथी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एटले परमार्थथी जे स्नान करवुं, तेने पण "भावस्नान" कहीएं. एवी रीते द्रव्यथी अने भावथी, एम बे भेदे स्नान जाणवुं; नामादिकनां भेदोथी चार प्रकारनुं पण थाय; पण अहीं केवल ते चार प्रकारपणुं स्नाननुं आश्रित कर्युं नथी; केम के नाम अने स्थापनानुं तो फक्त प्ररूपणामात्रमां उपयोगीपणुं छे; अने तेथी जिननां नाम अने स्थापना, जेम प्रमोदनां हेतुपणाथी, तथा पूजागोचरपणाथी उपयोगी छे, तेम स्नानमां नाम अने स्थापनानुं उपयोगीपणुं नथी. वली मूल श्लोकमां जे "एवकार" मुकेलो छे, तेने "विधानी" साथे जोडवाथी उपर कहेलुं बेज प्रकारनुं स्नान जाणवुं; पण अन्य दर्शनीओ जे सात प्रकारनुं स्नान कहे छे, ते जाणवुं नहीं. ते अन्य दर्शनीओ नीचे प्रमाणे सात प्रकारनुं स्नान कहे छे.

सप्त स्नानानि प्रोक्तानि, स्वयमेव स्वयंभुवा ॥
द्रव्यभावविशुद्ध्यर्थं, मृषीणां ब्रह्मचारिणाम् ॥ १ ॥
आग्नेयं वारुणं ब्राह्यं, वायव्यं दिव्यमेव च ॥
पार्थिवं मानसं चैव, स्नानं सप्तविधं स्मृतम् ॥ २ ॥
आग्नेयं भस्मना स्नान, मवगाह्यं तु वारुणम् ॥
आपोतृष्णामयं ब्राह्यं, वायव्यं तु गवां रजः ॥ ३ ॥
सूर्यदृष्टं तु यद्दृष्टं, तद्दिव्यमृषयो विदुः ॥
पार्थिवं तु मृदा स्नानं, मनःशुद्धिस्तु मानसम् ॥ ४ ॥

अर्थ–ब्रह्मचारी ऋषिओनी द्रव्यशुद्धि अने भावशुद्धिमाटे ब्रह्माए पोतेज (नीचे प्रमाणे) सात प्रकारना स्नानो कहेलां छे; आग्नेय, वारुण, ब्राह्य, वायव्य, दिव्य, पार्थिव, अने मानस. एवी रीते सात प्रकारनां स्नानो जाणवां; तेमां जे भस्मथी स्नान करवुं, ते "आग्नेय" स्नान कहेवाय, पाणीथी नाहावुं ते "वारुण" स्नान कहेवाय, तृष्णा न राखवी, ते "ब्राह्य" स्नान कहेवाय, धूलीथी स्नान करवुं, ते "वायव्य" स्नान कहेवाय,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सूर्यनी जे आतापना लेवी, तेने ऋषिओए "दिव्य" स्नान जाणेलुं छे, माटीथी स्नान करवुं, ते "पार्थिव" स्नान कहेवाय, तथा मननी शुद्धिरूप ते "मानस" स्नान जाणवुं. एवी रीते अन्य दर्शनीओ सात प्रकारनां जे स्नानो माने छे, ते निरर्थक छे; केम के, जे स्नान बाह्य मेलने प्रक्षालन करवामां समर्थ छे, ते तो द्रव्यस्नानज छे, अने जे अंतरंग मेलने नाश करवामां समर्थ छे, ते भावस्नान छे; अने ते शिवाय बीजी रीते करेलुं स्नान तो अस्नानज छे; केम के, धूलि अथवा मंत्रथी कंइ मेल दूर थतो नथी; माटे द्रव्यथी अने भावथी, एम बे प्रकारनुंज स्नान कहेवुं युक्त छे. अने तेथीज तत्वना जाणनाराओए ते बे प्रकारनुं स्नान कहेलुं छे; अथवा प्रधान अने अप्रधानना भेदथी, द्रव्यथी बे प्रकारनुं, अने भावथी पण बे प्रकारनुं जाणवुं. अने ते आगल देखाडशे.

हवे आ मतमां अन्य दर्शनीओनी पण अविप्रतिपत्ति (नहीं जुदापणुं) देखाडता थका कहे छे के, तेओ अन्यदर्शनीओ पण तेज द्रव्य तथा भावस्नानने "बाह्य" केतां शरीरसंबंधि, तथा "आध्यात्मिक" केतां मनसंबंधि स्नान कहे छे.

हवे द्रव्यस्ननां प्रतिपादनमाटे कहे छे.

जलेन देहदेशस्य, क्षणं यत्शुद्धिकारणम् ॥
प्रयोऽन्यानुपरोधेन, द्रव्यस्नानं तदुच्यते ॥ २ ॥

अर्थ–पाणीयें करीने देहना भागनुं, बीजा मेलने अटकाव्या विनां क्षणवार सुधि जे शुद्धपणुं करवुं, ते "द्रव्यस्नान" कहेवाय छे.

टीकानो भावार्थ–पाणीथी "द्रव्यस्नान" थाय छे, पण भस्म आदिकथी ते स्नान पण थतुं नथी; कारण के, ते भस्म आदिको मेलने दूर करवाने समर्थ नथी; वली गंध अने लेपनो नाश थवाथी जे पवित्रता थाय, तेने स्नान कहीयें; एवी रीते जलथी स्नान करीने शरीरना भागोने शुद्ध करवा, अने तेम कहेवाथी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

जेउं "सचेलस्नानें करीने देवार्चन करवुं" एम माने छे, तेउंना मतनुं खंडन कर्युं; केम के पाणीथी नींजाएलां वस्त्रोवालानां स्नानपणानी अप्रतीति छे. वली आहीं "देश" शब्दथी जेउं एम माने छे के, "बुद्धिवानोए माटीयें करीने लींगनी एकवार, गुदास्थाननी त्रणवार, एकला हाथनी दशवार, अने बन्ने हाथोनी सातवार शुद्धि करवी; वली तेवा प्रकारनी शुद्धि ग्रहस्थोए बेवडी, ब्रह्मचारीउंए त्रेवडी, तथा वानप्रस्थाश्रममां रहेला यतिउंए चोवडी करवी;" एवुं माननाराउंनी हांसी थइ; केम के, एवी रीते शुद्धता करवामां यत्न करनाराउं पण लिंग अने गुदानां अंदरनां भागने शुद्ध करवाने तो असमर्थज छे. अने वली तेथी फक्त चांबडीनीज शुद्धि थाय छे, पण तेवीज रीते तेउं कान, नाक आदिकनी शुद्धि तो करता नथी; वली ते कर्ण नाशिकादिको पण अशुद्ध नथी थतां, तेम नथी. वली ते शुद्धि पण प्रायें करीने क्षणमात्रज रहे छे, पण लांबो वखत रहेती नथी; "प्रायें करीने" कहेवानी मतलब ए के, रोगी माणसने तो तेवी रीतनी शुद्धि क्षणमात्र पण रहेती नथी. तेवी शुद्धि क्षणमात्रज केम रहे छे ? तेने माटे कहे छे के, एक मेलने दूर करवाथी बीजा मेलनो उपरोध कंइ थइ शकतो नथी; केम के शरीरनो तो मलाश्रयनो स्वभावज छे, माटे बीजा मेलने रोकी शकातो नथी. माटे एवी रीतनुं जलादिकना आश्रयवालुं स्नान, ते "द्रव्यस्नान" कहेवाय; अने तेथी स्नानना जाणनाराउंए तेने "द्रव्य स्नान" कहेलुं छे. वली बीजा आचार्यो "प्रायोऽन्यानुपरोधेन" ए वाक्यनो अर्थ एवी रीते करे छे के, प्रायें करीने ते स्नानमां जलना जंतुउं शिवाय बीजा प्राणीउंने उपरोध थतो नथी, तेथी तेने "द्रव्यस्नान" कहीयें.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे तेज स्नाननुं कर्ताधाराए करीने प्रधान अप्रधानपणुं कहे छे.

कृत्वेदं विधानेन, देवतातिथिपूजनम् ॥
करोति मल्लिनारंभी, तस्यैतदपिशोभनम् ॥३॥

अर्थ–एवी रीते विधिपूर्वक स्नान करीने, सावद्य व्यापारवाळो ग्रहस्थ देव तथा साधुनुं (अतिथिनुं) पूजन करे छे, केम के, तेने तेम करवुं पण शोभनिक छे.

टीकानो भावार्थ–उपर कहेलुं द्रव्यस्नान, तेना अधिकारी धार्मिक माणसे पोताने उचित एवी भूमिपोंजवारूप तथा पाणी गाळवारूप जतना पूर्वक स्नानविधियें करीने उपर वर्णवेला माहादेव तथा अतिथिनुं पूजन करवुं; हमेशां अप्रतिबद्ध विहारपणायें करीने जे गमन करे, ते "अतिथि" कहेवाय; अथवा तिथिरूप लक्षणवाळा उत्सवादिक जेने नथी, ते पण "अतिथि" कहेवाय; अर्थात् उत्तम मार्गमां रक्त एवो साधु जाणवो. कह्युं छे के,

तिथिपर्वोत्सवाः सर्वे, त्यक्ता येन महात्मना ॥
अतिथिं तं विजानीया, शेषमभ्यागतं विदुः ॥ १ ॥

अर्थ–जे महात्माए सर्वे तिथि, पर्व, तथा उत्सवो तजेला छे. तेने "अतिथि" जाणवो, अने बाकीनाउने तो आभ्यागत (परोणा) जाणेला छे.

एवा ते देव तथा अतिथिनुं पूजन एटले उचित सत्कार करे छे; हवे तेवी रीतनुं द्रव्यस्नान करीने देव, तथा अतिथिनुं पूजन कोण करे? ते कहे छे.

पाप सहित छे व्यापार जेनो, अर्थात् सावद्य योगथी निवृत्त नहीं थएलो एवो ग्रहस्थी ते करे. आ विशेषण कुतीर्थिउने शिखामण देवानां अभिप्रायवालुं छे. ते एवी रीते के, हे कुतीर्थिउ! ज्यारे तमो मल्लीनारंभी छो, त्यारे तमारे तो आ "द्रव्यस्नान" करवुं उचित छे; पण बीजी रीते स्नान करवुं उचित नथी.

वळी आ द्रव्यस्नान शुद्धभावना हेतुरूप छे, माटे तेनुं प्रशं-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

स्नीकपणुं छे; अने निर्मलारंभिउने तो ते शुद्धभाव हमेशांज होय छे, तेथी तेउने द्रव्यस्नाननी शी जरूर छे? माटे एवी रीते देव तथा अतिथिनुं पूजन करनार एवा मलीनारंभी ग्रहस्थने तो ते "द्रव्य स्नान" पण शोभानिक छे; पण जेनुं आगल स्वरूप कहेवामां आवशे, एवुं "भावस्नान" करवुं, तेने उचित नथी; वली ते "द्रव्यस्नान" जोके, सावद्य तथा प्रायें मद अने दर्पादिकनां हेतुरूप छे, तो पण शुभभावनां हेतुरूप होवाथी ते शोभनिक पण छे.

हवे "ते द्रव्यस्नान करीने मलीनारंभीने देव तथा साधुनुं पूजन करवुं ते शोभनिक छे," एम जे कह्युं, तेने समर्थन करता थका कहे छे.

भावशुद्धिनिमित्तवात्, तथानुभवसिद्धितः ॥
कथंचिद्दोषभावेऽपि, तदन्यगुणभावतः ॥ ४ ॥

अर्थ–(ते द्रव्य स्नान) भावशुद्धिना निमित्तपणाथी अने तेवा प्रकारना अनुभवनी सिद्धिथी, जो के तेमां कंईक पण दोषनो सद्भाव छे तो पण, तेथी थता अन्य गुणना लाभथी ते शोभनिक छे.

टीकानो भावार्थ–ते "द्रव्यस्नान" अध्यवसायना कारणरूप होवाथी शोभनिक छे; केम के, ते द्रव्यस्नाननुं भावशुद्धिनुं हेतुपणुं कंई असिद्ध नथी; कारण के, तेवी रीतनो जे अनुभव, तेथी ते सिद्ध थाय छे.

अहीं वादी शंका करे के, जो के ते "द्रव्यस्नान" भावशुद्धिना निमित्तरूपे छे, तो पण (तेथी थती) अप्काय आदिक जीवोनी हिंसारूपी दोषपणाथी ते अशोभनिक छे. तेने माटे हवे ते वादीने कहे छे के, कोइ पण प्रकारे अप्कायआदिकनी विराधनारूप दोष जोके तेमां छे, अर्थात् जोके ते केवल निर्दोष नथी, तो पण तेथी थतो जे सम्यग्दर्शनरूपी अन्य गुणनो लाभ, ते थवाथी ते "द्रव्यस्नान" शोभनिकज छे. कह्युं छे के,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

पूयाए कायवहो, पडिकुट्ठो साउ किंतु जिणपूया ॥
सम्मत्तसुद्धिहेउत्ति, भावणियाउ निरवज्जा ॥ १ ॥

अर्थ–पूजामां जोके, छकाय जीवोनी जिंसा तथा कुट्टन थाय छे, तो पण जिनपूजा सम्यक्त्वशुद्धिनां हेतुरूप होवाथी, तेने निरवद्य जाणवी

अने पूजा माटे जे स्नान करवुं, ते पूजानुं एक अंग होवाथी शोभनिक छे; केम के, जे जे क्रिया भावशुद्धिनां निमित्तवाली छे, ते ते शोभनिकज छे.

अहीं वादी शंका करे के, ते वात तो असिद्ध छे; तो तेने माटे कहे छे के, जेम सुख आदिकनुं ज्ञान अनुभवाय छे, तेम जे जेम अनुभवाय, तेम ते अंगीकार करवुं, अने तेवी रीते भावशुद्धिनां निमित्तपणाथी "द्रव्यस्नान" अनुभवाय छे, माटे ते "द्रव्यस्नान" भावशुद्धिना निमित्तरूप छे.

वली अहीं वादी शंका करे के, ते द्रव्यस्नानमां ज्यारे कईंक पण दोषपणुं छे, त्यारे तेनुं शोभनपणुं शीरीते कहेवाय ? तेने माटे कहे छे के, जे कार्य बीजा उत्तम गुणोने उत्पन्न करवामां हेतुरूप छे, ते कदाच दोषवालुं होय तो पण ते शोभनिक छे; केम के, कुवानुं खोदवुं जो के, श्रम अने कादव आदिकना दोषवालुं छे, तो पण ते तृषाना नाश आदिक उत्तम गुणोना हेतुरूप छे. अने तेवीज रीते उत्तम सम्यग्दर्शननी शुद्धि आदिक गुणोना हेतुरूप "द्रव्यस्नान" पण छे.

वली अहीं वादी शंका करे के,

एवी रीते भावशुद्धिना निमित्तरूप "द्रव्यस्नान" ज्यारे शोभनिक छे, त्यारे ते मलीनारंभीज करे, एम शामाटे कह्युं ? निर्मलारंभीने पण ते तेवीज रीते शोभनिक होवुं जोइएं, माटे ते स्नान तेउं पण शामाटे न करे ? तेने माटे हवे वादीने कहे छे के,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अधिकारीवशाद्यत्र, धर्मसाधनसंस्थितिः ॥
व्याधिप्रतिक्रियातुल्या, विज्ञेया गुणदोषयोः॥५॥

अर्थ–शास्त्रमां धर्मसाधननी स्थिति अधिकारीनी अपेक्षाये (कहेली छे.) अने ते गुण अने दोषना संबंधमां रोगना उपायनी क्रिया तुल्य जाणवी.

टीकानो भावार्थ–अधिकारी एटले योग्य अनुष्टानवालो, तेनी अपेक्षाथी; (पण कंइं मरजी मुजब नहीं;) आप्तना आगममां धर्मसाधनरूप द्रव्यस्नान अने भावस्माननी स्थिति कहेली छे; हवे ते स्थिति केवी ? तो के, रोगना उपाय सरखी एवी ते स्थिति, अर्थीजए सद्गुरुना उपदेशथी जाणी लेवी; हवे ते स्थिति कया विषयमां जाणवी ? ते कहे छे के, गुण अने दोषने आश्रयीने जाणवी; अर्थात् रोगीनी अपेक्षाएं तेना रोगनो उपाय जे गुण अने दोषवालो छे, तेम मलीनारंभी अने निर्मलारंभीने ते "द्रव्यस्नान" तथा "भावस्नान" गुणदोषने करनारा छे; अर्थात् "द्रव्यस्नान" मलीनारंभीनेज गुणकारक छे, पण निर्मलारंभीने गुणकारक नथी; एवो भावार्थ जाणवो; केम के, मलीनारंभीज देवने उद्देशीने स्नानादिकमां अधिकारी छे, पण निर्मलारंभी तेम नथी.

अहीं कोइक वादी वली एम कहे के, मलीनारंभी पण ते द्रव्यस्माननो अधिकारी नथी; तो तेने वास्ते आज ग्रंथकार हवे कहेशे.

धर्मार्थं यस्य वित्तेहा, तस्यानिहा गरीयसी ॥
प्रक्षालनाद्धि पंकस्य, दूरादस्पर्शनं वरम् ॥

अर्थ–धर्मने माटे जेनी धननी इच्छा छे, तेनी (ते धर्ममाटे) धननी नहीं इच्छाज (इच्छा नहीं करवी तेज) श्रेष्ट छे; केम के, कादवने धोवा करतां तेने स्पर्श नहीं करवो तेज श्रेष्ट छे.

अहीं कोइ वादी शंका करे के, आथी करीने धर्मने माटे सावद्यप्रवृत्तिनो निषेध कर्यो; तथा " शुद्धागमैर्यथाशक्तं " एवी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

रीतनुं वाक्य आगल कहेशे, तेथी फूल तोडवानो अभाव कह्यो, अने देवसंबंधि बगीचो राखवानो पण अभाव कह्यो. तेने माटे तेने कहे छे के, तेम कहेवुं युक्त नथी; केम के, स्नान तो देवपूजा माटे विधेयपणाथी कहेलुंज छे.

वली अहीं वादी शंका करे के, ते उपदेश तो प्रासंगिक स्नाननी अपेक्षावालो छे, पण देवने उद्देशीने नथी; तेने माटे तेने कहे छे के, तेम कहेवुं पण युक्त नथी; केम के, एम जो मानीएं, तो "ज्यारे कोइक दिवसे स्नान करेलुं होय, त्यारेज देवपूजन करवुं;" एवो उपदेश थइ जाय; पण हमेशना कार्यतरीके न थाय; अने देवपूजन तो नित्य करवानुं छे. कह्युं छे के,

"वंदंति चेइआइं तिक्कालं पूइउणविहिणाउ" ॥

अर्थ-त्रणेकाल पूजवायोग्य विधिएं करीनें चैत्योने वंदन करे छे.

वली धर्मने माटे सावद्य प्रवृत्तिनो जे निषेध कर्यो छे, ते केवल सर्वविरतीनी अपेक्षाएं छे; केम के, आ श्लोक तेनां अधिकार माटे कहेलो छे; अने गृहस्थीनी अपेक्षाएं तो सावद्य प्रवृत्तिनी अनुज्ञा आपेलीज छे; सिद्धांतमां पण कह्युं छे के, द्रव्यस्नान करवामां तो सावद्य प्रवृत्ति आवेज. वली तेवीज रीते "शंकाश" श्रावकनी पेठे (जिनपूजा अथवा जिनमंदिरमाटे) व्यापार आदिक सावद्य प्रवृत्ति पण दुष्ट गणी नथी; केम के, तेमां धार्मिक कार्योनुं पक्षपातपणुं होवाथी (छेवटे) पापोनो क्षय थइ उत्तम गुणरूपी बीजनी प्राप्ति थाय छे. ते "शंकाश" श्रावकनुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे जाणवुं.

शंकाश नामना श्रावके प्रमादमां रही देवद्रव्यनुं भक्षण कर्युं; अने तेथी तेणे लाभांतराय नामनुं निबिड कर्म बांध्युं. अने तेथी ते घणो काल संसारमां रखड्यो; पछी अनंते काले केटलेक कष्टे मनुष्य भव पामीने पण तें दरिद्री थयो; पण एटलामां कोइ महाज्ञानी जैन गुरु तेने मली जवाथी तेनी पासेथी तेणे पोताना

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

पूर्वभवनुं वृत्तांत सांभळ्युं; पछी गुरुना उपदेशथी दुर्गति आपनारां कर्मोनो नाश करवामाटे तेणे एवी रीतनो अभिग्रह लीधो के, हवेथी जेटलुं द्रव्य हुं कमाउं, तेमांथी मारा खावापिवाना तथा पेहेरवा उढवाना खरचशिवाय बाकी जे कंइ द्रव्य वधे, ते सघलुं हुं जिनमंदिर आदिकमां वापरीश; एवी रीते पोतानो अभिग्रह पालीने अंतें ते मोक्षे गयो.

अहीं वादी शंका करे के, तेना पोताना कर्मोना भयनी उपपत्तिथी संकाशने तो, ते तेम करवुं युक्त छे; पण तेवी रीते बीजाए करवुं युक्त नथी.

त्यारे ते वादीने कहे छे के, एम नहीं; केम के, सर्वथा प्रकारेज अशुभ स्वरूपवाला व्यापारने, उत्तम निर्जराना कारणपणानो अयोग छे; अर्थात् जे व्यापारमां फक्त पापकार्यनीज धारणा होय, ते व्यापार कर्मनी निर्जरा करी शकतो नथी; पण धर्मबुद्धिथी कराएलो ते व्यापार पण लाभकारकज छे.

वली “ शुद्धागमैर्यथालाभं ” इत्यादि जे आगल कहेवामां आवशे, तेनी मतलब कंइ एवी नथी के, पोते जाते जइ (पूजा माटे) पुष्पो तोडवां नहीं; पण तेनी मतलब तो ए छे के, “ पूजा आदिक अवसरे आवेला माली पासेथी (पुष्पो लेवामां) शासननी प्रभावना माटे वणिक्कला वापरवी नहीं; अर्थात् कपटथी के कोइ बीजी कलाथी थोडा पैसा आपी वधारे पुष्पो लेवां नहीं; एवा अर्थने ते वाक्य तो प्रगट करनारुं छे. सिद्धांतमां पण कह्युं छे के, दुग्गइ नामनी स्त्री पुष्पोएं करीने जिनपूजा करवाथी उत्तम गतिमां गइ, अने तेणीए “ यथालाभे ” करीने नहीं, पण न्यायोपार्जित धनें करीने ते पुष्पो लीधेलां हतां.

तथा जिनमंदिरमाटे (सिद्धांतोमां) गाम आदिकना अंगीकारपणाथी आराम (बगीचा) आदिकनो अभाव कहेलो नथी.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

माटे एवी रीते मलीनारंभीए धर्मने माटे स्नानादिक करवुं, ते विरुद्ध नथी.

अहीं वादी शंका करे के, द्रव्यस्नानमां साधु शामाटे अधिकारी न थाय? केम के, कर्मरूपी व्याधि तो तेउं बन्नेने (साधु अने गृहस्थने) तुल्यज छे, अने तेथी तेनी चिकित्सारूप पूजा पण तेउंने तुल्यज होवी जोइए, अने तेथी ते द्रव्यपूजामां एकनो ज्यारे अधिकार कह्यो, त्यारे बीजानो तेमां शामाटे अधिकार न होय? तेने माटे तेने कहे छे के, कह्युं छे के,

स्नानमुद्वर्तनाभ्यंगं, नखकेशादिसंस्क्रियाम् ॥
गंधं माल्यं च धूपं च, त्यजंति ब्रह्मचारिणः ॥ १ ॥

अर्थ-ब्रह्मचारीउं स्नान, उद्वर्तन, अभ्यंग (तैलादिकनुं मर्दन) नख, केश आदिकनो संस्कार, सुगंधि, पुष्प, तथा धूपने तजे छे.

एवी रीतना वचनथी मुनिउंने द्रव्यस्नान तथा द्रव्यपूजा करवानो अधिकार नथी; वली ते ते कार्योनो मुनिउंने कंइं शणगारमाटेज निषेध कर्यो छे, एम नहीं; पण ते मुनि सावद्यथी निवृत्त थएला छे, माटे तेना ते अधिकारी नथी.

वली अहीं वादी शंका करे के, जो के यति पापकार्योथी निवृत्त थएलो छे, तो पण स्नान करीने देवार्चन करे, तेमां तेने शुं दोष आवे? त्यारे तेने कहे छे के ज्यारे साधु स्नानपूर्वक देवपूजनमां सावद्य योगवालो थाय, त्यारे तो ते गृहस्थनी पण तुल्यज थइ जाय; अने तेथी तेने (व्रतस्थने) पण ते नहीं करवालायक थाय; वली गृहस्थी तो कुटुंब आदिकने माटे पण सावद्य कार्योमां प्रवृत्त थएलो छे,अने तेथी ते द्रव्यस्नान आदिकमां पण प्रवर्ते; पण यति तो ते सावद्य कार्यमां प्रवृत्त थयो नथी, तो ते द्रव्यस्नानादिकमां शी रीते प्रवर्ते?

वली अहीं वादी शंका करे के, जोके कुटुंब आदिकमाटे गृ-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हस्थी सावद्य कार्योमां वर्त्ते छे, तो पण धर्मने माटे तेमां प्रवर्त्तवुं, ते तेने लायक कहेवाय नहीं; केम के एक पाप आचर्युं, तेथी बीजुं पाप पण आचरवुं, ए व्याजबी कहेवाय नहीं.

तेने माटे तेने कहे छे के, कुवाना उदाहरणथी पूजादिकथी उत्पन्न थएला आरंभना दोषने शोधीने गृहस्थी (सम्यक्त्व आदिक) बीजा (उत्तम) गुणोने मेलवे छे, माटे ते गृहस्थीने द्रव्यस्तान तथा पूजादिक करवां युक्तज छे.

वली वादी शंका करे के, जेम कुवाना उदाहरणथी गृहस्थीने स्नानादिक करवां युक्त छे, एवी रीते यतिने पण युक्त छे, माटे तेने स्नानादिकमां शा माटे अधिकारी न कहेवाय? तेने माटे तेने कहे छे के, यतिउं तो सर्वथा प्रकारे सावद्य व्यापारथी निवृत्त थएला छे, माटे कुवाना उदाहरणथी पण तेमां जो तेउं प्रवर्ते, तो पण तेउंने तो चित्तमां पापज स्फुरायमान थाय, पण धर्म स्फुरायमान थाय नहीं; केम के, तेउंनुं तो हमेशां शुभ ध्यानादिकें करीनेज प्रवर्तवापणुं छे; अने गृहस्थीउं तो सावद्य कार्यमां स्वभावथी हमेशांज प्रवर्तता रह्या छे, पण जिनार्चनादिक चारें करीने स्वपरना उपकाररूप धर्ममां प्रवर्तता नथी; माटे तेथी ज्यारे तेउं तेमां प्रवर्ते छे, त्यारे तेउंना चित्तमां ते धर्मज लागेलुं होय छे, पण पाप लागेलुं होतुं नथी, माटे एवी रीते कर्तानां परिणामना वशथी अधिकार अनधिकार मानवा; अर्थात द्रव्यस्तानादिकमां गृहस्थीउंज अधिकारी छे, पण यति अधिकारी नथी; अने आगममां पण एमज कह्युं छे, अने तेवीज रीते सामायिकमां रहेलो श्रावक पण द्रव्यस्तव माटे अधिकारी नथी; केम के, ते वखते ते सावद्यथी निवृत्त थइने, भावस्तवमां आरूढ थएलो छे; माटे ते साधुतुल्यज छे. अने तेथीज स्वभावथीज पृथ्वीकाय आदिकनी विराधनाथी डरवावाला, यतनावाला, तथा सावद्य कार्यमां थोडी रुचिवाला, अने यतिनी क्रियामां अनुरागवाला एवा गृहस्थीने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

धर्मने माटे सावद्य आरंभनी प्रवृत्ति युक्त नथी; वली ते सावद्य आरंभमां प्रवर्तेलो नथी, तेथी तेने तजीने द्रव्य स्नानादिक जे सावद्य आरंभ, तेमां ते प्रवृत्ति करे, ते केम युक्त कहेवाय? माटे एवी रीते नक्की थयुं के, सघला माणसो सघलां कार्यना अधिकारी होइ शकता नथी; पण जे एक कार्यमां अधिकारी छे, ते बीजा कार्यमां अधिकारी नथी.

हवे भावस्नानना प्रतिपादनमाटे कहे छे.

ध्यानांभसा तु जीवस्य, सदा यद्शुद्धिकारणम् ॥
मलं कर्म समाश्रित्य, भावस्नानं तदुच्यते ॥ ६ ॥

अर्थ–कर्मरूपी मेलने आश्रीने ध्यानरूपी पाणीथी जीवनुं हमेशां जे शुद्धि करवापणुं, ते "भावस्नान" कहेवाय छे.

टीकानो भावार्थ–शुभ चित्तनी एकाग्रतारूप जे धर्मध्यानादिक, ते रूपी पाणीयें करीने, आत्माने हमेशां जे शुद्ध करवो, ते "भावस्नान" कहेवाय; ते पाणीथी ज्ञानावरणादिक कर्मोरूप मेलने धोवो; अने एवी रीतनां स्नानने तेनुं स्वरूप जाणनाराउं "भावस्नान" कहे छे.

हवे ते भावस्नान करनारना भेदे करीने, तेनुं उत्तमपणुं तथा अनुत्तमपणुं कहे छे.

ऋषीणामुत्तमं ह्येतन्, निर्दिष्टं परमर्षिभिः ॥
हिंसादोषनिवृत्तानां, वृत्तशीलविवर्धनम् ॥ ७ ॥

अर्थ–हिंसारूपी दोषथी निवृत्त थएला ऋषीउने वृत्त अने शीलने वृद्धि करनारुं, ते भावस्नान करवुं, ते परम मुनिउए (सर्वज्ञोए) उत्तम कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ–यथास्थित वस्तुउने जे जाणे ते ऋषिउ कहेवाय. तेवा ऋषिउए भावस्नान करवुं ते उत्तम छे, एम सर्वज्ञोए कहेलुं छे; अने तेथी बीजाउए ते स्नान करवुं, ते अनुत्तम छे;

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एम सिद्ध थयुं; केम के, तेउंने विशिष्ट धर्मध्याननो अभाव छे, अने ऋषिउंने तो ते भावस्नानज करवुं उत्तम छे; पण देवार्चननने माटे द्रव्यस्नान करवुं, ते तेमने उत्तम नथी. हवे ते ऋषिउं केवा? ते कहे छे. प्रमादथी थती प्राणीउंनी जे हिंसा, तेरूपी दोषणथी निवृत्त थएला;

अहीं वादी शंका करे के, ऋषिउं एवाज होय छे, एम कहेवुं अनर्थक छे. त्यारे ते वादीने कहे छे के, एम नहीं; आ विशेषण हेतुपणाथी उपन्यास करवुं; माटे एवो अर्थ करवो के, ऋषिउं हिंसारूपी दोषथी निवृत्त थएला छे, माटे तेमने तो द्रव्यस्नान न करवुं ते उत्तम छे. हवे ते स्नान केवुं? ते कहे छे. व्रत कहेतां (पांच) महाव्रतो, अने शील केतां समाधि; अथवा व्रत एटले मूलगुणो, अने शील एटले उत्तर गुणो, तेउंने विशेषें करीने वृद्धि करनारुं अर्थात् धर्मध्यान अने शुक्लध्यानरूप ते "भावस्नान" जाणवुं.

हवे आ स्नानाष्टकने उपसंहरता थका कहे छे.

स्नात्वानेन यथायोगं, निःशेषमलवर्जितः ॥
भूयो न लिप्यते तेन, स्नातकः परमार्थतः ॥ ८ ॥

अर्थ–एवी रीते ते द्रव्यथी तथा भावथी अधिकार प्रमाणे स्नान करीने, (माएस) सघला (कर्मोरूपी) मेलथी रहित थयो थको, फरीने तेनाथी लेपातो नथी; अने एवी रीते परमार्थथी स्नातक (स्नान करेलो) थाय छे.

टीकानो भावार्थ–आ भावना हेतुरूप एवा द्रव्यस्नानथी, अने भावस्नानथी अनुक्रमे मलीनारंभी तथा निर्मलारंभी स्नान करीने, अनुक्रमे साक्षात् सघला कर्मरूपी मेलथी रहित थाय छे; अने तेवी रीते स्नान करवाथी फरीने कर्मरूप मेलथी लेपातो नथी. अने एवी रीते परमार्थथी ते स्नान करेलो थाय छे; अने बीजी रीतथी स्नान करेलो माएस परमार्थथी स्नान करेलो थतो

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

नथी; केम के, तेथी कर्मरूपी मेलनो नाश थतो नथी; अने फरीने पाछो मेल लागे छे. माटे हे कुतीर्थिउं, जो तमो परमार्थथी स्नातक थवाने इच्छता हो तो, भावस्नानथीज स्नान करो? पण द्रव्यस्नान करो नहीं; केम के, ते द्रव्यस्नान तो फक्त मलीनारंभीउं माटेज कहेलुं छे.

अथवा आ श्लोकनी व्याख्या नीचेप्रमाणे करवी.

उपर कहेला भावस्नानथी युक्तिपूर्वक सघला (कर्मरूपी) मेलथी वर्जित थयो थको फरीने तेनाथी लेपातो नथी. कोण नथी लेपातो, तो के परमार्थथी स्नान करेलो. अहीं " क्वा " प्रत्यय रूढीना वशथी छे.

एवी रीते बीजा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

तृतीयाष्टकं प्रारभ्यते

स्नान कर्या पछी देवनुं पूजन करवुं जोइएं; तेथी पूजानुं स्वरूप कहेवा माटे हवे कहे छे.

तथा जेउं एम माने छे के, " श्वेतांबर मुनिउं देवनी पासे जइने पण तेने पूजता नथी, माटे तेमनुं (देवसमीपे) जवुं अनर्थक छे, " तेउंना मतनुं खंडन करवामाटे पूजाष्टक कहे छे.

अष्टपुष्पी समाख्याता, स्वर्गमोक्षप्रसाधनी ॥
अशुद्धेतरभेदेन, द्विधा तत्त्वार्थदर्शिभिः ॥ १ ॥

अर्थ–स्वर्ग अने मोक्षने आपनारी, एवी अष्टपुष्पी नामनी पूजा, तत्वोना अर्थने जाणनाराउंए अशुद्ध अने शुद्ध भेदें करीने बे प्रकारनी कहेली छे.

टीकानो भावार्थ-पूजापणाए करीने जेमां आठ पुष्पो एकठां करेलां छे, तेने" अष्टपुष्पी " कहीएं. अहीं आठ पुष्पो जघन्यपदने आश्रीने कहेलां छे; पण तेथी एम नहीं धारवुं के, आठज पुष्पो चडाववां; केम के, आगल कहेशे के, " थोडां अथवा

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

घणां पुष्पोथी पूजन करवुं." वली ते देवपूजनमां आठ पुष्पो लेवानुं कारण पण कहेशे. वली ते अष्टपुष्पी पूजा, जीवादिक तत्वोने परमार्थ वृत्तिथी जाणनाराओए बे प्रकारनी कहेली छे. ते बे प्रकारनी कई? तो के, एक सावद्य तथा बीजी निरवद्य. अहीं "इतर" शब्दने जे पुंवद्भाव छे ते "वृत्तिमात्रे सर्वादीनां पुंवद्भावः" एवी रीतना व्याकरणना वचनथी थएलो छे. हवे ते पूजानुं फल देखाडे छे. पेहेली (सावद्य) पूजा स्वर्गने देनारी छे, तथा बीजी (निरवद्य) पूजा मोक्षने देनारी छे.

हवे बे श्लोकोथी अशुद्ध पूजानुं स्वरूप कहे छे.

शुद्धागमैर्यथालाभं, प्रत्यग्रैः शुचिभाजनैः ॥
स्तोकैर्वा बहुभिर्वापि, पुष्पैर्जात्यादिसंभवैः॥ २ ॥
अष्टापायविनिर्मुक्त, स्तद्गुणभूतये ॥
दीयते देवदेवाय, या सा शुद्धेत्युदाहृता ॥ ३ ॥

अर्थ-आठ कर्मोरूपी अपायथी मुक्त थएला, अने तेथी उत्पन्न थइ छे गुणोनी संपदा जेने, एवा देवाधिदेवप्रते, जेम लाभ थाय, तेवी रीते शुद्ध छे प्राप्ति जेउनी, तथा नहीं कमलाएलां, अने पवित्र भाजनमां रहेलां, एवां मालती आदिक उत्तम जातिनां थोडां अथवा घणां पुष्पोएं करीने जे पूजा कराय छे; ते पूजाने "सावद्य पूजा" कहेली छे.

टीकानो भावार्थ-शुद्ध केतां निर्दोष छे, मेलववानो उपाय जेनो एवां पुष्पो, अर्थात् न्यायोपार्जित धनथी, अने चोरीविना ग्रहण करेलां, एवां पुष्पोएं करीने जे पूजा देवप्रते देवाय (कराय) नेने अशुद्ध पूजा कहेली छे, हवे ते पूजा केम करवी? ते कहे छे. जेमां लाभनुं उल्लंघन न थाय, एवी रीते शासननी प्रभावना माटे, उदार भावथी मालीपासेथी देशकालनी अपेक्षाए उत्तम, मध्यम, तथा जघन्य जातिउमांथी जे पुष्पो मले,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ते पुष्पोथी पूजा करवी. हवे ते पुष्पो केवां ? ते कहे छे के, नहीं करमाएलां, तथा पवित्र थाल आदिकमां रहेलां; केम के जो ते पुष्पो एवां न होय, तो स्नानादिकनी पवित्रता पण मननी निवृत्तिने उत्पन्न करी शकती नथी. वली ते पुष्पो थोडां एटले दरेक (ज्ञानावरणादिक) आठ अपायोने दूर करवामाटे आठ, अथवा घणा एवां मालती बिचकील आदिकथी उत्पन्न थतां पुष्पोएं करीने पूजा करवी. अहीं मूलश्लोकमां जे "वा" शब्द मूकेलो छे, ते थोडां अथवा घणां पुष्पोवाली पूजानुं सरखुं फल देखाडवामाटे छे.

अहीं कोइ वादी शंका करे के, उत्तम जातिनां जे पुष्पो कह्यां, ते सुवर्ण आदिकनां पुष्पोना निषेधमाटे छे; केम के उत्तम जातिनां पुष्पो तो एकजवार चडावी शकाय छे, तथा पछी तेमने निर्माल्य करीने वारंवारं ते चडावातां नथी; अने सोना आदिकनां पुष्पो तो वारंवार चडावाय छे; अने तेथी निर्माल्यारोपणनो दोष आवे छे. हवे ते वादीने तेनो उत्तर आपे छे के, ते अयुक्त छे. केम के सिद्धांतमां कह्युं छे के, "कंचणमोतियरयणाइदामएहिंचविविहेहिं" (विविध प्रकारनी कंचन, मोती, तथा रत्न आदिकनी मालाउंथी जिनपूजन करवुं.) वली ज्यारे ते पुष्प आदिक पासां न उताराय, त्यारे तो "निर्माल्यपणानो" दोष न आवे, पण ते मालती आदिकनां पुष्पो तो थोडा काल पछी सुगंधिरहित थाय छे, माटे ते अवश्य उतारवां जोइएं, अने सुवर्ण आदिकना पुष्पो तो तेम निर्गंध थतां नथी, माटे ते अवश्य उतारवा लायक थतां नथी; अने तेथी तेउंने फरीने चडाववामां पण ते दोष आवी शकतो नथी. वली केटलाको एम कहे छे के, वीतरागने अलंकार पहेरावबा अयुक्त छे; केम के तेथी वीतरागरूप आकारनी अप्राप्ति थाय छे; ते कहेवुं पण युक्त नथी, केम के, जो एम मानीएं, तो पुष्प आरोपण करवामां

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

पण तेज (निषेधपणानो) प्रसंग आवे; केम के, वीतरागने ज्यारे आभूषणो न पहेरावबां, त्यारे पुष्पो पण न चडाववां जोइए, केम के, तेउ बन्ने रागने गोचर छे.

हवे अष्टपुष्पी पूजानुं कारण कहे छे.

अनर्थना हेतुभूत एवा ज्ञानावरणादिक जे आठ अपायो, अथवा प्रकारांतरथी दग्धरज्जुनी कल्पना करवाथी भवोपग्राही एवां चार कर्मोथी मुकाएला, अने तेवी रीते कर्मोएं करीने मूकायाथी उत्पन्न थती जे अनंत ज्ञानदर्शन आदिकनी लक्ष्मी, ते छे जेने एवा जिनेश्वरप्रते पूजा करवी. ते जिनेश्वर केवा तो के, स्तुति करवालायकने पण स्तुति करवालायक, एवा देवप्रते जे अष्टपुष्पी पूजा करवी,ते पूजा सर्वज्ञोए अशुद्ध(सावद्य)कहेली छे.

अहीं वादी शंका करे के, " अष्टापायविनिर्मुक्तागुणभूतिर्यस्य " एवी रीतना वाक्यथीज अष्टपुष्पीनुं कारण तो जणाइ आवे छे, तेतां " तत् " शब्द ग्रहण करवानी शी जरूर हती ? त्यारे तेने कहे छे के, एम नहीं; " अष्टापायविनिर्मुक्तायदीयते " एम कहेवाथी अष्टपुष्पीनुं कारण कह्युं; अने " तदुत्थगुणभूतये " एम कहेवाथी चतुःपुष्पीनुं कारण कह्युं; केम के, ते अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अनंतसुख, तथा अनंतवीर्यरूप छे.

त्यारे वली अहीं वादी शंका करे के, " अष्टापायविनिर्मुक्ताय " एवुं कहेवाथीज तेथी उत्पन्न थता अनंतज्ञानादिक गुणो तो जणाइ आवे छेज. (त्यारे फरीने ते ग्रहण करवानी शी जरूर हती ?) त्यारे तेने कहे छे के, एम पण नहीं.

केम के, केटलाको (अन्य दर्शनीउ पोताना) सिद्धोने प्रकृतिना वियोगथी ज्ञाननो अभाव, शरीर अने मनना वियोगथी वीर्यनो अभाव, तथा विषयना वियोगथी सुखनो अभाव कहे छे; तेना मतनुं खंडन करवा माटे एवी रीते मुकवुं पड्युं छे.

त्यारे वली अहीं वादी शंका करे के, ज्यारे एम छे त्यारे,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ज्ञानावरणादिकनो क्षय थवाथी केवलीने पांचे ज्ञाननो प्रसंग नहीं आवे; केम के, " नठ्ठंमिउछाउमछिए नाणे " एवुं सिद्धांतनुं वचन छे.

त्यारे ते वादीने कहे छे के, एम नहीं केवलज्ञानथीज बाकीना ज्ञानथी ज्ञेय पदार्थनुं प्रकाशितपणुं होवाथी, अने ते बाकीना ज्ञानोनुं अनर्थकपणुं होवाथी, तेउनुं नष्टपणुं कह्युं छे.

वली अहीं वादी शंका करे के, श्लोकना आ पूर्वार्धथी तो, जेउ एम माने छे के, जिनबिंबनी प्रतिष्ठामां त्रण अवस्था कल्पाय छे, अने तेथी बाल्य अवस्थाने आश्रीने स्नान, दीक्षामाटे निकलती वेलाने आश्रीने रथारोपण, तथा पुष्पपूजा आदिक, अने कैवल्य अवस्थाने आश्रीने वंदन कराय छे; एवी रीतना मतनुं खंडन थयुं; केमके अष्टापायविनिर्मुक्तिनी अपेक्षाए करातो पूजा कंइं गृहस्थावस्थाने विषयरूप करती नथी; पण ते तो केवल कैवल्य अवस्थानेज विषयरूप करे छे; अने एम पण नहीं विचारवुं के, अष्टापायविनिर्मुक्तिने आलंबीने कैवल्य अवस्थामां पूजा करवी; केम के, चारित्रिउने स्नानादिक घटतां नथी, अने तेनी पेठे साधूउने पण तेनी प्रसक्तिथी ते चरित्र अनावलंबनीय नथी; जो एम न होत तो जेनो स्पर्श फरी जइ जे अचित थइ गएल छे, एवा पण अप्काय आदिकनो त्याग ते आचारना निषेध माटे केम थात ? केम के (सिद्धांतोमां) एम कहेलुं संभलाय छे के, एक वखते स्वभावथीज अचित थएला, एवा तलावना मध्यभागमां रहेला पाणीने, तलना ढगलाने, अने स्थंडिल प्रदेशने, जोइने पण भगवान महावीर स्वामीए, तेना प्रयोजनवाला साधुउने पण ते ग्रहण करवा माटे निषेध कर्यो छे; केम के, भगवाने एम विचार्युं के, अमारा आ आचरणनुं आलंबन लेइने, आचार्यो बीजाउने तेवा काममां प्रवर्तावे नहीं; अने साधुउ पण तेवी रीते प्रवर्ते नहीं तो सारुं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

त्यारे हवे ते वादीने कहे छे के, ते सघलुं सत्य छे, पण बिंबकल्प तो जूदी तरेहनो मनाय छे; अर्थात् जेम भावअर्हत्प्रते वर्तवुं; तेवीज रीते स्थापनाअर्हत्प्रते पण वर्तवुं; अने तेथी करीनेज गौतमादिक साधुउं भगवाननी समीपे रहे छे; अने तेथी बिंबनी समीप रहेवामां तेमने निषेध कह्यो छे; अने वली तेथीज साधवीउं दंडस्थापनारूप आचार्यने स्थापे छे; जो एम न होत, तो जेम भाव आचार्य समीपे आवश्यक करती नथी, तेम तेउं स्थापनाचार्य पासे पण नहीं करत. वली तेउं प्रवर्तिनीने स्थापे छे, एम पण नहीं कहेवुं; केम के, प्रतिक्रमण वखतेज चैत्यवंदन करती वेलाए महावीरादिकना अवश्य कल्पवापणायें करीने, ते दोषनुं समानपणुं आवे. वली भगवान तो वीतराग हता, तो पण रात्रिए चंदनबाला आदिक आर्याउं भगवाननी समीपे रहेती नहीं.

वली अहीं वादी शंका करे के, प्रतिक्रमण वखते अरिहंत प्रभुनी स्थापना करीने चैत्यवंदन करवाथी आशातना दोषनो प्रसंग आवे. त्यारे ते वादीने कहे छे के, एम नहीं; केम के, जिनालयमां पण चैत्यवंदन करवानी सिद्धांतसां अनुज्ञा आपेली छे.

एवी रीते स्वरूपथी अशुद्ध (सावद्य) एवी अष्टपुष्पीनुं वर्णन कर्युं. अने तेज स्वर्गने देनारी छे, एवुं जे कह्युं, ते हवे देखाडता थका कहे छे.

संकीर्णैषा स्वरूपेण, द्रव्याद्भावप्रसक्तितः ॥
पुण्यबंधनिमित्तत्वाद्, विज्ञेया स्वर्गसाधनी॥ ४ ॥

अर्थ–सावद्यें करीने मिश्र एवी उपर कहेली द्रव्यपूजा पुष्पादिकना प्रसंगथी भावने उत्पन्न करनारी होवाथी, तथा पुण्यबंधनना निमित्तरूप होवाथी स्वर्गने देनारी जाणवी.

टीकानो भावार्थ–संकीर्ण एटले अवद्यें करीने मिश्रित थएली एवी उपर कहेली अष्टपुष्पी पूजा स्वभावें करीने पुष्पादिकना प्रसंगथी, भगवानने विषे चित्तना आल्हादपणाने उत्पन्न

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

करनारी होवाथी, स्वर्गने देनारी छे; अर्थात् पुष्पादिक द्रव्यना उपयोगथी अवद्य अने शुभभाव बन्ने थाय छे; एवी रीतनुं आ (द्रव्यपूजानुं) मिश्रपणुं कर्मने नाश करवामां कंइ निमित्तरूप नथी; पण पुण्यबंधनना निमित्तरूपज छे; ते, कहे छे; एवी रीते ते पूजा पुण्यबंधनना निमित्तरूप होवाथी स्वर्गने देनारी छे, अने उपलक्षणथी ते उत्तम एवा मनुष्यपणाने, तथा अनुक्रमे भावपूजाना कारणपणाने पामीने मोक्षने साधनारी छे.

हवे निरवद्य एवी अष्टपुष्पीनुं स्वरूप कहेवामाटे कहे छे.

या पुनर्भावजैः पुष्पैः, शास्त्रोक्तिगुणसंगतैः ॥
परिपूर्णत्वतोऽम्लानैः, रत एव सुगंधिभिः ॥ ५ ॥

अर्थ–शास्त्रनी आज्ञारूपी दोराथी गुंथेलां, अने संपूर्णपणाथी नहीं करमाएलां, अने तेथीज सुगंधिवालां एवां भावरूपी पुष्पोयें करीने जे पूजा करवी (तेने निरवद्य केहेतां उत्तम पूजा कहेली छे,)

टीकानो भावार्थ–जे अष्टपुष्पी पूजा, आत्मानी परिणतिथी उत्पन्न थएलां, तथा आगमनी आज्ञारूपी गुणनी साथे जोडाएलां, अर्थात् कषादिक परीक्षाथी शुद्ध थएलां, आगमोना पारतंत्र्यपणानुं अनुगमन करतां, अथवा शास्त्रना वचनरूपी जे गुण केतां दोरो, तेमां परोवेलां; अर्थात् मालारूप करेलां पुष्पोथी करवी, ते शुद्ध केतां निरवद्य पूजा कहेवाय; वली आथी करीने एम पण देखाड्युं के, ज्यारे द्रव्यपुष्पो पण मालारूप करीने आरोपण करवां, त्यारे पण आठ अपायापगमोनुं स्मरण करीने आरोपवां. वली ते पुष्पो केवां? ते कहे छे. परिपूर्णतायें करीने, अथवा सघला जीवना मृषावादादिक विषयपणायें करीने निरतिचारपणाथी म्लानिने नहीं प्राप्त थएलां, अने तेथी करीनेज सुगंधिवालां एवां पुष्पोथी जे पूजा करवी; ते निरवद्य पूजा कहेवाय छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे ते भावरूप आठ पुष्पोनां नामो कहे छे.

अहिंसा सत्यमस्तेयं, ब्रह्मचर्यमसंगता ॥
गुरुभक्तिस्तपो ज्ञानं, सत्पुष्पाणि चचक्षते ॥ ६ ॥

अर्थ–अहिंसा, सत्य, चोरी न करवी ते, ब्रह्मचर्य, असंगीपणुं, गुरुनी भक्ति, तप, तथा ज्ञान, एटलां आठ जातिनां उत्तम पुष्पो कहेवाय छे.

टीकानो भावार्थ–प्रमादना योगथी (कोइना पण) प्राणनो जे नाश करवो, ते हिंसा, अने तेनो अभाव जे अहिंसा, ते एक पुष्प जाणवुं; तथा जूठपणानो जे अभाव, अर्थात् सत्य, ते बीजुं पुष्प जाणवुं; तथा चोरीनो जे अभाव ते त्रीजुं पुष्प जाणवुं, तथा मन, वचन, अने कायाथी काम सेवनना वर्जवारूप जे ब्रह्मचर्य, ते चोथुं पुष्प जाणवुं. तथा धर्मना उपकरणो शिवायना परिग्रहनो जे त्याग, ते पांचमुं पुष्प जाणवुं; (धर्मना उपकरणोने वीरप्रभुए सिद्धांतोमां अपरिग्रहपणुं कहेलुं छे. जो एम कह्युं न होत, तो शरीर, आहार विगेरे पण परिग्रहरूप थात.) तथा गुरुनुं जे बहुमान करवुं; ते छठुं पुष्प जाणवुं; शास्त्रोना अर्थने जे जाणे ते गुरु कहेवाय. कह्युं छे के,

धर्मज्ञो धर्मकर्ता च, सदा धर्मपरायणः ॥
सत्वेभ्यो धर्मशास्त्रार्थ, देशको गुरुरुच्यते ॥ १ ॥

अर्थ–धर्मने जाणनार, धर्मने करनार, हमेशां धर्ममां तत्पर, तथा प्राणीउं प्रते धर्मशास्त्रना अर्थनो उपदेश देनार, ते "गुरु" कहेवाय छे.

तथा जेनाथी रुधिर, मांस, चरबी, हाडकां, मज्जा, अने वीर्य तपे छे; तथा अशुभ कर्मो पण जेनाथी तपे छे; ते "तप" रूपी सातमुं पुष्प जाणवुं; तथा जेनाथी अर्थो जणाय, ते ज्ञान, अर्थात् सम्यक् प्रवृत्तिनो हेतुभूत एवो जे बोध, ते रूपी आठमुं पुष्प जाणवुं; एवी रीते ते आठे भावपुष्पो, ते द्रव्यपुष्पोनी अपे-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हायें उत्तम जाणवां; अने ते पुष्पोने शुद्ध एवी अष्टपुष्पीना स्वरूपने जाणनाराउं (भावपूजामाटे) अंगीकार करे छे.

हवे ते कहेलाज अर्थने वाक्यांतरें करीने कहे छे.

एभिर्देवाधिदेवाय, बहुमानपुरस्सरा ॥
दीयते पालनाद्यातु, सा वै शुद्धेत्युदाहृता ॥ ७ ॥

अर्थ–एवी रीतना पुष्पोथी, बहुमानपूर्वक, ते पुष्पोना रक्षणथी, देवाधिदेवप्रते जे पूजा कराय छे, तेने शुद्ध (निरवद्य) पूजा कहेली छे.

टीकानो भावार्थ–उपर कहेलां भावपुष्पोएं करीने, इंद्रथकी पण अधिक एवा आगल वर्णवेला महादेवप्रते अत्यंत प्रीतिपूर्वक जे पूजा कराय छे, ते शुद्ध पूजा जाणवी. केवी रीते ? ते कहे छे. अहिंसा आदिक जे, पुष्पो तेना रक्षणद्वारें करीने; केम के, ते पालवाथी देवनी आज्ञा पालेली कहेवाय छे; केम के, आज्ञाने विराधीने, आज्ञेश्वर महाराजनी पेठे जोके सघली पूजामां उद्यमवंत थाय, तो पण ते आराधित थतो नथी. एवी रीतनी पूजाने तत्वना जाणनाराउंए निरवद्य कहेली छे.

हवे ते शुद्ध पूजानुं मोक्षसाधनपणुं देखाडता थका, तथा तेमां उत्तम पुरुषोनुं संमतपणुं देखाडता थका कहे छे.

प्रशस्तो ह्यनया भाव, स्ततः कर्मक्षयो ध्रुवः ॥
कर्मक्षयाच्चनिर्वाण, मत एषा सतां मता ॥ ८ ॥

अर्थ–ते भावपूजाएं करीने शुद्धभाव थाय छे, तथा ते शुद्धभावथी निश्चल अथवा अवश्य थनारो एवो कर्मोनो क्षय थाय छे, अने ते कर्मक्षयथी मोक्ष थाय छे, अने ते कारणोथी ते भावपूजा उत्तम पुरुषोने माननीक छे.

टीकानो भावार्थ–उपर कहेली शुद्ध अष्टपुष्पीरूपी पूजाथी आत्माना परिणाम शुद्ध थाय छे; पण द्रव्यरूप एवी अष्टपुष्पीथी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तेम थतुं नथी; केम के ते जीवहिंसाथी मिश्रित थएली छे; अने ते उत्तम भावथी ज्ञानावरणादिकनो क्षय अवश्यें करीने थाय छे; अने एवी रीतना कर्मक्षयथी मोक्ष थाय छे; अने तेथी शुद्ध एवी ते अष्टपुष्पी पूजा यतिउंने विधेयपणाथी इष्ट छे, पण तेउंने द्रव्य अष्टपुष्पी इष्ट नथी.

माटे हे कुतीर्थिको, जो तमो यतिउं हो, तो तो ते भाव-पूजाज करो?

एवी रीते त्रीजा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

चतुर्थाष्टकं प्रारभ्यते

पूजा कर्या पली लोको अग्निकारिका करे छे, माटे तेनुं निरूपण करवामाटे हवे कहे छे.

कर्मेंधनं समाश्रित्य, दृढा सद्भावनाहुतिः ॥
धर्मध्यानाग्निना कार्या, दीक्षितेनाग्निकारिका॥१॥

अर्थ–कर्मोरूपी बलतणनो आश्रय करीने, धर्मध्यानरूपी अग्निएं करीने, दीक्षिते, सद्भावनारूपी आहुतीवाली दृढ एवी अग्निकारिका करवी.

टीकानो भावार्थ–कर्म एटले मूल प्रकृतिनी अपेक्षाएं ज्ञानावरणादिक आठ प्रकारना कर्मो, तेउंने बालवानी (दूर करवानी) अपेक्षाथी ते रूपी जे काष्ट (इंधन) तेने आश्रीने अग्निकारिका करवी. ते अग्निकारिका केवी? तो के, दृढ केतां कर्मरूपी लाकडांउंने बालवामां समर्थ; तथा वली जीवनी जे शुभ वासना, ते रूपी छे आहुति जेमां एवी; हवे ते कर्मरूपी काष्ठो शानेथी बालवां? ते कहे छे. धर्मध्यान अने उपलक्षणथी शुक्लध्यानरूपी जे अग्नि, तेणे करीने ते कर्मोरूपी काष्ठोने बालवारूप अग्निकारिका करवी. हवे तेवी रीतनी अग्निकारिका कोणे करवी? ते कहे छे. दीक्षित केतां जेणे प्रव्रजा लीधेली होय, तेणे तेवी री-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तनी अग्निकारिका करवी; पण तेणे द्रव्यअग्निकारिका करवी नहीं, केम के, तेमां प्राणीउनी हिंसा थाय छे; अने तेवो दीक्षित तो तेवी हिंसाथी निवृत्त थएलो छे; तेथी तेमां (द्रव्यअग्निकारिकामां) ते अधिकारी नथी; केम के, "अधिकारिववशाच्चधर्मसाधनसंस्थितिः" (अधिकारिनी अपेक्षाएं धर्मसाधननी स्थिति छे;) एम अगाउ कहेलुं छे; अने गृहस्थ तो सर्वथा प्रकारे जीवहिंसाथी निवृत्त थएलो नथी, तेथी ते द्रव्यअग्निकारिका करवाने अधिकारी होवाथी ते करे छे; अने तेथीज जैन गृहस्थो धूप, दीप आदिकना प्रकारथी द्रव्य अग्निकारिका करे छे.

आ श्लोकें करीने एम कहेलुं थाय छे के, हे कुतीर्थिउं, ज्यारे तमो दीक्षित थएला हो, त्यारे कर्मोरूपी काष्टोने एकठां करी, तथा तेमां धर्मध्यानरूपी अग्नि प्रदीप्त करीने, सद्भावनारूपी आहुतीथी अग्निकारिका करो? पण बीजी अग्निकारिका करो नहीं; केम के, ते दीक्षितने अनुचित छे; पण जो तमो गृहस्थो हो, अथवा तेउनी तुल्य हो, तो द्रव्यअग्निकारिका करो?

हवे, "दीक्षिते तो ध्यानरूपीज अग्निकारिका करवी," एम अन्यदर्शनीउनाज सिद्धांते करीने साधता थका कहे छे.

दीक्षा मोक्षार्थमाख्याता, ज्ञानध्यानफलं स च॥
शास्त्रउक्तो यतः सूत्रं, शिवधर्मोत्तरे ह्यदः॥ २॥

अर्थ–दीक्षा मोक्षनेमाटे कहेली छे; अने ते मोक्ष ज्ञानध्याननां फलरूप छे; एम शास्त्रमां कहेलुं छे; केम के, तेवी रीतनुं सूत्र (अन्यदर्शनीउंना) "शिवधर्मोत्तर" नामना शास्त्रमां कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ–दीक्षाने तेना जाणनाराउंए सकल कर्मोथी मुक्त थवाना निमित्तरूपे कहेली छे; माटे ते दीक्षाने प्राप्त थएलाए तो मोक्षने साधनारीज क्रीया करवी जोइएं; पण तेणे द्रव्यअग्निकारिका करवी नहीं; एवो भावार्थ जाणवो.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अहीं कोइ वादी शंका करे के, द्रव्यअग्निकारिकाज मोक्षनुं साधन छे; तेने माटे ते कहे छे के, ते मोक्ष, ज्ञान अने शुभ एवी एकाग्रतानुं साध्य छे; पण द्रव्य अग्निकारिकानुं साध्य नथी.

वली अहीं वादी शंका करे के, ते शी रीते जणाय? केम के, ते प्रत्यक्ष आदिक प्रमाणने अगोचर छे. तेने माटे कहे छे के, ते आगमने विषे ज्ञानध्याननना फलपणाए करीने कहेलो छे; माटे जोके, ते प्रत्यक्ष अने अनुमान प्रमाणने अगोचर छे, तो पण आगममां कहेलुं होवाथी ज्ञान अने ध्याननना फलपणाएं करीने ते मोक्ष अंगीकार करवो; अने सघला मोक्षवादीओए आगमने प्रमाणपणाएं करीने मानेलुंज छे. वली जोके, बौद्ध लोको तेम नथी मानता, तो पण संशय विशेषनां कारणें करीने प्रवृत्तिनी निवृत्तिना हेतुपणाथी तेओए कोइ पण रीते ते मानेलोज छे.

वली अहीं वादी शंका करे के, ते शी रीते नक्की थाय? के, ते मोक्ष, शास्त्रमां फलपणाएं करीने कहेलो छे. तेने माटे तेने कहे छे के, ते अन्यदर्शनीओना शिवधर्मोत्तर नामना शास्त्रमां मोक्षने ज्ञानादिकना फलपणाएं करीने कहेलो छे; माटे हे कुतीर्थिओ! तमोएज अंगीकार करेलां शास्त्रमां ज्यारे तेम कहेलुं छे, त्यारे मोक्षना अर्थि तथा दीक्षित एवा तमोए ते द्रव्य अग्निकारिका नहीं करवी जोइए; एवो भावार्थ छे.

हवे तेज सूत्र देखाडता थका कहे छे.

पूजया विपुलं राज्य, मग्निकार्येण संपदः॥
तपः पापविशुद्ध्यर्थं, ज्ञानं ध्यानं च मुक्तिदम्॥३॥

अर्थ-पूजाथी उत्कृष्ट राज्य, तथा अग्निकारिकाथी संपदा मले छे; तथा तप पापोनी शुद्धिमाटे छे; अने ज्ञान, तथा ध्यान मोक्षने देनारां कह्यां छे.

टीकानो भावार्थ-पूजाथी एटले देवनुं पुष्प आदिकथी अर्चन करवाथी; (पण भावपूजाथी नहीं, केम के, ते तो तप अने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ज्ञानरूप होवाथी, पापशुद्धि अने मोक्षने संपादन करनारी छे;) तेना करनारने विस्तीर्ण एवुं राज्य मले छे, अने अग्निकारिकाथी समृद्धिज मले छे, (अहीं पण द्रव्य अग्निकारिकाज जाणवी; पण भाव अग्निकारिका जाणवी नहीं; केम के, ते तो ध्यानरूप होवाथी मोक्षने साधनारी छे.) तथा अनशनादिक तप अशुभ कर्मोना क्षयमाटे थाय छे; तथा ज्ञान, अने शुभचित्तनी एकाग्रतारूप जे ध्यान, ते मोक्षने देनारां छे; (एवी रीते ते शिवधर्मोत्तर नामना ग्रंथना सूत्रनो अर्थ छे.) एवी रीते अन्यदर्शनीओना दीक्षितने, तेणेज मानेला शास्त्रथी अग्निकरिकानुं करवुं, ते दूषण भरेलुं छे.

हवे फरीने पण तेनी पूजा, अने अग्निकारिकानुं प्रकारांतरथी दूषण देखाडता थका कहे छे.

पापं च राज्यसंपत्सु, संभवत्यनघं ततः ॥
न तद्धेतोरूपादान,मिति सम्यग् विचिंत्यताम्॥४॥

अर्थ–राज्यसंपदामां पाप थाय छे, अने तेथी तेना हेतुभूत एवी द्रव्यपूजा तथा अग्निकारिकानुं उपादान निर्वद्य थइ शकतुं नथी; माटे (हे कुतीर्थिओ;) ते बाबत तमो सारी रीते विचारो ?

टीकानो भावार्थ–केवल मुमुक्षुने अग्निकारिकानुं करवुं निरर्थक नथी; पण ते द्रव्यपूजा अने अग्निकारिका करवा पछी फलरूप थती एवी जे राज्यनीसंपदा, तेमां अशुभ कर्मो उत्पन्न थाय छे; अने तेथी ते राज्य संपदाना कारणभूत एवी ते द्रव्यपूजा अने अग्निकारिकानुं जे ग्रहण करवुं, ते निर्वद्य थइ शकतुं नथी; माटे हे कुतीर्थिओ, एवी रीते द्रव्यपूजा अने द्रव्य अग्निकारिकाना ग्रहण करवामां उपर कहेलुं सावद्यपणुं तमारा पोतानाज सिद्धांतनां अविरोधथी विचारो. केम के, सारी रीते विचार पूर्वक कार्य करनाराउंज मुमुक्षु थइ शके छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

वली अहीं वादी शंका करे के, राज्यसंपदामां जले पाप थाय, पण दान आदिकथी तेनी शुद्धि थशे; तेने माटे हवे तेने कहे छे.

विशुद्धिश्चास्य तपसा, न तु दानादिनैव यत् ॥
तदियं नान्यथा युक्ता, तथा चोक्तं महात्मना॥५॥

अर्थ–(राज्य आदिकथी थता पापनी) शुद्धि तपथी थाय छे, पण दान आदिकथीज थती नथी, माटे ते द्रव्यअग्निकारिका युक्त नथी, पण तेथी जलटा प्रकारनी युक्त छे; अने महात्मा (व्यासे) पण तेमज कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ-राज्य आदिकथी उत्पन्न थएला पापनी शुद्धि अनशनादिक तपथी थाय छे, (केम के तप छे ते, पापनी शुद्धिमाटे छे.) पण होमादिक दानथी थती नथी; (केम के, दानथी भोगो मले छे.) माटे दीक्षितने ते द्रव्यपूजा, तथा द्रव्यअग्निकारिका केम युक्त कहेवाय ? अहीं मुख्य दूषण तो द्रव्यअग्निकारिकानुं देखाड्युं छे; अने द्रव्यपूजानुं दूषण तो प्रासंगिक छे; माटे हवे अग्निकारिकानुं निगमन कहे छे. ते द्रव्यअग्निकारिका पापना साधनभूत एवी संपदाना हेतुभूत छे, माटे ते मुमुक्षुने युक्त नथी; अने धर्मध्यानरूप अग्निकारिकाना प्रकारांतरने प्राप्त थएली एवी ते द्रव्य अग्निकारिका युक्त छे. शुद्ध करवा लायक एवां जे पाप, तेने उत्पन्न करनारी जे संपदा, तेना निमित्तपणाथी, द्रव्यअग्निकारिकानुं न करवापणुं, व्यासे पण न्यायथी अंगीकार करेलुं छे; एम देखाडता थका हवे कहे छे के, जेवी रीते अमोए कहेलुं छे, तेवीज रीते महात्मा व्यासे पण कहेलुं छे; अहीं हरिभद्रसूरि महाराजे मिथ्यादृष्टि एवा व्यासने पण जे महात्मा कहीने बोलाव्या छे, ते अन्यदर्शनीउना मतना अभिप्रायथी तथा पोताना मध्यस्थपणाने प्रकट करवामाटे छे; माटे तेम कहेवुं विरुद्ध नथी. वली अन्यदर्शनीउए व्यासने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

महात्मा तरिके मानेला छे, अने तेथी पोताना पक्षमां अन्यदर्शनीओनी प्रीति थवामाटे तेनुं वचन अत्रे मुकेलुं छे.

वली पण तेज कहे छे.

धर्मार्थं यस्य वित्तेहा, तस्यानीहा गरीयसी ॥
प्रक्षालनाद्धि पंकस्य, दूरादस्पर्शनं वरम् ॥ १ ॥

अर्थ-धर्मने माटे जेनी धननी चेष्टा छे; तेनी(धर्ममाटे धननी) नहीं चेष्टाज श्रेष्ट छे; केम के, कादवने धोवा करतां, तेने स्पर्श नहीं करवो, तेज वधारे श्रेष्ट छे.

टीकानो भावार्थ-धर्मने माटे जे कोइ पुरुषनी खेती, वेपार आदिकथी द्रव्य उपार्जन करवानी जे चेष्टा छे; ते पुरुषनी ते धर्मने माटे तेवी अचेष्टाज (द्रव्य उपार्जन न करवुं, तेज) वधारे श्रेष्ट छे; अर्थात् धनने माटे व्यापार आदिक करवामां अवश्य पाप थाय छे, अने ते पापने उपार्जन करेलां एवां द्रव्यना दानथी अवश्य शोधवुं पडे छे; माटे तेथी धनने माटे खेती आदिकनी चेष्टा नहीं करवी तेज श्रेष्ट छे; केम के तेम करवाथी धनना दानथी शुद्ध करवुं पडे एवुं पाप लागतुंज नथी; वली ते अचेष्टामां परिग्रह अने आरंजनुं वर्जवापणुं छे; तेथी ते धर्मरूप छे. हवे आ बाबतमाटे दृष्टांत कहे छे के, अशुचिरूप एवा कादवने धोवा करतां, तेने प्रकर्षे करीने स्पर्श नहीं करवो, तेज वधारे श्रेष्ट छे; अर्थात् कादवमां हाथ पग आदिक अवयवोने नांखीन पण पछा ते धोवा पडे छे, तेना करतां ते कादवने स्पर्श न करवो, ते श्रेष्ट छे; तेवीज रीते द्रव्यअग्निकारिका करीने संपदा उपार्जने करवी, अने तेथी उत्पन्न थता पापने पाछुं दान आपीने शोधवुं, तेना करतां अहींज ते द्रव्यअग्निकारिका नहीं करवी ते श्रेष्ट छे. आनो मतलब ए जाणवो के, मुमुक्षुओए द्रव्यअग्निकारिका करवी नहीं; केम के, तेथी उत्पन्न थता कर्मरूपी कादवने कीचडमां नाखेला पग आदिकनी पेठे फरीने धोवो पडे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अहीं वादी शंका करे के, ज्यारे एम छे, त्यारे तो गृहस्थे पण पूजादिक नहीं करवां जोइएं.

त्यारे तेने कहे छे के, एम नहीं, केम के, जैन गृहस्थो कंइं राज्यादिक मेलववामाटे पूजा करता नथी; तेम "राज्य आदिकथी उत्पन्न थतां पापोने अमो दान आदिकथी शोधशुं," एम पण मानता नथी. पण फक्त मोक्षने माटेज तेउनी पूजादिकमां प्रवृत्ति छे. वली मोक्षना अर्थी एवा आगमानुसारीने वीतरागनी पूजा आदिकथी मोक्षरूपज मुख्य फल मले छे, अने राज्य आदिक तो प्रसंगेप्रसंगे मलतुं फल छे; माटे गृहस्थीने पूजा आदिक अविधेय (नहीं करवा लायक) नथी; एवी रीते दीक्षित अने वगरदीक्षितने तेउनी क्रियानुं अनुक्रमे तुरत अने परंपराथी मोक्षरूप फल मले छे.

अहीं वादी शंका करे के, दीक्षितने पण जो संपदा मेलववानी इच्छा होय, तो तेने पण द्रव्यअग्निकारिका करवी युक्त छे. तेने माटे हवे ते वादीने कहे छे.

मोक्षाध्वसेवया चैताः, प्रायः शुभतरा भुवि ॥
जायंते ह्यनपायिन्य, इयं सच्छास्त्रसंस्थितिः ॥ ७ ॥

अर्थ-मोक्ष मार्गनी सेवाथी ते संपदाउं प्रायें करीने पृथ्वीमां वधारे शुभ, तथा पापरहित थाय छे; अने एवी रीतनी स्थिति आगममां कहेली छे.

टीकानो भावार्थ-सम्यग् ज्ञान, सम्यग् दर्शन अने सम्यग् चारित्ररूप जे मोक्षमार्ग, तेनी सेवायें करीने, ते संपदाउं वधारे शुभ छे, पण ते द्रव्य अग्निकारिकानी कार्यभूत एवी ते संपदाउं, पापहेतुयें करीने अशुभ छे, अने तेथी मोक्ष मार्गनी सेवायें करीने अग्निकारिका करवाथी, उपर कहेली अग्निकारिकाना फलभूत एवी संपदाउं प्रायें करीने, तेना करवावालाउं प्रते आ पृथ्वीमां वधारे शुभरूप थाय छे; अहीं "प्रायें" कहेवानी मतलब ए के,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

कोइने मोक्षमार्गनी सेवावाला भवमांज (अनारा) मोक्षभावथी तेज(द्रव्यरूपे)शुभतर नथी पण थती; वली तेवी रीते मोक्षमार्गनी सेवाथी ते संपदाउ पापवर्जित थाय छे; माटे आ अग्निकारिका मोक्षमार्गनी सेवा शिवाय बीजी रीते करवी युक्त नथी.

अहीं वादी शंका करे के, मोक्षमार्गनी सेवाथी तेज वधारे शुभ थाय छे, एम शी रीते जाण्युं ? तेने माटे तेने कहे छे के, तेवी रीतनी उपर कहेली स्थिति आगममां कहेली छे; कह्युं छे के,

न मानमागमादन्यद्, मुमुक्षूणां हि विद्यते ॥
मोक्षमार्गे ततस्तत्र, यतितव्यं मनीषिभिः ॥ १ ॥

अर्थ–मुमुक्षुजने आगम शिवाय बीजुं प्रमाण नथी; तेथी बुद्धिवानोए ते मोक्षमार्गमां यत्न करवो.

हवे अन्यदर्शनीउना शास्त्रने आधारेज द्रव्यअग्निकारिकानुं करवापणुं दूर करता थका कहे छे.

ईष्टापूर्तं न मोक्षांगं, सकामस्योपवर्णितम् ॥
अकामस्य पुनर्योक्ता, सैव न्याय्याग्निकारिका ॥७॥

अर्थ–(हे कुतीर्थीउ) "ईष्टापूर्त" ने मोक्षनुं अंग (तमारांज शास्त्रमां) कह्युं नथी, पण ते (स्वर्गादिकनी) अभिलाषावालाने माटे कहेलुं छे; पण जेने ते स्वर्गादिकनी अभिलाषा नथी, तेने माटे तो, ते (उपर वर्णवेली) भाव अग्निकारिकाज करवी, न्यायवाली छे.

टीकानो भावार्थ–

अंतर्वेद्यांतु यद्दत्तं, ब्राह्मणानां समक्षतः ॥
ऋत्विग्भिर्मंत्रसंस्कारैः, रिष्टं तदभिधीयते ॥ १ ॥

अर्थ–वेदीनी अंदर, ब्राह्मणोनी समक्ष, मंत्रसंस्कारोथी पुरोहितोयें करीने जे देवाय, ते "ईष्ट" कहेवाय. अने,

वापीकूपतडागादि, देवतायतनानि च ॥
अन्नप्रदानमारामाः, पूर्त्तं तदभिधीयते ॥ २ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ-वाव, कूवा, तलाव आदिक, तथा देवालयो, अन्नदान, अने बगीचा, ते "पूर्त" केहवाय छे.

एवी रीतना उपर कहेला स्वरूपवालुं "ईष्टापूर्त" मोक्षनुं कारण नथीज, अने तेवी रीते द्रव्यअग्निकारिका ईष्टकर्मरूप होवाथी मोक्षनुं अंग नथी; केम के वेदीमां आहूतीनी प्रधानताथी कर्मो कराय छे.

हवे ते मोक्षनुं अंग शामाटे नथी ? ते कहे छे. हे कुतीर्थीओ! सकाम केतां अभ्युदयना अभिलाषिने माटेज तमाराज शास्त्रमां ते वर्णवेलुं छे. केम के तमाराज शास्त्रमां कह्युं छे के, "स्वर्गकामो यजेत्" (स्वर्गनी इच्छावालाए यज्ञ करवो) एवुं श्रुतिनुं वचन छ; एवी रीते तेने उत्तम मानता थका, तथा बीजाने श्रेय नहीं मानता थका, जे मूढ पुरुषो "ईष्टापूर्तने" वखाणे छे, तेओ पुण्यबंधनथी देवलोकमां जइ, पाछा आ लोकमां अथवा तेथी पण हीन एवी गतिमां उपजे छे; हवे त्यारे अकामने एटले निरिछु माणसने शुं करवुं ? ते कहे छे. स्वर्ग अने पुत्रादिकनी इच्छा नहीं करता एवा मुमुक्षुने तो "कर्मैधनं" इत्यादि उपर कहेली भावअग्निकारिकाज करवी न्यायवाली छे; अर्थात् श्रेष्ठ छे. एवी रीते चोथा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

पंचमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते, तात्विक महादेवने भावस्नानपूर्वक भावपूजाथी पूजता, तथा धर्मध्यानरूप अग्निकारिका करवामां तत्पर एवा मुमुक्षुने अनारंभिपणुं होवाथी तथा निष्परिग्रहपणुं होवाथी, धर्मना आधारभूत एवी जे (पोताना) शरीरनी स्थिति, ते भिक्षाथीज थइ शके छे; माटे तेनुं (भिक्षानुं) स्वरूप निरूपण करवा माटे हवे कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सर्वसंपत्करी चैका, पौरुषघ्नी तथा परा ॥
वृत्तिभिक्षा च तत्वज्ञै,रिति भिक्षा त्रिधोदिता॥१॥

अर्थ—पेहेली "सर्वसंपत्करी" बीजी "पौरुषघ्नी" तथा त्रीजी "वृत्तिभिक्षा" एवी रीते तत्वना जाणनाराउंए त्रण प्रकारनी भिक्षा कहेली छे.

टीकानो भावार्थ—आ लोकसंबंधी, परलोकसंबंधी, तथा छेक मोक्षसुधिनी संपदा करवानो छे स्वभाव जेनो, तेने "सर्वसंपत्करी" नामनी पेहेली एटले उत्तर भिक्षा जाणवी. तथा पुरुषाकारने निष्फल करवायें करीने जे नाश करे, तेने "पौरुषघ्नी" नामनी बीजी एटले जघन्य भिक्षा जाणवी. तथा आजीविकामाटेनी जे भिक्षा, तेने त्रीजी सामान्य भिक्षा जाणवी, एवी रीते परमार्थना जाणनाराउंए त्रण प्रकारनी भिक्षा कहेली छे.

तेउंमांथी पेहेली भिक्षानुं स्वरूप हवे कहे छे.

यतिर्ध्यानादियुक्तो यो, गुर्वाज्ञायां व्यवस्थितः ॥
सदानारंभिणस्तस्य, सर्वसंपत्करी मता ॥ २ ॥

अर्थ—जे मुनि ध्यानादिकमां जोडाएलो छे, तथा जे गुरुनी आज्ञामां रहेलो छे, तथा हमेशां आरंभ विनाना एवा ते यतिने "सर्वसंपत्करी" नामनी पेहेली भिक्षा मानेली छे.

टीकानो भावार्थ—जे साधु थएलो होय, तेने "सर्वसंपत्करी" नामनी पेहेली भिक्षा कहेली छे; आ वचनथी गृहस्थीने जुदो पाड्यो. वली "यति" शब्द कहेवाथी तो द्रव्ययति पण आवी जाय, माटे तेने जुदो पाडवा माटे कहे छे के, जे यति ध्यानादिकमां जोडाएलो होय, ते यतिने ते पेहेली भिक्षा कहेली छे, ध्यान एटले सेंकडो भवमां उपार्जन करेलां कर्मोरूपी वनने बालवामां समर्थ एवा अंतरंग तपनी क्रियारूप धर्मध्यान अने शुक्लध्यान जाणवुं, अने आदि शब्दथी सघली परलोकसंबंधी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

क्रियाउने प्रकाश करवामां दीपक सरखा एवा ज्ञानने पण ग्रहण करवुं; अर्थात् तेवा प्रकारना ध्यान अने ज्ञाने करीने युक्त एवो यति, ते पेहेली निह्नाने लायक छे. वली आ विशेषणथी केवल क्रिया करनारने, तथा क्रिया विनाना केवल ज्ञान धरावनारने पण, तेवा यतिथी जुदा पाड्या. कह्युं छे के,

हयं नाणं कियाहिणं, हया अन्नाणउ किया ॥
पासंतो पंगुलो दड्ढो, धावमाणोय अंधउ ॥ १ ॥

अर्थ-क्रियाविनानुं ज्ञान नष्ट छे, अने ज्ञानविनानी क्रिया नष्ट छे, केम के, पांगलो माणस आसपास जोतोज बेशी रहे छे, अने आंधलो माणस तेवीज रीते दोड्या करे छे; (अर्थात्) तेउ बन्ने पोताना इछित स्थानके पहोंचता नथी. माटे एवी रीते ज्यारे क्रिया अने ज्ञान बन्ने साथे मले छे, त्यारेज कार्यसिद्धि थाय छे, माटे ते बन्नेनुं उपादेयपणुं कह्युं. कह्युं छे के,

संजोगसिद्धियफलं वयंति, नहु एगचक्केण रहो पयाइ
अंधोयपंगुयवणे समिच्चा, ते संपउत्ता नयरं पविट्ठा॥१॥

अर्थ–संयोगथी इछित फल थाय छे; केमके, एक चक्रथी कंइ रथ चालतो नथी; वली वनमां रहेलो आंधलो अने पांगलो, बन्ने ज्यारे एकठा थया, त्यारे तेउ नगरमां पहोंच्या. एवी रीतनो ध्यान अने ज्ञानमां जोडायेलो गमे ते कोइ यति(अहीं)जाणवो.

हवे एवी रीतना विशेषणथी, उपर वर्णवेलां उत्तम ज्ञान विनाना एवा जे "माषतुषादिकचारित्रिउ" तेउने "सर्वसंपत्करी" निह्नानो प्रतिषेध न आवे, तेने माटे कहे छे के, जे मुनि गुणोवाला एवा आचार्यनी आज्ञामां रहेलो छे, तेने पण "सर्वसंपत्करी" निह्ना जाणवी; केमके, ते गुरुना ज्ञानथीज ज्ञानवान छे, केमके ज्ञानना फलनी तेने सिद्धि थाय छे. कह्युं छे के,

योनिरनुबंधदोषात्, आद्योनाभोगवान् वृजिनभीरुः ॥
गुरुभक्तो गृहरहितः, सोऽपि ज्ञातैव तत्फलतः ॥ १ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ–स्पष्ट छे.

अथवा आ विशेषणथी गुरुकुलमां वसतां थकां, बहुसाधुपणाथी जरा अनेषणीय (न कल्पे एवा) भोजन आदिकना ग्रहण करवाथी उत्पन्न थता दोषना प्रगट थवाथी, जे गुरुनी अपेक्षा राखतो नथी, तेवा साधुने जुदो पाड्यो; वली सद्गुरुना उपदेशनी अपेक्षा नहीं राखनारा शास्त्रने निंदे छे. वली "व्यवस्थित" शब्दें करीने जे मुनि कोइ वखते गुरुनी आज्ञामां रहेतो होय, अने कोइ वखते तेथी उलटो वर्ततो होय, तेने पण जुदो पाड्यो.

हवे अहीं वादी शंका करे के, जिनकल्पिउं, तथा प्रतिमाकल्पिउं आदिक, के जेउं गच्छथी निकली गएला छे, एवा गुरुनी आज्ञाविनाना मुनिउंने ते "सर्वसंपत्करीभिक्षापणुं" शी रीते घटी शके? तेने माटे हवे कहे छे के, ते कल्पज गुरुनी आज्ञारूप छे.

एवा तथा सर्वदा पृथ्वीकाय आदिकनी हिंसाने तजनारा एवा यतिने ते "सर्वसंपत्करी" नामनी पेहेली भिक्षा उचित छे. आ विशेषणथी पृथ्वीकाय आदिकनी दया नहीं पालनार यतिने जुदो पाड्यो; केमके तेना ध्यानादिक योगनुं पण निष्फलपणुं छे; केमके, सिद्धांतमां पण कह्युं छे के, "जोके सम्यग्दृष्टिवालो होय, पण जो अविरति होय, तो तेने तप महागुणवालो थतो नथी." वली अहीं "सदा" शब्द ग्रहण करवाथी, करेली एवी सामायिक तथा पौषधपणाथी कोइ वखते आरंभविनानो, एवो जे देशयति, तेने जुदो पाड्यो; केमके तेवा देशयतिने आगममां भिक्षुक तरीके गण्यो नथी.

अहीं वादी शंका करे के, अगीयारमी प्रतिमाने प्राप्त थएलो एवो जे श्रमणोपासक (जैनगृहस्थ) तेने तेनां अनारंभिपणामाटे ते प्रतिमाना समयनी अवधि होवाथी, तेने पहेली भिक्षा तो

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

संज्ञवे नहीं; तेम ते शिवायनी बीजी जिक्षा पण तेने संज्ञवे नहीं; केम के तेवी रीतनी जिक्षाना अधिकारपणानो तेने अयोग डे; माटे तेनी जिक्षा ते कइ कहेवी? तेने माटे ते वादीने हवे कहे डे के, तेवा प्रतिमाधर श्रावकने श्रमणरूप (साधु सरखो) कहेलो होवाथी, अने तेनी जिक्षाने पण साधुनी जिक्षानुं तुल्यपणुं होवाथी अने ते अवस्थामां तेवी जिक्षा सर्वज्ञ प्रजुए कहेली होवाथी, तेनी जिक्षाने पण सर्वसंपत्करीनुं तुल्यपणुं जाणवुं; केमके यथार्थ कहेनारा एवा आप्त पुरुषो, पोताना आप्तपणाने श्रती हानीना प्रसंगथी सर्वसंपत्तिने नहीं करनार, अथवा तेना कारणरूप नहीं, एवी वस्तुनो विधेयपणाथी उपदेश देता नथी; अहीं "ध्यानादियुक्त" कहेवाथी "आदि" शब्दथी "सदाअनारंजिपणुं" पण अंदरज आवी जतुं हतुं, तोपण जेदें करीने तेनुं उपादान हेतुपणामाटे डे; अने तेथी, ते सदाअनारंजिपणाथी, उपर कहेली "सर्वसंपत्करी" जिक्षा, तत्वना जाणनाराउंने माननीक डे. वली सदा अनारंजी एवा साधुनी वृत्ति जिक्षाथीज थाय डे; अने ते शिवायनी आजीविकाथी तो आरंजीपणानो ते साधुने प्रसंग आवे; अने तेथी अनारंजीपणाथी "सर्वसंपत्करी" जिक्षा अति वखाणवा लायक डे. कह्युं डे के,

अहो जिणेहिं सावज्जा, वित्ति साहु ण देसिया
मोख्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥ १ ॥

अर्थ-अहो! जिनेश्वर प्रजुए, सारुं कर्युं डे के, साधुउं माटे, मोक्षसाधनना हेतुजूत एवा तेउनां शरीरना आधारमाटे, सावद्य जिक्षा कहेली नथी.

वली ते यति केवो? ते कहे डे.

वृक्षाद्यर्थमसंगस्य, जमरोपमयाटतः ॥
गृहिदेहोपकाराय, विहितेति शुजाशयात् ॥ २ ॥

अर्थ-शुज आशयथी, वृक्ष आदिक माटे, जमरानी पेठे जम-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

मता, तथा (इंद्रियना) विषयोनो संग नहीं करनारा, एवा मुनिनी (सर्वसंपत्करी नामनी) भिक्षा, गृहस्थीना तथा तेना शरीरना उपकार माटे कहेली छे.

टीकानो भावार्थ–भ्रमता एवा यतिनी "सर्वसंपत्करी" भिक्षा छे. हवे ते यति शामाटे भ्रमतो? ते कहे छे. वृद्ध केतां वयथी, चारित्रथी, ज्ञानथी स्थविर; (तथा आदि शब्दथी बालक, रोगी, शिष्य, परोणा आदिकनुं पण ग्रहण करवुं;) तेने माटे; आथी करीने पोतानुंज पेट भरवामां तत्पर अंतःकरणवाला कृपणक आदिकनो व्यवछेद कह्यो; वली वृद्ध आदिकनुं वैयावच्च, सघला कल्याणरूपी वेलडीउंना मूल सरखुं छे. कह्युं छे के,

वेयावच्चं कारह, संजमगुणेधरंताणं ॥
सव्वंकिरि पडिवाई, वेयावच्चं अपडिवाई ॥१॥

अर्थ संयम गुणने धरनाराउंनी वेयावच्च करो? सघली क्रियाउं (कदाच) निरर्थक जाय छे, पण वैयावच्च निरर्थक जती नथी.

माटे ते वैयावच्चनी अपेक्षा नहीं राखनार साधुने, "सर्वसंपत्करी" भिक्षानुं भागीपणुं शी रीते आवी शके?

वली ते यति केवो? तोके, असंग केतां शब्दादिक (इंद्रियना) विषयोनो संग नहीं करनारो; अथवा वृद्ध अथवा रोगी माटे भ्रमतां थकां, तेउंना उद्देशथी मलेलां मनोहर दाल, भात, कूर, आदिक भोजनमां "असंग" केतां लालसा नहीं राखनारो; अने तेथी उलटी रीते चालनार साधुने उपर वर्णवेला अलुब्ध साधुथी जुदो पाड्यो.

वली ते यति केवो? तोके, भ्रमराना दृष्टांतथी भ्रमतो; अर्थात् जेम भ्रमरो केटलाक मकरंदना कणोने लेइने, तथा तेथी पुष्पने पण पीडा नहीं उपजावीने, पोताना आत्माने प्रसन्न करे छे, तेम मुनिरूपी भ्रमराउं पण थोडां थोडां अन्नरूपी मकरंदने ग्रहण करता थका, तथा तेथी गृहस्थीरूपी पुष्पने पीडा नहीं उप-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

जावीने, पोताना आत्मानुं रक्षण करे छे; एवी रीतनो यति जाणवो; आथी करीने एकज घेर जइ, जे जोजन करे छे, तेवा साधुने दूर कर्यो; (यति, एकज घरे जोजन करवामां कोइक रीते थता दोषने त्याग करवामां कदाच समर्थ होय, तोपण " पुरःकर्म; पश्चात्कर्म " रूपी असंयतिनी चेष्टाथी थता दोषनो तेने प्रसंग आवे.) एवी रीते जमरानी पेठे जिक्षा लेवालायक कुलोमां जमतो मुनि जाणवो. "जमतो" एम कहेवाथी जे यति जिक्षा माटे जमतो नथी, तेने दूर कर्यो; केमके, जम्याविना जिक्षा ग्रहण करवाथी " अन्याहृत " नामनो दोष यतिने लागे छे.

अहीं वादी शंका करे के, जे गृहस्थो ज्यारे साधुउने वंदना करवा आवे छे, तेउ ते वखते तेउने माटे (साधुउने माटे) जोजननी वस्तुउ जो लावे, तो ते " अन्याहृत " दोष न लागे; केमके, वंदना माटे आववामां गृहस्थोने प्रयोजनपणुं छे; अने साधुउ माटे ते वखते जोजन लाववुं, ते तो प्रासंगीक छे. हवे तेने माटे ते वादीने कहे छे के, एम नहीं; केमके, जोके, तेमां " अन्याहृत " दोष आवतो नथी, तो पण " मालापहृत, निक्षिप्त, पिहित, " आदिक अनेक प्रकारना दोषोनो प्रसंग आवे. त्यारे वली वादी शंका करे के, ते लावनार गृहस्थना वचनना प्रमाणिकपणाथी तेने पूछवाथी ते दोषनो परिहार थशे; (माटे ते गृहस्थे लावेलुं जोजन साधु ले, तो तेमां शुं हरकत छे ?) त्यारे वली ते वादीने कहे छे के, ते सघलुं सत्य छे, पण " गृहस्थहस्तस्थापित " आदिक दोष तेथी पण टली शके तेम नथी; (माटे गृहस्थे त्यां लावेलुं जोजन साधुने लेवुं लायक नथी.) हवे ते यति केवा अजिप्रायथी जमे? ते कहे छे. गृहस्थोना उपकार माटे, तथा पोताना शरीरना उपकार माटे ते यति जमे. (आरंज अने परिग्रहना आग्रहथी ग्रहित थएल छे, आत्मा जेउनो, तथा दुर्गतिमा जवाना कारणरूप एवां कर्मोनो छे, बंध जेउने, एवा म-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हस्थीउंने, धर्मने साधनार एवी जे पोतानी (मुनिनी) काया, तेना उपकारने करनार एवो जे आहार, तेना ग्रहण करवायें करीने, अक्षयसुखनां फलरूप जे मोक्षरूपी वृक्ष, तेना बीज समान, एवी पुण्यनी प्राप्तीथी, ते यति उपकार करे छे,) अने, आहारविना शुद्ध धर्मरूपी मेहेलना शिखरपर बेसवाने असमर्थ, एवा पोताना देहने आहाररूपी आलंबन देवाथी, तेनो (पोताना देहनो) पण उपकार करे छे. आम कहेवाथी गृहस्थीउंने अप्रीति उपजावीने आहारनी लोलताथी, धर्मने नुकशानकारक आहार ग्रहण करीने, जे यति, धर्मना कार्यनो उलटो अपकार करे छे, तेना (यतिपणानो) निषेध कर्यो. तथा धनवानना पुत्रादिकपणाथी जे मुनि दीनताथी शरमातो थको भिक्षा माटे भमे छे, तेना निषेधने माटे हवे कहे छे. " विहिता " केतां यतिनी अवस्थाने उचित एवी आ भिक्षा, तीर्थंकरोए पण आचरेली तथा उपदेशेली छे; एवी रीतनी भिक्षा उत्तम अध्यवसायथी भमता एवा यतिने थाय छे, अथवा " विहिता " एटले गृहस्थी अने देहना उपकार माटे जिनेश्वर प्रभुए कहेली छे.

उपर कहेली रीतथी उलटी रीते करेली भिक्षा, "पौरुषघ्नी" थाय छे; तेनुं स्वरूप प्रतिपादन करवा माटे हवे कहे छे.

प्रव्रज्यां प्रतिपन्नो य, स्तद्विरोधेन वर्तते ॥
असदारंभिणस्तस्य, पौरुषघ्नीति कीर्तिता ॥ ४ ॥

अर्थ–जे मुनि दीक्षा लेइने पण, तेथी विरुद्ध रीतें करीने वर्ते छे, एवा असदारंभी मुनिनी भिक्षाने " पौरुषघ्नी " कहेली छे.

टीकानो भावार्थ–सर्व वीरतिरूप एवी दीक्षा लेइने पण जे यति, तेनाथी विरुद्ध रीते, एटले मूलगुण अने उत्तरगुणने विराधीने, अथवा पूर्वे कहेला ध्यान, ज्ञान, अने गुरुनी आज्ञानी अपेक्षा नहीं राखीने, वर्ते छे, तथा असदारंभी एटले (पृथ्वी-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

कायादिक) प्राणीउनी हिंसादिकमां प्रवर्ते छे; तेनी जिह्वाने "पौरुषघ्नी" जिह्वा कहेली छे.

अहीं वादी शंका करे के, प्रव्रजाना विराधकपणाथीज " असदारंजिपणुं " तो जणाएलुं हतुं, तो ते यतिनुं " असदारंजिपणुं " जुदुं करीने शामाटे कह्युं ? तेने माटे तेने कहे छे के, ते सत्य छे, पण ते जिह्वाना हेतुपणाथी ते कहेलुं छे, माटे निर्दोष छे; अर्थात् जेथी ते " असदारंजी " छे, तेथीज तेनी जिह्वाने " पौरुषघ्नी " कहेली छे; एवो वाक्यनो अर्थ थाय; अथवा प्रव्रज्याथी विरुद्ध रीते वर्तनार, एवा ते यतिनी, अशोजन आरंजना ग्रहण करवाथी, जे जिह्वा, ते " पौरुषघ्नी " छे, एवो पण अर्थ करवो; अथवा " असदा " एटले हमेशां आरंज नहीं करतो अर्थात् अष्टमी आदिक तिथिने दिवसे आरंज नहीं करतो एवो ते यति; एवो पण अर्थ करवो.

प्रव्रज्याथी विरुद्ध रीते वर्तनार, सामान्य प्राणीप्रते पौरुषघ्नी जिह्वाथी हवे अन्वर्थघटना कहे छे.

धर्मलाघवकृन्मूढो, जिह्वयोदरपूरणम् ॥
करोति दैन्यात्पीनांगः, पौरुषं घ्नंति केवलम् ॥५॥

अर्थ–धर्मनी लघुता करनार मूढ (यति) दीनताथी जिह्वाए करीने उदरपूरणा करे छे, अने तेथी केवल ते पोताना पुरुषातनने हणे छे.

टीकानो जावार्थ–श्रुत, तथा चारित्ररूप धर्मनी लघुता करवानो छे स्वजाव जेनो एवो मूढ यति; उपर कहेला वृक्षादिक माटेना जे अटनविशेषणो, तेउने, (पोते) कुशास्त्रनी श्रद्धाथी वासित थएलो होवाथी आश्रय करतो नथी; एवो ते यति जिह्वाएं करीने दीन वृत्तिथी उदरपूरणा करे छे; (जो के तेवो यति मनथी उद्धत छे, तो पण अनुचित जिह्वाथी परमार्थथी तो ते दीनज छे; केम के, ते विद्वानोने अप्रशंसनीक छे.) वली ते

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

यति केवो तो के, " पीनांगः " केतां रोग आदिकनी पीडा नहीं होवाथी पुष्ट शरीरवालो; (आथी करीने एम कह्युं छे के, रोग आदिकथी पीडित छे शरीर जेनुं, एवो कोइ यति (तेवी रीतनी) निद्राथी शरीरनुं पोषण करतो थको पण पौरुषनो नाश करतो नथी; केम के, तेनुं पौरुष तो रोगादिकथीज हणाएलुं हतुं.) एवो ते यति तेम करवाथी केवल पोताना पुरुषार्थनो नाश करे छे, पण तेथी पोताना कंइ पण पुरुषार्थने पुष्ट करतो नथी; केम के, ते असदारंभी होवाथी तेने धर्मपुरुषार्थ; के मोक्षपुरुषार्थ होता नथी; तेम ते (तेवी रीतनो) निद्राभोजी होवाथी, तेने अर्थ-पुरुषार्थ, के कामपुरुषार्थ पण होता नथी; (कारण के, निष्कु-कने (कदाच) अर्थ काम मले, तो पण ते उत्तम माणसोने प्रशं-सवा लायक नथी.) माटे एवी रीतनी निद्राथी जे मुनि पोताना पुरुषार्थनो नाश करे छे, तेनी निद्रा "पौरुषघ्नी" कहेवाय छे.

हवे त्रीजी निद्रानुं स्वरूप कहे छे.

निःस्वांधपंगवो ये तु, न शक्ता वै क्रियांतरे ॥
निद्रामटंतिवृत्त्यर्थं, वृत्तिनिद्रेयमुच्यते ॥ ६ ॥

अर्थ–निर्धन, आंधला, तथा पांगला, के जेउं बीजी क्रिया करवाने असमर्थ छे, तेउं आजीविकामाटे, निद्रा सारुं जे भमे छे, तेउंनी ते निद्रा " वृत्तिनिद्रा " कहेवाय छे.

टीकानो भावार्थ–निर्धन, आंधला, तथा चालवानी शक्तिवि-नाना एवा पांगला माणसो, के जेउं निद्राशिवाय, खेती वेपार आदिकनी क्रिया करवाने असमर्थ छे, तेउं जे निद्रामाटे भमे छे, तेउंनी ते निद्राने "वृत्तिनिद्रा" कहेली छे. (अने जेउं बीजी क्रिया करवाने समर्थ छे. तेउंनी तो " पौरुषघ्नी " नामनी निद्रा छे.) हवे तेउं तेवी निद्रामाटे शामाटे भमे छे? ते कहे छे. तेउं पो-तानी आजीविकामाटे भमे छे; अने तेवी निद्रा " वृत्तिनिद्रा" कहेवाय छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे तेवी भिक्षा उचित छे के, अनुचित छे? तेवी आशंकामाटे कहे छे.

नाति दुष्टापि चामीषा, मेषा स्यान्न ह्यमी तथा ॥
अनुकंपानिमित्तत्वाद्, धर्मलाघवकारिणः ॥ ७ ॥

अर्थ-तेवी रीतनी वृत्तिभिक्षा, तेवा निर्धनादिकोने माटे दुष्ट पण नथी; केम के, तेमां अनुकंपानुं निमित होवाथी, तेउं "पौरुषघ्नी भिक्षावालानी" पेठे धर्मनी लघुता करनारा नथी.

टीकानो भावार्थ-आ भिक्षा, तेवा भिक्षुको माटे "पौरुषघ्नीनी" पेठे अत्यंत दोषवाली नथी; तेम "सर्वसंपत्करीनी" पेठे अति प्रशंसवालायक पण नथी; अने तेवी भिक्षा निर्धन, आंधला आदिकोने होय; "पौरुषघ्नी" भिक्षा करनाराउं धर्मनी लघुता करनाराउं छे, तेम ते निर्धनादिको धर्मनी लघुता करनारा नथी. ते शी रीते? ते कहे छे के, तेउं पोतामाटे लोकोनी करुणाना कारणरूप थइ पडे छे; अने तेथी धर्मनी लघुताना हेतुरूप तेउं थइ पडता नथी; माटे धर्मनी लघुता करनारा साधुउंनी भिक्षामां जेवो दोष छे, तेवो तेउंनी भिक्षामां दोष नथी; वली आवी रीतना हेतुदृष्टांतथी ते निर्धनादिकोने "सर्वसंपत्करी" भिक्षा प्राप्त थाय छे, एम पण नहीं कहेवुं; केम के, ते भिक्षा तो शुद्ध यतिनेज प्राप्त थाय छे.

अहीं भिक्षुकोनी भिक्षानुं फल यथार्थ एवा तेउंनां नामोए करीने कह्युं; हवे ते भिक्षा देनारना फलना निरूपणमाटे कहे छे.

दातृणामपि चैतान्यः, फलं क्षेत्रानुसारतः ॥
विज्ञेयमाशयाद्वापि, स विशुद्धः फलप्रदः ॥ ८ ॥

अर्थ-उपर कहेली भिक्षाउंथी; तेना देनारोने पण पात्र अपात्रनी अपेक्षाथी, अथवा आशयनी अपेक्षाथी फल जाणवुं; केम के शुद्ध आशय (स्वर्गादिक) फलने देनारो छे.

टीकानो भावार्थ-केवल भिक्षा लेनारनेज सर्वसंपत्करणादिक

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

फल मलेछे, तेम नहीं, पण ते भिक्षा देनारने पण शुभकर्मबंधादिक फल थाय छे. ते फल केवी रीते थाय छे? ते कहे छे. धान्यादिकथी ववाएली भूमीनी पेठे तेनुं फल थाय छे; अर्थात् पात्रापात्रनी अपेक्षाए फल थाय छे. कह्युं छे के, "गुणवते पात्राय दीयमानं महाफलं" केतां गुणवान पात्रप्रते देवाती वस्तु महाफलरूप थाय छे. वली कह्युं छे के,

(गौतमस्वामीए भगवानने पूछ्युं के, हे भगवन्! जे साधुए पापकर्मोनो नाश कर्यो छे, अथवा तेनां पच्चखाण कर्यां छे तेवा साधुने प्रासुक अने एषणीय आहार आप्याथी शुं फल थाय? त्यारे भगवाने कह्युं के, हे गौतम! तेथी एकांत निर्जरा थाय; अने तेथी अल्प पण कर्मबंध पडे नहीं.)

तथा अल्पगुणवालाने देवाथी मावुं फल थाय छे. कह्युं छे के,

गौतमस्वामीए भगवानने पुछ्युं के हे भगवन्! जे साधुए पापकर्मोने तज्यां नथी, अथवा पचख्यां नथी, तेवा साधुने प्रासुक अने एषणीय आहार आपवाथी शुं फल थाय? त्यारे भगवाने कह्युं के, हे गौतम! तेथी एकांते पापकर्म बांधे, अल्प पण निर्जरा थाय नहीं.)

अने अंध आदिकने जे दान आपवुं, ते तो अनुकंपारूप उत्तम भावपूर्वक होवाथी, (तेओ जोके निर्गुणी छे, तो पण) तेथी किंचित् शुभ फल मले छे, एम आगममां कहेलुं छे.

अथवा क्षेत्रानुसारथी दानफलनी व्यवस्था व्यवहार नयनी अपेक्षाए कहेली छे; हवे निश्चय नयनी अपेक्षाथी कहे छे, आशयथी एटले अध्यवसायथी ते शुभ विगेरे फलवाली छे; केमके, अध्यवसाय छे ते, शुभाशुभ फलोनुं मुख्य कारण छे. कह्युं छे के, एकज प्राणीनी हिंसाना फलमां अध्यवसायना वशथी मोटुं अंतर कहेलुं छे; अने तेवीज रीते अध्यवसायना वशथी निर्जरानुं फल पण घणा प्रकारनुं कहेलुं छे.

एवी रीते गर्व, मत्सर आदिकना परिणामथी, गुणवान पात्रने

आपे, तोपण तेने तेथी शुभ फल मलतुं नथी; अने दया, तथा शासननी निंदाना रहाण आदिक परिणामथी कदाच अवगुणीने दान आप्युं होय, तो पण ते शुभ फलने देनारुं छे.

एवी रीतनो शुभ आशय, अर्थात् नियाणा आदिक सघला कलंके करीने रहित एवो आशय स्वर्गादिक फलने साधनारो थाय छे; केमके ते स्वर्गादिक साधवामां "अंतरंगपरिणाम" कारण रूप छे.

अहीं वादी शंका करे के, आगममां, दीक्षाने तजेला सिद्धपुत्रसरखा लक्षणवाला भिक्षुने संज्वलाय छे; अने ते वात व्यवहारचूर्णिमां कहेली छे. माटे तेवा भिक्षुने कइ भिक्षा कहेवी ? के मके, तेने अयतिपणुं होवाथी " सर्वसंपत्करी " भिक्षा तो घटी शके नहीं; वली तेणे दीक्षा तजेली होवाथी तेने प्रव्रज्याथी विरुद्ध वर्तवापणानो अभाव होवाथी, " पौरुषघ्नी " भिक्षा पण घटी शके नहीं; तेम तेने बीजी क्रिया करवाने समर्थ होवाथी तेने " वृत्तिभिक्षा " पण घटे नहीं; अने ते त्रण शिवाय बीजी भिक्षा तो कहेली नथी.

हवे तेने माटे ते वादीने कहे छे के, तेने " वृत्तिभिक्षा " घटी शके, एवुं अमो धारीयें छीयें; केमके, तेने निर्धन होय छे, तथा क्रियांतर करवाने पण असमर्थ होय छे; केमके, जेणे दीक्षा लेइने तजी दीधी छे, ते बीजी क्रिया करवाने असमर्थ छे. अथवा तेने " पौरुषघ्नी " भिक्षा पण घटी शके; केमके ते भिक्षा प्रव्रज्यावालानेज होय, तेम नथी; पण बीजी क्रिया करवाने समर्थ एवा असदारंभिने पण ते घटी शके छे; केमके तेनी क्रिया पुरुषातनने हणवाना लक्षणवाली छे, अथवा अत्यंत पापथी बीता, अने संवेगनां अतिशयवाला, तथा फरीने दीक्षाप्रते लागेलुं छे मन जेनुं; एवा तेने " सर्वसंपत्करी " भिक्षाना बीजसरखी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

दीक्षा पण घटी शके, एवुं लागे छे; पछी तेमां खरेखरुं शुं छे ? ते तो केवली महाराज जाणे.

एवी रीते पांचमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

षष्टाष्टकं प्रारभ्यते

एवी रीते उपर, अधिकारीनी अपेक्षाए दिक्षाउनुं निरूपण कर्युं; हवे तेउमां "सर्वसंपत्करी" दिक्षा श्रेष्ट छे, माटे हवे तेनुं स्वरूप कहे छे.

अकृतोऽकारितश्चान्यै, रसंकल्पित एव च ॥
यतेःपिंडःसमाख्यातो, विशुद्धः शुद्धिकारकः ॥१॥

अर्थ–नहीं करेलो, बीजापासे नहीं करावेलो, तथा संकल्प-विनानोज, शुद्ध पिंड मुनिने शुद्धि करनारो कह्यो छे.

टीकानो भावार्थ–"अकृत" एटले पोते नहीं खरीदेलो, नहीं हणेलो, तथा नहीं पकावेलो, तथा तेवीज रीते पोते नहीं करावेलो; तथा वेचाथी लेवा आदिकें करीने चाकर आदिकोथी "हुं आ साधुप्रते देउंश" एवी रीते नहीं संकल्पाएलो, एवोज आहार साधुने कल्पे. कह्युं छे के,

पिंडं असोहयंतो, अचरित्तीएत्थ संसउ नत्थी ॥
चरित्तंमि असंते, सव्वा दिक्खानिरत्थिया ॥ १ ॥

अर्थ–पिंडशुद्धि नहीं करतो एवो यति, अचारित्रीउज छे; ते वातमां संशय नथी; अने एवी रीते ज्यारे चारित्र गयुं, त्यारे सघली दीक्षा निरर्थकज छे.

"अकृतादि" पदोयें करीने करवुं, करावबुं, अने कर्ताप्रते अनुमोदबुं, ते; तथा हणबुं, हणाववुं, अने हणताप्रते अनुमोदबुं ते; तथा पकाववुं, पकावाववुं अने पकावताप्रते अनुमोदना करबी; एवी रीतनी नवकोटीयें करीने पिंडनी शुद्धता कही.

एवी रीतनो भात आदिकनो पिंड (अने उपलक्षणथी श-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

थ्या अने बीजां उपकरणो) गएला एवा जे रागादिक दोषो, तेथी उत्पन्न थएला, सघली वस्तुउंना समूहने प्रकाश करनारा ज्ञाने करीने, तीर्थंकरोए, मोक्षनगरप्रते जवाने अति उत्तम मार्गरूप चरण-करणनी शुद्धिना हेतुपणायें करीने, पृथ्वीकायादिकनी रक्षामां तत्पर एवा मुनि माटे ठीक कहेलो छे; तेमां तेउंने अंतराय दोष नथी.

हवे ते पिंड केवो? ते कहे छे के, "विशुद्धः" केतां सघला दोषोयें करीने रहित; तथा तेथी करीने ते पिंड "विशुद्धिकारक" केतां कर्मरूपी मेलना कलंकने दूर करनारो छे. अथवा ते "अकृतादिक" दोष विनानो पिंड साधुने शामाटे कह्यो छे? ते कहे छे के, "विशुद्ध" केतां "कृतादि" दोषविनानोज जे पिंड छे, तेज शुद्धि करनारो छे, बीजो पिंड तेम नथी.

पिंडने माटे "असंकल्पित" एवुं जे विशेषण कह्युं, तेनो परमतें करीने असंभव देखाडता थका हवे कहे छे.

(अहींथी सघलुं वादीनुं कहेवुं छे.)

यो न संकल्पितः पूर्वं, देयबुद्ध्या कथं नुतम् ॥
ददाति कश्चिदेवं च, स विशुद्धो वृथोदितम् ॥१॥

अर्थ--जे पिंड पेहेलेथीज "मारे आ मुनिप्रते देवो छे" एवी बुद्धिथी संकल्पित थएलो नथी; तेवा पिंडने कोइ पण दातार शी रीते आपी शके? (अर्थात् आपी शके नहीं.) माटे तेवा "असंकल्पित" पिंडने जे शुद्ध कह्यो, ते वृथा कहेलुं छे."

टीकानो भावार्थ– जे पिंड, दानना वखत पेहेलां "मारे आ भिक्षुकप्रते आपवो छे" एवी बुद्धिथी संकल्पाएलो नथी; तेवी जातना पिंडने शुं कोइ पण दातार दइ शके छे? अर्थात् दइ शकतो नथी; केमके दानने माटे नहीं संकल्पित करेलो पिंड देवामां अशक्यपणुं छे; अने एवी रीते असंकल्पित पिंड देवानोज

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ज्यारे असंभव थयो, त्यारे ते असंकल्पित पिंड शुद्ध छे, एम जे पेहेलां कह्युं ते व्यर्थ छे;

वली तेवा असंकल्पित पिंड माटे बीजुं दूषण कहे छे.

न चैवं सद्गृहस्थानां, भिक्षा ग्राह्या गृहेषु यत् ॥
स्वपरार्थं तु ते यत्नं, कुर्वते नान्यथा क्वचित् ॥३॥

अर्थ– वली एवीज रीते सद्गृहस्थोने (पैसादारोने) घेरथी (मुनिए) भिक्षा ग्रहण करवी नहीं; केमके, तेउ पोताने माटे तथा परने माटे (भिक्षुकादिकोने माटे) पण यत्न करे छे, बीजी कोइ रीते, कोइ पण वखते (यत्न) करता नथी.

टीकानो भावार्थ– केवल "असंकल्पित" पिंडना असंभवथीज तेनो अंगीकार नहीं करवो तेटलुंज नहीं; पण पैसादारोनें घेरेथी (मुनिए) भिक्षा पण लेवी घटे नहीं; एवो वाक्यार्थ छे; केमके, तेवा पैसादार गृहस्थो पोताने अने परने माटे पण रसोइ निपजावे छे; केमके ते जो फक्त पोताने माटे भोजन तैयार करावे, तो पोताना गृहस्थपणाने लांछन लागे. कह्युं छे के, देव, पितृ, अतिथि, तथा चाकर आदिकनुं पोषण कर्याबाद भोजन करवुं; एवो गृहस्थनो धर्म छे. अने मुनि पण अतिथिमां आवी जाय छे केमके, ते भोजन वखते भिक्षा माटे आवे छे.

हजु पण वादीज आचार्यना मतमां शंका करतो थको कहे छे.

संकल्पनं विशेषेण, यत्रासौ दुष्ट इत्यपि ॥
परिहारो न सम्यक् स्या, द्यावदर्थिकवादिनः ॥४॥

अर्थ–जेमां विशेषें करीने संकल्प होय, ते दुष्ट पिंड कहेवाय, अने तेथी "यावदर्थिक पिंडना" वादिनो परिहार सारी रीते थइ शकतो नथी.

टीकानो भावार्थ–"मारे आ अमुक साधु प्रते देवुं छे" एवी रीतनो विशेषें करीने असाधारण प्रकारनो जेमां संकल्प होय, ते

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

पिंड दूषणवालो कहेवाय, पण बीजो दूषणवालो कहेवाय नहीं. वली आ उपर कहेलो पण केवल असंकल्पित पिंडनो अन्युपगम उत्तम नथी; एवो "अपि" शब्दनो अर्थ छे. वली तेथी "यावदर्थिक" पिंडना परिहारना वादी एवा जे तमो, तेउनो तमोए (पोतेज) कहेला दूषणनो परिहार (त्याग) सारी रीते थइ शकतो नथी. (यावदर्थिक पिंड एटले, अमुक परिमाणवाला जे भिक्षुउ, तेउ छे प्रयोजनरूप जे पिंड बनाववामां, तेवा पिंडने "यावदर्थिक पिंड" कहीए.) कह्युं छे के, "अशन, पान, खादिम, अने स्वादिम, ए चार प्रकारमांनुं जे कंइं दानने अर्थे निपजावेलुं छे, एवुं जो कंइं जाणवामां के, सांभलवामां आवे, तेवा जातपाणी आदिक संयमधारीने कल्पे नहीं; अने कदाच लेवाइ जाय, तो पण "आ मने कल्पे नहीं;" एम जाणीने परठवी देवां." हजु पण पूर्वपक्षनो वादीज कहे छे.

विषयो वास्य वक्तव्यः, पुण्यार्थप्रकृतस्य च ॥
असंभवाभिधानात्स्या, दाप्तस्यानाप्तताऽन्यथा॥५॥

अर्थ–(वादी कहे छे के,) यावदर्थिक पिंडनो, तथा पुण्यमाटे करेला पिंडनो विषय कहेवो पडशे, अने जो एम नहीं कहो तो असंभवित वात कहेवाथी आप्तने अनाप्तता प्राप्त थशे.

टीकानो भावार्थ–यावदर्थिक पिंडना परिहारने कहेवावाला, एवा तमोए, आगल कहेला पिंडना परिहारनुं खोटापणुं अंगीकार करवुं पडशे; अने जो एम अंगीकार नहीं करो तो "यावदर्थिक पिंडनो" विषय कहेवो पडशे. कोइ अमुक भिक्षुकने आश्रिने आ बनावेलो छे, माटे ते परिहरवालायक छे, एवी रीतना विषयांतरनी कल्पनाथीज ते परिहरवाने शक्य छे, पण बीजी रीते नथी; एवो भावार्थ छे. वली केवल यावदर्थिकपिंडनो विषय कहेवो पडशे, एटलुंज नहीं, पण पुण्य अर्थे बनावेला पिंडनो पण विषय कहेवो पडशे; केम के पुण्यने माटे तै-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

यार करेला एवा ते पिंडनो त्याग तमोए मानेलो छे; केम के, कह्युं छे के, " अशन, पान, खादिम, अने स्वादिम, पुण्यने अर्थे जो बनाव्या होय, अने तेवुं जो जाणवामां, के सांभलवामां आवे, तो ते त्याग करवा "

माटे एवी रीतनो परिहार पण असंभवित छे, माटे तेनो पण विषय कहेवो पडशे; एवो भावार्थ छे.

विषयांतर कहेवानी शी जरूर छे ? एवी रीतना आचार्यना मतने आशंकीने कहे छे.

जो एम नहीं तो, यावदर्थिकपिंड, अने पुण्यने माटे करेला पिंडनो विषयविशेष नहीं ग्रहण करवामां, क्षीण थएला एवा राग, द्वेष, अने मोहनां दूषणपणांथी अप्रतिहत वचनपणाएं करीने एकांत हितकारी तेवा शास्त्र बनावनारने अनाप्तपणुं थशे, तथा अक्षीण दोषपणाएं करीने अहितपणुं पण थशे; तेम शा माटे ? ते कहे छे के, असंभवित एवा यावदर्थिकपिंडना कहेवाथी; अने ते असंभव " स्वपरार्थं तु ये यत्नं, कुर्वते नान्यथा क्वचित्, " एवी रीतना आगल कहेलां वाक्यथी देखांडेलोज छे.

एवी रीते वादीनो पूर्वपक्ष कह्यो.

हवे तेनो उत्तरपक्ष कहे छे.

विभिन्नं देयमाश्रित्य, स्वभोग्याद्यत्र वस्तुनि ॥
संकल्पनं क्रियाकाले, तद्दुष्टं विषयोऽनयोः ॥ ६ ॥

अर्थ–पोताना उपभोग शिवाय, जुदा ज्ञात आदिकने आश्रीने, जे वस्तुमां रसोइ वखते संकल्प कराय, ते दूषणवालुं छे, अने तेवी रीतनो संकल्प, यावदर्थिक पिंड, अने पुण्यार्थे बनावेला पिंडनो विषय छे.

टीकानो भावार्थ–पोताने माटे बनाववाना ज्ञात आदिकथी रसोइ वखते जुदुं जे बनावाय, एटले " आटलुं तो कुटुंबने माटे अने आटलुं भिक्षुकने माटे, तथा पुण्यने माटे, " एवी रीतनो

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

संकल्प जे वस्तुमां कराय, ते पिंडने (दोषवालो) अशुद्ध पिंड जाणवो; अने एवी रीतनो जे संकल्प, ते यावदर्थिक पिंडनो अने पुण्यने माटे बनावेला पिंडनो विषयरूप छे.

उपरना संकल्प शिवाय बीजा प्रकारनो संकल्प दोषवालो नथी, तेने माटे हवे कहे छे.

स्वोचिते तु यदारंभे, तथा संकल्पनं क्वचित् ॥
न दुष्टं शुभभावत्वात्, तद्बुधापरयोगवत् ॥ ७ ॥

अर्थ–पोताने उचित एवा आरंभमां तेवा प्रकारनो कदाच संकल्प कराय, तो पण ते शुद्ध एवी बीजी क्रियानी पेठे शुभभावपणुं होवाथी दुष्ट नथी.

टीकानो भावार्थ–पोताना शरीर तथा कुटुंबादिकने योग्य एवी रसोइमां, पोताने योग्यथी जुदा प्रकारना पाकनी शून्यताये करीने जे संकल्प करवो, ते दुष्ट नथी; अर्थात् "मुनिउंप्रते उचित दानें करीने हुं मारा आत्माने पापरहित करीश," एवी रीतनो कोइक आरंभमां जे विचार, ते दुष्ट नथी; (पण साधुने अनुचित एवी रसोइमां तेवो विचार नहीं करवो.) हवे एवी रीतनो संकल्प शामाटे दुष्ट नथी? ते कहे छे के, तेमां मननी शुद्धिमात्रपणुं होवाथी; केमके, तेवी रीतनो संकल्प साधुआदिक माटेज पृथ्वीकायादिक जीवनी हिंसाना निमित्तरूप नथी; पण तेमां तो देनारनो फक्त शुभभावज जणाय छे. कोनी पेठे ते कहे छे के; शुद्ध एवा संकल्प शिवायना मुनिवंदनादिकनी पेठे. कह्युं छे के, जेम मुनिप्रते नमन स्तवन आदिक क्रिया निर्दोष छे, तेम एवी रीतना संकल्पवालो पिंड पण दूषणनुं कारण नथी.

हवे वादीए असंभवित एवा संकल्पितना कहेवाथी आप्तनी जे अनाप्तता कहेली छे, तेनुं खंडन करता थका कहे छे.

दृष्टोऽसंकल्पितस्यापि, लाभ एवमसंभवः
नोक्त इत्याप्ततासिद्धि, र्यतिधर्मोऽतिदुष्करः ॥८॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ-असंकल्पित पिंडनी प्राप्ति पण देखाएली छे, तेथी, (आप्ते) तेनो असंभव कहेलो नथी; माटे आप्तने आप्तपणानी सिद्धि थाय छे; वली यतिधर्म अत्यंत दुष्कर छे.

टीकानो भावार्थ-केवल संकल्पितज आहार मले छे; एम नहीं, पण यतिआदिकने माटे असंकल्पित आहार पण मले छे; एवो "अपि" शब्दनो अर्थ छे; केमके, गृहस्थो कोइने देवानी इच्छा विना पण सूतकमां तथा वनआदिकमां, तथा जिह्वेंद्रियनो अभाव होते छते पण, तेम जिह्वाना अनवसरे एटले रात्रिआदिकमां पण रसोइ करे छे; अने एवी रीते कथंचित् दीए पण छे; अने तेवी रीतनुं लखाण शास्त्रमां देखाय छे; अने एवी रीते "यो न संकल्पितःपूर्वं" तथा "नचैवं सद्गृस्थानां" इत्यादिक शंकानुं निराकरण थयुं. कह्युं छे के, "धर्मशास्त्रमां कुशल बुद्धिवालो एवो कोइ पण श्रावक संकल्पित आदिक आहारथी साधुने विटंबना करे नहीं."

हवे एवी रीते "असंकल्पित" पिंडनी ज्यारे प्राप्ति सिद्ध थइ, त्यारे तेथी शुं? ते कहे छे के, तेथी एम सिद्ध थयुं के, आप्ते असंकल्पित पिंडनो असंभव कहेलो नथी; अने तेथी ते आप्तने आप्तपणानी सिद्धि थइ.

अहीं वादी शंका करे के, असंकल्पित पिंडनो जे संभव कह्यो, ते ठीक छे, पण तेवी रीतनी वृत्ति दुष्कर होवाथी तेना उपदेशकने तो अनाप्तपणुंज छे.

तेने माटे हवे तेने कहे छे के, मूलगुण तथा उत्तरगुणना समुदायरूप "यतिधर्म" अति दुष्कर छे; अने ते वात प्रसिद्धज छे; अने तेथी आप्तने अनाप्तपणुं आवी शकतुं नथी; केम के, मोक्षनो ते शिवाय बीजो कोइ उपाय नथी; शास्त्रमां पण तेमज कह्युं छे.

माटे हे कुतीर्थिउ! जो तमो पोताना यतिपणाए करीने "स-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

र्वसंपत्करी" जिक्षाने मानता हो, तो "अकृतादिक" गुणो-वाळा पिंडने ग्रहण करो? एवी रीतनो आ प्रकरणनो जावार्थ छे.

एवी रीते छठ्ठा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

सप्तमाष्टकं प्रारज्यते

अकृतादिक गुणनी संपदावाळो पिंड, शुद्ध, अने शुद्धि करनारो छे, एम कह्युं; हवे ते पिंड प्रछन्न जोजन करवाथी शुद्धि करनारो छे, माटे यतिए प्रछन्न रीते जोजन करवुं; एवो उपदेश देता थका कहे छे.

सर्वारंजनिवृत्तस्य, मुमुक्षोर्जावितात्मनः ॥
पुण्यादिपरिहाराय, मतं प्रछन्नजोजनम् ॥ १ ॥

अर्थ—सघळा आरंजथी निवृत्त थएला, तथा (स्वपरोपकारथी) वासित छे, आत्मा जेनो, एवा मुमुक्षु साधुने, पुण्यादिकना परिहारमाटे (त्याग माटे) गुप्त जोजन मानेलुं छे.

टीकानो जावार्थ—मोक्षनी इछा राखनार साधुए गुप्त जोजन करवुं; हवे ते साधु केवो? ते कहे छे. मन, वचन, अने कायाथी करवा, करावचा, अने अनुमोदवारूप जे आरंजो, अर्थात् पृथ्वीकायादिक जीवोनी जे हिंसा, ते थकी निवृत्त थएलो; एवो यति जो प्रगट रीतें जोजन करे, तो याचक आदिक तेनी पासे जोजन मागे, अने तेने आपवाथी तेनुं पोषण थाय; अने तेथी ते यतिने आरंजमां प्रवृत्ति थवाथी, तेनी "सर्वारंजनिवृत्तिनो" नाश थाय; माटे तेणे गुप्त रीतेज जोजन करवुं; अने एवो उपदेश देवा माटे "सर्वारंजनिवृत्तस्य" एवुं पद कह्युं. आथी करीने, सर्वारंजथी निवृत्त नहीं थएला यतिने जुदो पाड्यो; अने तेवो यति प्रगट जोजन करे, तो पण तेनी सर्वारंजनी निवृत्तिनो नाश थतो नथी; केमके, ते सर्वारंजनिवृत्तिज तेने नथी.

हवे एवो यति ते कोण? ते कहे छे के, कर्मरूपी बंधनथी जे

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

पोताना आत्माने मुकाववानी इच्छा करे छे, एवो दीक्षित यति; आथी करीने मोक्षनी इच्छा नहीं राखनार एवा यतिने जुदो पाड्यो; केम के, तेवा अमुमुक्षु यतिने पुण्यबंधन थाय छे. वली ते केवो? तोके, "भावितात्मा" केतां पोताना अने परना उपकारने करनारी एवी धर्मभावनायें करीने, अथवा जिननी आज्ञायें करीने वासित करेलुं छे, अंतःकरण जेणे एवो. आथी करीने साधुनी सामाचारीमां रही प्रगट भोजन करवाथी थता शासनना उपघातने, त्यागवो, एम कह्युं; केमके, शासननो ते उपघात, पोताना अने परना अनर्थना कारणरूप, शांतताने नहीं धारण करनारो, तथा जिनाज्ञाना भंगरूप छे. कह्युं छे के, "छकायजीवनी दया पालनारो साधु जो आहार, निहारादिक प्रगटपणे करे, तो ते दुर्लभबोधी थाय छे."

हवे तेवो यति शामाटे प्रगट भोजन न करे? ते कहे छे के, पुण्यादिकना परिहार माटे; अहीं "आदि" शब्दथी याचकनी अप्रीति आदिकना दोषरूपी पाप, तथा असंयतिना पोषणथी थतुं आरंभनुं प्रवर्तन, अने शासननो उपघात; एटलाने त्याग करवा माटे ते प्रगट रीते भोजन करे नहीं. अने एवी रीतनुं गुप्त भोजन (साधुजने माटे) विधानोए मानेलुं छे.

हवे ते प्रगट भोजन करवामां शी रीते पुण्यबंधन थाय छे? ते कहे छे.

भुंजानं वीक्ष्य दीनादि, र्याचते क्षुत्प्रपीडितः॥
तस्यानुकंपया दाने, पुण्यबंधः प्रकीर्तितः॥ २॥

अर्थ– (साधुने) प्रगट भोजनकरतो जोइने, क्षुधाथी पीडित थएल दीनादिक (भोजनमाटे) याचना करे छे; अने (ते वखते) दयाथी तेने देवाथी ते साधुने पुण्यबंध कहेलो छे.

टीकानो भावार्थ– (प्रगट रीते भोजन करता) एवा मुमुक्षुने जोइने, गरीब, अनाथ, मागण विगेरे याचना करे छे; ते दीना-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

दिक केवो? तोके, क्षुधाथी पीडित थएलो; (केमके, क्षुधाथी नहीं पीडाएलाने देवा माटे तेवी रीतनी दया थती नथी.) एवा दीनादिकने करुणाथी जोजन आपवामां ते मुमुक्षुने पुण्यनो बंध आगममां कहेलो छे. कह्युं छे के, जीवदयाथी, क्षमाथी, दानथी, तथा गुरुजक्तिथी (प्राणी) सातावेदनीय कर्म बांधे छे,अने तेथी विपरीतपणे वर्तवाथी असातावेदनीय बांधे छे.

माटे मुमुक्षु शामाटे प्रगट रीते जोजन करे?

त्यारे अहीं वादी शंका करे के, जले पुण्यबंध थाय? तेम हानि शुं छे? तेनेमाटे हवे तेने कहे छे.

जवहेतुत्वतश्चायं, नेष्यते मुक्तिवादिनाम् ॥
पुण्यापुण्यक्षयान्मुक्ति, रिति शास्त्रव्यवस्थितेः ३

अर्थ–ते पुण्यबंध जवनो हेतु होवाथी, मोक्षवादीओने ते आश्रयरूप करवो कहेलो नथी. केमके पुण्यना अने पापना (बन्नेना) क्षयथी मोक्ष थाय छे, एवी शास्त्रनी स्थिति छे.

टीकानो जावार्थ– उपर कहेलो पुण्यनो बंध, संसारनुं कारण होवाथी, सिद्धांतोना प्ररूपनाराओए (मोक्षना अर्थिओने) आश्रय करवारूप कहेलो नथी. हवे ते वात शी रीते जाणी? तो के, " शुजाशुज कर्मना आत्यंतिक क्षयथी मोक्ष केतां जीवनुं स्वाजाविकरूप प्रगट थाय छे," एवी रीतनी आप्ते बनानेला शास्त्रनी स्थिति छे; अने ते स्थितिथी, पुण्यनो बंध जवना हेतु रूप छे, एम प्रगट रीते जणाय छे.

याचना करता एवा दीनादिकने पण जो न आपे, तो पुण्यनो बंध शानो थाय? एवी आशंका करीने हवे कहे छे.

प्रायो नचानुकंपावां, स्तस्यादत्वा कदाचन ॥
तथाविधस्वजावत्वा, द्यक्नोति सुखमासितुम्॥४॥

अर्थ–प्रायें करीने अनुकंपावालो माणस, ते दीनादिकने दान

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

दीधा विना कोइ पण वखते, सुखेथी बेसवाने शक्तिवान थतो नथी, कारण के, तेनो तेवो स्वभाव छे.

टीकानो भावार्थ-जो (दीनादिकने) न आपे, तो तो पुण्यबंध नथी थतो, पण करुणायुक्त अंतःकरणवालो माणस प्रायें करीने, दीनादिकने दान दीधा विना सुखें रही शकतो नथी. शामाटे ते तेम रही शकतो नथी ? ते कहे छे के, याचना करता एवा दीनादिकने दान देवामां कारणभूत एवो तेनो स्वभाव छे, तेथी. वली जे वस्तुनो जे कार्य करवानो स्वभाव छे, ते कर्या विना ते रही शकती नथी. जेम मद्यपान नाचवा आदिक विकारने उत्पन्न करे छे, तेम दयालु माणस (दीनादिकने) दान दीधा विना रही शकतो नथी.

हवे पुण्यना बंधनी बीकथी दृढ चित्त राखीने, जो न आपे, तो तेने शी रीते पुण्यबंध थाय ? एवी आशंका करीने कहे छे; वली "पुण्यादिपरिहारार्थं" एमां जे आदि शब्दथी धारण करेला याचकनी अप्रीति आदिक दोषना प्रतिपादन माटे पण कहे छे.

अदानेऽपि च दीनादे, रप्रीतिर्जायते ध्रुवम् ॥
ततोऽपि शासनद्वेष, स्ततः कुगतिसंततिः॥ ५ ॥

अर्थ-दीनादिकने जो (भोजनादिक) न दीए, तो खरेखर तेनी अप्रीति थाय; अने तेथी पण तेने शासनपर द्वेष थाय; अने तेथी माठी गतिनी परंपरा बंधाय.

टीकानो भावार्थ-भात आदिकनुं दान देवाथी पुण्यबंध थाय छे; अने ते न देवाथी ते दीनादिकने अप्रीति केतां उद्वेग थाय छे; अने ते अप्रीतिथी आप्तना वचन प्रते तेने मत्सर आवे छे; अने तेथी ते दीनादिकने नरक, तिर्यंच आदिक कुगतिनी श्रेणि थाय छे.

हवे, मिथ्यात्वथी हणाएली छे, बुद्धि जेनी, एवा ते दीनादिकने, तेना पोताना दोषथी (कदाच) अप्रीति आदिक थाय,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तो पण तेमां क्लेश रहित मनवाला एवा आपणने शुं ? एवी आशंका करीने कहे छे; अथवा "पुण्यादिपरिहारार्थं" एमां रहेला आदि शब्दथी धारण करेला पापबंधने देखाडता थका कहे छे.

निमित्तभावतस्तस्य, सत्युपाये प्रमादतः ॥
शास्त्रार्थबाधनेनेह, पापबंध उदाहृतः ॥ ६ ॥

अर्थ-तेना निमित्तभावथी, छते उपाये पण प्रमादथी, अने शास्त्राना अर्थने बाधा करवाथी अहीं पापबंध कहेलो छे.

टीकानो भावार्थ-शास्त्रना अर्थने बाधा आववाथी ते यतिने पापनो बंध कहेलो छे. हवे ते शास्त्रार्थनो बाधज शी रीते ? ते कहे छे के, निमित्तभावथी केतां दीनादिकनी अप्रीतिथी तेने थता शासनना द्वेषथी अने कुगतिनी परंपराना कारणपणाथी; शास्त्रार्थने बाधा आवे छे. (अन्यनी अप्रीति आदिकनो जे त्याग, ते शास्त्रनो अर्थ छे;)

अहीं वादी शंका करे के, एम कहेवाथी तो महामुनिउने पण पापना बंधनो प्रसंग आवशे, केम के, तेउ पण महा मिथ्यात्वीउनी अप्रीतिना कारणरूप थाय छे, तेने माटे कहे छे के, दीनादिकने थती अप्रीतिनी उत्पत्तिने दूर करवामां शुद्ध भोजनरूप उपाय विद्यमान छे, अने महा मुनिउने, जो के, (कदाच) मिथ्यात्विउने थती अप्रीति दूर करवाना उपायनो अभाव छे, तोपण तेने दूर करवाने तेउ प्रयत्नवाला छे; अने एवी रीते तेउना परिणामनी शुद्धि होवाथी, तेउने पापबंधनो अभाव छे. वली अहीं वादी शंका करे के, भोजन करता एवा साधुने हठथी जोवाथी दीनादिकने उपर कहेला अप्रीति आदिक दोषनो प्रसंग आवशे. तेने माटे हवे कहे छे के, "प्रमादतः" केतां आलसपणाथी ते दोषनो प्रसंग आवे; पण अप्रमादी एवा यतिने अप्रीति आदिकनो (कदाच) हेतु आवे, तो पण (प्रमादरहित) हिंसकने नहीं थता पाप बंधनी पेठे, तेनाथी शास्त्रार्थने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

बाधा न आवे. शास्त्रना अर्थने एटले आप्ते बनावेला आगमना अर्थने बाधा करवाये करीने, पापबंध थाय छे, केम के, शास्त्रना अर्थने जे बाधा पहोंचाडवी, ते महा अनर्थनुं कारण छे. कह्युं छे के,

यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य, वर्तते कामचारतः ॥
न स सिद्धिमवाप्नोति, न सुखं न परां गतिम् ॥ १ ॥

अर्थ–जे माणस शास्त्रनी विधिने तजीने, पोतानी इछा प्रमाणे वर्ते छे, ते माणस मोक्ष, सुख के उत्कृष्टी गति पामतो नथी.

वली शास्त्र तो परनी अप्रीतिना नाशनो प्रयत्न अंगीकार करवामांज तत्पर रहेलुं छे.

माटे एवा हेतुथी मुमुक्षुने प्रगट जोजन करवामां तत्वना जाणनाराउए पापबंध केतां अशुभ कर्मनी उत्पत्ति कहेली छे.

अहीं वादी कहे के, भले शास्त्रार्थने बाधा थाय; तो तेने कहे छे के, तेम नहीं; तेने माटे हवे कहे छे.

शास्त्रार्थश्च प्रयत्नेन, यथाशक्ति मुमुक्षुणा ॥
अन्यव्यापारशून्येन, कर्तव्यः सर्वदैव हि ॥ ७ ॥

अर्थ–अन्य व्यापारने नहीं करता एवा मुमुक्षुए, पोतानी शक्तिमुजब प्रयत्ने करी हमेशां शास्त्रार्थ करवो.

टीकानो भावार्थ–दृष्ट अने इष्टथी आगमना अर्थनुं जे कहेवुं, तेने "आगमार्थ" कहीयें; एवो आगमार्थज करवो; ते केवी रीते करवो ? तो के, प्रयत्नथी कहेतां आदरथी करवो; केम के अनादर करवाथी खेमुतोने जेम, तेम विवक्षित फलनी सिद्धि थती नथी.

अहीं वादी शंका करे के, संघयण आदिकथी हीन एवा मुमुक्षुने समग्र शास्त्रार्थ करवो मुश्केल छे; माटे आ उपदेश तो न बनी शके, एवी क्रियावालो छे. तेने माटे तेने कहे छे के, "यथाशक्ति" केतां पोताना शरीरनी शक्तिप्रमाणे शास्त्रार्थ करवो. कह्युं छे के, "वीर्यने नहीं गोपवतो थको चारित्रने विराधतो नथी;

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

माटे तप, संयम आदिकमां वीर्यने गोपववुं नहीं, तेम उलंघवुं पण नहीं." हवे ते शास्त्रार्थ कोणे करवो ? ते कहे छे के, मोक्षने इछता एवा माणसे करवो. हवे ते माणस केवो ? तोके "अन्यव्यापारशून्य" केतां शास्त्रार्थना करवा शिवायना लोकयात्रादिक कार्यथी रहीत एवो; केमके तेवा बीजा व्यापार करवाथी शास्त्रार्थने बाधा आवे छे; वली ते शास्त्रार्थ कंइ अमुक वखतेज करवो, एम नहीं, पण हमेशां करवो, अने जेथी ते शास्त्रार्थ करवानो छे, तेथीज गुप्त जोजन पण तेणे करवुं; एवो संबंध जाणी लेवो.

हवे आ प्रकरणने उपसंहरता थका कहे छे.

एवं ह्युभयथाप्येत, दुष्टं प्रकटभोजनम् ॥
यस्मान्निदर्शितं शास्त्रे, ततस्त्यागोऽस्य युक्तिमान् ८

अर्थ– एवी रीते बन्ने प्रकारथी प्रगट जोजन करवुं, ते (मुनिने माटे) शास्त्रमां दुष्ट कहेलुं छे; माटे तेवा जोजननो (मुनिए) त्याग करवो, तेज युक्तिमान छे.

टीकानो जावार्थ–एवी रीते उपर कहेला प्रकारथी, अर्थात् दीनादिकने दान देवाथी अने न देवाथी पण (साधुने माटे) प्रगट जोजन दुष्ट छे; अने वली तेवी रीतना प्रगट जोजनने आगममां निषेध्युं छे, माटे (साधुउंए) तेनो त्याग करवो ते युक्तज छे. माटे हे कुतीर्थिउ, ज्यारे तमो मोक्षनी इछा राखो छो, त्यारे तमारे पण गुप्तनी जोजन करवुं युक्त छे; एवो जावार्थ छे.

एवी रीते सातमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

अष्टमाष्टकं प्रारभ्यते.

क्षणवार पण व्रतविना रहेवुं नहीं; तेथी जोजननुं वर्णन कर्याबाद हवे पच्चखाणनुं निरूपण करता थका कहे छे.

द्रव्यतो जावतश्चैव, प्रत्याख्यानं द्विधा मतम् ॥
अपेक्षादिकृतं ह्याद्य, मतोऽन्यच्चरमं मतम् ॥ १ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ-एक द्रव्यथी, अने बीजुं भावथी, एम बे प्रकारनुं पच्चखाण मानेलुं छे; अपेक्षादिकथी करेलुं, ते पेहेलुं अने तेथी उलटा प्रकारनुं ते बीजुं प्रत्याख्यान जाणवुं.

टीकानो भावार्थ-जो के, "द्रव्य" शब्द प्रत्याख्यान करवा लायक एवा सचित्त भोजन आदिकमां, अथवा प्रत्याख्याननना सूत्रना उच्चारना हेतुरूप एवा तालु, ओष्ठ आदिकमां पण वपराय छे, तो पण अहीं ते "द्रव्य" शब्दने "अप्रधान" अर्थवालो जाणवो; केमके, ते शब्दनो तेज अर्थमां शास्त्रोने विषे घणो प्रयोग आवे छे. माटे एवी रीते अप्रधानभावने आश्रीने जे पच्चखाण कराय; ते " द्रव्यपच्चखाण " कहेवाय. (ते द्रव्यपच्चखाण, विवक्षित पच्चखाणना फलने साधनारुं नहीं होवाथी, तेने अप्रधानपणुं कह्युं.) तेथी द्रव्यथी एटले भावप्रत्याख्याननी योग्यताने आश्रीने, अथवा द्रव्यथी एटले विवक्षित उपयोगनी शून्यताने आश्रीने, अथवा द्रव्यथी एटले आहार अने वस्त्रादिक द्रव्यने आश्रीने जे पच्चखाण करवुं, ते " द्रव्य पच्चखाण " कहेवाय. वली " भाव " शब्द जोके प्रत्याख्यान करवा लायक एवा क्रोधादिक भावोमां पण अहीं जोडाइ शके तेम छे, तो पण उपयोगना अर्थवालो जाणवो; केमके, आगममां तेमज कहेलुं छे; अने तेथी " भावथी " एटले विवक्षित एवा उपयोगने आश्रीने, अथवा भावथी एटले परमार्थथी अर्थात विवक्षित फलना साधनभूत एवा भावथी,जे पच्चखाण करवुं,ते "भावपच्चखाण" कहेवाय. एवी रीते बे प्रकारनुं पच्चखाण जाणवुं; अने प्रकारांतरथी तो, नाम, स्थानपा, आदिकथी ७ प्रकारनुं छे. प्रवृत्तिना प्रतिकुलपणायें करीने मर्यादावडे जे कथन करवुं,तेने "प्रत्याख्यान" कहीयें; एवी रीते द्रव्यथी, तथा भावथी, अथवा विधि तथा प्रतिषेधथी, एम बे प्रकारनुं प्रत्याख्यान तेना जाणनाराओये मानेलुं छे. हवे ते बन्ने प्रत्याख्यानोनुं स्वरूप कहे छे के, अपेक्षादिक अविद्याओथी जे

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

प्रत्याख्यान कराएलुं होय तेने पेहेलुं एटले "द्रव्यपच्चखाण" जाणवुं; अने ते अपेक्षादिक विना जे पच्चखाण करेलुं होय, तेने बीजुं एटले "भावपच्चखाण" जाणवुं.

हवे ते बन्नेमांथी पहेला पच्चखाणनुं स्वरूप कहे छे.

अपेक्षा या विधिश्चैवा, परिणामस्तथैव च ॥
प्रत्याख्यानस्य विघ्नास्तु, वीर्याभावस्तथापरः॥१॥

अर्थ– अपेक्षा, अविधि, तथा अपरिणाम, अने वली वीर्यनो अभाव, ए चारे (भाव) प्रत्याख्याननना विघ्नरूपज छे.

टीकानो भावार्थ– "अपेक्षा" एटले आ लोक अने परलोकसंबंधी अर्थनी इछा, अने " अविधि " एटले विधिथी उलटी रीते करवुं ते; ("विधि" एटले पोते जाणनार थयो होतो पण गीतार्थ पासेथी उचित काले वखतो वखत विनयपूर्वक, समतासहित ग्रहण करवा लायक वस्तुने ग्रहण करे ते.) तथा तेवीज रीते " अपरिणाम " एटले प्रत्याख्याननी प्रतिपत्तिमां पोतानी श्रद्धारूप परिणामनो अभाव; ते द्रव्यप्रत्याख्याननना हेतुभूत एवा अपेक्षादिक त्रणे, भावप्रत्याख्याननना विघ्नरूपज छे; तथा " वीर्य " एटले वीर्यांतरायना क्षयोपशमादिकथी उत्पन्न थएलो जे जीवनो परिणाम, तेनो अभाव, एटले " वीर्याभाव " ते पण अपेक्षादिकनी पेठे चोथो भाव प्रत्याख्याननना विघ्नरूप छे. आ " वीर्याभाव " छे ते, परिणाम होतां पण, प्रत्याख्यानने नहीं पालवानो हेतुरूप होवाथी विघ्नभूत छे.

अपेक्षाथी करेलुं पच्चखाण निष्फलपणायें करीने अप्रधान होवाथी, ते " द्रव्यपच्चखाण " छे; एवी रीतना अर्थने प्रतिपादन करवा माटे अपेक्षाने निंदता थका हवे कहे छे.

लब्ध्याद्यपेक्षयाह्येत, द्दानव्यानामपि क्वचित् ॥
श्रूयते न च तत्किंचि, दित्यपेक्षात्र निंदिता॥२॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ- (भोजन आदिकना) लाभनी अपेक्षाथी ते द्रव्य-पच्चखाण तो कोइक वखते अभव्योने पण होय छे, एवुं (आगममां) संभलाय छे; माटे ते पच्चखाण कंइ कामनुं नथी; अने तेथी अपेक्षाने अहीं निंदेली छे.

टीकानो भावार्थ-"लब्धि" एटले भोजन, यश, पूजा आदिकना लाभनी अपेक्षाथी ते द्रव्यपच्चखाण तो सिद्धिमां जवाने अयोग्य, अर्थात् अभव्यने पण होय छे; (एटले भव्यने तेवुं पच्चखाण तो एक बाजु रह्युं; पण अभव्यने पण ते द्रव्यपच्चखाण तो होय.) एवुं द्रव्यपच्चखाण "कचित्" एटले यथाप्रवृत्तिकरणे करीने, ग्रंथिप्रदेशसुधि आवेला एवा अभव्योने होय छे; एम आगममां कहेलुं संभलाय छे.

गौतमस्वामीए भगवानने पूछ्युं के हे भगवन्! असंयत भविक द्रव्य देवो जो देवलोकमां जाय, तो कया देवलोकमां जाय? त्यारे भगवाने कह्युं के; हे गौतम! जघन्यथी भुवनपतिमां तथा उत्कृष्टथी उपरिम ग्रैवेयकमां जाय. (गाथाना आ अर्थमां असंयत भविक द्रव्य देवो, के जेउं अभव्य थया थका देवपणाथी उत्पन्न थनारा छे, तेउंनुं वर्णन कर्युं छे.) वली गौतमस्वामिए भगवानने पूछ्युं के, हे भगवन्, एवो एक मनुष्य ग्रैवेयक देवतापणे केटली द्रव्य-इंद्रिउं करे ? अर्थात् केटलां शरीर करे ? त्यारे भगवाने कह्युं के हे गौतम! ते अनंती द्रव्येंद्रिउं करे ? अर्थात् अनंतीवार त्यां उत्पन्न थाय. हवे एवी रीते अभवि मनुष्य ग्रैवेयकमां साधुना लिंगथीज जइ शके छे, अने ते साधुलिंगमां पच्चखाण तो होय छेज; (माटे एवी रीते ते द्रव्यपच्चखाण तो अभविने पण होय छे.) हवे तेवी रीतनुं अपेक्षा आदिकथी करेलुं द्रव्यपच्चखाण कंइ पण हिसाबमां नथी; केमके मुमुक्षुने तेथी मोक्षरूप स्वफल मली शकतुं नथी; कारण के जे वस्तु पोताना फलने साधे छे, तेनेज वस्तुपणुं प्राप्त थाय छे, पण वंध्यापुत्रनी पेठे जे वस्तु पोताना

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

फलने साधती नथी, तेने वस्तुपणुं घटी शके नहीं; अर्थात् प्रत्याख्याननुं फल तो मोक्ष छे, अने ते अपेक्षावालुं द्रव्यप्रत्याख्यान तो ते फल आपतुं नथी, माटे तेने प्रत्याख्यानपणुं पण घटी शकतुं नथी. अने एवी रीते अपेक्षाथी करेलुं पच्चखाण ज्यारे निष्फल छे, तेथी भावपच्चखाणने विघ्न करनारी एवी ते अपेक्षाने जिनशासनने विषे निंदनिक कहेली छे.

हवे अविधिनुं भावप्रत्याख्यानप्रते विघ्नपणुं कहे छे.

यथैवाविधिना लोके, न विद्याग्रहणादि यत् ॥
विपर्ययफलत्वेन, तथेदमपि भाव्यताम् ॥ ४ ॥

अर्थ–जेम अविधिएं करीने लोकमां विद्याग्रहणादिक नथी थतुं, तेम उलटा फलवडें करीने, अविधिथी करेलुं पच्चखाण पण जाणवुं.

टीकानो भावार्थ–जेम अविधिएं करीने लोकमां विद्या, तथा मंत्र आदिकनुं ग्रहण थइ शकतुंज नथी, पण उलटुं तेथी मृत्यु आदिक थाय छे, तेम वांछित फलना विपर्यासपणाएं करीने, अर्थात् अविधिएं करेलुं एवुं प्रत्याख्यान पण अप्रत्याख्यानज छे; एम जाणवुं.

हवे परिणामरहित प्रत्याख्याननुं द्रव्यप्रत्याख्यानपणुं कहे छे.

अक्षयोपशमात्त्याग, परिणामे तथा सति ॥
जिनाज्ञाभक्तिसंवेग, वैकल्यादेतदप्यसत् ॥५॥

अर्थ–क्षयोपशमविना त्याग परिणाम होते छते, तथा विधिपूर्वक त्यागपरिणाम न होते छते, अने जिनवचननी भक्ति, अने संवेगना अभावथी, ते अपरिणामी पच्चखाण पण अशोभनिक छे.

टीकानो भावार्थ–" क्षय " एटले विरतिने रोकनारा उदीर्ण कर्मोनो नाश, अने तेनी साथे जे उपशम, केतां उदीर्ण नहीं एवा

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ते कर्मने विपाकोदयनी अपेक्षाथी, जे अटकावी राखवुं ते; अने ते बन्ने क्षयोपशम कहेवाय; तेवा क्षयोपशमविना त्याग परिणाम होते छते, एटले देशविरति, सर्वविरति अने नोकारसी आदिकनुं पच्चखाण होते छते पण ते असत् छे. (आथी करीने देशविरति तथा सर्वविरति पच्चखाणने, तेना हेतुरूप एवा गृहस्थी अने साधुने, नवकारसी सहितादिक उत्तरगुणप्रत्याख्याननुं द्रव्यपणुं कह्युं.) अथवा विधिपूर्वक क्षयोपशम होते छते त्यागपरिणाम थाय छे, पण तेवी रीतनो त्यागपरिणाम न होते छते, (आथी करीने अविरति सम्यग्दृष्टिवाला वासुदेवादिकोना, तथा अभव्यादिकना पच्चखाणने द्रव्यपणुं कह्युं) आ अपरिणामी पच्चखाण पण उत्तम नथी.

अहीं वादी शंका करे के, प्रत्याख्यान करवालायक एवी वस्तुमां अभव्यादिकोने थोडो पण त्यागपरिणाम तो होय छे, तो तेने द्रव्यप्रत्याख्यानपणुं केम कहेवाय? तेने माटे तेने कहे छे के, तेउने जिनाज्ञानी भक्तिनुं, अने मोक्षना अभिलाषनुं विकलपणुं होवाथी, अथवा जिनाज्ञानी भक्तिथी थता संवेगनुं विकलपणुं (रहितपणुं) होवाथी, अपरिणामपणाएं करीने तेउना पच्चखाणने द्रव्यपणुं छे. माटे एवी रीतनुं अपरिणामी पच्चखाण पण अशोभनीक छे.

हवे वीर्यना अभावने द्रव्यप्रत्याख्याननुं हेतुपणुं कहे छे.

उदग्रवीर्यविरहात्, क्लिष्टकर्मोदयेन यत् ॥
बाध्यते तदपि द्रव्य–प्रत्याख्यानं प्रकीर्तितम्॥६॥

अर्थ–उत्कृष्ट वीर्यना अभावथी, तथा क्लिष्ट कर्मोना उदयथी जेने बाधा आवे छे, ते प्रत्याख्यानने पण "द्रव्यप्रत्याख्यान" कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ–उत्कट एवुं जे "वीर्य" केतां वीर्यांतरायना क्षयोपशमथी उत्पन्न थएलो जे आत्मानो परिणाम, तेना विरहथी,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अने अत्यंत तीव्र एवा वीर्यांतरायादि कर्मना विपाकथी, अंगीकार करेला एवा पण जे प्रत्याख्यानने बाधा आवे छे, ते प्रत्याख्यानने पण "द्रव्यप्रत्याख्यान" कहेलुं छे. (केम के, वीर्यना उल्लासथी जीव, क्लिष्ट कर्मोने शमावे छे, अने तेना अभावथी तेने कर्मोनो उदय थाय छे.) अथवा क्लिष्टकर्मना उदयथी थतो जे वीर्यनो अभाव, तेथी जीवें करीने जे प्रत्याख्यानने बाधा कराय छे, तेने "द्रव्यप्रत्याख्यान" कहेलुं छे; एवो पण अर्थ थाय. एवी रीतना वीर्याभावना प्रत्याख्यानने पण तत्वना जाणनाराओए "द्रव्यप्रत्याख्यान" कहेलुं छे.

वली केटलाक आचार्योए, कालांतरे "भावप्रत्याख्याननुं" ते कारण होवाथी, तेने " द्रव्यप्रत्याख्यान " कहेलुं छे; केमके, एक वखते थएलो भाव, भावांतरने उत्पन्न करे छे. कह्युं छे के,

" सइ संजाउं भावो, पायं भावांतरं जउ कुणइ. "

अर्थ– एकवार उत्पन्न थएलो भाव, प्रायें करीने भावांतरने (एवीज रीतना बीजा भावने) उत्पन्न करे छे.

अहीं " द्रव्य " शब्दने योग्यतावाची जाणवो.

एवी रीते द्रव्यपच्चखाणनुं स्वरूप कह्युं, हवे भावपच्चखाणनुं स्वरूप कहे छे.

एतद्विपर्ययाद्भाव, प्रत्याख्यानं जिनोदितम् ॥
सम्यक्चारित्ररूपत्वान्, नियमान्मुक्तिसाधनम्॥७॥

अर्थ– (उपर कहेला द्रव्यपच्चखाणथी) उलटी रीते जिनेश्वरे "भावपच्चखाण" कहेलुं छे, अने ते सम्यक् चारित्ररूप होवाथी, निश्चयें करीने मोक्षने साधनारुं छे.

टीकानो भावार्थ–अपेक्षादिकथी करेला पच्चखाण शिवाय, एटले अनपेक्षादिकथी करेलुं जे पच्चखाण ते "भावपच्चखाण" कहेवाय; अने ते "भावपच्चखाण" जिनेश्वर प्रभुए कहेलुं छे; केमके,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

जे जेने विपर्ययभूत छे, तेना अभावे ते अवश्य थाय छे, केमके, ज्यारे द्रायानो अभाव होय त्यारे तडको होय; माटे द्रव्यप्रत्याख्यानथी जलदुं, ते "भावप्रत्याख्यान" छे; वली द्रव्यप्रत्याख्यान होते छते, भावप्रत्याख्यान अवश्य थाय छे; हवे ते भावप्रत्याख्याननुं शुं फल मले छे? ते कहे छे के, ते भावप्रत्याख्यान अवश्यें करीने साक्षात अथवा परंपराथी मोक्षने आपनारुं छे. शामाटे? ते कहे छे के, ध्यानादिकनी पेठे ते भावपच्चखाणनो शोभनचरणस्वभाव होवाथी, ते मोक्षने आपनारुं छे.

अहीं वादी शंका करे के, त्यारे द्रव्यपच्चखाण तो शुं अनर्थकज छे? तो तेने कहे छे के, एम नहीं. तेने माटे हवे कहे छे.

जिनोक्तमितिसद्भक्त्या, ग्रहणे द्रव्यतोऽप्यदः ॥
बाध्यमानं भवेद्भाव, प्रत्याख्यानस्य कारणम्॥७॥

अर्थ– जिनेश्वरे कहेलुं छे, माटे, ते "द्रव्यपच्चखाण" पण उत्तम भक्तिथी ग्रहण करवाथी, बाध्यमान एवुं पण ते भावपच्चखाणनुं कारण छे.

टीकानो भावार्थ– अपेक्षादिकना योगथी ग्रहण करेलुं एवुं द्रव्यपच्चखाण पण भावपच्चखाणनुं कारण छे; हवे ते द्रव्यपच्चखाण केवुं छे? ते कहे छे, " जिनोक्तं " केतां आप्ते कहेलुं छे, माटे एवी जे उत्तम भक्ति, तेणे करीने ते ग्रहण करवुं; वली जो के ते द्रव्यपच्चखाण बाध्यमान छे, तोपण ते भावपच्चखाणनुं कारण छे; सद्भक्ति द्रव्यपच्चखाणना हेतुभूत एवा अपेक्षादिकोनी विरुद्ध छे, माटे ते अपेक्षादिक दूर थवाथी भावपच्चखाणवालो थाय छे.

एवी रीते आठमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

नवमाष्टकं प्रारभ्यते

हवे ते भावपच्चखाण ज्ञानविशेष होते छते थाय छे, माटे हवे ते ज्ञानविशेषने देखाडता थका कहे छे.

विषयप्रतिभासं चा, त्मपरिणतिमत्तथा ॥
तत्वसंवेदनं चैव, ज्ञानमाहुर्महर्षयः ॥ १ ॥

अर्थ– महान ऋषिउंए, विषयप्रतिभास, आत्मपरिणतिमत् तथा तत्वसंवेदन, एवी रीते त्रण प्रकारना ज्ञानो कहेलां छे.

टीकानो भावार्थ–विषय सटले कर्ण आदिक इंद्रिउंना ज्ञानने गोचर एवा शब्दादिक; तेने जणावनारुं जे ज्ञान, तेने "विषयप्रतिभास" नामनुं ज्ञान जाणवुं. (पण तेउंनी प्रवृत्तिमां तेथी उत्पन्न थतो जे आत्मानो अर्थ अनर्थनो सद्भाव, तेने जणावनारुं नहीं) अर्थात् आलोकसंबंधी अने परलोकसंबंधी छद्मस्थ ज्ञानना विषयरूप एवा अर्थोमां, प्रवृत्तिने विषे, आत्माना तात्विक अर्थ अने अनर्थना प्रतिभासनथी जे शून्य, तेने "विषयप्रतिभास" ज्ञान जाणवुं; अने ते ज्ञान मिथ्यादृष्टिउंने होय छे. तथा आत्मानो क्रियाविशेषथी थइ शके, एवो जे परिणाम, ते जेमां जणाय छे, तेने "आत्मपरिणतिमत्" ज्ञान कहीयें; (पण तेने अनुरूप एवी प्रवृत्ति निवृत्ति तेमां न होय.) अने ते ज्ञान अविरति एवा सम्यग् दृष्टिउंने होय छे. तथा जेथी परमार्थ जणाय, अर्थात् हेय अने उपादेय पदार्थोथी निवृत्ति अने प्रवृत्ति संपादन करनारुं, तेने "तत्त्वसंवेदन" ज्ञान कहीयें. अने ते ज्ञान शुद्ध चारित्रिउंने होय; एवी रीतना त्रणे ज्ञानो महामुनिउंए कहेलां हे; अने ते त्रणे मत्यादिविशेषज छे.

हवे पेहेला ज्ञाननुं स्वरूप कहे छे.

विषकंटकरत्नादौ, बालादिप्रतिभासवत् ॥
विषयप्रतिभासं स्यात्, तद्धेयत्वाद्यवेदकम् ॥ २ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ– फेर, कांटा, अने रत्नादिकोने विषे बालकादिकनां जाणपणानी पेठे, हेयत्व आदिकने निश्चय नहीं करावनारुं "विषयप्रतिभास" ज्ञान होय.

टीकानो भावार्थ–"विष" एटले वत्सनाग आदिक, तथा "कंटक" एटले बावल आदिकना अवयवो, (कांटाउं) तथा "रत्न" एटले मरकत मणि आदिक, बीजी वस्तुउं तेने विषे बाल तथा अतिमुग्धोनुं जे ज्ञान, तेना सरखुं "विषयप्रतिभास" ज्ञान होय; हवे ते "विषयप्रतिभास" ज्ञान, बाल आदिकना ज्ञान सरखुं केम छे? ते कहे छे के, ते ज्ञान, ज्ञेयविषयोनुं तजवापणुं, ग्रहण करवापणुं, तथा उपेक्षवापणुं, जणावी शकतुं नथी; अर्थात् बाल आदिकनुं ज्ञान, जेम विष आदिक विषयना रूपआदिकनेज जाणे छे, पण तेना हेयत्व आदिक धर्मने जाणतुं नथी, तेम जे ज्ञान, ग्रंथीभेद जेउंने नथी थएलो, एवा बहुश्रुतोने पण, (तेउंना) मोहथी मलीन थएला मनपणायें करीने, अतत्वोनी हेयतानो, तथा तत्वोनी उपादेयतानो विचार करावावामां असमर्थ होय, आर्थात् तत्व अने अतत्वने तुल्य जणावनारुं, अथवा उलटी रीते जणावनारुं ते "विषयप्रतिभास" ज्ञान कहेवाय. कह्युं छे के,

विसयपडिभासमित्तं, बालस्सेवखुरयणविसयंमि ॥
वयणाइएसु नाणं, सव्वथाणाणमेणेयं ॥ १ ॥

हवे तेज ज्ञानने तेना चिन्ह आदिकथी देखाडता थका कहे छे.

निरपेक्षप्रवृत्त्यादि, लिंगमेतदुदाहृतम् ॥
अज्ञानावरणापायं, महापायनिबंधनम् ॥ २ ॥

अर्थ–(पाप संबंधी) शंकाविनानी प्रवृत्ति आदिक छे, चिन्ह जेनुं, तथा अज्ञानना आवरणने नाश करनारुं, अने महाअपायना कारणरूप, ते "विषयप्रतिभास" ज्ञान कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ–आ लोक अने परलोकसंबंधी अपायोनी

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

(दुष्ट कार्योनी) जे शंका, ते जेमांथी गएली छे, एवुं जे प्रवर्तनादिक, ते छे चिन्ह जेनुं, तेने आश्रीए "विषयप्रतिभास" ज्ञान कहेलुं छे. ते ज्ञान केवुं छे ? तो के, "अज्ञान" केतां मिथ्यात्वना उदयथी दूषित एवां जे मति, श्रुत अने अवधि ज्ञान (विभंगज्ञान) तेना आवरणनो छे, क्षयोपशम जेमां एवुं छे; (मिथ्यादृष्टिनुं जे मति, श्रुत, अने अवधिज्ञान (विभंगज्ञान) ते अज्ञानज छे.)कह्युं छे के,

अविसेसियामइच्चिय, समदिट्ठिस्ससामइनाणं ॥
मइअन्नाणं मित्था, दिठिस्स सुयंपिएएव. ॥ १ ॥

अर्थ–सूत्रमां पण एमज कह्युं छे के, सम्यग् दृष्टिनी जे बुद्धि, ते " मतिज्ञान " छे; अने मिथ्यादृष्टिनी जे बुद्धि, ते "मतिअज्ञान" छे. पण मतिमां कंइं फेरफार नथी.

हवे ते "विषयप्रतिभास" ज्ञान शुं फल आपे छे ? ते कहे छे के, ते पोताने अने परने आ लोक अने परलोकसंबंधी महाअपायोनुं केतां महा कष्टोनुं कारणरूप थाय छे; केम के, तत्वथी ते अज्ञानज छे; अने अज्ञान छे ते, महाअपायनुं कारण छे. कह्युं छे के,

अज्ञानं खलु कष्टं, क्रोधादिभ्योऽपि सर्वापायेभ्यः ॥
अर्थंहितमहितंवा, नवेत्तियेनावृतो लोकः ॥ १ ॥

अर्थ–अज्ञान छे ते, खरेखर क्रोधादिक सर्व अपायोथी पण कष्टकारी छे; केम के, ते अज्ञानथी विंटाएलो माणस हित अथवा अहित कार्यने जाणी शकतो नथी.

हवे बीजा " आत्मपरिणतिमत् " ज्ञाननुं स्वरूप देखाडवा माटे कहे छे.

पातादिपरतंत्रस्य, तद्दोषादावसंशयम् ॥
अनर्थाद्यासियुक्तं चा, त्मपरिणतिमन्मतम् ॥४॥

अर्थ–पतन आदिकथी परतंत्र थएला प्राणीने, तेना दोषा-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

दिकने विषे संशय विनानुं, तथा अनर्थ आदिकनी प्राप्तिवालुं, "आत्मपरिणतिमत्" ज्ञान मानेलुं छे.

टीकानो भावार्थ–"पातादिपरतंत्रस्य" केतां नीची अने उंची गति माटे, परतंत्र थएला एटले विषय, अने कषायादिकें वश करेला प्राणीने, ते कषाय आदिकथी थता कर्मबंध अने दुर्गति आदिक दोषमां, अने (आदिशब्दथी) अभ्युदय आदिक गुणमां, जे संशयरहितपणानुं ज्ञान थाय छे, तथा जे, कर्मबंधन अने दुर्गतिगमन रूपी अनर्थ, अने परंपराथी मलता मोक्षरूपी गुणनी प्राप्तिवालुं छे, तेने तत्वना जाणनाराओए "आत्मपरिणतिमत्" ज्ञान मानेलुं छे. अहीं दृष्टांत नीचेप्रमाणे जाणवुं.

अवली चालना घोडापर बेसवाथी परतंत्र थएला स्वारने, अंगभंग, तथा मरणादिक दोषमां, तथा रुना समूहना कोमल स्पर्शादिक गुणमां संशयरहितपणुं थाय छे; तथा ते अंगभंगादिक अनर्थ, अने सुखस्पर्शादिक गुणनी प्राप्तिवालुं छे; एम ते मानेछे.

हवे तेज आत्मपरिणतिमत् ज्ञाननुं लिंगादिकथी निरूपण करता थका कहे छे.

तथाविधप्रवृत्त्यादि, व्यंग्यं सदनुबंधि च॥
ज्ञानावरणह्रासोत्थं, प्रायो वैराग्यकारणम् ॥५॥

अर्थ– तेवा प्रकारनी प्रवृत्ति आदिकथी प्रगट थनारुं, तथा शुभ अनुबंधवालुं, तथा ज्ञानावरणादिकना नाशथी उत्पन्न थएलुं, अने प्रायें करीने वैराग्यना कारण रूप, ते "आत्मपरिणतिमत्" ज्ञान जाणवुं.

टीकानो भावार्थ– तेवा प्रकारनी अहिंसादिकने विषे जे प्रवृत्ति आदिक, ते थकी प्रगट थवारूप छे, चिन्ह जेनुं, तथा परंपराथी मोक्षफलने देवारूप छे सदनुबंध जेनो, एवुं ते आत्मपरिणतिमत् ज्ञान छे; हवे ते ज्ञान शुं हेतुवालुं छे? ते कहे छे के, मति आदिक ज्ञाननुं जे आवरण, तेना क्षयोपशमथी उत्पन्न थ-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एवुं ते ज्ञान छे; वली ते ज्ञान सदनुबंधी शी रीते छे ? ते कहे छे के, ते ज्ञान प्रायें करीने वैराग्य केतां उत्तम भावनानुं निमित्त छे. कह्युं छे के,

बालधूलिगृहक्रीडा, तुल्यास्यांभाति धीमताम् ॥
तमोग्रंथिविभेदेन, भवचेष्टाखिलैव हि ॥ १ ॥

अर्थ– अज्ञानरूपी ग्रंथीना भेदथी बुद्धिमानोने आ भवनी सघली चेष्टा, वैराग्य भावना होते छते, बालके करेला धूलीना घरनी रमत सरखी (विनश्वर) लागे छे.

अहीं प्रायें करीने वैराग्यनुं जे कारण कह्युं, तेनी मतलब ए के, राज्यादिक मेलववामां तत्पर थएला एवा भरतादिकनी पेठे, कषायनो उदय विशेष होते छते ते ज्ञान वैराग्यनुं कारण न पण थाय, ते जणाववा माटे कह्युं.

हवे त्रीजुं जे "तत्वसंवेदन" ज्ञान तेना प्रतिपादन माटे कहे छे.

स्वस्थवृत्तेःप्रशांतस्य, तद्ध्येयत्वादिनिश्चयम् ॥
तत्वसंवेदनं सम्यक्, यथाशक्तिफलप्रदम् ॥ ६ ॥

अर्थ– स्वस्थ वृत्तिवाला, तथा शांत एवा पुरुषने, वस्तुना हेयपणा आदिकमां निश्चयवालुं " तत्वसंवेदन " ज्ञान थाय छे. अने ते सारी रीते यथाशक्ति फलने देनारुं छे.

टीकानो भावार्थ– आकुलता रहित छे, वचन अने, कायाना व्यापारनुं वर्तवापणुं जेनुं, तथा रागद्वेष आदिना उपशमवाला, एवा माणसने " तत्वसंवेदन " ज्ञान थाय छे. हवे ते ज्ञान केवुं? तो के, ज्ञेय वस्तुतत्वना हेयपणा, उपादेयपणा, अने उपेक्षणीयपणानो छे निश्चय जेमां एवुं ते छे; एवुं ते " तत्वसंवेदन " ज्ञान सम्यक् प्रकारे, पुरुषने, संघयण आदिकना सामर्थ्यने अनुसारे, विरतिरूपी अनंतरफल, तथा परंपरायें मोक्षफलने देनारुं छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे ते ज्ञानना लिंगादिकने प्रतिपादन करता थका कहे छे.

न्याय्यादौ शुद्धवृत्त्यादि, गम्यमेतत्प्रकीर्तितम् ॥
सद्ज्ञानावरणापायं, महोदयनिबंधनम् ॥ ७ ॥

अर्थ–मोक्षमार्ग आदिकने विषे शुद्ध प्रवृत्तिआदिथी जे अनुमान कराय छे, तेने तत्वसंवेदन ज्ञान कहेलुं छे, तथा ते उत्तम ज्ञानना आवरणनो क्षयोपशम करनारुं, अने मोक्षना कारणरूप छे.

टीकानो भावार्थ– नीतिसहित एवो सम्यग् ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप जे मोक्षमार्गादिक तेने विषे अतिचाररहित प्रवृत्ति आदिकें करीने, जे ज्ञान अनुमित थाय छे, तेने ज्ञाननुं स्वरूप जाणनाराओए "तत्वसंवेदन" ज्ञान कहेलुं छे; हवे ते ज्ञान केवा हेतुवालुं छे? ते कहे छे के, उत्तम एवुं जे आभिनिबोधादिक ज्ञान, तेना आवरणने क्षयोपशम करनारुं, अने निर्वाणना कारणरूप फलने देनारुं छे.

हवे आ अष्टकने संपूर्ण करता थका उपदेश कहे छे.

एतस्मिन् सततं यत्नः, कुग्रहत्यागतो भृशम् ॥
मार्गश्रद्धादिभावेन, कार्य आगमतत्परैः ॥ ८ ॥

अर्थ–आगमना (वचनोमां) तत्पर एवा माणसोए कदाग्रह तजीने, उपर कहेला तत्वसंवेदन ज्ञानमां, मोक्षमार्गमां श्रद्धादिक भावें करीने हमेशां खूब यत्न करवो.

टीकानो भावार्थ–उपर कहेला तत्व संवेदन ज्ञानमां हमेशां आदर करवो; ते केवी रीते करवो? ते कहे छे के, जेथी शास्त्रने बाधा आवे, एवा कदाग्रहने तजीने यत्न करवो; शानेथी करवो? ते कहे छे के, मोक्षमार्गमां श्रद्धा, तेनुं ज्ञान, अने तेनी सेवनाथी यत्न करवो. हवे ते कोणे करवो? ते कहे छे के, आप्तनां वचनमां तत्पर थएला एवा माणसोए करवो.

एवी रीते नवमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

दशमाष्टकं प्रारभ्यते.

सम्यग् ज्ञानथी वैराग्य थाय छे, माटे ते वैराग्यनुं निरूपण करता थका हवे कहे छे.

आर्तध्यानाख्यमेकंस्या, न्मोहगर्भं तथापरम् ॥
सद्ज्ञानसंगतं चेति; वैराग्यं त्रिविधं स्मृतम् ॥१॥

अर्थ-एक "आर्तध्यान" नामनो, बीजो "मोहगर्भित," तथा त्रीजो "सद्ज्ञानसंगत" एवी रीते त्रण प्रकारनो वैराग्य कहेलो छे.

टीकानो भावार्थ-"ऋत" कहेतां जे दुःख, तेमां उत्पन्न थएलुं, अर्थात् इष्ट अने अनिष्ट वस्तुना वियोग अने संयोगना निमित्तवालुं जे व्याकुल चित्त, तेने पेहेलुं "आर्तध्यान" नामनुं वैराग्य जाणवुं; तथा "मोह" केता जे मिथ्यात्व अने अज्ञान, तेथी भरेलुं ते "मोहगर्भित" वैराग्य जाणवुं; तथा सम्यग् ज्ञानें करीने जे युक्त होय, तेने "सद्ज्ञानसंगत" वैराग्य जाणवुं. राग रहितपणानो जे भाव ते "वैराग्य" कहेवाय. एवी रीते त्रण प्रकारनुं वैराग्य आप्तोए कहेलुं छे.

हवे पेहेला आर्तध्यान नामना वैराग्यनुं स्वरूप कहे छे.

इष्टेतरवियोगादि, निमित्तं प्रायशो हि यत् ॥
यथाशक्त्यपि हेयादा, वप्रवृत्त्यादिवर्जितम् ॥२॥
उद्वेगकृद्दिषादाढ्य, मात्मघातादिकारणम् ॥
आर्तध्यानं ह्यदो मुख्यं, वैराग्यं लोकतो मतम् ॥३॥

अर्थ-प्रायें करीने प्रिय अने अप्रिय वस्तुनो अनुक्रमे जे वियोग, अने संयोग, तेना निमित्तरूप, तथा यथाशक्तियें करीने हेय आदिक वस्तुमां अप्रवृत्त्यादिकें करीने वर्जित, तथा उद्वेग करनारो, दीनतावालो, वली शरीरना ताडन आदिकना कारणरूप एवो ते आर्तध्यानरूप वैराग्य लौकिकथी मानेलो छे.

टीकानो भावार्थ-प्रायें करीने प्रिय अने अप्रिय वस्तुनो अनु-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

क्रमें, जे वियोग, अने संयोग, ते छे कारण जेनुं, तेम पोतानो विकल्प पण छे कारण जेनुं, एवुं ते आर्तध्यान वैराग्य छे; हवे ते वैराग्य आर्तध्यानरूप शामाटे छे? ते कहे छे के, श्रद्धाना अतिशयथी शक्तिने उल्लंघीने तो एक बाजु रह्युं, पण, यथाशक्तियें करीने हेय अने उपादेय वस्तुना विषयमां अनुक्रमे जे निवर्तन अने प्रवर्तन, तेथी ते रहित छे, माटे ते आर्तध्यानवालुं वैराग्य छे. केमके, जे शुद्ध वैराग्य छे, ते तो तजवा लायक एवा इंद्रियार्थोमां, अने ग्रहण करवालायक एवा तप अने ध्यानादिकमां यथाशक्तियें करीनेनिवृत्ति प्रवृत्तिथी युक्त छे; कारण के, तेनुं तेवुंज स्वरूप छे; अने आ वैराग्य तो तेथी रहित छे, माटे तेने आर्तध्यानरूप वैराग्य कह्यो.

वली ते वैराग्य उद्वेग करनारो, तथा दीनतायें करीने सहित छे; (आथी करीने तेनुं मनना दुःखनुं हेतुपणुं कह्युं) हवे तेनुं शरीरना दुःखनुं हेतुपणुं कहे छे के, ते वैराग्य आत्मा केतां (अहीं) पोतानुं शरीर, तेने ताडन आदिकना कारणरूप छे; एवुं आ आर्तध्यानरूप वैराग्य मुख्य कहेलुं छे;

अहीं वादी शंका करे के, आ तो आर्तध्यानरूप छे, तो तेने वैराग्यपणाथी केम कह्युं? तेने माटे तेने कहे छे के, ते तो पृथक् जनने आश्रीने कहेलुं छे, पण तेने पंडितोए तत्वथी वैराग्य मानेलुं नथी.

हवे मोहगर्भित वैराग्यनुं स्वरूप देखाडवा माटे कहे छे.

एको नित्यस्तथाबद्धः, क्षय्यसत्त्वेह सर्वथा ॥
आत्मेति निश्चयाद्भ्रूयो, भवनैर्गुण्यदर्शनात् ॥४॥
तत्त्यागोपशांतस्य, सद्वृत्तस्यापि भावतः ॥
वैराग्यं तद्गतं यत्तन्, मोहगर्भमुदाहृतम् ॥ ५ ॥

अर्थ-आत्मा सर्वथा प्रकारे एक नित्य, सर्वथा प्रकारे अबद्ध केतां कोइनी साथे पण नहीं जोडाएलो, सर्वथा प्रकारे क्षयी, केतां क्षणिक, तथा सर्वथा प्रकारे असत् केतां अछतो छे, एवी रीतना

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

निश्चयथी फरीने संसारनी असारता जोवाथी, ते संसारना त्याग माटे शांत थएला, तथा उत्तम क्रियावालाने भावथी जे वैराग्य थाय छे, ते वैराग्यने " मोहगर्भित " वैराग्य कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ– केटलाको कहे छे के, आ आत्मा लोकमां व्यापी रहेलो एकज छे, तेज कहे छे के, सघला प्राणीओमां एकज आत्मा रहेलो छे, अने ते जलमां प्रतिबिंबित थएला चंद्रनी पेठे एक प्रकारनो अथवा बहु प्रकारनो देखाय छे; तथा कपिल दर्शनवाला आत्माने नित्य माने छे; वली केटलाको आत्माने " अबद्ध " माने छे, केमके तेओ प्रकृतिनेज बंध मोक्ष माने छे; तथा केटलाको आत्माने क्षणिक माने छे, तथा केटलाको आत्माने अज्ञतो माने छे; (पण ते सघलुं असंभवित छे;) माटे एवी रीतना असंभवित एवा आत्माना स्वरूपना निश्चयथी फरीने, संसारमां (आववामां) असारता जोइने, ते संसारना त्यागमाटे कषाय अने इंद्रिओना निग्रहवाला, तथा पोताना सिद्धांतने आधारे शुद्ध क्रियावाला, एवा माणसने उत्तम भावें करीने जे वैराग्य थाय छे, ते वैराग्यने वैराग्यनुं स्वरूप जाणनाराओए " मोहगर्भित " वैराग्य कहेलो छे; केमके, तेणे आत्मानुं स्वरूप यथार्थ जाण्युं नथी; तेथी तेनो ते वैराग्य अत्यंत सन्निपातवाला माणसने आपेला सदौषधनी पेठे परमार्थने साधनारो नथी.

हवे ते आत्मानुं एकत्व आदिक माननाराओनुं खंडन नीचेप्रमाणे जाणवुं.

आत्मानुं सामान्यरूपनी अपेक्षाए एकपणुं छे, अने विशेषरूपनी अपेक्षाए अनेकपणुंज छे; केम के, समता प्रत्ययना निबंधनपणाने प्राप्त थएला ते सामान्य कहेवाय छे; अने विषमता प्रत्ययना निबंधनपणाने प्राप्त थएला ते विशेष कहेवाय छे. वली आत्माने नित्यपणुं द्रव्यार्थनी अपेक्षाए घटी शके छे, पण सर्वथा प्रकारे नित्यपणुं घटी शकतुं नथी; केम के, पर्यायार्थनी अ-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

पेक्षाए तेने अनित्यपणुं प्राप्त थाय छे. वली आत्माने सर्वथा प्रकारे बंधनो जो अभाव मानीयें, अने प्रकृतिनेज जो बंध मानीयें; तो आत्माने मोक्ष घटी शकतो नथी; केम के लोकमां पण एमज मनाय छे के, जेने बंध होय, तेनोज मोक्ष केतां बंधनरहितपणुं थाय; पण अबद्धनो मोक्ष कहेवातो नथी; तेम जो प्रकृतिने बंध मानीयें, तो पुरुषने मोक्ष थतो नथी. तेम आत्माने सर्वथा क्षणिकपणुं पण घटी शकतुं नथी, केम के ते पण कथंचित छे; माटे तेनुं क्षणिकपणुं तथा अक्षणिकपणुं नित्यानित्यनी पेठेज जाणवुं; तथा आत्माने सर्वथा प्रकारे अज्ञतापणुं पण घटी शकतुं नथी; पण कथंचित् घटी शके छे; केम के, पररूपे करीने तेनुं अज्ञतापणुं छे, पण सर्वथा प्रकारे नथी; कारण के, जो सर्वथा प्रकारे तेनुं अज्ञतापणुं मानीयें, तो परलोक सिद्ध थतो नथी.

माटे आत्मा एक अने अनेक, नित्य अने अनित्य, अबद्ध अने बद्ध, क्षयी अने अक्षयी, असत् अने सत्, एम स्याद्वादमय छे.

हवे ज्ञानसंगतवैराग्यना प्रतिपादनमाटे कहे छे.

भूयांसो नामिनो बद्धा,बाह्येनेच्छादिनाह्यमी ॥
आत्मानस्तद्वशात्कष्टं, भवे तिष्ठंति दारुणे ॥६॥
एवं विज्ञाय तत्त्याग, विधिस्त्यागश्च सर्वथा ॥
वैराग्यमाहुः सद्ज्ञान, संगतं तत्त्वदर्शिनः ॥ ७ ॥

अर्थ–घणां, परिणामी, बाह्य एवी इच्छादिकथी बंधनयुक्त, एवा आ आत्माउं (जीवो) ते इच्छादिकना वशथी दुःखी थया थका भयंकर एवा संसारमां रहे छे, एम जाणीने, तेना (संसारना) त्यागनी जे क्रिया, अने सर्वथा प्रकारे तेनो जे त्याग करवो, तेने तत्वना जाणनाराउं सद्ज्ञानसंगत नामनो वैराग्य कहेछे.

टीकानो भावार्थ–" भूयांसः " एटले घणा, " नामिनः " के-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तां परिणामी एटले परापरपर्याय प्रते गमन करनारा, तथा "बाह्य" केतां "बाह्य" एटले आत्माथी जुदा एवा इच्छा, मूर्छा, आदिके करीने बंधाएला, एवा लोकव्यवहारने गोचर जीवो, ते इच्छादिकथी उत्पन्न थएला बंधना सामर्थ्यथी दुःखसहित एवा आ भयंकर संसारमां रहे छे, एम जाणीने तेने त्याग करवानो जे विधि, तथा सर्वथा प्रकारे जे त्याग करवो, तेने "सद्ज्ञानसंगत" नामनो वैराग्य कहे छे; अर्थात् आप्तना उपदेशथी संसारमां भमता जीवोने,जोइने, भवना कारणरूप एवी ते इच्छा आदिकने तजवामां जे उद्यम करवो, अर्थात् सर्व सावद्यथी विरक्त थवाने यत्न करवो, तथा सर्वथा प्रकारे ते इच्छा आदिकने जे तजवी, तेने वैराग्यना परमार्थने जाणनाराउ "सद्ज्ञानसंगत" वेराग्य कहे छे; केम के तेथी यथास्थित वस्तुनो बोध थाय छे.

हवे ते "सद्ज्ञानसंगत" वैराग्यज सिद्धिना (मोक्षना) साधनरूप छे, एवुं प्रतिपादन करता थका कहे छे.

एतत्तत्वपरिज्ञाना, न्नियमेनोपजायते ॥
यतोऽतःसाधनंसिद्धे, रेतदेवोदितं जिनैः ॥ ८ ॥

अर्थ– तत्वना जाणपणाथी आ वैराग्य जेथी निश्चयें करीने थाय छे, ते हेतुथी जिनेश्वर प्रभुउए मोक्षना साधनरूप तेनेज कह्यो छे.

टीकानो भावार्थ– उपर कहेलो सद्ज्ञानसंगत वैराग्य, (पेहेला बे वैराग्य नहीं) आत्मादिक वस्तुना परिणामीपणाआदिक स्वरूपना जाणपणाथी निश्चयें करीने थाय छे; अने तेथी करीने ते वैराग्यने, राग आदिकने जितनारा एवा जिनेश्वरोए मोक्षना साधनरूप कहेलो छे.

एवी रीते दशमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एकादशमाष्टकं प्रारभ्यते.

वैराग्यवाला माणसे तप करवो जोइयें, तेथी हवे वैराग्याष्टक पछी तप कष्टकनो प्रारंभ करे छे; अने तेमां पण परमतनी आशंका करता थका कहे छे. (अर्थात् वादीनुं कहेवुं छे.)

दुःखात्मकं तपःकेचिन्, मन्यंते तन्न युक्तिमत्॥
कर्मोदयस्वरूपत्वाद्, बलीबर्दादिदुःखवत् ॥ १ ॥

अर्थ–केटलाको तपने तो, तेमां कर्मोदयनुं स्वरूपपणुं होवाथी बलद आदिकना दुःखनी पेठे, दुःखात्मक मानीने, तेने युक्तियुक्त मानता नथी.

टीकानो भावार्थ– केटलाको के, जेउए जिनेश्वर प्रभुना आगमना भावार्थने जाण्यो नथी, तेउ अनशनादिक तपने दुःखरूप मानीने, तेने मोक्षना अंगरूप मानता नथी. हवे ते तप दुःखरूप छे, पण ते मोक्षनुं अंग केम नथी? तेने माटे कहे छे के, तेमां असाता वेदनीय आदिक कर्मोनुं विपाकपणुं छे, माटे, ते मोक्षनुं अंगरूप नथी; केमके, कह्युं छे के, अनशनादिक तपमां क्षुधा, तृषा आदिक परिसहो सहन करवा पडे छे, अने ते वेदनीय कर्मना उदयथी उत्पन्न थाय छे, एम आगममां कह्युं छे; माटे ते तप मोक्षनुं अंग नथी. हवे ते कोनी पेठे? ते कहे छे के, बलद आदिकना दुःखनी पेठे.

हजुपण ते वादीनुंज कहेवुं छे.

सर्व एव च दुःख्येवं, तपस्वी संप्रसज्यते ॥
विशिष्टस्तद्विशेषेण, सुधनेन धनी यथा ॥ २ ॥

अर्थ– (सामान्य रीते) सघला प्राणीउ दुःखी छे, अने एवी रीते दुःखरूप तपने मानवाथी तो सघला प्राणीउ, धनवडे करीने धनवाननी पेठे उत्कृष्ट तपस्वीउ थाय.

टीकानो भावार्थ–जो दुःखरूप तपने मानीयें तो सघला प्रा-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

णीउं दुःखी होवाथी, तेउं सघला उत्तम तपस्वीउं कहेवाय; केमके, अनशनादिक तपनुं, अने व्याधि आदिकनुं दुःखपणुं तो सरखुंज छे; कोनी पेठे के, जेम घणा धनें करीने माणस धनवान कहेवाय तेम.

हजु पण आचार्य महाराजनेज ते वादी कहे छे के, एवी रीते सघला दुःखीउंने तपस्वी कहेवामां शुं दोष आवे छे?

महातपस्विनश्चैवं, त्वन्नीत्या नारकादयः ॥
शमसौख्यप्रधानत्वा, द्योगिनस्त्वतपस्विनः ॥ ३ ॥

अर्थ-एवी रीतनी तमारी नीतिथी तो नारकी आदिकना जीवो (दुःखी होवाथी) महातपस्वीउं कहेवाय; अने योगीउं तो समतारूप उत्तम सुखवाला होवाथी तपविनाना कहेवाय !!!

टीकानो भावार्थ-"जेटला दुःखी तेटला तपस्वी," एवी रीतनी तमारी नीतिथी तो महा दुःखवाला एवा नारकीना अने तिर्यंचना जीवो पण मोटा तपस्वी कहेवाय !!! अने समता रूप छे उत्तम सुख जेउंने, एवा समाधिवाला योगीउं तो अतपस्वी कहेवाय !!!

हजु पण वादीज पोतानो पक्ष कहें तो अको कहे छे.

युक्त्यागमबहिर्भूत, मतस्त्याज्यमिदं बुधैः ॥
अशस्तध्यानजननात्, प्राय आत्मापकारकम्॥४॥

अर्थ-ते तप युक्ति अने आगमने बाधा करनारो छे, माटे ते पंडितोए तजवो; केम के, ते दुर्ध्यानने उत्पन्न करनार होवाथी, प्रायें करीने आत्माने अहित करनारो छे.

टीकानो भावार्थ-युक्ति अने आगमने बाधा करनारो एवो ते तप, पंडितोए तजवो; केम के, तेमां पोताना शरीरने पीडा थाय छे; माटे युक्ति अने आगमना हृदयने जाणनाराउंए लोकरूढीथी प्रवर्तवुं जोइयें नहीं; केम के, तेम करवाथी तेना पंडितपणाने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

बाधा पहोंचे छे. वली ते तप पोताना आत्माने अनर्थना कारण-रूप छे. ते शामाटे ? के, ते प्रायें करीने खराब ध्याननें उत्पन्न करनारो छे; केम के, भोजन आदिकना अभावथी दुर्ध्यान उत्पन्न थाय छे; कह्युं छे के,

आहारवर्जिते देहे, धातुक्षोभः प्रजायते ॥
तत्र चाधिकसत्वोऽपि, चित्तभ्रंशं समश्नुते ॥ १ ॥

अर्थ–आहाररहित शरीरमां धातुनो क्षोभ थाय छे, अने ते थवाथी अधिक बलवाननुं चित्त पण डामाडोल थाय छे.

अहीं " प्रायें करीने " कहेवाथी महावीर प्रभु आदिकना तप वास्तेनुं दूषण दूर कर्युं.

माटे ते तप पंडितोए तजवो, एम वादीनुं कहेवुं थयुं. हवे तेने माटे आचार्य उत्तर आपे छे.

मनइंद्रिययोगाना, महानिश्चोदिता जिनैः ॥
यतोऽत्र तत्कथंत्वस्य, युक्ता स्याद्दुःखरूपता ॥ ५ ॥

अर्थ–आ तपने विषे जिनेश्वर प्रभुए मन, इंद्रिय अने योगनी अहानि कहेली छे; अने तेथी ते तपने दुःखरूपपणुं शी रीते घटी शके ?

टीकानो भावार्थ–वादीए जे कह्युं के, कर्मोदयना स्वरूपपणाथी दुःखरूप एवो तप युक्तियुक्त नथी, पण ते तपने " दुःखात्मक " एवुं विशेषणज सिद्ध थइ शकतुं नथी; ते हवे देखाडे छे. मन, इंद्रिय, अने संयमना व्यापाररूप जे योगो, तेनी आ तपमां अहानि जिनेश्वर प्रभुए कहेली छे; कह्युं छे के,

सोहु तव्वो कायव्वो, जेण मणो मंगुलं न चिंतेइ ॥
जेण न इंदियहाणी, जेणय जोगा न हायंति ॥ १ ॥

अर्थ–जेथी मन दुर्ध्यान न चिंतवे, अने जेथी इंद्रियोनी हानि

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

न थाय, तथा जेथी योगोने पण हानि न पहोंचे एवो ते तप करवो.

अने तेथी कोइ पण रीते तपने दुःखरूपपणुं घटी शकतुंज नथी; अने तेथी तेने अयुक्तिपणुं पण घटी शकतुं नथी.

अहीं वादी शंका करे के, देहने पीडा करवायें करीने अनशनादिक तपनुं दुःखरूपपणुं तो साक्षात अनुभवाय छे, तता तेने दुःखरूपपणुं न घटी शके, एम केम कहेवाय ? तेने माटे हवे तेने कहे छे.

यापिचानशनादिभ्यः, कापीडामनाक्कचित् ॥
व्याधिक्रियासमासापि, नेष्टसिद्ध्यात्र बाधनी॥६॥

अर्थ–अनशन आदिक तपथी जे कोइ वखते जरा शरीरने पीडा थाय छे, ते पण रोगना उपाय सरखी छे, अने वांछित अर्थने साधवाथी ते बाधा करनारी नथी.

टीकानो भावार्थ–उपर कहेला न्यायथी तो अनशन आदिक तपथी देहने पीडा थतीज नथी; पण वली कदाच अनशन, उपवास, उनोदरी आदिक तपथी, कोइकज देश कालने विषे जे स्वल्प देहपीडा थाय छे, (मननी पीडा नहीं.) पण ते मनने दुःख आपनारी नथी. शामाटे के, ते वांछित अर्थने साधवावाली छे; वली तेवी कायपीडाने सिद्धांतमां रोगना उपाय सरखी कहेली छे, अर्थात् जेम रोगना उपायमां थोडी देहने पीडा थाय छे, तो पण तेथी जेम आरोग्यता प्राप्त थाय छे, तेम आ तपथी पण जरा देहपीडा कदाच थाय, तो पण ते भावथी बाधा करनारी नथी.

हवे वांछित अर्थनी सिद्धिमां शरीरपीडानां पण अदुःपणाने दृष्टांतथी देखाडता थका कहे छे.

दृष्टा चेष्टार्थसंसिद्धौ, कायपीडा ह्यदुःखदा ॥
रत्नादिवणिगादीनां, तद्वदत्रापि भाव्यताम् ॥ ७ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ–रत्नादिकनो व्यापार करवावाला वणिक् आदिकोने, वांछित अर्थनी सिद्धिमां (थती) शरीरनी पीडा, दुःखने देनारी जोएली नथी; अने तेनी पेठे आ तपने विषे पण जाणी लेवुं.

टीकानो भावार्थ–"इष्ट अर्थनी प्राप्तिमां थती देहपीडा दुःख करनारी नथी," एम केवल अमोज कहीयें छीयें, एम नहीं, लोकमां पण ते वात प्रसिधज छे; हवे ते कोने छे ? ते कहे छे, के, रत्न, वस्त्र, सुवर्ण आदिकनो व्यापर करनाराउने तथा खेडु आदिकोने थती देहपीडा जेम तेउने दुःखदाइ थती नथी, तेम आ अनशनादिक तपने विषे पण निपुण बुद्धिथी विचारी लेवुं. अर्थात् जेम रत्न, सोनुं अने वस्त्रादिकनो व्यापार करता एवा वेपारी, तथा खेती करता एवा खेडु आदिक, के जेउए वांछित अर्थनी सिद्धिमांज एक निश्चय बांधेलो छे, एवा, अने वली अपार समुद्रमां, तथा वनोमां भटकवावाला, तथा खेती आदिक अनेक व्यापारमां तत्पर, एवा तेउने भूख, तृषा, तथा थाक आदिकथी उत्पन्न थएली शरीरनी पीडा मनने दुःख आपनारी थती नथी, तेम आ अपार संसारसमुद्रथी तरवानी इछा राखनारा साधुउने अनशन अने उनोदरी आदिक तपस्याथी थती देहनी पीडा मनने खेद करनारी थती नथी.

अहीं केटलाक आचार्यो वली नीचे प्रमाणे पण कहे छे.

कोइक दरिद्र व्यापारीए दूर देशांतरमां जइ, घणीक मेहेनते केटलांक रत्नो मेलव्यां; त्यारे विचारवा लाग्यो के, आ महामूल्यवालां, तथा सर्व आशाने उत्पन्न करनारां रत्नोने लेइ, चोरोथी भरेलां आ वनने उलंघी, घेर जइ, तेनो उपभोग शीरीते लेइश ? पछी तेणे बुद्धीवडे करीने ते रत्नो एक जगोए राख्यां; तथा काच आदिकना कटका एक पोटलीमां बांधीने, ते पोटली लाकडीने छेडे लटकावी; पछी "अरे आ रत्ननो वेपारी चोरनी पल्लीमांथी जाय छे;" एम पोकार करतो थको वनमांथी जवा

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

लाग्यो. पछी ते मार्गमां चोरनी पल्लीमां रहेनारा चोरोए संभ्रम-सहित तेनी तपास करी; तो तेनी पासे काचना कटकाउं जोया; त्यारे तेउंए विचार्युं के, आतो कोइ गांडो माणस छे, एम विचारि तेउंए तेनो तिरस्कार कर्यो. पाछो फरीने पण ते तेवीज रीते पाछो वळ्यो; अने त्यारे पण पेहेलां जेउंए तेने नहीं जोयो हतो, तेउंए पण तेनी तपास करी, तेने कहाडी मेल्यो; वली पण पाछो ते तेवीज रीते वनमां गयो, एवी; रीते त्रीजी वखते पण चोरोए, तेनो परिचय होवाथी तेने जवा दीधो. पछी तेणे विचार्युं के, हवे मने खरेखर आ वनमां कोइ अटकावशे नहीं; एम विचारी, रत्नोने लेइ, तेना उपयोग माटे, वांछित नगरप्रते जवाने माटे उत्सुकपणाथी, जलदी जलदी मोटी मोटी मजलो करीने पण, तथा भूख, तृषा अने थाक आदिकने पण न गणतो थको जवा लाग्यो. घणो मार्ग उलंघवा बाद तृषा लगवाथी ते विचारवा लाग्यो के, अरे! आजे तो हुं पाणी विना मरी जउं छुं, अने वली हुं आ रत्नोनो उपभोग पण मेलवी शकीश नहीं; एवी रीते मृत्युनी बीकवाला, तथा रत्नोना उपभोगनी इच्छावाला ते वेपारीए एक कादवयुक्त पाणीवालुं तलाव जोयुं. ते तलावना कादवमां खुंची गयेला एवा हरिणआदिकनां कलेवरमां उत्पन्न थएला कीडाथी दुर्गंधयुक्त थएलुं, तथा रसविनानुं, तुच्छ जल जोइने, तेनी दुर्गंधने नहीं सुंघतो थको, तथा तेना रसनो स्वाद पण न लेतो थको, आंखी विंचीने ते खोबेथी पाणी पीवा लाग्यो; अने तेथी शांत थयो; अने ते पाणीनां आधारथी तृषानुं दुःख मटाडीने, तुरत पोताने नगर जइ, ते रत्नोनुं सुख भोगववा लाग्यो.

आनो उपनय तो प्रथमज कहेलो छे.

एवी रीते तपना दुःखात्मकपणानुं खंडन करीने, तेना कर्मोदयना स्वरूपपणानुं हवे खंडन करता थका कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टज्ञानसंवेग, शमसारमतस्तपः
क्षायोपशमिकं ज्ञेय, मव्याबाधसुखात्मकम् ॥ ८ ॥

अर्थ– उत्तम ज्ञान, संवेग, अने समता छे, सार जेनो, एवो तप छे, माटे तेने क्षायोपशमिक, अने अव्याबाध सुखरूप जाणवो.

टीकानो भावार्थ–उत्तम एवा ज्ञान, संवेग केतां संसारनी असारतानो भाव,अथवा मुक्तिमार्गनो अभिलाष, तथा शम एटले कषाय अने इंद्रियनो निरोध, ते छे, सार जेनो एवो तप जाणवो; माटे ते दुःखरूप नथी. अने तेथी ते तपने क्षायोपशमिक जाणवो; अर्थात् चारित्रमोहनीय कर्मना छेदनी साथे थएलो जे उपशम, केतां विपाकमां उदय आवता चारित्रमोहनीय कर्मनो अटकाव, ते मय छे; पण तेमां कर्मोदयनुं स्वरूप नथी; वली ते तप अविरतिथी उत्पन्न थएल, आंतरारहित, अथवा परंपरावाली,एवी आ लोकसंबंधी, तथा परलोकसंबंधी जे बाधा, ते जेमां नथी, एवो छे; अर्थात् अव्याबाध सुखवालो, एटले सिद्धना सुखनुं अनुकरण करनारो छे; एवी रीते आ श्लोके करीने, तपनुं अकर्मोदयस्वरूपपणुं, तथा अदुःखस्वरूपपणुं जणाव्युं.

एवी रीते अगीयारमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

द्वादशमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते नाना प्रकारना अर्थोने विषे विवाद करता मिथ्यात्विओने शिखामण देइने, ते शिखामणनी विधिरूप जे वाद, तेनुं स्वरूप देखाडता थका हवे कहे छे.

शुष्कवादो विवादश्च, धर्मवादस्तथापरः ॥
इत्येष त्रिविधो वादः, कीर्तितः परमर्षिभिः ॥१॥

अर्थ– शुष्कवाद, विवाद, अने धर्मवाद, एवी रीते त्रण प्रकारना वादो, महान ऋषिओए कहेला छे.

टीकानो भावार्थ– " शुष्क " एटले रसविनानो, अर्थात् गलुं

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अने तालवाना शोषमात्र फलवाळो, एटले कोइ वादीनी साथे उलटाज विषयने आश्रीने बोलवुं ते, "शुष्कवाद" कहेवाय; तथा "विवाद" एटले जयनी प्राप्ति थाय, तो पण परलोकादिकने जे बाधा पहोंचाडे, ते "विवाद" कहेवाय; तथा धर्मवडे करीने प्रधान एवो जे वाद, ते "धर्मवाद" कहेवाय; अर्थात् मध्यस्थपणाथी धर्म-रूपी सुवर्णनी कष आदिक परीक्षाना लक्षणवाळो ते "धर्मवाद" कहेवाय; एवी रीतना त्रण प्रकारना वादो उत्तम मुनिउंए कहेला छे.

हवे तेउंमांथी पेहेला वादनुं स्वरूप कहे छे.

अत्यंतमानिना सार्धं, क्रूरचित्तेन च दृढम् ॥
धर्मद्विष्टेन मूढेन, शुष्कवादस्तपस्विनः ॥ २ ॥

अर्थ– अत्यंत गर्विष्ठ, क्रूर चित्तवाळो, तथा धर्मनो अत्यंत द्वेष करनारो, अने मूर्ख, एटलानी साथे जे साधुनो वाद, ते "शुष्कवाद" कहेवाय.

टीकानो भावार्थ– अत्यंत जेने गर्व होय, ते अत्यंत मानी कहेवाय; (तेवो माणस पराजय पामे, तो पण सामानो गुण मानतो नथी.) तथा क्रूर अध्यवसायवाळो; (तेवो माणस पराजय पाम्याथी वैरी थाय छे;) तथा दुर्गतिमां पडता प्राणिउंनो उद्धार करनार, एवो जिनेश्वर प्रभुए कहेलो जे श्रुतचारित्ररूप धर्म, तेनो अत्यंत द्वेष करनार; (तेवो माणस पराजय पामे तो पण ते शुद्ध धर्मने अंगीकार करतो नथी, माटे तेनी साथे वाद करवो, ते व्यर्थ प्रयास छे.) तथा "मूढ" केतां युक्त अयुक्तना तफावतने नहीं जाणनारो; (तेवो माणस तो वादनो अधिकारीज नथी.) एटला माणसोनी साथे जे तपस्वीए कहेतां साधुए विवाद करवो, ते "शुष्कवाद" केतां निरर्थक वाद कहेवाय. (अहीं "तपस्वी" शब्दनुं ग्रहण एटला माटे कर्युं छे के, तेवोज माणस हमेशां पोताना उचित प्रवर्तनपणायें करीने, योग्यताथी शास्त्रोने विषे अधिकारी छे; एवुं देखाडवा माटे; अने तेथी बीजा अनुचित प्रवृत्तिवाळाउं

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तेने माटे अधिकारी नथी; एवुं पण देखडवा माटे "तपस्वी" शब्द मुकेलो छे.) अथवा हे "तपस्वीजं!" एवो अर्थ पण करी लेवो. हवे तेवा वादने शुष्कवादपणुं शामाटे छे? तो के, तेमां अनर्थनी वृद्धिपणुं छे, माटे; एम अमो कहीयें छीयें. तेज बाबत हवे कहे छे.

विजयेऽस्यातिपातादि, लाघवं तत्पराजयात् ॥
धर्मस्येति द्विधाप्येष, तत्वतोऽनर्थवर्धनः ॥ ३ ॥

अर्थ–जो ते अभिमानी वादीने तपस्वी जीते, तो तेनुं (अभिमानीनुं) मृत्यु आदिक थाय; अने तेमां जो ते तपस्वीनो पराजय थाय, तो तेथी धर्मने लघुता पहोंचे; माटे एवी रीतनो "शुष्कवाद" बन्ने प्रकारे तत्वथी अनर्थने वृद्धि करनारो छे.

टीकानो भावार्थ– तपस्वी साधु ज्यारे ते अभिमानी वादीनो पराजय करे छे, त्यारे ते अभिमानथी मृत्यु पामे छे, तथा अशुभ कर्मना बंधथी संसारमां परिभ्रमण आदिकने पामे छे. अथवा साधुनी साथे वैर थवाथी, पोतानो लाग आवे, ते वखते ते शासनने हानी पहोंचाडे. तथा ते साधुनो कदाच तेवा वादीथी पराजय थाय, तो शासनना महिमानी हानि थाय; अर्थात् एवो अवर्णवाद थाय के, वादमां जैन तो हारी गयो, माटे जैनशासपन तो असार छे. माटे एवी रीते "शुष्कवाद" तो बन्ने प्रकारथी रमार्थे करीने संसारनुं कारण होवाथी अनर्थनी वृद्धि करनारो छे.

हवे बीजा वादनुं स्वरूप कहे छे.

लब्धिख्यात्यर्थिनातुस्या, दुस्थितेनामहात्मना ॥
छलजातिप्रधानो यः, स विवाद इति स्मृतः॥४॥

अर्थ– सुवर्ण आदिकनी प्राप्तिनो, अने कीर्तिनो अर्थी, तथा दरीद्री, अने क्षुद्र चित्तवालो, एवा वादीनी साथे, छल अने जातिवडे करीने प्रधान एवो जे वाद करवो, तेने, "विवाद" नामे बीजो वाद जाणेलो छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ- "लब्धि" एटले सुवर्ण आदिकनी प्राप्ति, अने "ख्याति" एटले कीर्ति, ते बन्नेनुं छे प्रयोजन जेने, एवा, तथा "दुःस्थित" एटले दरिद्री अथवा जेनुं मन दुभाएलुं छे एवा, अने "अमहात्मा" केतां उदारतारहित चित्तवाला, एवा वादीनी साथे, जे वाद करवो, ते "विवाद" कहेवाय; केमके, एवा माणसनो जो वादमां पराजय (हार) थाय, तो तेने विषाद एटले खेद थाय, अने तेनी आजीविकानो पण भंग थाय; अने तेथी जीतनार एवा साधुने पोताना परलोकने बाधा पहोंचे; अने तेथी करीने तेवो वाद विशेषें करीने विरुद्ध छे. हवे ते वाद केवो? तो के बलवालो, एटले "नवकंबलो देवदत्तः (नवाकंबलावालो देवदत्त, अथवा नवनी संख्यावाला छे कंबलो जेनी पासे एवो देवदत्त, एम बे अर्थो थाय.) तेने बलवाद जाणवो. तथा "जाति" एटले दूषणाभासवालो वाद; जेमके, "अनित्यः शब्दः कृतकृत्त्वात् घटवत्" (शब्द कृत्रिम होवाथी घटनी पेठे अनित्य छे.) आमां हेतु दूषणयुक्त छे; केमके, घटमां जे कृत्रिमपणानो हेतु छे, ते शब्दें करीने असिद्ध छे; माटे ते हेतुअसिद्ध छे; वली जो ते कृत्रिमपणाने शब्दगत मानीयें, तो ते अनित्यपणायें करीने व्याप्त सिद्ध थई शकतुं नथी; माटे ते असाधारण अनेकांतिक हेतु छे. एवी रीतनो जे वाद करवो, तेने "विवाद" कहेलो छे.

हवे आवा वादने शामाटे "विवाद" कहेलो छे? ते कहे छे.

विजयो यत्र सन्नीत्या, दुर्लभस्तत्त्ववादिनः ॥
तद्भावेऽप्यंतरायादि, दोषोऽदृष्टविघातकृत् ॥

अर्थ- एवी रीतना बलादिकथी करेला विवादमां तत्ववादीने उत्तम नीतिथी विजय मलवो दुर्लभ छे; अने कदाच विजय थाय, तो पण तेमां (ते वादीने थता) अंतराय आदिक दोष आवे, अने ते दोष परलोकनो विघात करनारो छे.

टीकानो भावार्थ- बलादिकवाला विवादमां वस्तुना तत्वोने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

जाणनार एवा साधुने, उत्तम न्यायपूर्वक विजय मलवो दुर्लभ छे; अने कदाच प्रमादना रहीतपणाथी, छलादिकने नाश करीने ते साधु विजय मेलवे, तोपण तेमां दोष आवे छे; ते कहे छे. एवी रीते वादीने हराव्याथी, ते वादीने सुवर्णादिकनो थतो लाभ, तथा कीर्ति मली शकतां नथी; पण उलटो तेने तेथी शोक अने द्वेष उपजे छे; केमके तेवो वादी वादमां जो हारी जाय, तो तेने राजादिकपासेथी कंइं मली शकतुं नथी; अने मल्युं होय, ते पण राजाआदिक पाछुं लेइ ले छे; माटे एवी रीते तेमां अंतरायादिक दोष छे; ते दोष केवो छे? तो के, परलोकने घात करनारो छे.

हवे धर्मवादनुं स्वरूप निरूपण करवा माटे कहे छे.

परलोकप्रधानेन, मध्यस्थेन तु धीमता ॥
स्वशास्त्रज्ञाततत्त्वेन, धर्मवाद उदाहृतः ॥ ६ ॥

अर्थ– परलोक छे प्रधान जेने, तथा मध्यस्थ, बुद्धिवान, अने पोताना शास्त्रोनुं जाणेलुं छे, तत्व जेणे, एवा माणसनी साथे जे वाद करवो, तेने "धर्मवाद" कहेलो छे.

टीकानो भावार्थ– परलोक छे प्रधान जेने, एवा माणसनी साथे जे वाद करवो,ते "धर्मवाद" कहेवाय; केमके, तेवो माणस परलोकना भयथी असमंजसनो बोलनार के करनार थतो नथी; वली "मध्यस्थ" कहेतां जेने पोताना धर्मनो अत्यंत राग नथी,तेम परधर्मपर द्वेष नथी, तेवानी साथे करेलो वाद धर्मवाद कहेवाय; केमके, तेवा माणसोने सुखेथी समजावी शकाय छे; कारण के, ते गुणदोषने जाणनारो होय छे. वली जेणे पोताना धर्मशास्त्रोनुं तत्व जाणेलुं छे, एवा माणसनी साथे करलो वाद "धर्मवाद" कहेवाय; केम के, तेवो माणस पोताना दूषित अथवा अदूषित धर्मने जाणी शके छे. माटे एवी रीतना प्रतिवादी साथे जे वाद करवो, तेने "धर्मवाद" कह्यो छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एवी रीतना वादथी उत्तम फल मले छे, माटे ते "धर्मवाद" कहेवाय छे, ते फलने माटे हवे कहे छे.

विजयेऽस्य फलं धर्म, प्रतिपत्त्याद्यनिंदितम् ॥
आत्मनो मोहनाशश्च, नियमात्तत्पराजयात् ॥७॥

अर्थ–एवा धर्मवाद करनारने जितवाथी तेने (प्रतिवादीने) धर्मनी प्राप्ति आदिक उत्तम फल मले छे; अने कदाच तेमां साधुनो पराजय थाय, तो निश्चयें करीने तेना (साधुना) आत्मानी मूढतानो नाश थाय.

टीकानो भावार्थ–परलोक छे प्रधान जेने, इत्यादि विशेषणवाला वादीनी, साधु साथेना विवादमां जो हार थाय, तो तेने (ते वादीने) जिनेश्वरे कहेला श्रुतचारित्ररूप धर्मनी प्राप्तिरूप उत्तम फल प्राप्त थाय. अने कदाच तेवा वादीथी जो साधुनो पोतानो पराजय थाय, तो तेना (साधुना) अतत्वादिकोने विषे तत्वादिकना अध्यवसायरूप अज्ञाननी निश्चयें करीने हानि थाय.

त्यारे हवे शुं धर्मवादज करवो ? अने बीजा बन्ने वादो न करवा ? एवी आशंकामां जे करवानुं छे, तेनो उपदेश देता थका कहे छे.

देशाद्यपेक्षया चेह, विज्ञाय गुरुलाघवम् ॥
तीर्थकृद्ज्ञातमालोच्य, वादः कार्यो विपश्चिता ८

अर्थ–देशादिकनी अपेक्षाये करीने, गुरुता तथा लघुताने जाणीने, श्री वीरप्रभुना दृष्टांतने विचारिने अहीं पंडित माणसे वाद करवो.

टीकानो भावार्थ–देश, एटले गाम, नगर, जनपदादिक, तथा आदि शब्दथी काल, राजा, सभासद, तथा प्रतिवादी आदिकनी अपेक्षाए वाद करवो; अर्थात् देश एटले ज्यां कुती-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

थिंजनो घणो प्रचार न होय, तेवो देश जोवो; "काल" एटले दुकाल आदिक ज्यां काल न होय, ते; तेम राजा आदिको पण ज्यां मध्यस्थ तथा डाह्या होय, तथा प्रतिवादी पण ज्यां वादने योग्य होय, तथा पोते पण वाद करवाने समर्थ छे के, नहीं? इत्यादिकनी अपेक्षायें करीने वाद करवो. कह्युं छे के,

कः कालः कानि मित्राणि, को देशः कौव्ययागमौ ॥
कश्चाहं काच मे शक्ति, रिति चिंत्यं मुहुर्मुहुः ॥ १ ॥

अर्थ-कयो काल छे? कोण मित्रो छे? कयो देश छे? शुं आवक जावक छे? हुं कोण छुं? तथा मारी शक्ति केटली छे? एवी रीते वारंवार चिंतववुं.

वली एवी रीतना अमुक देशादिकने विषे वाद करवाथी मारी तथा शासननी गौरवता थशे, तथा अमुक देशादिकोने विषे वाद करवाथी लघुता थशे; एवी रीतनो विचार करीनेज जेथी गौरवता वधे, तेवी रीतनो वाद करवो. वली ते वाद शुं विचारिने करवो? तो के, जेम भगवान श्री वीरप्रभुए प्रथम समवसरणमां मलेली अभव्योनी पर्षदाने तजीने, बीजी जगोए उत्तम देशना आपी, तेम, विद्वान माणसे पण अनुचित एवा देशादिकने, तथा पोताना अने परना उपकारना अभावने वर्जिने, बीजी जगोए उपर कहेलो त्रणे प्रकारनो वाद करवो.

एवी रीते बारमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

त्रयोदशमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते उपर वादोनुं स्वरूप कह्युं, हवे तेउमांहेलो धर्मवादज मुख्य वृत्तिथी करवो; एवा हेतुथी ते विषयने देखाडता थका कहे छे.

विषयो धर्मवादस्य, तत्तत्तंत्रव्यपेक्षया ॥
प्रस्तुतार्थोपयोग्येव, धर्मसाधनलक्षणः ॥ १ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ–ते ते दर्शननी अपेक्षायें करीने, प्रस्तुत अर्थमां उपयोगी, तथा धर्मना साधनना लक्षणवालो एवो धर्मवादनो विषय छे.

टीकानो भावार्थ–जेजे दर्शननो प्रतिवादीए आश्रय करेलो होय, ते ते दर्शननी अपेक्षाएं, धर्मवादनो विषय होय छे; हवे ते धर्मवादनो विषय केवो ? तो के, मुमुक्षुओनो जे मोक्षार्थ, तेमां जे उपयोग एटले प्रयोजननो भाव, ते छे जेमां, एवो धर्मवादनो विषय जाणवो; वली ते, कर्मोपादाननी जे निर्जरा ते छे लक्षण जेनुं, एवो जे धर्म, तेना अहिंसादिक जे साधनो, ते छे स्वभाव जेनो एवो ते धर्मवादनो विषय छे.

हवे ते धर्मना साधनोनुं वर्णन करे छे.

पंचैतानि पवित्राणि, सर्वेषां धर्मचारिणाम् ॥
अहिंसासत्यमस्तेयं, त्यागो मैथुनवर्जनम् ॥ ३ ॥

अर्थ– सघला धर्मचारिओनां, पवित्र एवां, अहिंसा, सत्य, अस्तेय (चोरी नहीं करवी ते) त्याग, अने मैथुननुं वर्जन, ए पांच (साधनो) छे.

टीकानो भावार्थ– अहिंसा एटले प्राणीनी हिंसाथी निवृत्त थवुं ते, तथा सत्य, चोरी नहीं करवी ते, सर्व संगनो त्याग, तथा मैथुननो त्याग, एवी रीतना पांच पवित्र व्रतो, जैन, सांख्य, बौद्ध तथा वैशेषिक विगेरे सर्वने माननीक छे; अने ते व्रतोने जैनो महाव्रतो कहे छे; अने व्यासने अनुसरनारा सांख्य लोको तेओने यमो कहे छे; केमके, तेओ अहिंसा, सत्य, अस्तेय, ब्रह्मचर्य, तथा अव्यवहार, तेओने यमो कहे छे; अने अक्रोध (क्रोध नहीं करवो ते) गुरुनी सेवा, पवित्रता, अल्प भोजन, अने अप्रमाद तेओने नियमो कहे छे. वली पाशुपत मतवाला ते दशेने धर्म कहीने माने छे; वली भागवत मतने माननाराओ ते दशेने पांच व्रतो, तथा पांच उपव्रतो कहीने माने छे; अने बौद्धो तेओने कुशलधर्मो कहीने माने छे; अने वैदिको तेओने ब्रह्म शब्दें करीने माने छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे ज्यारे ते व्रतो पवित्र छे, त्यारे ते कया दर्शनमां केवी रीते जोडी शकाय छे ? ते कहे छे.

क्व खल्वेतानि युज्यंते, मुख्यवृत्त्या क्व वा नहि ॥
तंत्रे तत्तंत्रनीत्यैव, विचार्यं तत्वतो ह्यदः ॥ ३ ॥
धर्मार्थिनिः प्रमाणादे, र्लक्षणं नतु युक्तिमत् ॥
प्रयोजनाद्यभावेन, तथा चाह महामतिः ॥ ४ ॥

अर्थ–कया तंत्रनी अंदर ते व्रतो, तेज तंत्रनी नीतियें करीने मुख्यवृत्तिथी घटी शके छे ? अने कया तंत्रमां घटी शकतां नथी? एवी रीते धर्मना अर्थि माणसोए तत्वथी विचारवुं; अने प्रमाणादिकनुं लक्षण, प्रयोजन आदिकना अभावथी युक्तियुक्त नथी; अने तेने माटे महाज्ञानी एवा सिद्धसेन महाराज पण तेमज कहे छे.

टीकानो भावार्थ–उपर कहेलां अहिंसादिक पांचे व्रतो, कया तंत्रनी अंदर मुख्य वृत्तिथी योग्य रीते छे, अने कया तंत्रमां नथी? तेने माटे विचार करवो; अने ते विचार पण तेनाज शास्त्रोथी करवो; पण बीजाना शास्त्रथी करवो नहीं; केमके, बीजाना शास्त्रना न्यायथी विचारतां तो तेउनुं अघटितपणुं प्रगटज जणाय; माटे एवी रीतनो तत्वथी विचार करवो; पण बीजी उलटी रीते विचारवुं नहीं, केमके, तेम कर्याथी तो धर्मवादना अभावनो प्रसंग आवे. हवे एवी रीतनो विचार कोणे करवो ? तो के, धर्मना अर्थीउए करवो. माटे "स्वपरावभासिज्ञानं प्रमाणं" एवी रीते प्रमाणादिकनुं लक्षण विचारवुं ते युक्तिवालुं नथी; केमके, तेम करवामां कंइं पण प्रयोजन नथी; माटे जे जे प्रयोजन आदिकथी रहित छे, ते ते युक्तिवालुं नथी; जेम कांटावाली वृक्षनी डालीनुं मर्दन करवुं तेम. अने तेवीज रीते महाबुद्धिवान एवा सिद्धसेन आचार्य पण कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तेज हवे कहे छे.

प्रसिद्धानि प्रमाणानि, व्यवहारश्च तत्कृतः ॥
प्रमाणलक्षणस्योक्तौ, ज्ञायते न प्रयोजनम् ॥५॥

अर्थ–प्रत्यक्ष आदिक प्रमाणो प्रसिद्ध छे, अने ते प्रमाणोथी करेलो व्यवहार पण प्रसिद्धज छे; माटे प्रमाणनुं लक्षण कहेवामां कंइं प्रयोजन जणातुं नथी.

टीकानो भावार्थ– प्रसिद्ध एवां जे प्रत्यक्ष आदिक प्रमाणो, ते लोकोमां पोतानी मेलेज प्रसिद्ध छे; पण कंइं प्रमाणना लक्षण बांधनाराओनांज करेलां नथी. तथा ते प्रमाणथी करेलो एवो जे स्नानपानादिक व्यवहार, ते पण गोवाल, बाल, स्त्री आदिकोमां प्रसिद्धज छे. माटे " अविसंवादिज्ञानं प्रमाणं " इत्यादि, प्रमाणनुं लक्षण बांधवुं युक्त नथी; केमके, तेम करवानुं कंइं पण प्रयोजन जणातुं नथी.

एवी रीते प्रमाणनुं लक्षण शोधवामां प्रयोजननो अभाव कह्यो. हवे तेज प्रमाणमां उपायनो अभाव देखाडवा माटे कहे छे.

प्रमाणेन विनिश्चित्य, तदुच्येत न वा ननु ॥
अलक्षितात्कथं युक्ता, न्यायतोऽस्यविनिश्चितिः ७

अर्थ– (वादीने कहे छे के,) ते, तुं प्रमाणे करीने निश्चय करीने कहे छे? के नहीं? वली लक्ष्यमां नहीं आववाथी न्यायें करीने तेनो निश्चय शीरीते युक्त कहेवाशे ?

टीकानो भावार्थ– अहीं वादीने कहे छे के, ते प्रमाणनुं लक्षण, तुं प्रमाणलक्षणना बनावनारना प्रत्यक्ष आदिक प्रमाणथी निश्चय करीने कहे छे के, ते विना कहे छे? तेमांथी जो तुं पेहेलो पक्ष अंगीकार करीश, तो ते प्रमाणना लक्षणने निश्चय करनारुं प्रमाण, तेना लक्षणथी निश्चित थएलुं छे? के, अनिश्चित थएलुं छे ? अने कदाच निश्चित थएलुं छे, तो तेज अंगीकार करेला प्रमा-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

णथी के, कोइ बीजा प्रमाणथी निश्चित थएलुं छे? त्यारे जो तुं कहीश के, तेज प्रमाणथी निश्चित करेलुं छे, तो तेथी "अन्योन्याश्रय" नामनो दोष आवशे. एवी रीते प्रमाणना लक्षणनो निश्चय, प्रमाणथी थाय छे, अने ते लक्षणनो ज्यारे निश्चय थाय छे, त्यारे ते प्रमाण कहेवाय छे. अने ज्यांसुधी तेनुं लक्षण निश्चित नथी थयुं, त्यांसुधी ते प्रमाणने प्रमाणपणुं घटी शके नहीं; अने ज्यांसुधी प्रमाणने प्रमाणपणुं घटी शकतुं नथी, त्यांसुधी लक्षणनो निश्चय थइ शकतो नथी; तेम अनवस्थादोषना प्रसंगथी बीजा प्रमाणथी पण तेना लक्षणनो निश्चय थइ शकतो नथी. केमके, जे बीजुं प्रमाण छे, ते निश्चित लक्षणवालुं छे, के, तेथी जलटी रीतनुं छे? जो जलटी रीतनुं कहेशो, तो वक्ष्यमाण दोषनी प्राप्ति थशे. तेम निश्चित लक्षणवालुं पण ठरी शकतुं नथी; केमके, तेना लक्षणनो निश्चय शुं तेथीज छे? के, बीजाथी छे? जो "तेथीज" एम कहेशो तो आगलनी पेठेज अन्योन्याश्रयदोष आवशे; वली जो प्रमाणांतरथी कहेशो तो तेने विषे पण निश्चित अने अनिश्चित पक्षो घटी शकशे नहीं. कह्युं छे के, अनिश्चित लक्षणवाला, प्रमाणलक्षणना निश्चय करवावाला प्रमाणथी, ते प्रमाणलक्षणनो निश्चय कोइ पण प्रकारे न्यायवालो कहेवाय नहीं; आनो भावार्थ एके, निश्चित लक्षणवाला प्रमाणवडे करीने निश्चय करीने, प्रमाणनुं जे लक्षण कहेवुं, ते न्याय्य छे, पण इच्छित प्रमाणना लक्षणने उत्पन्न करनार शास्त्रविना, प्रमाणना लक्षणने निश्चय करनार, एवा प्रमाणना लक्षणनो निश्चय करवो, ते व्याजबी नहीं; तेथी ते प्रमाणनुं प्रमाण अनिश्चित लक्षणवालुं ठर्युं, अने एवी रीते ज्यारे प्रमाणनुं लक्षण नथी मलतुं, त्यारे तेना लक्षणनो निश्चय करवो, ते वात युक्त नथी.

हवे अनिश्चित लक्षणवाला प्रमाणथी पण प्रमाणना लक्षणनो निश्चय थशे, एवी जो वादी शंका करे, तो तेने माटे हवे कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सत्यां चास्यां तदुक्त्या किं, तद्दूषयनिश्चितेः ॥
ततएवाविनिश्चित्य, तस्योक्तिर्ध्यांध्यमेव हि ॥७॥

अर्थ– एवी रीते प्रमाणना लक्षणनो अनिश्चय सिद्ध होते छते तेनी पेठेज विषयना निश्चयथी ते कहेवाथी शुं ? अने तेथीज निश्चय कर्याविना जे तेनुं कहेवुं, ते बुद्धिनुं अंधपणुंज छे.

टीकानो भावार्थ– उपर कह्या प्रमाणे प्रमाणना लक्षणनो अनिश्चय सिद्ध होते छते, ते प्रमाणने अंगीकार करवानुं शुं प्रयोजन छे? अर्थात् कंइं प्रयोजन नथी. शामाटे ? के, प्रमाणना लक्षणनी पेठेज तेथी तो प्रमेयना लक्षणनो पण निश्चय थशे; अर्थात् जेम निर्णित नहीं करेला लक्षणवाला प्रमाणें करीने प्रमाणनुं लक्षण जो निश्चय करी शकाय, तो प्रमेयने पण तत्वथी अनिश्चितपणानो प्रसंग आवशे. एवी रीते वादीना प्रथम पक्षनुं खंडन थयुं. हवे "अनिश्चित्य" एवा वादीना पक्षना दूषण माटे कहे छे. जेथी प्रमाणें करीने निश्चय करीने प्रमाणना लक्षणनुं प्रतिपादन उपर कहेली युक्तिथी मोहरूप छे, तेथीज प्रमाणें करीने निश्चय कर्याविना, प्रमाणना लक्षणनुं जे कहेवुं, ते बुद्धिनुं अंधपणुंज बतावे छे; अर्थात् प्रमाणना लक्षणने प्रतिपादन करनारनी ते केवल मूर्खताज छे; कारण के, ते फोकट प्रयास छे.

एवी रीते प्रमाणना लक्षणना विचारनुं, निष्प्रयोजनपणुं, तथा अनुपायपणुं देखाडीने, उपसंहरता थका प्रकृत धर्मवादनुंज विधेयपणुं देखाडता थका हवे कहे छे.

तस्माद्यथोदितं वस्तु, विचार्यं रागवर्जितैः ॥
धर्मार्थिभिः प्रयत्नेन, तत इष्टार्थसिद्धितः ॥ ८ ॥

अर्थ– माटे राग रहित एवा धर्मना अर्थी माणसोए यथास्थित वस्तुने प्रयत्नें करीने विचारवी; केमके, तेथी इष्ट अर्थनी सिद्धि थाय छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ– जेथी प्रमाण आदिकना लक्षणनो विचार प्रयोजन आदिकथी रहित छे, तेथी धर्मसाधनना स्वरूपवाली यथोक्त वस्तुनुं विवेचन करवुं; कोणे ते विवेचन करवुं ? तो के, स्वदर्शनना पक्षपातविनाना, अने उपलक्षणथी परदर्शनपर द्वेष-विनाना एवा धर्मना अर्थि माणसोए आदरपूर्वक विवेचन करवुं. केमके, धर्मार्थना साधनभूत एवा विषयना विचारथी वांछित अर्थनी प्राप्ति थाय छे.

एवी रीते तेरमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

चतुर्दशमाष्टकं प्रारभ्यते.

उपरना अष्टकमां कया दर्शनमां तेनाज शास्त्रनी नीतियें करीने, अहिंसादिक जोडी शकाय छे? अने कया दर्शनमां नथी जोडी शकातां? एवो विचार करवानुं तो कह्युं. हवे तेज तेवीज रीते विचारता थका कहे छे.

तत्रात्मा नित्य एवेति, येषामेकांतदर्शनम् ॥
हिंसादयः कथं तेषां, युज्यंते मुख्यवृत्तितः ॥१॥

अर्थ–त्यां आत्मा नित्यज छे, एवी रीते जेउनो एकांत मत छे, तेउने मुख्यवृत्तिथी हिंसादिक शीरीते घटी शके ?

टीकानो भावार्थ–जे हमेशां अपर अपर पर्यायप्रते गमन करे, ते "आत्मा" कहेवाय; एवो जे आत्मा, ते धर्मसाधनरूप एवा विषयना विचारमां " नित्यज " छे, अर्थात् अस्खलित, उत्पन्न न थइ शके एवो, तथा स्थिररूपवालो छे; अने कोइ पण रीते अनित्य नथी; एवो जे नैयायिक, वैशेषिक, तथा सांख्य आदिकनो अनेकांत वस्तुमां पण एकांत मत छे, तेउने हिंसा, असत्य, अहिंसा, कर्तापणुं, भोगववापणुं, तथा जन्मादिक पण शी रीते घटी शके? अर्थात् कोइ पण रीते घटी शके नहीं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अहिं वादी शंका करे के, नित्य आत्मामां पण ते हिंसादिक घटी शके छे, केमके, अमारां शास्त्रोमां कह्युं छे के,

ज्ञानयत्नादिसंबंधः, कर्तृत्वं तस्य वर्ण्यते ॥
सुखदुःखादिसंवित्ति, समवायस्तु भोक्तृता ॥ १ ॥

अर्थ-ज्ञान यत्नादिकनो संबंध, कर्तापणुं, सुख-दुःखादिकना ज्ञाननो समवाय; तथा भोक्तापणुं आत्माने कहेलुं छे.

निकायेन विशिष्टाभि, रपूर्वाभिश्च संगतिः ॥
बुद्धिभिर्वेदनाभिस्तु, तस्य जन्माभिधीयते ॥ २ ॥

अर्थ-उत्तम अने अपूर्व एवी बुद्धिओथी आत्मानुं शरीर साथे जोडाण थाय छे, अने वेदनाओयें करीने तेनो जन्म कहेवाय छे.

प्रागात्ताभिर्वियोगस्तु, मरणं जीवनं पुनः ॥
सह देहस्य मनोयोगो, धर्माधर्माभिसंस्कृतः ॥ ३ ॥

अर्थ-तेओनी साथे जे वियोग, ते मरण कहेवाय, अने धर्म अधर्मे करीने संस्कृत थएलो जे देहनी साथे मननो योग, ते जीवन कहेवाय.

एवं मरणादियोगेन, हिंसा युक्तावसीयते ॥
तत्प्रतिपक्षभूतापि, किमहिंसा न युज्यते ॥ ४ ॥

अर्थ-एवी रीते मरणादिकना योगें करीने, आत्माने हिंसा घटी शके छे, अने तेथी तेनाथी प्रतिपक्षरूप जे अहींसा ते शामाटे न घटी शके ?

सत्यादीन्यपि तेनैव, घटंते न्यायसंगतेः ॥
एवं हिंसादयो ज्ञेया, वैशेषिकविकल्पनाः ॥ ५ ॥

अर्थ-अने तेथीज सत्यादिक पण आत्माने न्याय पूर्वक घटी शके छे, एवी रीते हिंसादिकनी वैशेषिक कल्पनाओ पण जाणी लेवी.

वली सांख्यो आटलुं विशेष माने छे, के,

प्रतिबिंबोदयन्याया, देव तस्योपभोक्तृता ॥
न जहाति स्वरूपं तु, पुरुषोऽयं कदाचन ॥ १ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ–प्रतिबिंबना उदयना न्यायथीज आत्माने भोक्तापणुं घटी शके छे, पण ते पोतानुं स्वरूप कोइ पण वखते तजतो नथी.

एवी रीते सघलुं वादीनुं कहेवुं थयुं; हवे तेने आचार्य महाराज कहे छे के, आत्माने ते हिंसा आदिक मुख्यवृत्तिथी घटी शकतां नथी, पण उपचारथी घटी शके छे. माटे एवी रीते एकांत नित्य आत्माने बुद्धि, वेदना, वियोग आदिक घटी शकतां नथी; अने तेथी आत्मानुं एकांत नित्यपणुं घटी शकतुं नथी; केम के, नित्यने तो एकस्वरूपपणुं होय छे.

हवे ते एकांत नित्य आत्माने ते हिंसादिक मुख्यवृत्तिथी केम घटतां नथी ? तेने माटे कहे छे.

निष्क्रियोऽसौ ततो हंति,हन्यते वा न जातुचित् ॥
किंचित्केनचिदित्येवं, न हिंसास्योपपद्यते ॥ २ ॥

अर्थ–आ (एकांतनित्य) आत्मा क्रियारहित छे, तेथी कोइ पण वखते कंइं पण ते हणतो नथी, अने कोनाथी पण ते हणातो नथी; अने तेथी तेने हिंसा लागती नथी.

टीकानो भावार्थ–क्रियाथी जे रहित होय, ते "निष्क्रिय" कहेवाय; एवो आ आत्मा एकांत नित्य छे. हवे ते वादीने कहे छे के, ते नित्य आत्मा अनुक्रमे कार्य करे छे? के, एकी वखते कार्य करे छे ? क्रमवडे करीने तो ते कार्य करी शकतो नथी; त्यारे ते एक कार्य करती वेलाए बीजुं कार्य करवाने समर्थ छे, के, अ समर्थ छे ? असमर्थ तो घटशे नहीं; केम के, नित्यने एकरूपपणुं होवाथी हमेशां तेने असमर्थपणानो प्रसंग आवशे; तेम समर्थ पण घटशे नहीं; केम के, तेथी तो कालांतरमां करवाना सघलां कार्योंने करवानो प्रसंग आवशे; वली कारण होते छते संपूर्ण सामर्थ्य पण कार्य नथी करतुं, ते कहेवुं युक्त नथी; कारण के, तेथी तो अहीं कहेवाना कार्यने पण नहीं करवानो प्रसंग आवशे; त्यारे वादी कहे छे के, आत्मा सहकारी कारणना अ-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

नावथी बीजुं कार्य करी शकतो नथी; त्यारे वली आचार्य महाराज तेने पूछे छे के, ते सहकारीपणुं उपकारवालुं थाय? के उपकारविनानुं थाय? जो उपकारविनानुं कहेशो, तो वंध्यापुत्रादिकना पण सहकारीपणानो प्रसंग आवशे; अने कदाच उपकारी कहेशो, तो तेनाथी भिन्न उपकार करे छे के, अभिन्न उपकार करे छे? तेमां जो भिन्न मानशो तो, ते हमेशां उपकाररहितज छे; अने जो अभिन्न उपकार कहेशो, तो तो तेनो तेज कर्यो कहेवाशे; अने एवी रीते आत्माना नित्यपणानो नाश थशे; एवी रीते नित्य आत्माने क्रमवडे करीने कार्य करवानुं घटी शकतुं नथी. तेम एकी वखते पण ते कार्य करी शकतो नथी; केम के, वर्तमान समयमांज, तेनाथी जन्य एवां सघलां कालनां कार्यो करवानो तेने प्रसंग आवशे; अने तेवी रीते तो बनी शकतुं नथी; माटे जे नित्य ते अक्रिय होय छे; अथवा केटलाक नित्यात्मवादीओ पण आत्मानुं अकर्तापणुं माने छे, एवी रीते आत्मा ज्यारे क्रिया विनानो थयो, त्यारे तेनाथी कंइं पण सूक्ष्मबादरादिक जीवनी हिंसा थइ शकशे नहीं; तेम वली ते आत्मा कोइ दहाडो कोइ घातकी पुरुषथी दंडादिक वडे हणातो पण नथी; माटे एवी रीते एकांत नित्य आत्माने हिंसा घटी शकती नथी.

हवे ते हिंसा नहीं घटी शकवाथी शुं थाय? ते कहे छे.

अभावे सर्वथैतस्या; अहिंसापि न तत्वतः ॥
सत्यादिन्यपि सर्वाणि, नाहिंसासाधनत्वतः ॥३॥

अर्थ–सर्वथा हिंसानो आत्माने अभाव होते छते तत्वथी तेने अहिंसा पण घटी शके नहीं; अने तेवीज रीते अहिंसाना साधनपणाथी सत्य आदिक सर्व पण तेने घटी शके नहीं.

टीकानो भावार्थ–ते हिंसानुं आत्माने सर्वथा अविद्यमानपणुं होते छते, परमार्थथी तेने अहिंसा पण घटी शके नहीं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अही वादी शंका करे के; ते आत्माने जले अहिंसा न घटे, पण सत्य आदिक धर्मनां साधनो तो तेने घटी शके. तेने माटे तेने कहे छे के, ते सत्य आदिक सघलां धर्मनां साधनो पण तेने घटी शके नहीं; केम के, ते सत्यादिक अहिंसाथीज साधी शकाय छे. माटे साध्यनो अभाव होते छते साधननी क्रिया निरर्थकज छे, केम के आकाशना पुष्पना रक्षण माटे कील्ला आदिक बांधवानो यत्न करवो, ते लायक कहेवाय नहीं. अने ते सत्यादिको अहिंसाना साधनरूप छे, एम सघला आस्तिकोनो मत छे; अने तेमां पण जैनोनो तो ते मुख्य मत छे. कह्युं छे के,

एकचियइत्थवयं, निद्दिट्ठं जिणवरेहिं सव्वेहिं ॥
पाणाइवायविरमण, मवसेसा तस्स रक्कट्ठत्ति ॥ १ ॥

अर्थ– सघला जिनेश्वरोए प्राणातिपातविरमण नामनुं मुख्य व्रत कहेलुं छे, अने बाकीना बीजां व्रतो तो तेना रक्षण माटे छे.

हवे ज्यारे हिंसाना अभावथी आत्माने सत्यादिक पण नथी घटी शकतां, त्यारे शुं थाय? तेने माटे कहे छे.

ततः सन्नीतितो भावा, दमीषामसदेव हि ॥
सर्वं यस्मादनुष्ठानं, मोहसंगतमेव च ॥ ४ ॥

अर्थ– उत्तम नीति पूर्वक ते अहिंसादिकना अभावथी यमनियमादिक सघली क्रियाउं पण असत् थरे, अने ते तो सघलुं मूढता भरेलुंज कहेवाय.

टीकानो भावार्थ– तेथी तो उत्तम न्यायथी, ते अहिंसादिकना अभावथी, ते यमनियमादिकनी क्रियाउं पण अविद्यमानपणानेज प्राप्त थाय. (यम एटले अहिंसादिकथी निवृत्ति, अने नियम एटले शौच, संतोष, तप, स्वाध्याय, तथा ईश्वरनुं ध्यान) हवे कदाच ते अहिंसादिक आत्माने उपचारथी कोइ माने,तो ते पण अज्ञानयुक्त छे; केमके, एक स्वभाववाला आत्माने मुक्तिनो असंभव होवाथी, तेनेमाटे जे क्रिया करवी,ते अज्ञानयुक्तज छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

वली आत्मानुं नित्यपणुं अंगीकार करवामां बीजुं दूषण हवे कहे छे.

शरीरेणापि संबंधो, नात एवास्य संगतः ॥
तथा सर्वगतत्वाच्च, संसारश्चाप्यकल्पितः ॥ ५ ॥

अर्थ-अने तेथी करीने आत्माने शरीरनी साथे पण संबंध घटी शकतो नथी; तथा तेने सर्वव्यापकपणुं होवाथी तात्विक संसार पण घटी शकतो नथी.

टीकानो भावार्थ-ते अनित्य एवा आत्मामां केवल अहिंसादिकोज नथी घटी शकतां तेम नहीं, पण ते निष्क्रिय होवाथी, तेने शरीर साथे पण संबंध घटी शकतो नथी. केम के, क्रियारहितने संबंधक्रिया होती नथी. हवे अहीं आचार्य महाराज वादीने कहे छे के, नित्य एवा आत्माने शरीरनो संबंध, पूर्वरूपना त्यागथी थाय छे? के अत्यागथी थाय छे?

जो अत्यागथी कहेशो, तो ते आत्मा शरीरसाथे संबंधविनानो थशे; केम के, शरीरना संबंधपणारूप छे लक्षण जेनुं, एवा पूर्वरूपने ते अवस्थापणुं छे. जो त्यागथी कहेशो तो, आत्माने अनित्यपणुं आवशे, केम के, स्वभावना त्यागने अनित्यनुं लक्षपणुं छे. माटे एवा नित्य आत्माने शरीरनी साथे संबंध थइ शकतो नथी. बली केटलाको ते आत्माने सर्व भुवनमां व्यापक माने छे, तेथी, तथा निष्क्रिय अथवा नित्य होवाथी, तेने तिर्यंच, नर, नारक, तथा देवपणांरूप संसार पण घटी शकतो नथी; केम के, संसार तो तात्विक रीते असर्वव्यापकनेज तथा सक्रिय अने कथंचित् अनित्यनेज घटी शके छे; अने कल्पित रीते तो संसार घटावीयें, तो पण ते आकाशना पुष्पनी पेठे हेयोपादेय कोटीने प्राप्त थतो तथी.

एवी रीते आत्माने सर्वव्यापकपणाथी संसारनो अभाव होते छते, जे प्राप्त थयुं ते हवे कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ततश्चोर्ध्वगतिर्धर्मा, दधोगतिरधर्मतः ॥
ज्ञानान्मोक्षश्च वचनं, सर्वमेवौपचारिकम् ॥ ६ ॥

अर्थ– अने तेथी तो, "धर्मथी आत्माने ऊर्ध्वगति" अधर्मथी अधोगति, तथा ज्ञानथी मोक्ष थाय छे, एवी रीतनुं (शास्त्रनुं) सर्व वचन औपचारिक गणाय.

टीकानो भावार्थ– एवी रीते आत्माने संसारनो अभाव होते छते, "अहिंसादिक धर्मथी आत्माने स्वर्गादिक ऊर्ध्वगति मले छे; तथा हिंसादिक अधर्मथी आत्माने नरक आदिक अधोगति मले छे, तथा पचीश तत्वना ज्ञानथी आत्माने सकल कर्मोथी मुक्त थवारूप मोक्ष मले छे," एवी रीतनुं (शास्त्रनुं) वचन, ते सघलुं निरर्थकपणाने प्राप्त थाय.

सांख्योए धर्मथी आत्माने ऊर्ध्वगति नीचे प्रमाणे मानेली छे. कृष्ण ईश्वर कहे छे के,

धर्मेण गमनमूर्ध्वं, गमनमधस्ताद् भवत्यधर्मेण ॥
ज्ञानेन चापवर्गो, विपर्ययादिष्यते बंधः ॥ १ ॥

अर्थ– धर्मथी आत्मानुं ऊर्ध्वगमन थाय, तथा अधर्मथी आत्मानुं अधोगमन थाय छे, अने ज्ञानथी तेने मोक्ष मले छे, अने तेथी उलटी रीते आत्माने बंध पडे छे.

पंचविंशतितत्वज्ञो, यत्र तत्राश्रमे रतः ॥
जटी मुंडी शिखी चापि, मुच्यते नात्रसंशयः ॥ २ ॥

अर्थ– पचीश तत्वोने जाणनार एवो जटाधारी, मुंडित, अने चोटलीवालो, गमे ते आश्रममां रक्त थयो थको पण मोक्ष पामे छे, तेमां कंइं पण संशय नथी.

अहीं वादी शंका करे के, आत्माने सर्वव्यापकपणायें करीने संसारनो अभाव होते छते पण, ज्यारे ऊर्ध्वलोकमां पोताना हेतुथीज तेने भोगायतन थाय छे, त्यारे ऊर्ध्वगति देखाय छे; अने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अधोगतिथी अधोगति देखाय छे, एवी रीते भोगायतनना घारें करीने आत्माने ऊर्ध्वगत्यादिक थशे.

तेने माटे हवे ते वादीने कहे छे.

भोगाधिष्ठानविषये, ऽप्यस्मिन् दोषोऽयमेव तु ॥
तद्भेदादेव भोगोऽपि,निःक्रियस्य कुतो भवेत्॥७॥

अर्थ– भोगना स्थानकरूप एवा शरीरना विषयवाला आ संसारमां पण तेज दोष आवे छे; अने भोग पण क्रियानो भेद होवाथी, निष्क्रिय एवा आत्माने ते शी रीते घटी शके?

टीकानो भावार्थ– "भोग" एटले विषयने जणावनार एवा मननुं आत्माने विषे स्फटिकोपाधिना न्यायथी जे प्रतिबिंब पडे छे ते; कोइ विंध्यवासी कहे छे के,

पुरुषोऽविकृतात्मैव, स्वनिर्भासमचेतनम् ॥
मनः करोति सांनिध्या, दुपाधिः स्फटिकं यथा ॥१॥

अर्थ– पुरुष विकाररहित आत्मावालो छे; पण तेने अचेतन एवुं जे मन, ते उपाधि जेम स्फटिकने, तेम पोताना सरखो करी दे छे.

ततश्चैदृक्परिणतौ, बुद्धौ भोगोऽस्य कथ्यते ॥
प्रतिबिंबोदयः स्वच्छे, यथा चंद्रमसोंऽभसि॥ २ ॥

अर्थ– जेम स्वच्छ पाणीमां चंद्रना प्रतिबिंबनो उदय थाय छे, तेम एवी रीतनी परिणतिवाली बुद्धिमां तेनो भोग कहेवाय छे.

ते भोगनुं जे स्थानक, ते "भोगाधिष्ठान" कहेवाय; अर्थात् बुद्धि, अहंकार, तथा इंद्रियादिकरूप प्रकृतिनो विकार होते छते, आत्मानो जेमां भोग थाय छे, ते शरीर; अने ते छे विषय ज्यां एवा पण आ संसारमां उपर कहेलोज ऊर्ध्वगत्यादिक संसारना अपारपणाने जणाववावालोज दोष आवे छे; केमके; भोगोनुं स्थानक शरीरज छे, अने तेनी साथे आत्माना निष्क्रियपणाथी तेनो संबंध थवो युक्त नथी; अने ते संबंधना अभावथी तेने धारण

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

करनार जे संसार, ते औपचारिकज छे. माटे एवी रीते भोगाधिष्ठानरूप शरीरनी कल्पना करवी, ते अयुक्त छे, केमके, भोगनुंज आत्माने जोडावापणुं छे. अने तेथी सघली क्रियाओथी रहित एवा आत्माने, भोगाधिष्ठानना विषयरूप एवो संसारज घटतो नथी, एटलुंज नहीं, पण क्रियाना भेदरूप होवाथी भोग पण तेने क्यांथी घटी शके? अर्थात् नज घटी शके.

एवी रीते आत्माने निष्क्रयज मानवाथी तेने अहिंसा, शरीरनो संबंध, तथा भोगना अभावरूप दोष आवे छे, तेथी आत्माने कर्तापणुं मानवुं योग्य छे; तेने माटे हवे कहे छे.

इष्यते चेत्क्रिया प्यस्य, सर्वमेवोपपद्यते ॥
मुख्यवृत्त्यानघंकिंतु, परसिद्धांतसंश्रयः ॥ ८ ॥

अर्थ– जो ते अनित्य आत्माने कंइं पण क्रिया घटे, तो ते निर्दोष एवुं अहिंसादिक सर्व तेने घटी शके; पण तेमां जैनोए मानेला परिणामवादनो आश्रय लेवो पडे छे.

टीकानो भावार्थ– जो अनित्य आत्माने शरीरसंबंध आदिक कंइं पण क्रिया मानीयें, तो तेने निर्दोष एवुं अहिंसादिक सर्व घटी शके छे; ते पण केवी रीते घटी शके? तो के मुख्यवृत्तिथी केतां परमार्थपणाथी घटी शके. पण तेमां जैनोए मानेला परिणामवादनो आश्रय लेवो पडे छे; पण कदाग्रहविनाना मोक्षनी इछावाला माणसने ते कबुल करवुं अति दुष्कर नथी. माटे एवी रीते एकांत नित्य आत्माने मानवावालाना मतमां अहिंसादिक घटी शकतां नथी; एम नक्की थयुं.

एवी रीते चौदमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

पंचदशमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते द्रव्यास्तिक मतमां जे धर्मवादना विषयभूत एवा अहिंसादिक धर्मनां साधनो नथी घटतां, ते उपर कह्युं; हवे पर्यायास्तिक मतमां जेम ते नथी घटी शकतां, तेम कहे छे.

क्षणिकज्ञानसंतान, रूपेऽप्यात्मन्यसंशयम् ॥
हिंसादयो न तत्त्वेन, स्वसिद्धांतविरोधतः ॥ १ ॥

अर्थ– क्षणिक ज्ञानना संतानरूप एवा आत्मामां संशयरहितपणे, पोतानाज सिद्धांतना विरोधथी, तत्वें करीने हिंसादिको घटी शकतां नथी.

टीकानो भावार्थ– केवल नित्यरूपमां नहीं, पण क्षणिक ज्ञाननो जे प्रवाह, ते रूप एवा आत्मामां पण, संदेह रीते जेम थाय तेम, हिंसादिको निरुपचार वृत्तिथी घटी शकतां नथी; वली ते केवल वचनमात्रथीज नथी घटतां तेम नथी, पण तेनां पोतानांज शास्त्रना विरोधथी ते घटतां नथी.

हवे तेना पोतानांज सिद्धांतनो ते विरोध देखाडता थका कहे छे.

नाशहेतोरयोगेन, क्षणिकत्वस्य संस्थितिः ॥
नाशस्य चान्यतोऽभावे, नवेऽहिंसाप्यहेतुका ॥२॥

अर्थ– नाशना हेतुना अयोगथी क्षणिकपणानी स्थिति छे, अने नाशनो बीजी रीते अभाव होते छते, हिंसा पण हेतुविनानी थाय.

टीकानो भावार्थ– नाशना कारणना अयोगथी (बौद्धोनी) क्षणक्षयीपणानी व्यवस्था छे; ते नीचेप्रमाणे; ते क्षणवादीज कहे छे के, मुद्गरादिक नाना प्रकारना हेतुथी घटादिकनो नाश थाय छे; त्यारे तेने आचार्य महाराज पूछे छे के, ते नाश ते घटथी भिन्न कराय छे ? के अभिन्न कराय छे ? जो भिन्न कहेशो, तो ते घडो तेवोने तेवोज रहेवो जोइए; अने अभिन्न कहे-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

शो, तो घडो पोतेज बन्यो, एम थशे; अने ते घडो तो, पोतासंबंधी कारणना समूहवडेज कराणो, माटे तेने कंइं पण करणीय नथी; एवी रीते नाशना हेतुनुं घटमानपणुं नहीं होवाथी, नाश थनारा पदार्थो पोतानी मेलेज नाश पामे छे; अने पोतानी मेले नाश थनारने तो फरीने उदय थवानी पेहेलांज मोक्ष थवो जोइए.

हवे नाशहेतुना अभावथी जो क्षणिकपणानी व्यवस्था थाय तो तेथी शुं थाय ? ते कहे छे.

स्वभावथी व्यतिरिक्त एवा अनाशना हेतुथी, नाशनो अभाव होते छते, सर्व नाशोने निर्हेतुपणुं आवशे; अने तेथी केवल घटादिकनो क्षयज निर्हेतु थशे तेम नहीं, पण तेथी तो हिंसा पण हेतुविनानी थशे;

हवे ते हिंसाना निर्हेतुपणामां जे दूषण आवे छे, ते कहे छे.

ततश्चास्याःसदा सत्ता, कदाचिन्नैव वा भवेत् ॥
कादाचित्कं हि भवनं, कारणोपनिबंधनम् ॥ ३ ॥

अर्थ–तेथी करीने आ हिंसानुं हमेशां छतापणुं कदाचित् थाय, अथवा नज थाय. अने कदाचित् थवापणुं तो कारणना निबंधनरूप छे.

टीकानो भावार्थ–ज्यारे आ हिंसा हेतुरहित छे, त्यारे तेनुं छतापणुं कोइकज वखते होय, अथवा नज होय; ते एवी रीते केम ? तो के, कदाचित् पण जे थवापणुं छे, ते कारणना निबंधनरूप छे. कह्युं छे के,

नित्यं सत्वमसत्वं वा, हेतोरन्यानपेक्षणात् ॥
अपेक्षातो हि भावानां, कदाचित्कत्वसंभवः ॥ १ ॥

अहीं वादी शंका करे के, उत्पादकज हिंसक छे, माटे हिंसाने निर्हेतुपणुं शामाटे कहेवाय ? अने निर्हेतुपणाना आश्रयवालो एवो नित्यसत्वादिकनो दोष पण (आत्माने) केम घटे ?

तेने माटे वादीने पूछे छे के, ज्यारे उत्पादकनेज हिंसक क-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

क्षपीयें, त्यारे ते संताननो के क्षणिकनो हिंसक छे? (एवा बे विकल्पो थया.)

हवे तेमांथी पेहेला विकल्पनो दोष देखाडता थका कहे छे.

नच संतानभेदस्य, जनको हिंसको भवेत् ॥
सांवृतत्वान्न जन्यत्वं, यस्मादस्योपपद्यते ॥ ४ ॥

अर्थ–संतानभेदने उत्पन्न करीनारो हिंसक थई शकतो नथी; केम के, काल्पनिक होवाथी संतानभेदने जन्यपणुं घटी शकतुं नथी.

टीकानो भावार्थ–"संतानभेद" एटले क्षणनी जे परंपरा, तेने उत्पन्न करनारो हिंसक ठरी शकतो नथी; जेम हणाता एवा हरिणनी क्षणपरंपराना छेदे करीने, उत्पन्न थनारी एवी जे मनुष्यादिकना क्षणनी परंपरा, तेने उत्पन्न करनारो जे पाराधि आदिक ते हिंसक थइ शकतो नथी. ते शामाटे? के, काल्पनिकभावपणाथी संतानभेदने जन्यपणुं घटी शकतुंज नथी; अर्थात् जे पदार्थ जन्य नथी, तेने आकाशपुष्पनी पेठे उत्पन्न करनारो पण नथी; अने एवी रीते संतानभेद अजन्य छे, माटे तेनो उत्पादक पण कोइ नथी; अने तेना अभावथी हिंसकनो पण अभाव छे; अने संतानपरंपरा काल्पनिक होवाथी तेने अजन्यपणुं असिद्ध नथी; केम के, जे काल्पनिक छे, ते आकाशकमलनी पेठे अजन्य छे; अने काल्पनिक संतानरूप छे, माटे ते अजन्य छे; केम के, काल्पनिकपणुं, संतानिथी भेदाभेदना विकल्पद्वारायें चिंतवन कराता संताननें घटी शकतुं नथी.

वहे बीजा विकल्पना दूषण माटे कहे छे.

नच क्षणविशेषस्य, तेनैव व्यभिचारतः ॥
तथा च सोऽप्युपादान, भावेन जनको मतः ॥५॥

अर्थ–क्षणविशेषने उत्पन्न करनारो पण, तेनीज (अंत्यक्ष-

णनी) साथे विरोध आववाथी हिंसक ठरी शकतो नथी; अने ते अंत्यक्षण पण उपादनभावें करीने उत्पन्न करनारो मानेलो छे.

टीकानो भावार्थ–मरता एवा कुंड आदिकना क्षण पछी उत्पन्न थनारा मनुष्यादिकना क्षणनो उत्पादक हिंसक थइ शकतो नथी. शामाटे ? तो के, मरता एवा हरिणादिकना अंत्यक्षणें करीने तेमां व्यभिचार आवे छे. वली पाराधिनो क्षणज नहीं, पण मरता एवा हरिणादिकनो अंत्य क्षण पण, परिणाम कारणपणायें करीने उत्पादक मानेलो छे; एवी रीते उपादान क्षणने पण हिंसकपणुं प्राप्त थयुं.

अहीं वादी शंका करे के, उपादान क्षणने भले हिंसकपणुं आवे, तेमां अमने शुं अडचण छे ? तेने माटे हवे ते वादीने कहे छे.

तस्यापि हिंसकत्वेन, न कश्चित्स्यादहिंसकः ॥
जनकत्वाविशेषेण, नैवं तद्विरतिः क्वचित् ॥६॥

अर्थ– तेना पण हिंसकपणायें करीने, कोइ पण अहिंसक थइ शकतो नथी; अने जनकपणाना अविशेषें करीने तेनी विरति क्वचित् पण थती नथी.

टीकानो भावार्थ– पाराधिना अंत्य क्षणना हिंसकपणायें करीने तो एक बाजु रह्युं, पण मरनार एवा हरिणादिकना अंत्य क्षणना हिंसकपणायें करीने पण, कोइ बोधिसत्वादिक पण, अहिंसक न थइ शके. ते शामाटे ? के, बुद्धादिक तथा पाराधिकादिना अनंतर क्षणना उत्पादकपणामां अविशेषपणुं छे, माटे; अने उपादान सहकारी भावें करीने तेउमां जो के विशेष मानीयें, तोपण तेमां ज्यारे सहकारीपणाथी हिंसकपणुं आवे, तो उपादानभावथी तो ते सुखेथी थइ शके. ज्यारे ते बन्नेमां कंइ जुदापणुं नथी, त्यारे भले हिंसकपणुं आवे, एवी आशंका करीने कहे छे के, एम नहीं; केमके, आ जनकहिंसकत्ववाला प्रकारें करीने, हिंसानी निवृत्ति

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

देशांतरे, कालांतरे, पुरुषांतरे, अवस्थांतरे, अने विषयांतरे पण थइ शकती नथी. अहीं वादी शंका करे के, जले अहिंसको न थाउ? तेमां अमोने नुकशानी थती नथी. तेने माटे हवे तेने कहे छे.

उपन्यासश्च शास्त्रेऽस्याः, कृतो यत्नेन चिंत्यताम् ॥
विषयोऽस्य यमासाद्य, हंतैष सफलो भवेत्॥ ७ ॥

अर्थ– (हे बौद्धो!) ते अहिंसानो अंगीकार तमाराज शास्त्रमां कर्यो छे, माटे तेनो विषय यत्नपूर्वक चिंतववो; के, जे विषयने पामीने तमारो ते शास्त्रनो उपन्यास सफल थाय.

टीकानो भावार्थ–हे बौद्धो !!! तमारां शास्त्रमां ते अहिंसानुं प्रतिपादन करेलुं छे; कह्युं छे के,

सर्वे त्रसंति दंडिनां, सर्वेषां जीवितं प्रियम् ॥
आत्मानमुपमं मत्वा, नैवहिंसे न घातये ॥ १ ॥

अर्थ–(बुद्धमतनो कोइ साधु कहे छे के) सघला लोको हथीयारवालाथी बीए छे; केम के, सर्वने जीवित प्रिय छे; माटे तेउने मारा आत्मा सरखा मानीने, हुं कोइनी हिंसा के, घात करतो नथी.

माटे एवी रीतनो ताराज शास्त्रमां प्रतिपादन करेलो अहिंसानो विषय, तारे आदरपूर्वक चिंतववो; ते विषय केवो छे? तो के जेने मेलव्याथी ते तारा शास्त्रनो उपन्यास सफल थाय.

हवे अहिंसाना अघटमानपणाथी, सत्यादिक जे धर्मसाधनो ते पण नहीं घटी शके, तेने माटे कहे छे.

अभावेऽस्या न युज्यंते, सत्यादीन्यपि तत्वतः ॥
अस्याः संरक्षणार्थं तु, यदेतानि मुनिर्जगौ ॥ ८ ॥

अर्थ–अहिंसानो अभाव होते छते, तत्वथी सत्यादिको पण घटी शकतां नथी; केम के, ते अहिंसाना रक्षण माटेज जिनेश्वरोए तेमने कहेलां छे; (केम के, सत्यादिक पालवा विनाना

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

आचरणमां विद्वान प्रयत्न करतो नथी.) (टीकानो भावार्थ उपर प्रमाणेज छे.)

एवी रीते पंदरमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

षोडशाष्टकं प्रारभ्यते.

ज्यारे एकांत नित्य अने अनित्य आत्मामां हिंसादिको नथी घटतां, त्यारे क्यां घटे छे ? तेने माटे हवे कहे छे.

नित्यानित्ये तथा देहाद्, भिन्नाभिन्ने च तत्वतः ॥
घटंते आत्मनिन्यायाद्, हिंसादीन्यविरोधतः॥१॥

अर्थ–नित्य अने अनित्य, तथा देहथी भिन्न अने अभिन्न एवा (स्याद्वादमय) आत्मामां तत्वथी अने न्यायथी अविरोधपणे हिंसादिको घटी शके छे.

टीकानो भावार्थ–नित्यानित्य आत्ममां हिंसादिको घटी शके छे, पण एकांत नित्यानित्य वस्तु कंइं पण कार्य करवाने समर्थ नथी. केम के, रूप बदलाइ जवाथी माटीना पिंडनी पेठे घडो पिंडनुं कार्य करी शकतो नथी; कारण के, माटीना पिंडपणानो भाव छुटी जवाथी तेने अनित्यपणानी प्राप्ति आवे छे; अने पटनी पेठे सर्वथा प्रकारे माटीपणानो अभाव मानवाथी, घडो माटीना पिंडनुं कार्य थइ शकतो नथी; अने माटीना पिंडना पर्यायनो नाश थवाथी, तथा तेनी साथे माटीपणुं पण आववाथी वस्तुने नित्यानित्यपणुं घटे छे. कह्युं छे के,

घटः कार्यं पिंडस्य, पिंडभावानतिक्रमात् ॥
पिंडवत्पटवच्चेति, स्यात्क्षयित्वादिरन्यथा ॥ १ ॥

भावार्थ–पिंड अने पटनी माफक, पिंडपणाने न उल्लंगी जवाथीज पिंडनुं कार्य घडो थाय छे; अने जो एम नहीं मानीयें, तो घडानी उत्पत्तिज घटशे नहीं.

माटे एवी रीते नित्यानित्यज वस्तु कार्य करवाने समर्थ छे;

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अहीं वादी शंका करे के, नित्य अने अनित्यपणाने तो परस्पर विरोध छे, तो ते बन्ने भावोनुं एक वस्तुमां होवापणुं केम घटे? तेने माटे हवे तेने कहे छे के, जेम परमार्थ अने व्यवहारनी अपेक्षाथी ज्ञाननी भ्रांति अने अभ्रांति साथेज थाय छे, तेम द्रव्यथी नित्यपणुं, अने पर्यायथी अनित्यपणुं विरूद्ध नथी; तेम द्रव्य अने पर्यायमां परस्पर भेद नथी; केम के, वस्तुमां जे रूप मुख्यताथी नथी रह्युं, ते द्रव्य कहेवाय छे, अने जे मुख्यताथी रह्युं छे, ते पर्याय कहेवाय छे. (पण बन्ने साथे तो रह्यांज छे.) तथा शरीरथी भिन्न अने अभिन्न एवा आत्मामां ते हिंसादिको घटी शके छे; केम के आत्मा शरीरथी भिन्नाभिन्न छे. कारण के, जीव अरूपी होवाथी, तथा देह रूपी होवाथी, रूपी अने अरूपीपणा तरिके तेमां भेद छे; तथा देहने स्पर्शादिक थवाथी, जीवनेज सुखदुःखनी प्राप्ति थाय छे, माटे तेमां अभेद पण छे. अने जो एकांत रीते तेमां भेद मानीए, तो शरीरे करेलां कर्मो भवांतरमां जीवने भोगववां न पडे; अने जो एकांत अभेदज मानीयें, तो परलोकनी हानि थाय, केम के, तेथी तो शरीरना नाशथी जीवनो पण नाश थाय. (माटे एवी रीते आत्माने विषे नित्यानित्यपणुं तथा देहथी भिन्नाभिन्नपणुं केवल कल्पनाथी नहीं पण, परमार्थथीज घटे छे;) तेवा स्याद्वादमय आत्मामां न्यायपूर्वक आश्रव, संवर, बंध, मोक्ष तथा सुख आदिक घटी शके छे; ते पण केवी रीते ? तो के, अविरोधपणाथी, एटले एकांत पक्षमां हिंसादिकनी प्राप्तिमां जे दूषणो आवतां हतां, तेना परिहारें करीने, अर्थात् निर्दोषपणायें करीने घटी शके छे.

हवे आत्माना परिणामीपणामां हिंसानो अविरोध देखाडवा माटे कहे छे.

पीडाकर्तृत्वयोगेन, देहव्यापत्त्यपेक्षया ॥
तथा हन्मीति संक्लेशा, ऽहिंसैषा सनिबंधना ॥२॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ-पीडाना कर्तापणाना योगें करीने, तथा देहना नाशनी अपेक्षायें करीने, तथा हुं एने मारुं बुं, एवी रीतना त्रण प्रकारना चित्तना क्लेशथी, आ हिंसा निमित्तवाली कहेली छे.

टीकानो भावार्थ-पीडाना कर्तापणाना योगें करीने, अने देहना नाशनी अपेक्षाएं करीने, तथा हुं आ प्राणीने मारुं, एवी रीतना चित्तना क्लेशपणाथी, परिणाम वादीओए आ हिंसा निमित्तवाली कहेली छे. परिणामवादमां पीडनारने अने पीडनीयने परिणामपणुं होवाथी पीडानुं कर्तापणुं, देहनो नाश, अने संक्लेश आवे छे; अने एकांत वादमां तो आगल कहेला न्यायें करीने, पीडा कर्तृत्वादिक अघटमान होवाथी हिंसा कारण विनानी थाय छे. जेने माटे कहे छे के, नाशना हेतुयें करीने नाश देहथी भिन्न कराय छे? के, अभिन्न कराय छे? जो भिन्न कहेशो, तो शरीरनी स्थिति तेमनी तेमज रहेवी जोशे; अने अभिन्न कहेशो तो देहज नाश थयो कहेवाशे, अने ते अयुक्त छे. केम के, अभिन्न नाश करवामां तो वस्तुनो नाशज संभवे छे, पण करेलुं संभवतुं नथी; जेम भिन्न उत्पन्न करवामां उत्पत्तिज संभवे.

आ श्लोकें करीने हिंसाना त्रण प्रकारो देखाड्या छे.

अहीं वादी शंका करे के, अमुक प्राणीथी अमुक प्राणीनुं मरण थवानुं छे, एवा पोताना पूर्वे करेलां कर्मथी हिंसा थाय छे? के कोइ बीजी रीतथी हिंसा थाय छे? तेमांथी जो तमो पेहेलो पक्ष मानशो, तो पुरुषांतरे करेली हिंसाने विषे जेम, तेम कर्मना निर्जराना हेतुपणाथी हिंसकने पण वैयावच्च करवावालानी माफक कर्मना क्षयथी प्राप्त थतो उत्तम गुण थशे. अने जो तेथी उलटो पक्ष मानशो, तो, निर्विशेषपणाथी सघलुं हिंसनीय थशे; तेम स्वर्गना सुखादिको पण पोताना कर्मोथी अनुत्पादितज थशे; अने एवी रीते तो कर्मनुं अंगीकारपणुं फोकट थशे; एवी रीते (तमोने) जैनीओने पण हिंसानो असंभवज थशे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे ते वादीने तेने माटे कहे छे.

हिंस्यकर्मविपाकेऽपि, निमित्तत्वनियोगतः ॥
हिंसकस्य नवेदेषा, दुष्टादुष्टानुबंधतः ॥ ३ ॥

अर्थ– हिंस्यकर्मना विपाकमां पण, निमित्तपणाना नियोगथी हिंसकने, दुष्टादुष्टना अनुबंधथी, ते हिंसा संजवे छे.

टीकानो जावार्थ– हिंस्यकर्मना विपाकनी अजाव कल्पनामां तो एक बाजु रह्युं, पण हिंस्यकर्मना विपाकरूपमां पण निमित्तपणाना अवश्य जावथी हिंसकने आ हिंसा लागे छे; जो के, प्रधान हेतुना जावें करीने कर्मना उदयथी मरनारनी हिंसा थाय छे, तो पण तेमां ते हिंसकने निमित्तजावथी जोडावापणुं होवाथी, तेने ते थाय छे, एम कहेवाय छे; पण एम नहीं कहेवुं के, मरनारना कर्मथीज मारनारने हिंसा करवी पडी, माटे तेमां मारनारने दोष नथी. केमके, कोइनी प्रेरणाथी हिंसा करवाथी लोकमां पण दोष कहेवाय छे.

वली अहीं वादी शंका करे के, जो निमित्तजावथी पण हिंसा मानशो, तो वैद्योने पण तेवी हिंसानो प्रसंग आवशे; तेने माटे तेने कहे छे के, तारुं केहेवुं खरुं छे, पण ते हिंसा तेउने दोषवाली नथी, केमके, हिंसामां तो दुष्ट आशयपणुं रहेलुं छे; माटे दुष्ट आशयपणाथी हिंसा थाय छे, पण शुज्ञ आशयपणाथी हिंसा थती नथी; आथी करीने तें जे हिंसकने वैयावच्च करनारनी पेठे, कर्मनी निर्जरा कही हती, ते तारा पक्षनुं खंडन थयुं; केमके, हिंसक वैयावच्च करनारनी पेठे शुज्ञ आशयवालो नथी.

एवी रीते परिणामी आत्मामां हिंसानो संजव देखाडीने, हवे अहिंसानो संजव कहे छे.

ततः सदुपदेशादेः, क्लिष्टकर्मवियोगतः ॥
शुज्ञजावानुबंधेन, हंतास्याविरतिर्नवेत् ॥ ४ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ–तेथी, उत्तम उपदेशथी, तथा क्लिष्ट कर्मोना नाशथी, अने शुभ भावना अनुबंधे करीने, हिंसानी विरति थइ शके छे.

टीकानो भावार्थ– परिणामी आत्मामां जेम हिंसा घटे छे, तेम तेमां अहिंसा पण घटे छे; केवी रीते ? तो के,जिनादिकना उपदेशादिकथी, अथवा उत्तम भावोना उपदेशादिकथी, (आदि शब्दथी ज्ञान, श्रद्धा अथवा अभ्युत्थानादिक पण जाणवां) तथा लांबी स्थितिवालां एवां ज्ञानावरणादिक कर्मोना क्षयोपशमथी, तथा उत्तम अध्यवसायना अनुबंधे करीने, हिंसानी निवृत्ति घटे छे; अर्थात् अहिंसा घटे छे.

तेथी शुं थयुं? ते हवे कहे छे.

अहिंसैषा मता मुख्या, स्वर्गमोक्षप्रसाधनी ॥
एतत्संरक्षणार्थं च, न्याय्यं सत्यादिपालनम् ॥५॥

अर्थ– आ उत्तम एवी जे अहिंसा, ते स्वर्ग अने मोक्षने साधवावाली मानेली छे, अने तेना रक्षण माटे सत्यादिकनुं पण पालवापणुं कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ– उपर कहेली अहिंसा उपचाररहित, तथा प्रासंगीक रीते, स्वर्गने तथा अनुक्रमे मुख्य रीते मोक्षने देवावाली विद्वानोए मानेली छे.

अहीं वादी शंका करे के, ज्यारे ते अहिंसाज स्वर्गादिक आपनारी छे, त्यारे सत्यादिक पालवानी शी जरूर छे? तेने माटे तेने कहे छे के, अहिंसारूपी धान्यना रक्षण माटे सत्यादिक वाडनी न्यायथी जरूर छे.

हवे उपर कहेला आत्माना नित्यानित्यपणाना तथा देहथी भिन्नाभिन्नपणाना साधनने विषे प्रमाण देखाडवा माटे कहे छे.

स्मरणप्रत्यभिज्ञान, देहसंस्पर्शवेदनात् ॥
अस्य नित्यादिसिद्धिश्च, तथा लोकप्रसिद्धितः॥६॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ– स्मरण, आ ते छे, एवी रीतनुं प्रत्यभिज्ञान, तथा देहना स्पर्शथी थतुं ज्ञान, तेउवडे करीने, तथा तेवी रीतनी लोकनी प्रसिद्धिथी, आत्माना नित्यानित्यादिकपणानी सिद्धि थाय छे.

टीकानो भावार्थ– पूर्वे प्राप्त थएला अर्थनुं स्मरण, तथा "आ ते छे" एवी रीतनुं अभिज्ञान, तथा शरीरनी साथे बीजी वस्तुना स्पर्शनुं ज्ञान, तेउथी आत्मानी नित्यानित्यनी, तथा देहथी भिन्नाभिन्नपणानी प्रतीति थाय छे; आत्माने नित्यानित्यनुं विशेषण आपवाथी अहिंसा आदिक सिद्ध थाय छे; तथा स्मरण आदिकथी नित्यानित्यपणुं सिद्ध थाय छे; एकांत नित्य आत्मामां स्मरणनो संभव होतो नथी; केमके, अनुभवज स्पष्ट रूपें करीने अनुवर्ते छे; नहिंतर नित्यताने हानि आवे. तेम अनित्यपणामां पण स्मरणनो संभव नथी; केमके तेथी तो बोध अथवा वखतेज नाश थाय, माटे तेमां स्मरण कोने थाय? केमके, एके अनुभवेलुं बीजो याद करी शकतो नथी.

अहीं वादी शंका करे के, अनुभवक्षणना संस्कारथी, एवी रीतनोज स्मरणनो क्षण उत्पन्न थाय छे. त्यारे तेने कहे छे के, एम नहीं; केम के, ते गया कालनो लेशमात्र पण वर्तमान कालमां नहीं आववाथी, याद करती घखतना पूर्वकालना अनुभवनो संस्कार कदाच श्रद्धाथी मानीये तो भले, पण युक्तिवालो मलतो नथी; केम के, प्रथमना अनुभवनो क्षण तो घणा कालनो नाश थएलो होवाथी, ते पछीना क्षणमां तेना संस्कारनो लेशमात्र पण याद आवी शकतो नथी; केम के, एकदमज तुरतना क्षणथी उलटीज रीतनी स्मरणक्षणनी उत्पत्तिनी प्राप्ति थाय छे; अने नित्यानित्य पक्षमां तो अहितना संस्कारनी पेठे, प्रथमना अनुभवक्षणवडे करीने, ते क्षणना प्रवाहरूप जुदा जुदा धर्मना स्वभाववाला आत्माना संगथी, स्मरणनो क्षय, ने उत्पत्ति युक्तिवाली थाय छे. वली एम नहीं बोलवुं के, आवता

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

क्षणोमां अनुभवनो संस्कार थतो नथी; ते केम बनी शके? तो के, स्मरणना निर्बीजपणायें करीने, तेने अप्राप्तिनो प्रसंग आवशे; तेम नित्यानित्य आत्मा छे, केमके, बीजी रीते प्रत्यभिज्ञाननी उत्पत्ति थती नथी; कारण के, एकांत नित्यपणुं मानवाथी, साक्षात अनुभवनीज अनुवृत्ति छे, पण तेथी प्रत्यभिज्ञाननो संभव नथी; अने अनित्यपणामां तो पूर्वे दीठेली वस्तुनो नाश थवाथी, तथा पूर्वे देखवावालानो पण नाश थवाथी, अने पछीना नवीन देखवावालानी तथा नवीन वस्तुनी उत्पत्ति थवाथी प्रत्यभिज्ञाननो संभवज होतो नथी; केमके, नहीं देखनार माणसने नहीं देखाएली वस्तुमां प्रत्यभिज्ञान होतुं नथी; केमके तेवा प्रकारनी खातरी नथी. अहीं वादीने कहे छे के, जो तुं एम कहीश के कापेला अने फरीने पाछा उगेला केशादिकमां पण प्रत्यभिज्ञान छे, अने एवी रीते ग्राह्यप्रते तेना व्यभिचारपणायें करीने, ए प्रमाणताथी सघलामां अप्रमाणपणुं आवशे. पण एम नहीं; केमके, प्रत्यक्षने पण कोइक जगोए व्यभिचार आववाथी सर्वमां अप्रामाण्यनो प्रसंग आवशे. तेम आत्मा देहथकी भिन्नाभिन्न जणाय छे; कारण के, जो एम नहीं मानीयें, तो स्पर्शादिकना ज्ञाननो असंभव थशे; केमके जो ते आत्मा देहथी एकांत भिन्न होय, तो देहथी स्पर्श करेली वस्तुनुं तेने ज्ञान न थाय; जेम देवदत्ते स्पर्श करेली वस्तुनुं ज्ञान यज्ञदत्तने थतुं नथी तेम. तेम एकांत अभिन्न पण नथी; केमके, एकांत अभिन्न मानवाथी तो देहमानपणायें करीने, तेने परलोकना अभावनो प्रसंग आवे छे; तेम तेना एक अवयवना नाशथी चैतन्यनी पण हानीनो प्रसंग आवे छे; माटे एवी रीते लोक प्रतीतिथी पण आआत्मादिक वस्तुउं नित्यानित्यरूपे छे.

आत्माना व्यापकपणामां प्रथम दोष कह्यो, हवे तेना अव्यापकपणामां तेनो गुण कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

देहमात्रे च सत्यस्मिन्, स्यात्संकोचादिधर्मिणि ॥
धर्मादेरूर्ध्वगत्यादि, यथार्थंसर्वमेव तु ॥ ७ ॥

अर्थ–शरीर जेवडो, तथा संकोचादिक स्वभाववालो, एवो आ आत्मा होते छते, धर्मादिकथी ऊर्ध्वगति आदिक सघलुं यथार्थ थाय छे.

टीकानो भावार्थ–नित्यानित्यादि स्वभाववाला आत्मामां हिंसादिक घटे छे, अने शरीर जेवडा आत्मामां सघलुं यथार्थ घटे छे. वली ते आत्मा केवो? तो के, संकोच अने विस्तारनो छे स्वभाव जेनो, एवो ते आत्मा छे; एवो आ आत्मा होते छते, धर्मथी ऊर्ध्वगति, तथा अधर्मथी अधोगति इत्यादि सघलुं उपचाररहित थाय छे.

हवे आ अष्टकने संपूर्ण करता थका कहे छे.

विचार्यमेतत् सद्बुध्या, मध्यस्थेनांतरात्मना ॥
प्रतिपत्तव्यमेवेति, न खल्वन्यः सतां नयः ॥ ८ ॥

अर्थ–माटे ते मध्यस्थपणावाला अंतरात्माथी, उत्तम बुद्धिथी करीने विचारवुं, अने ते अंगीकार करवुं; ते शिवाय बीजी उत्तम पुरुषोनी नीति नथी.

टीकानो भावार्थ–उपर कहेलो अहिंसादिकनो विचार उत्तम बुद्धिपूर्वक, तथा पक्षपातविनाना अंतरात्माथी अथवा मनथी विचारवो; वली ते केवल विचारवो, एटलुंज नहीं, पण तेने अंगीकार करवो; शा माटे अंगीकार करवो? तो के, उपर कहेला लक्षणथी उलटो उत्तम पुरुषोनो न्याय होय नहीं.

एवी रीते शोलमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

सप्तदशमाष्टकं प्रारभ्यते.

धर्मवादने देखाडता एवा आचार्ये, तेनां तेनां शास्त्रोनी अपेक्षाथी हिंसा आदिकनी घटना देखाडी; हवे हिंसाथी दूर रहे-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ता एवा पण कुतीर्थीओए जे मांसभक्षण आदिक अदोषपणे अंगीकार करेलुं छे, ते तेनाज शास्त्रनी अपेक्षाथी, धर्मवाद देखाडवा माटेज कहे छे.

तेमां पण हवे प्रथम मांसभक्षण माटे कहे छे.

भक्षणीयं सता मांसं, प्राण्यंगत्वेनहेतुना ॥
ओदनादिवदित्येवं, कश्चिदाहाति तार्किकः ॥ १ ॥

अर्थ-कोइक (बौद्ध) तार्किक कहे छे के, प्राणीना अंगपणाना हेतुथी, भात आदिकनी पेठे, उत्तम माणसे मांसभक्षण करवुं.

टीकानो भावार्थ-उत्तम माणसे मांसभक्षण करवुं; शामाटे ? के, ते प्राणीनुं अंग होवाथी; कोनी पेठे ? तो के, भात आदिकनी पेठे; अर्थात् जे जे प्राणीनुं अंग होय, ते भात आदिकनी पेठे भक्षण करवुं; हवे मांस छे, ते प्रसिद्ध रीते प्राणीनुं अंग छे, अने चोखा छे, ते पण एकेंद्रिय प्राणीनुं अंग छे; एवी रीते मांसभक्षण माटे कोइक महान बुद्धतार्किक कहे छे.

हवे तेना पूर्वपक्षना दूषण माटे कहे छे,

भक्ष्याभक्ष्यव्यवस्थेह, शास्त्रलोकनिबंधना ॥
सर्वैव भावतो यस्मात्; तस्मादेतदसांप्रतम् ॥ २ ॥

अर्थ-अहीं भक्ष्य अभक्ष्यनी सघली व्यवस्था, भावथी शास्त्र अने लोकना निबंधनवाली छे, माटे तेम कहेवुं अयुक्त छे.

टीकानो भावार्थ- अहीं आचार्य माहाराज ते बौद्धने पुछे छे के, प्राणीनुं अंग होवाथी जे मांस खावानुं कह्युं, ते स्वतंत्रसाधनवालुं छे के, प्रसंगसाधनवालुं छे ? जो स्वतंत्र साधनवालुं मानशो, तो, तेमां जे ओदन आदिकनी पेठे, एवुं जे दृष्टांत दीधुं छे, ते साधनथी जलदुं छे, केम के, बौद्धो बनस्पति आदिक एकेंद्रिय पदार्थने प्राणीतरिके मानता नथी; अने तेथी प्राणीना

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अंगतरीके ग्रहणना साधनमां ते मलतुं आवतुं नथी; माटे तें कहेलो हेतु दोषणवालो छे. अने प्रसंगसाधन पक्षमां, उंदर आदिक ग्रहण करवा लायक छे, अने मध, मांस तथा कुंगली आदिक अग्रह्य छे, एवी रीतनी जे ग्रह्याग्रह्य तथा पेयापेयनी व्यवस्था, आ श्लोकमां आप्तना वचन अने लोकव्यवहारना हेतुवाली छे; वली ते व्यवस्था सघली, अने परमार्थथी छे; माटे "उत्तम पुरुषे मांसग्रहण करवुं" एम कहेवुं अयुक्त छे. हवे आ आयुक्तने अनेकांतिक हेतुपणे देखाडता थका कहे छे.

तत्र प्राण्यंगमप्येकं, ग्रह्यमन्यत्तु नो तथा ॥
सिद्धं गवादिसत्क्षीर,रुधिरादौ तथेक्षणात् ॥ ३ ॥

अर्थ-त्यां प्राणीनुं एक अंग ग्रह्य छे, अने बीजुं तेम नथी; अने ते गाय आदिकना दूध अने रुधिर आदिकमां प्रत्यक्ष रीते जोवाथी सिद्ध थाय छे.

टीकानो भावार्थ- ते शास्त्र अने लोकमां प्राणीनुं एक अंग ग्रह्य छे, अने बीजुं अग्रह्य छे, ते वात प्रसिद्धज छे. केवी रीते ते प्रसिद्ध छे? तो के, गाय अने माता आदिकनां उत्तम दूध अने लोहीमां तथा मांसादिकमां पण ग्रह्य अग्रह्यपणुं प्रसिद्ध देखाय छे; माटे एवी रीते प्राणीनुं एक अंग ग्रह्य छे, अने बीजुं अग्रह्य छे, तेथी हे वादी !! तारो हेतु सपक्ष अने विपक्ष बन्नेमां वर्ततो होवाथी, ते अनेकांतिक छे.

वली हे वादी !! प्रसंगसाधन तो परना अंगीकारने अनुसरीने थाय छे; अने अमारो कंइ एवो अभिप्राय नथी, के, प्राणीनुं अंग मानीने मांसग्रहण करवुं; पण तेमां उत्पन्न थता जीवोनी अपेक्षाथी अमो ते खाता नथी; एवुं देखाडवामाटे हवे कहे छे.

प्राण्यंगत्वेन नच नो, ग्रहणीयं त्विदं मतम् ॥
किंत्वन्यजीवभावेन, तथा शास्त्रप्रसिद्धितः ॥४॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ- (अमोए) कंइं प्राणीना अंगपणाथी मांसभक्षण नहीं करवुं, एम मानेलुं नथी, पण तेमां अन्य जीवोनी उत्पत्ति होवाथी अमोए मांसभक्षणनो त्याग करेलो छे; अने मांसमां जीवनी उत्पत्ति थवानी वात शास्त्रमा प्रसिद्ध छे; माटे.

टीकानो भावार्थ- फक्त प्राणीना अंगमात्रना हेतुथी अमोए मांसने अभक्ष्य मान्युं छे, एम नहीं, पण ते मांसनां प्राणी शिवाय बीजा जीवोनी पण तेमां उत्पत्ति थवाथी अमोए तेने अभक्ष्य मान्युं छे. हवे ते मांसमां अन्य जीवोनी उत्पत्ति केम जणाय? ते कहे छे के, एवी रीते आप्तना आगमोमां कहेलुं छे. कह्युं छे के,

आमासुय पक्कासुय, विपच्चमाणासु मांसपेसिसु ॥
आयंतियमुववाओ, भणिओयनिगोयजीवाणं ॥ १ ॥

अर्थ- काचा तथा पकावेला, अने पकावाता एवा मांसमां निगोदीआ जीवोनी उत्पत्ति कहेली छे.

आ श्लोकें करीने, परमते अज्ञानपणाथी अंगीकार करेला प्रमाणनुं प्रसंगसाधनपणुं दूर कर्युं.

हवे तेउए अंगीकार करेलो हेतु, इष्ट अर्थने साधवावालो नथी, एवुं देखाडता थका कहे छे.

भिक्षुमांसनिषेधोऽपि, न चैवं युज्यते क्वचित् ॥
अस्थ्याद्यपि च भक्ष्यं स्यात्, प्राण्यंगत्वाविशेषतः ५

अर्थ- हे बौद्धवादी !!! एवी रीते तो (तमारा) साधुना मांसनो निषेध पण कोइ वखते थइ शकतो नथी; अने वली तेथी हाडकां आदिक पण भक्ष्य थाय; केमके, ते पण प्राणीना अंगरूप छे.

टीकानो भावार्थ- हे बौद्धो !!! तमारा मतवडें करीने, गाइ आदिकना मांसनो निषेध तो एक बाजु रहो; पण अतिपूज्य एवा साधुना मांसनो पण निषेध थइ शकशे नहीं; माटे एवी रीते प्राणीना अंगना हेतुथी, मांसनुं भक्षण कालांतर, देशांतर,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अथवा पुरुषांतरनी अपेक्षाथी घटी शकशे नहीं. वली पण तेज बाबतनुं अयोग्यपणुं कहे छे. वली एम मानवाथी तो केवल साधुनुं मांस खावुं, एटलुंज नहीं, पण हाडकां, शिंगडां, खरी आदिक प्राणीनां अंगो पण खावां जोइशे; केमके, मांस अने हाडकां आदिकमां प्राणीअंगपणुं तो सरखुंज छे; माटे एवी रीते अभक्ष्यने भक्ष्यपणुं कहेवाथी ते हेतु विरुद्धतावालो छे.

वली एमां बीजुं दूषण पण हवे कहे छे.

एतावन्मात्रसाम्येन, प्रवृत्तिर्यदि चेष्यते ॥
जायायां स्वजनन्यां च, स्त्रीत्वात्तुल्यैव सास्तु ते ॥६॥

अर्थ– (हे वादी !!!) वली प्राणीना अंगपणाना सरखापणाथी जो तुं प्रवृत्ति करीश, तो स्त्रीपणाना हेतुथी स्त्री अने मातामां पण तारे (भोगविलास अने पूज्यपणानी) सरखी प्रवृत्ति करवी पडशे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.

हवे प्रकरणना अर्थनो निश्चय करवा माटे कहे छे.

तस्माच्छास्त्रं च लोकं च, समाश्रित्य वदेद् बुधः ॥
सर्वत्रैवं बुधत्वं स्या, दन्यथोन्मत्ततुल्यता ॥ ७ ॥

अर्थ– तेथी शास्त्र अने लोकने आश्रीने पंडिते सर्व बाबतमां बोलवुं; अने तेथी तेनी पंडिताइ थाय छे, अने तेथी उलटी रीते बोलवाथी उन्मत्तपणानी तुल्यता थाय छे.

टीकानो भावार्थ– हे वादी !!! उपर कहेला न्यायथी तारुं कहेलुं साधन बहु दोषणवालुं छे, माटे आप्तना वचनने, अने उत्तम एवा लोकने आश्रीने पंडिते सर्व विषयोमां बोलवुं जोइयें; अने तेथी पंडिताइ कहेवाय; अने तेथी उलटी रीते बोलवाथी उन्मत्तपणानी तुल्यता थाय छे. कह्युं छे के,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सतां पथा प्रवृत्तस्य, तेजोवृद्धीरवेरिव ॥
यदृच्छयाप्रवृत्तस्य, रूपनाशोस्ति वायुवत् ॥ १ ॥

अर्थ– उत्तम माणसोना मार्गे चालनारनी, सूर्यनी पेठे तेजनी वृद्धि थाय छे, तथा स्वेच्छाचारे वर्तनारना रूपनो नाश वायुनी पेठे थाय छे.

मांसभक्षण माटे बौद्धना आप्तोए पण निषेध कर्यो छे, एवुं देखाडता थका हवे उपसंहारमाटे कहे छे.

शास्त्रे चाप्तेन वोऽप्येत, न्निषिद्धं यत्नतो ननु ॥
लंकावतारसूत्रादौ, ततोऽनेन न किंचन ॥ ८ ॥

अर्थ– हे बौद्धो! तमारा आप्ते पण लंकावतार सूत्र आदिक शास्त्रमां प्रयत्नपूर्वक मांसभक्षण निषेध्युं छे, माटे ते मांसभक्षण करवानी तमारे पण कंइ जरूर नथी.

टीकानो भावार्थ– हे बौद्धो!!! मांसभक्षण केवल लोकमां अने अमारां शास्त्रमांज निषेध्युं छे, एम नहीं, पण तमारा राग आदिकथी रहित एवा बुद्धे तमारां शास्त्रमां पण आदरपूर्वक निषेध्युं छे; क्या शास्त्रमां ते निषेध्युं छे? तो के, जे "लंकावतारसूत्र" (राक्षसोने शिखामण देवा माटे बुद्धनो अवतार जेमां वर्णव्यो छे; ते शास्त्रमां) तथा "शीलपटल" आदिक शास्त्रमां ते निषेध्युं छे. तेमां कह्युं छे के, "प्राणीनां अंगथी उत्पन्न थएलुं शंखचूर्ण मोहथी (अजाणता) पण खावुं नहीं" एवी रीते तमारांज शास्त्रमां ज्यारे निषेध्युं छे, त्यारे तमारे पण मांसभक्षणनी कंइ जरूर नथी.

एवी रीते सतरमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

अष्टादशमाष्टकं प्रारभ्यते.

माटे एवी रीते, लोक अने शास्त्रमां विरोध आवतो होवाथी, "मांसभक्षण न करवुं" एवी रीते धर्मवाद निश्चय करते छते,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

कोइ एम कहे के, मांसभक्षणमां कंइं दोष नथी; एवा तेना मतना विवेचन माटे हवे कहे छे.

अन्योऽविमृश्य शब्दार्थ, न्याय्यंस्वयमुदीरितम् ॥
पूर्वापरविरुद्धार्थ, मेव माहात्र वस्तुनि ॥ १ ॥

अर्थ– अन्य एटले बौद्धथी अन्य एवो ब्राह्मण, मांस शब्दे पोते जणावेला न्यायवाला, शब्दार्थने विचार्याविना, आ बाबतमां पूर्वापर विरोध आवे, एवा अर्थनेज कहे छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतो छे.)

हवे जे ते कहे छे, ते देखाडे छे.

न मांसभक्षणे दोषो, न मद्ये नच मैथुने ॥
प्रवृत्तिरेषा भूतानां, निवृत्तिस्तु महाफला ॥ २ ॥

अर्थ–मांसभक्षणमां, मद्यपानमां अने मैथुनमां पण दोष नथी; केमके, ते तो प्राणीउनी प्रवृत्ति छे; अने तेउथी जे निवृत्ति करवी ते, तो महाफलदायक छे.

टीकानो भावार्थ– मांसभक्षणमां, मद्यपान करवामां, तथा मैथुन सेववामां कर्मना बंधरूप दूषण नथी. शा माटे? के, तेवी रीतनी प्राणीउनी प्रवृत्ति छे, अने ते मांसभक्षणथी जे निवृत्त थवुं, ते अभ्युदय आदिक महाफलने देवावालुं छे.

हवे "मांस शब्द" पोतेज जे अर्थ जणावे छे, ते कहे छे.

मां स भक्षयिता मुत्र, यस्यमांसमिहाद्म्यहम् ॥
एतन्मांसस्य मांसत्वं, प्रवदंति मनीषिणः॥ ३ ॥

अर्थ– जेनुं मांस हुं अहीं खाउं छुं, ते मने परलोकमां भक्षण करशे. एवी रीतनुं मांसनुं मांसपणुं बुद्धिवानो कहे छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थजेवोज छे.)

हवे "मांसभक्षणमां दोष नथी;" एम शा माटे कह्युं? तेने माटे हवे वादीने कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

इत्थं जन्मैव दोषोऽत्र, न शास्त्राद्बाह्यभक्षणम् ॥
प्रतीत्यैषनिषेधश्च, न्याय्यो वाक्यांतराद्गतेः ॥४॥

अर्थ– एवी रीते, अहीं जन्म थवो, तेज दूषण छे; वली बीजा वाक्यनी प्राप्तिथी, शास्त्रथी बहारनाभक्षणने आश्रीने आ प्रतिषेध कंइं न्यायवालो कहेलो नथी.

टीकानो भावार्थ– एवी रीते मांसभक्षणमां भक्षण करनारने, ते मांसनो स्वामी भक्षण करशे, अने तेथी तेने पुनर्जन्म लेवो पडशे; तेज दूषण उत्पन्न थयुं; बीजुं दूषण शोधवानी शी जरूर छे? माटे हे वादी!! तारे शा माटे कहेवुं जोइयें के, "मांसभक्षणमां दूषण नथी." त्यारे वादी कहे के, एवी रीते मांसभक्षणमां दूषण नथी; केमके मांसभक्षणनो निषेध अने तेथी थतुं पुनर्जन्मनुं दूषण तो, आगममां कह्या शिवाय बीजा मांसना भक्षण माटे छे; पण शास्त्रनी विधिपूर्वक मांसभक्षणमां दोष नथी; केमके, तेने माटे "प्रोक्षितं भक्षयेन्मांसं" इत्यादि शास्त्रोनुं वाक्य छे.

हवे ते शास्त्रनुं वाक्य वादी कहे छे.

प्रोक्षितं भक्षयेन्मांसं, ब्राह्मणानां च काम्यया ॥
यथाविधिनियुक्तस्तु, प्राणानामेववात्यये ॥ ६ ॥

अर्थ– वेदना मंत्रथी पवित्र करेलुं मांस, विधिपूर्वक ब्राह्मणोनी अनुज्ञाथी, अथवा जीव जतो होय, ते वखते खावुं.

टीकानो भावार्थ– "प्रोक्षित" एटले वेदना मंत्रोथी पवित्र करेलुं एवुं मांस, ब्राह्मणो खाइ रह्या बाद, तेउनी अनुज्ञाथी, यज्ञ, श्राद्ध अने परोणा आदिकनी विधिपूर्वक खावुं; यज्ञविधि एटले पशुमेध, अश्वमेध आदिक जाणवो. वली श्राद्धनो विधि श्राद्धशास्त्रमां नीचेप्रमाणे कह्यो छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

उरभ्रेणेह चतुरः, शकुनेन तु पंच वै ॥
षण्मासांश्छागमांसेन, पार्षतीयेन सप्त वै ॥ १ ॥
अष्टावेणस्य मांसेन, शौकरेण नवैव तु ॥
दशमासांस्तु तृप्यंति, वराहमहिषामिषैः ॥ २ ॥
कूर्मशशकमांसेन, मासानेकादशैव तु ॥
संवत्सरं तु तृप्यंति, पयसापायसेन तु ॥ ३ ॥

अर्थ– घेटाना मांसथी (पितृउने) चार मासनी, पक्षिना मांसथी पांच मासनी, बकाराना मांसथी ७ मासनी, सफेद डाघावाला मृगना मांसथी सात मासनी, हरिणना मांसथी आठ मासनी, सूकरना मांसथी नव मासनी, वराह अने पाडाना मांसथी दश मासनी, काचबा अने ससलाना मांसथी अगीयार मासनी, अने दूध तथा दूधपाकथी एक वर्षनी तृप्ति थाय छे.

वली परोणानो विधि याज्ञवल्क्ये नीचेप्रमाणे कह्यो छे.

महोक्षं वा महाजं वा, श्रोत्रियाय कल्पयेत् ॥

अर्थ–श्रोत्रियने माटे मोटो बलद अथवा मोटो बकरो मारवो.

तथा मांस पोताना प्राणना रक्षण माटे खावुं; केमके कह्युं छे के, सर्व आपदाथी आत्मानुं रक्षण करवुं.

एवी रीते वादीए कह्युं के, शास्त्रसंबंधी मांसभक्षणमां दोषनो अभाव अमो कहीयें छीयें, पण सामान्यपणाथी कहेता नथी; एवी रीतना तेना मतनुं खंडन करता थका हवे आचार्य महाराज कहे छे.

अत्रैवासावदोषश्चे, न्निर्वृत्तिर्नास्य सज्यते॥
अन्यदाभक्षणादत्रा, भक्षणे दोषकीर्तनात् ॥ ७ ॥

अर्थ– हे वादी!!! जो आ यज्ञ आदिकमां मांसभक्षणने निर्दोष मानशो, तो तेनी निवृत्ति संभवशेज नहीं; केमके, ते यज्ञादिक काल शिवाय मांसभक्षणनो निषेध छे; (केमके, यज्ञा-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

दिकमा विधिपूर्वक मांस खावानुं कह्युं छे.) तेम यज्ञादिकमां नहीं खावाथी दोष कहेलो छे.

टीकानो भावार्थ– हे वादी!!! आ वेदना मंत्रथी पवित्र थएला मांसने भक्षण करवामां जो तुं निर्दोषपणुं मानीश; तो मांसभक्षणनो निषेधज संभवशे नहीं; शा माटे? के, ते यज्ञादिक समय शिवाय बीजी वखते मांस खावानो निषेध छे; माटे एवी रीते बीजे समये मांस खावानी प्राप्तिज नथी; तो तेनी निवृत्ति केम संभवे? केमके, प्राप्तिनो निषेध करवो, ते सफल कहेवाय. तेम आ यज्ञादिकमां मांस नहीं खावाथी दोष कहेलो छे.

हवे ते दोष देखाडे छे.

यथाविधिनियुक्तस्तु, यो मांसं नात्ति वै द्विजः ॥
स प्रेत्ये पशुतां याति, संभवानेकविंशती ॥ ७ ॥

अर्थ– यज्ञ आदिक विधिमां जोडाएलो जे ब्राह्मण मांस खातो नथी, ते परलोकमां एकवीश भवसुधी पशुपणाने पामे छे.

टीकानो भावार्थ– शास्त्रनी विधिपूर्वक यज्ञादिकमां जोडाएलो, एवो जे कोइ ब्राह्मण मांस नथी खातो, ते परलोकमां तिर्यंचपणाने पामे छे; केटली मुदतसुधी? तो के एकवीश भवोसुधी तिर्यंचपणाने पामे छे.

हवे मांसभक्षणनी निवृत्ति माटे वादी तरफनीज शंका जगावीने, तेनुं खंडन करता थका कहे छे.

पारिव्राज्यं निवृत्तिश्चेद्, यस्तदप्रतिपत्तितः ॥
फलाभावः स एवास्य, दोषो निर्दोषतैव न ॥८॥

अर्थ– हे वादी!!! जो तुं परिव्राजकपणाने, मांसभक्षणनी निवृत्ति मानीश, तो तेजना (परिव्राजकोना) अंगीकारपणाथी जे फलनो अभाव कह्यो, तेज दूषण आवशे; माटे मांसभक्षणमां निर्दोषपणुं तो घटी शकतुंज नथी.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ– हे वादी!!! निवृत्तिना कारणपणाथी परिव्राजकपणाने एटले गृहस्थपणाना अभावनेज जो तुं मांसभक्षणनी निवृत्तिरूप मानीश; अर्थात् गृहस्थपणामां प्रोक्षितादि मांस खावुं, अने परिव्राजक अवस्थामां ते न खावुं; एवी रीतनी प्राप्तिपूर्वक जो तुं तेनी निवृत्ति कहीश, तो, परिव्राजकोना अनंगीकारपणाथी जे अभ्युदयादिक प्रयोजनरूप फलनो अभाव कह्यो, तेज दूषण आवशे; बीजुं दूषण शा माटे शोधवुं जोइयें? माटे तेथी मांसभक्षणमां निर्दोषपणुं तो घटी शकशेज नहीं.

वली हे वादी! तें जे आगल कह्युं छे के, निवृत्ति महाफलवाली छे; तो ते निवृत्ति निर्वद्य वस्तुथी करवी? के सावद्य वस्तुथी करवी? जो कहीश के, निर्वद्य वस्तुथी करवी, तो तापसपणा आदिकनी पण निवृत्ति (त्याग) करवी पडशे; केमके, तापसपणुं निर्वद्य छे; पण तेम करवुं तो पालवशे नहीं. अने जो तुं कहीश के, सावद्यथी निवृत्ति करवी, तो मांसभक्षणथीज निवृत्ति थइ; केमके, ते सावद्य छे.

एवी रीते अढारमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

एकोनविंशतीतमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते "मांसभक्षणमां दोष नथी" एवां वादीनां वचननुं खंडन कर्युं; हवे "मद्यपानमां दोष नथी" एवां वादीनां वचनने खंडन करता थका कहे छे.

मद्यं पुनः प्रमादांगं, तथासच्चित्तनाशनम् ॥
संधानदोषवत्तत्र, न दोष इति साहसम् ॥ १ ॥

अर्थ– मद्य (मदिरा) प्रमादनुं कारण छे, तथा उत्तम चित्तने नाश करनारुं, अने संधान दोषवालुं छे; माटे "तेमां दूषण नथी" एम कहेवुं धृष्टता भरेलुं छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ– जे मद चडावे ते "मद्य" कहेवाय; ते मद्य "प्रमादांग" केतां जीवना अशुभ परिणामनुं कारण छे; अथवा मदिरा, विषय, कषाय, निद्रा, अने विकथारूप पांच प्रकारना प्रमादमांहेला प्रमादनुं एक अंग छे; तथा शुभ चित्तने नाश करनारुं छे; तेम जलथी मिश्रित थएला पिष्ट आदिक द्रव्यमां उपजता जोवोना दोषवालुं छे; माटे एवी रीतना मद्यमां कर्मबंधरूप "दूषण नथी" एम जे कहेवुं ते धृष्टता भरेलुं छे. केमके, तेमां प्रत्यक्ष रीतेज घणां दूषणो देखाय छे. कह्युं छे के,

वैरूप्यं व्याधिपिंडः स्वजनपरिभवः कार्यकालातिपतो
विद्वेषो ज्ञाननाशःस्मृतिमतिहरणं विप्रयोगश्चसद्भिः।
पारुष्यं नीचसेवा कुलबलतनुता धर्मकामार्थहानिः
कष्टं भोः षोडशैते निरुपचयकरा मद्यपानस्य दोषाः॥१॥

अर्थ– बेडोल आकृति, व्याधिनो समूह, स्वजननो पराभव, कार्यना वखतनो नाश, द्वेष, ज्ञाननो नाश, याददास्तीनो नाश, बुद्धिनो नाश, उत्तम माणसोनो वियोग, कठोरता,, नीचनी सेवा, कुल अने बलनी हलकाइ, तथा धर्म, काम अने धननी हानी, एवी रीतना मद्यपानना शोल दोषो, अरे रे!!! हलकाइ करावनारा छे.

अथवा हजु ते केटलाक देखाडीयें ? तेने माटे हवे कहे छे.

किं वेह बहुनोक्तेन, प्रत्यक्षेणैव दृश्यते ॥
दोषोऽस्य वर्तमानेऽपि, तथा भंडनलक्षणः ॥२॥

अर्थ– अहीं वधारे कहेवाथी शुं ? वर्तमान कालमां पण, ते मद्यपाननुं संग्रामरूप दूषण प्रत्यक्ष जमालुम पडे छे.

टीकानोभावार्थ– आ मद्यपानना दूषणमाटे वधारे शुं कहीयें ? प्रत्यक्ष प्रमाणथी पण आ मद्यपाननुं असमंजस बोलवारूप, तथा मारामारीरूप दूषण आ वर्तमान कालमां पण द्वारिका नगरीना दाह आदिकथी दृष्टीए आवे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एवी रीते ते मद्यपाननुं दूषण केवल प्रत्यक्ष देखाय छे, एटलुंज नहीं, पण शास्त्रमांयें संजलाय छे, ते हवे कहे छे.

श्रूयते च ऋषिर्मद्यात्, प्राप्तज्योतिर्महातपाः ॥
स्वर्गाङ्गनाभिराक्षिप्तो, मूर्खवन्निधनं गतः ॥ ३ ॥

अर्थ– पुराणोमां संजलाय छे के, जेने ज्ञान प्राप्त थएलुं छे, एवो, तथा महा तपस्वी एवो कोइ ऋषि मद्यपानथी देवांगनाउए करीने आक्षिप्त थयो थको, मूर्खनी पेठे नाशने प्राप्त थयो.

टीकानो जावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते ऋषिनुं स्वरुप देखाडता थका कहे छे.

कश्चिहृषिस्तपस्तेपे, जीतइन्द्रः सुरस्त्रियः ॥
क्षोजाय प्रेषयामास,तस्यागत्यचतास्तकम् ॥ ४ ॥
विनयेन समाराध्य, वरदाजिमुखंस्थितम् ॥
जगुर्मद्यं तथाहिंसां, सेवस्वाब्रह्म वेच्छया ॥ ५ ॥
सएवं गदितस्ताजि, र्द्वयोर्नरकहेतुताम् ॥
आलोच्य मद्यरूपं च, शुद्धकारणपूर्वकम् ॥ ६ ॥
मद्यं प्रपद्यतद्भोगान्, नष्टधर्मस्थितिर्मदात् ॥
विदंशार्थमजं हत्वा, सर्वमेव चकार सः ॥ ७ ॥
ततश्च ज्रष्टसामर्थ्यः, स मृत्वादुर्गतिं गतः ॥
इत्थं दोषाकरो मद्यं, विज्ञेयं धर्मचारिजिः ॥ ८ ॥

अर्थ– कोइक ऋषि तप तपतो हतो, तेनाथी जय पामीने इंद्रे, तेने क्षोजाववा माटे देवांगनाउने मोकली. तेउए त्यां तेनी पासे आवीने, तेने विनयपूर्वक आराध्यो; त्यारे ते ऋषिए तेउने वरदान मागवानुं कह्युं, त्यारे तेउए तेने कह्युं के, मद्यपान, हिंसा अथवा मैथुन तारी इच्छाप्रमाणे सेव ? त्यारे ते ऋषिए हिंसा तथा मैथुनने, नरकना हेतुरूप जाणीने, तथा मद्यने शुद्ध जाणीने, तेने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सेव्युं; तेथी तेनी धर्मनी स्थिति नाश थवाथी, मदथी मुखवास माटे बकरो मारीने, (खाधो) तथा एवी रीते सघलुं (नहीं करवालायक पण कार्य) तेणे कर्युं; पछी तेनुं सामर्थ्य नाश थवाथी ते मरीने दुर्गतिमां गयो; एवी रीते धर्माचारीउंए मद्यने दूषणनी भूमि सरखुं जाणवुं.

टीकानो भावार्थ–कोइक बालतपस्वी मोटी अटवीमां रहीने, अनशन आदिक अघोर तप एक हजार वर्षसुधी तपतो हता; त्यारे इंद्रे विचार्युं के, आ ऋषिए बहु तप कर्यो, तेथी मने मारी इंद्रनी पदवीपरथी पाडी नाखशे; एवी शंकाथी भय पाम्यो; तेथी तेणे तिलोत्तमा आदिक अप्सराउंने ते ऋषिने चलावावामाटे वनमां मोकली. ते अप्सराउं तेना तपना तेजथी ते वनमां प्रवेश करवाने शक्तिवान न थवाथी, वननी बहार तेनी सन्मुख विकस्वर फूलोना समूहो विखेरीने, तथा मस्तके हाथ जोडीने, तेना गुणोनां गायनसहित उत्तम नाटक करवा लागीउं. ते नाटकथी ते ऋषि तद्गत मनवालो थयो थको, चित्रितनी पेठे थइ गयो; पछी ते अप्सराउं तेनी पासे आवी; तथा ते ऋषिने, विविध प्रकारनां मीठां वचन, नमस्कार, तथा पादपतन आदिकथी आराधीने, तेने प्रसन्न चित्तवालो कर्यो; पछी ज्यारे ते वरदान देवाने आतुर थयो, त्यारे तेउंए तेने सोगंदपूर्वक कह्युं के, मदिरा, हिंसा, अथवा मैथुनमांथी तारी इच्छाप्रमाणे तुं भोगव ? त्यारे ते ऋषिए हिंसा अने मैथुनने शास्त्रप्रमाणे, नरकना हेतु जाणीने, तथा मदीरानी उत्पत्तिने, तेनी मद्यावस्था पेहेलां गोल, धातकी, तथा पाणी आदिकथी उत्पन्न थएली, निर्दोष मानीने, तेने अंगीकार करीने, विचित्र प्रकारना मणि आदिकथी जडेला सोनाना वासणमां रहेलुं, अने अत्यंत सुगंधिपणाथी खेंचाएला भमराना समूहथी विंटाएलुं छे, आकाश मंडल जेथी, तथा इंद्रियरूपी भमराना समूहने ललचावनारुं,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

तथा ते अप्सराउए संत्रमसहित लावेलुं मद्य तेणे पीधुं; अने तेथी तेनी उत्तम क्रियावाली धर्मनी व्यवस्था नाश पामी. पढी चित्तने विभ्रम थवाथी, मद्यपान उपर नास्तावास्ते एक बकराने हणीने, ते अप्सराउए कहेलुं, तथा नहीं कहेलुं एवुं सघलुं पाप तेणे आचर्युं; तथा ते मांस पकाववानां लाकडां माटे पोताने पूजा करवानी लाकडांनी देवमूर्तिने पण तेणे जांगी. एवी रीते ते मद्यपानथी नाश थएलुं छे, तपरूपी वीर्य जेनुं, एवो ते ऋषि मरीने, नरके गयो; माटे एवी रीते धर्मना अनुरागी माणसोए मदिराने दोषनी खाणरूप जाणवुं.

एवी रीते उगणीसमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

विंशतीतमाष्टकं प्रारभ्यते.

हवे "मैथुनमां दोष नथी" एवी रीतना वादीना वचननुं खंडन करता थका कहे छे.

रागादेव नियोगेन, मैथुनं जायते यतः ॥
ततःकथं न दोषोऽत्र, येन शास्त्रे निषिध्यते ॥ १ ॥

अर्थ–जेथी तुं शास्त्रमां मैथुनमां दोषनो निषेध करे छे, पण जे कारणमाटे रागथीज अवश्य जावें करीने, मैथुन थाय छे, तेथी तेमां दोष केम न कहेवाय?

टीकानो जावार्थ–कामना उदयरूप एवा विषयरागथी अवश्य जावें करीने मैथुननी उत्पत्ति थाय छे, माटे तेमां ते रागरूप, अथवा ते रागथी उत्पन्न थता कर्मरूप दूषण केम न कहेवाय? के जेथी, तुं शास्त्रमां मैथुनने निर्दोष गणे छे!!! जावार्थ एवो के, जे रागजन्य छे, ते दूषणवालुं छे, जेम हिंसा; अने तेवी रीते मैथुन पण रागजन्य छे, माटे ते दोषणवालुं छे.

आ हेतु पक्षना एक देशथी असिद्ध छे, एवी परमतनी आशंका करता थका हवे कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

धर्मार्थं पुत्रकामस्य, स्वदारेष्वधिकारिणः ॥
ऋतुकालेविधानेन, यत्स्याद्दोषो न तत्र चेत् ॥ २ ॥

अर्थ–धर्मने माटे पुत्रनी इच्छावालो, तथा पोतानी स्त्रीमां अधिकारी एवो माणस ऋतुकाले, जो विधिपूर्वक मैथुन सेवे, तो तेमां दूषण नथी; एवुं जो तुं मानीश, तो, (आनो संबंध हवे पछीना श्लोकनी साथे छे.)

टीकानो भावार्थ– वादी कहे छे के, धर्मने माटे पुत्रनी इच्छावालाए मैथुन सेववामां दूषण नथी; कह्युं छे के,

अपुत्रस्य गतिर्नास्ति, स्वर्गो नैवच नैव च ॥
तस्मात्पुत्रमुखं दृष्ट्वा, पश्चाद्धर्मं चरिष्यति ॥

तेम पोतानीज स्त्रीना अधिकारी एवा गृहस्थने मैथुन सेववामां दूषण नथी (पण परस्त्री के वेश्यासाथे मैथुन सेववुं ते अनर्थनुं कारण छे.) वली ते मैथुन पण गृहस्थे ऋतुकाले सेववुं; (ऋतुकाल-विनां मैथुन सेववाथी दोषनी उत्पत्ति थाय छे) कह्युं छे के,

ऋतुकाले व्यतिक्रांते, यस्तु सेवेत मैथुनम् ॥
ब्रह्महत्याफलं तस्य, सूतकं च दिने दिने ॥ १ ॥

वली ते मैथुन विधिपूर्वक एटले ऋतुकाले स्त्रीना शरीरने माखण अने दर्भथी आछादन करवुं, तथा दर्भनो मणिबंध बांधवो, विगेरे स्मृतिमां कहेवाप्रमाणे जे मैथुन सेववुं, तेमां कंइं दोष नथी. एवी रीते वादीनुं कहेवुं थयुं; तेने हवे आचार्य उत्तर आपे छे.

नापवादिककल्पत्वा, न्नैकांतेनेत्यसंगतम् ॥
वेदं ह्यधीत्य स्नायाद्य, दधीत्यैवेति शासितम् ॥३॥

अर्थ– अपवादिक आचारपणाथी, धर्मने माटे पण मैथुन सेववुं उचित नथी; तेथी एकांत तेमां दोष नथी, ते कहेवुं अयुक्त छे; केमके, वेदने भणीने स्नान करवुं; अने ते पण भणीनेज एम कहेलुं छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ– हे वादी !!! धर्मने माटे मैथुन सेववामां दोष नथी, एवुं जे तें कह्युं; ते युक्त नथी; शा माटे? ते कहे छे के, ते आचार अपवादवालो छे; अहीं दुःखी अएलो माणस जेम पोतानुं मांस भक्षण करे छे; ते दृष्टांत भावी लेवुं; अर्थात् अपवादथी जेम पोतानुं मांसादिक सेवाय छे, तो पण ते स्वरूपथी निर्दोष नथी; एवी रीते स्वरूपथी दूषणवालुं पण मैथुन, कुमार अवस्थाथी मांडीने यतिपणासुधी, जे पालवाने असमर्थ छे, एवो गुणांतरनो अपेक्षीज सेवे छे. वली जो ते मैथुनने सर्वथा निर्दोष मानीयें, तो कुमार अवस्थाथी मांडीने, यतिपणुं पालवानो जे उपदेश, ते निरर्थक थाय; तेम गृहस्थावास त्यागवानो उपदेश पण निरर्थक थाय. अने तेथी सर्वथा मैथुनमां दोष नथी, एवुं जे कह्युं ते अयुक्त छे; केमके, रागादिकना भावथी तेमां पण कथंचित् दोषनो संभव छे; वली धर्मार्थी पुरुषने पण मैथुन सेववामां विकार करनार कामनो उदय, तथा विविध प्रकारना आरंभ अने परिग्रह अवश्य थाय छे; कारण के, कामना उदयविना मैथुननो विकार संभवतो नथी. हवे तेवा मैथुनने अपवादिक आचार केम कहेवाय? तो के, वेदने भणीनेज स्त्रीना संग्रह माटे स्नान करवुं; एम कहेलुं छे.

हवे तेनुं उलटापणुं कहे छे.

स्नायादेवेति न तुय, त्ततो हीनो गृहाश्रमः ॥
तत्र चैतदतो न्याया, त्प्रशंसास्य न युज्यते ॥४॥

अर्थ– स्नान करवुंज, तेथी अवधारण नहीं; अने गृहस्थाश्रम तेथी हीन छे; अने तेमां ते मैथुन संभवे छे; माटे न्यायथी तेनी प्रशंसा करवी, ते युक्त नथी.

टीकानो भावार्थ– वेद भणीने, अर्थात वेद भणवा पछी, स्त्रीना संग्रह माटे स्नान करवुंज; पण अवधारण कह्युं नथी; आथी करीने मैथुननो त्याग मुख्यपणे कह्यो; अने मैथुन अप-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

वादें कह्युं; आथी करीने, अपवादिक मैथुनमां पण, रागभाव देखाडवाथी पक्षना एक देशमां हेतुनी असिद्धतानो परिहार कर्यो; केमके, यतिनी अपेक्षायें गृहस्थाश्रम हीन छे; अने तेथी शुं? के, धर्मार्थादिक विशेषणवालुं मैथुन गृहस्थाश्रममां संभवे छे; केमके स्त्रीनो संग्रह गृहस्थावस्थामांज थाय छे; माटे एवी रीतना न्यायथी ते मैथुननी प्रशंसा करवी, ते लायक कहेवाय नहीं; अने वली अपुत्रीआने गति नथी; एवुं जे वादीए कह्युं, ते तेनाज मतथी अयुक्त छे; केमके कह्युं छे के,

अनेकानि सहस्राणि, कुमारब्रह्मचारिणाम् ॥
दिवं गतानि विप्राणा, मकृत्वा कुलसंततिम् ॥ १ ॥

अर्थ– हजारो ब्राह्मणोना ब्रह्मचारी कुमारो, संतति कर्यावि-ना देवलोकमां गया छे.

मैथुननी प्रशंसा करवी, ते लायक नथी, एवुं जे कह्युं; तेथी हवे अहीं परमतने आशंकता थका कहे छे.

अदोषकीर्तनादेव, प्रशंसा चेत्कथं भवेत् ॥
अर्थापत्त्या सदोषस्य, दोषाभावप्रकीर्तनात् ॥ ५ ॥

अर्थ– हे वादी!!! जो निर्दोष कहेवाथीज ते मैथुननी तुं प्रशंसा मानीश, तो अर्थापत्तिथी सदोषने निर्दोषपणुं कहेवाथी, ते शी रीते थशे?

टीकानो भावार्थ–अहीं वादी एम कहे के, मनु ऋषिए, "मैथुनमां दोष नथी" एम जे कह्युं छे, तेथीज सिद्ध थयुं के, ते प्रशंसनीक छे; त्यारे तेने आचार्य महाराज कहे छे के, जो तुं एम मानीश, तो तेने अदोष कहेवामां प्रशंसा शी रीते थाय? केमके "वेद भणीने स्नान करवुंज" एवा पूर्वोक्त प्रमाणथी, पापरूप एवा मैथुनने निर्दोष कहेवाथी, "नच मैथुने दोष" ए श्लोकमां जे दोषनो अभावज जणाव्यो हतो, ते अप्रमाण थयुं; अर्थात् जे

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थापत्तिथी दोषवालुं निश्चित थएलुं छे, तेने अप्रमाणी वचनथी निर्दोष कही शकाय नहीं; एवो नावार्थ छे.

अदोष कहेवाथी आनी प्रशंसा युक्त छे, एवुं जे वादीए कह्युं, तेमां अदोष कहेवानुंज अन्यायपणुं देखाडता थका हवे कहे छे.

तत्र प्रवृत्तिहेतुत्वात्, त्याज्यबुद्धेरसंनवात् ॥
विध्युक्तेरिष्टसंसिद्धे, रुक्तिरेषा न नद्रिका ॥ ६ ॥

अर्थ– ते मैथुनमां प्रवृत्तिना हेतुपणाथी, तथा ते तजवानी बुद्धिना असंनवथी, वली ते सेववानी विधि कहेवाथी, तथा तेमां मनोवांछितनी सिद्धि होवाथी, "ते प्रशंसनीक छे" ए कहेवुं सारुं नथी.

टीकानो नावार्थ– "ते मैथुन प्रशंसनीक छे, एम कहेवुं सारुं नथी; शा माटे? के, ते मैथुनमां अर्थापत्ति न्यायथी उपर जे दोष देखाड्यो, तेमां प्राणीउनी प्रवृत्ति होवाथी ते उत्तम नथी. अर्थात् प्राणीउने दोषवाला पदार्थोमां प्रवृत्ति करवानुं जे कहेवुं, ते हिंसाने निर्दोष कहेवानी पेठे शोजनीक नथी. वली ते मैथुनने तजवानी बुद्धिनोज असंनव छे; केमके, "मैथुनमां दोष नथी" एवा वचन उपर श्रद्धा राखनारने, ते त्याग करवानी बुद्धिज शी रीते थशे? अने त्याग करवानी बुद्धिनोज ज्यारे अनाव थयो, त्यारे तेमां प्रवृत्ति कोण नहीं करे? हवे ते त्यागबुद्धिनो असंनव शा माटे छे? तो के "शास्त्रमां कहेली नवनीतादिक विधिपूर्वक मैथुन सेववामां दोष नथी," एवुं वचन मानीने, कयो माणस तेने अंगीकार नहीं करे? वली अनादि कालनी महामोहनी वासनावाला जीवोने वहालुं, एवुं जे मैथुन, तेने निर्दोष कहेवाथी, तेउने मनगमतीज प्राप्ति थवाथी, तेने निर्दोष गणीने, ते ईष्टने कोण माणस अंगीकार न करे? केमके, ते मैथुन सर्व जीवोने वहालुं छे. कह्युं छे के,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

कामिनीसंनिभा नास्ति, देवतान्या जगत्त्रये ॥
यां समस्तोऽपि पुंवर्गो, धत्ते मानसमंदिरे ॥ १ ॥

अर्थ– त्रणे जगतमां स्त्री समान कोइ देवता नथी; के जे ते देवतानें सघलो पुरुषवर्ग पोताना मनरूपी मंदिरमां राखे छे.

वली मैथुननुं बीजा प्रकारथी दूषण देखाडता थका कहे छे.

प्राणिनां बाधकं चैत, च्छास्त्रे गीतं महर्षिभिः ॥
नलिकातप्तकणक, प्रवेशज्ञाततस्तथा ॥ २ ॥

अर्थ– (रुथी) भरेली वांसनी नलीमां (अग्निथी) तपावेला सलीआने नाखवाना दृष्टांतथी, ते मैथुन, (प्रश्नव्याकरणआदिक) शास्त्रमां वीरप्रभु आदिक महान मुनिवरए, प्राणीवर्गने बाधा करनारुं कह्युं छे.

टीकानो भावार्थ– (श्लोकना अर्थनें मतलोज छे.)

आप्तना वचनपूर्वक मैथुननुं बीजुं पण दूषण कहेता थका हवे प्रकरण पुरुं करवा माटे कहे छे.

मूलं चैतदधर्मस्य, भवभावप्रवर्धनम् ॥
तस्माद्धिंसान्नवत्त्याज्य, मिदं मृत्युमनिच्छता ॥ ८ ॥

अर्थ– अधर्मना मूल समान, तथा भवनी सत्तानें, अथवा भवने उत्पन्न करनारा एवा हिंसा आदिक भावोनें वधारनारुं आ मैथुन छे; माटें मृत्युने नहीं इच्छता, अर्थात् मोक्षने इच्छता एवा माणसे, तेने विषमिश्रित अन्ननी पेठे तजवुं.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थनें मलतोज छे.)

एवी रीते वीशमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एकविंशतीतमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते कुतीर्थिउने शिखामण आपीने, हवे पोताना समुदायवालाउने शिखामण आपता थका आचार्य महाराज कहे छे.

सूक्ष्मबुद्ध्या सदा ज्ञेयो, धर्मो धर्मार्थिभिर्नरैः ॥
अन्यथा धर्मबुद्ध्यैव, तद्विघातः प्रसज्यते ॥ १ ॥

अर्थ–धर्मनी श्रद्धावाला माणसोए हमेशां निपुण बुद्धियें करीने, धर्मने जाणवो; अने जो स्थूल बुद्धिथी जाणीयें, तो (कुतीर्थीउनी पेठे) धर्मना अभिप्रायथीज ते धर्मनो नाश थाय छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) हवे तेज देखाडता थका कहे छे.

गृहित्वा ग्लाननैषज्य, प्रदानाभिग्रहंयथा ॥
तदप्राप्तौ तदंतेऽस्य, शोकं समुपगच्छतः ॥ २ ॥

अर्थ– कोइ रोगी (साधु आदिकने) औषध देवानो अभिग्रह लेइने, ते रोगी नहीं मलवाथी, ते अभिग्रहने अंते शोकने प्राप्त थनाराने जेम, तेम, धर्मबुद्धिथी पण अधर्म थाय छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते शोक देखाडे छे.

गृहितोऽभिग्रहःश्रेष्ठो, ग्लानो जातो न च क्वचित् ॥
अहो मेऽधन्यता कष्टं, न सिद्धमभिवांछितम् ॥३॥

अर्थ–(ते माणस एवी रीते शोक करे के,) में अभिग्रह तो उत्तम लीधो, पण कोइ (साधु) रोगी थयो नहीं !! माटे अरेरे !!! मारी अधन्यता केटली !!! के, मारुं वांछित कार्य सिद्ध थयुं नहीं !!!

टीकानो भावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) हवे चालती वातने जोडवा माटे कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एवं ह्येतत्समादान, ग्लानभावाभिसंधिमत् ॥
साधूनां तत्वतो यत्तद्, दुष्टं ज्ञेयं महात्मभिः॥४॥

अर्थ–एवी रीते (धर्मने व्याधात करनारो) जे अभिग्रह लेवो, ते साधुउंनी मांदगी चिंतववावालो छे, अने तेथी, तेवा अभिग्रहने, उत्तम लोकोए दुष्ट जाणेलो छे.

टीकानो भावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

एवी रीतनी अर्थापत्तिथी दोषनी प्राप्ति अन्यदर्शनीउंए पण अंगीकार करेली छे; ते देखाडता थका हवे कहे छे.

लौकिकैरपि चैषोऽर्थो, दृष्टःसूक्ष्मार्थदर्शिभिः ॥
प्रकारांतरतःकैश्चि, यत एतदुदाहृतम् ॥ ५ ॥

अर्थ–सूक्ष्म अर्थोने जोनारा, एवा केटलाक वाल्मीकि आदिय लौकिकोए पण उपर कहेलो अर्थ, प्रकारांतरथी जोएलो छे; केम के तेउंए नीचेप्रमाणे कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ-उपर कहेलो अर्थापत्तिथी उत्पन्न थता दोषवालो अर्थ, केवल जैनीउंएज जाण्यो छे, तेम नहीं, पण लौकिक एवा वाल्मीकि आदिक केटलाक ऋषिउंए पण जाण्यो छे; तेउं केवा ? तो के, सूक्ष्म अर्थोने जोनारा; (केम के, अतिस्थूल बुद्धिवाला माणसो तेवा अर्थोने जाणी शकता नथी.)

अहीं कोइ शंका करे के, मिथ्यात्विउंने सूक्ष्मदृष्टिपणुं शी रीते घटी शके? तो के तेउंने पण मतिअज्ञानावरणादिक कर्मनो क्षयोपशम होय छे; माटे कह्युं छे के, "सयसयविसेसाणाउगाहा."

हवे तेउंए केवी रीते जाण्यो छे ? तो के, अमोए कहेला प्रकारथी बीजी रीते तेउंए जाण्यो छे; केम के, तेउंए नीचेप्रमाणे कह्युं छे.

अंगेष्वेव जरा यातु; यत्त्वयोपकृतं मम ॥
नरःप्रत्युपकाराय, विपत्सु लभते फलम् ॥ ६ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ-(सुग्रीवे पोतानी स्त्री ताराना मळवाथी रामचंद्रजीने कह्युं के) मारां अंगोमां जले घडपण आवो ? (पण सामा उपकार करवावडे करीने पाछुं उपकृत मा थाउं) केम के, तमोए (बलिपासेथी मारी स्त्री ताराने छोडावीने) मारापर उपरकार कर्यो छे. केम के, उपकृत माणस सामा उपकारमाटे, उपकारीने ज्यारे आपदा पडे, त्यारेज फळने मेळवे छे.

टीकानो जावार्थ-(उपरना श्लोकना अर्थने मळतोज छे.)

एवीज रीते सघळी प्रवृत्तिउमां पण व्याघात आवे छे, ते देखाडता थका हवे करे छे.

एवं विरुद्धदानादौ, हीनोत्तमगतेः सदा ॥
प्रव्रज्यादिविधाने च, शास्त्रोक्तन्यायबाधिते ॥ ७ ॥
द्रव्यादिजेदतो ज्ञेयो, धर्मव्याघातएव हि ॥
सम्यग्माध्यस्थ्यमालंब्य, श्रुतधर्मव्यपेक्षया ॥८॥

॥ युग्मम् ॥

अर्थ-एवी रीते, विरुद्ध दानादिकमां, तथा शास्त्रमां कहेला न्यायथी बाधित एवा, दीक्षा आदिकना ग्रहण करवामां, हीन प्रते उत्तमपणाना बोधथी, हमेशां, द्रव्यादिकना जेदथी धर्मनो व्याघातज थाय छे. माटे सारी रीते मध्यस्थपणाने आश्रीने, आगमनी अपेक्षायें करीने, ते जाणवो.

टीकानो जावार्थ- जेम रोगीने धर्मबुद्धिथी औषध देवाना अजिग्रहमां, बुद्धिदोषथी धर्मनो व्याघात थाय छे, तेम शास्त्रमां निवारण करेला एवा आधाकर्मादिक आहार देवामां, अथवा कुपात्रने आहार देवाआदिकमां पण सूक्ष्म बुद्धिविना धर्मनो व्याघातज थाय छे; शामाटे ? के, हीनप्रते उत्तमपणाना ज्ञानथी, ज्यारे दान देवाय, त्यारे प्रगट रीतेज धर्मनो व्याघात थाय छे; वळी केवळ विरुद्धदानादिकमांज धर्मनो व्याघात थाय छे, तेम

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

नहीं, पण सर्वविरति अने देशविरतिपणुं ग्रहण करवामां पण सूक्ष्म बुद्धिविना धर्मनो व्याघात थाय छे; ते दीक्षादिकनुं ग्रहण करवुं केवुं ? तो के, आगममां कहेला न्यायथी बाधित; हवे ते विरुद्ध दानादिकमां, तथा प्रव्रज्या आदिकना ग्रहण करवामां द्रव्य, क्षेत्र, काल, अने भावने आश्रीने सूक्ष्म बुद्धिविना धर्मनो व्याघातज जाणवो. द्रव्यथी विरुद्ध दान आपवुं एटले, साधुने अनेषणीय एवो आहार पण उत्तम जाणीने जे आपवो, ते द्रव्यविरुद्ध दान जाणवुं; तेवीज रीते क्षेत्र, काल, अने भावथी पण दाननुं विरुद्धपणुं जाणी लेवुं; तेम उत्सर्गिक शास्त्रने बाधा करनार एवा दीक्षा आदिक ग्रहण करवामां पण द्रव्य, क्षेत्र, काल अने भावथी, सूक्ष्म बुद्धिविना धर्मनो व्याघातज जाणवो. हवे ते धर्मनो व्याघात केवी रीते जाणवो ? तो के, सारी रीते मध्यस्थपणाने आश्रीने, आगमनी अपेक्षायें करीने जाणवो.

एवी रीते एकवीशमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

द्वाविंशतीतमाष्टकं प्रारभ्यते.

विरुद्ध दानादिकमां पण भावशुद्धिथी धर्मज थाय छे, पण तेथी कंइं धर्मनो व्याघात थतो नथी; ते हवे कहे छे.

भावशुद्धिरपि ज्ञेया, यैषा मार्गानुसारिणी ॥
प्रज्ञापनाप्रियात्यर्थं, न पुनः स्वाग्रहात्मिका ॥१॥

अर्थ–(ते विरुद्ध दानादिकमां) भावशुद्धि केतां मननो असंक्लिष्ट भाव पण जाणवो; ते भावशुद्धि केवी ? तो के, जिनेश्वर प्रभुए कहेलो एवो ज्ञानादिकरूप जे मोक्षमार्ग तेने अनुसरवावाली छे; तथा जेमां आगमना अर्थनो उपदेश प्रिय छे, एवी ते छे; पण ते भावशुद्धि कंइं पोताना आग्रहरूपज नथी.

टीकानो भावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अहीं वादी शंका करे के, पोताना आग्रहरूप, एवी पण जावशुद्धि शामाटे न थाय? तो तेने कहे छे के, स्वाग्रहमां जावशुद्धिथी विपरीत एवुं जावमालीन्यपणुं छे, माटे; अने तेज बाबत हवे त्रण श्लोकोयें करीने कहे छे.

रागो द्वेषश्च मोहश्च, जावमालिन्यहेतवः ॥
एतडुत्कर्षतो ज्ञेयो, हंतोत्कर्षोऽस्य तत्वतः ॥२॥

अर्थ–राग, (अप्रीतिरूप) द्वेष, तथा (अज्ञान छे, लक्षण जेनुं एवो) मोह, आत्माना परिणामोने अशुद्ध करवाना हेतुरूप छे, (अर्थात् स्वाग्रहादिक जावना कारणरूप छे;) माटे तेउना उपचयथी परमार्थें करीने, स्वाग्रहादिकनो पण उपचय जाणवो.

टीकानो जावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) तेथी शुं? ते हवे कहे छे.

तथोत्कृष्टे च सत्यस्मिन्, शुद्धिर्वै शब्दमात्रकम् ॥
स्वबुद्धिकल्पनाशील्प, निर्मितं नार्थवद्भवेत् ॥ ३ ॥

अर्थ– एवी रीते राग– द्वेषादिकनो उत्कर्ष थये छते, जे जावशुद्धि थवी, ते तो फक्त कहेवामात्रज छे; केमके, पोतानी बुद्धिथी एटले प्रमाणविनानी बुद्धिथी बनावटनी जे कला तेथी बनावेलुं जे शब्दरूप ते सार्थक थतुं नथी.

टीकानो जावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) हवे स्वाग्रहना जावमालिन्यना स्वरूपने स्पष्ट करता थका कहे छे.

न मोहोद्रिक्ततान्नावे, स्वाग्रहो जायते क्वचित् ॥
गुणवत्पारतंत्र्यं हि, तदनुत्कर्षसाधनम् ॥ ४ ॥

अर्थ– मोहनो (तथा उपलक्षणथी राग अने द्वेषनो) उगालो थयाविना कोइ पण वस्तुमां (जावशुद्धिथी उलटा लक्षणवालो) स्वाग्रह थतो नथी; माटे ते मोहादिकनो उगालो नहीं

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अवानुं साधन, (ज्ञान अने क्रियारूप) गुणोने धारण करनाराउंने आधीन रहेवारूप छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मळतोज छे.)

हवे गुणवाननुं आधीनपणुं, मोहना उगालाने अटकाववानुं साधन छे, एवुं आगमना जाणनाराउंना आचरणथी समर्थन करता थका कहे छे.

अतएवागमज्ञोऽपि, दीक्षादानादिषु ध्रुवम् ॥
क्षमाश्रमणहस्तेने, त्याह सर्वेषु कर्मसु ॥ ५ ॥

अर्थ- (गुणवाननुं आधीनपणुं मोहना उगालाने अटकावनारुं छे.) तेथीज आप्तना वचनने जाणनार (एवो साधु पण) कहे छे के दीक्षा देवा आदिक उद्देश समुद्देश विगेरे, सर्वे कार्योमां खरेखर सद्गुरुना हाथनोज उपयोग करवो; (पण स्वतंत्र थइने पोताने हाथेज दीक्षा लेवी नहीं; अर्थात् उत्तम गुरुने हाथे दीक्षा लेवी.)

माटे एवी रीते गुणवानना आधिनपणाथीज मोहना उगालाने अटकावनारी भावशुद्धि थाय छे, पण ते शिवाय बीजी रीते थती नथी.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मळतोज छे.)

हवे तेज कहे छे.

इदं तु यस्य नास्त्येव, स नोपायोपिवर्तते ॥
भावशुद्धेःस्वपरयो, र्गुणाद्यज्ञस्य सा कुतः ॥ ७ ॥

अर्थ- उपर कहेलुं गुणवाननुं आधीनपणुं जेने नथी, ते माणस भावशुद्धिना उपायमां पण वर्ती शकतो नथी; केमके, आत्माना अने आत्माथी इतर एवा पुद्गल आदिकना गुण दोषो जेणे जाण्या नथी, तेने ते भावशुद्धि क्यांथी थाय?

टीकानो भावार्थ- जे प्राणीने उपर कहेलुं गुणवाननुं आधी-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

नपणुं नथी, ते प्राणी, नावशुद्धि तो एक बाजु रही, पण तेना उपायमांयें वर्तीं शकतो नथी. ते शामाटे वर्तीं शकतो नथी ? तो के, ते माणस आत्मा अने आत्माथी इतर एवा परपुद्गलिक संबंधि गुण दोषोने जाणी शकतो नथी; माटे तेने ते नावशुद्धि क्यांथीथाय.

हवे जेवी रीतनी नावशुद्धिमां धर्मनो व्याघात थतो नथी, ते देखाडवा माटे कहे छे

तस्मादासन्ननव्यस्य, प्रकृत्या शुद्धचेतसः ॥
स्थानमानांतरज्ञस्य, गुणवद्बहुमानिनः ॥ ७ ॥
औचित्त्येन प्रवृत्तस्य, कुग्रहत्यागतो नृशम् ॥
सर्वत्रागमनिष्ठस्य, नावशुद्धिर्यथोदिता ॥ ८ ॥

अर्थ– ते गुणवानना आधीनपणाथी, नजदीक छे मुक्ति जेने एवा नव्य माणसने, तथा उत्तम प्रकृतिथी राग आदिकथी रहित चित्तवालाने, तथा आचार्यादिकनो दरजो अने तेनी पूजाना अंतरने जाणनारने, तथा सद्गुणीनो पक्ष करनारने, तथा उचितपणाथी प्रवर्तनारने, तथा कदाग्रह तजीने अत्यंत रीते सर्व बाबतमां आप्तना वचनने प्रमाण गणनाराने, परमार्थवाली नावशुद्धि थाय छे.

टीकानो नावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थते मलतोज छे.)

एवी रीते बावीसमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

त्रयोविंशतीतमाष्टकं प्रारभ्यते.

धर्मना अर्थी माणसे नावशुद्धि करवी जोइयें, ते तो कह्युं. हवे ते नावशुद्धिने इच्छता एवा माणसे, शासनने थती मलीनतानुं सर्वथा प्रकारे रक्षण करवुं; नहीं तो महा अनर्थ थाय; एम देखाडता थका हवे कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

यः शासनस्य मालिन्ये, ऽनाभोगेनापि वर्तते
स तन्मिथ्यात्वहेतुत्वा, दन्येषां प्राणिनां ध्रुवम् ॥१॥
बध्नात्यपि तदेवालं, परं संसारकारणम्
विपाकदारुणं घोरं, सर्वानर्थविवर्धनम् ॥ २ ॥

अर्थ–जे कोइ साधु शासननां मलीनपणामां अजाणतां पण वर्ते छे, ते साधु, ते शासनमां बीजा प्राणीओने पण मिथ्यात्वना हेतुपणाथी खरेखर, उत्कृष्टुं, अने संसारना कारणरूप, तथा विपाके करीने दारुण, भयंकर, अने, सघला अनर्थने वधारनारूं, एवुं मिथ्यात्वमोहनीय कर्म बांधे छे.

टीकानो भावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.

हवे कहेलाथी उलटा गुणना प्रतिपादन माटे कहे छे.

यस्तून्नतौ यथाशक्ति, सोपि सम्यक्त्वहेतुताम्
अन्येषां प्रतिपद्येह, तदेवाप्नोत्यनुत्तरम् ॥ ३ ॥

अर्थ–जे माणस पोतानी शक्तिप्रमाणे शासननी उन्नतिमां वर्ते छे, ते पण बीजाउंना सम्यक्त्वना हेतुने पामीने आ जन्ममां तेज क्षायिक सम्यक्त्वने पामे छे.

टीकानो भावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे सम्यक्त्वनुं स्वरूप कहे छे.

प्रक्षीणतीव्रसंक्लेशं, प्रशमादिगुणान्वितम्
निमित्तं सर्वसौख्यानां, तथा सिद्धिसुखावहम् ॥ ४ ॥

अर्थ– क्षीण थएल छे, तीव्र क्लेश जेमां, तथा शांत गुणवालुं, अने सर्व सुखनुं निमित्त, तथा मोक्षरूपी सुखने धारण करणारुं सम्यक्त्व छे.

टीकानो भावार्थ–"क्षीण" एटले निःसत्ताने प्राप्त थएल छे, तीव्र एवो अनंतानुबंधि कषायोदयना लक्षणवालो क्लेश जेमां, एवुं

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सम्यक्त्व छे; (केम के, अनंतानुबंधि कषायनो उदय थये छते सम्यक्त्व प्राप्त थतुं नथी.) वली ते सम्यक्त्व प्रशम, संवेग, निर्वेद, अनुकंपा, तथा आस्तिकपणारूप गुणोएं करीने सहित छे; अथवा सम्यग्दृष्टिने, उत्तम बोधना सामर्थ्यथी प्रशमआदिक उत्तम गुणो थाय छे. कह्युं छे के.

तन्नास्य विषयतृष्णा, प्रभवत्युच्चैर्नदृष्टिसंमोहः
अरुचिर्धर्मपथ्ये, न च पापात्क्रोधकंडुतिः ॥ १ ॥

अर्थ-सम्यग्दृष्टिने विषयनी तृष्णा होती नथी, तेम उंचा प्रकारे दर्शनमोहनी पण तेने होती नथी, धर्मरूपी पथ्यमां तेने अरुचि थती नथी, तेम पापथी क्रोधरूपी खरज पण तेने थती नथी.

अहीं आदिशब्दथी जिनशासननी कुशलता आदिक बीजा गुणोनुं पण ग्रहण करवुं. वली ते सम्यक्त्व सघला मनुष्यभव अने देव भवना आनंदनुं कारण छे; वली ते मोक्षसुखने प्राप्त करनारूं छे.

हवे पूर्वे कहेली प्रवचननी मलीनताने दूर करवानो उपदेश देता थका कहे छे.

अतः सर्वप्रयत्नेन, मालिन्यं शासनस्य तु ॥
प्रेक्षावता न कर्तव्यं, प्रधानं पापसाधनम् ॥५॥

अर्थ- आथी करीने सर्व आदरें करीने, बुद्धिवान माणसे शासनने मलीनता लगाडवी नहीं; केम के, मलीनता लगाडवी ते उत्कृष्टुं अशुभ कर्मनुं साधन छे.

ते एम केम छे ? ते हवे कहे छे.

अस्माद्भासनमालिन्या, ज्ञातौ जातौ विगर्हितम्॥
प्रधानभावादात्मानं, सदा दूरी करोत्यलम् ॥६॥

अर्थ- आ शासनना मलीनपणाथी, (प्राणी) भवभव प्रते आत्माने निंदित करे छे, तथा हमेशां उत्कृष्ट भावथी अतिशयपणायें करीने तेने दूर करे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ- (उपरनां श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) शासनना मलीनपणाने तजवानो उपदेश दइने, हवे तेनुंज जे कंइं करवुं, तेनो उपदेश देता थका कहे छे.

कर्तव्या चोन्नतिः सत्यां, शक्ता विह नियोगतः ॥
अवंध्यं बीजमेषाय, तत्त्वतः सर्वसंपदाम् ॥ ७ ॥

अर्थ- पोतानी शक्तिप्रमाणे आ जिनशासनमां अवश्यें करीने, उन्नति केतां प्रभावना करवी; केम के, ते प्रभावना तत्वथी सर्व संपदाउनुं फल उपजावनारूं बीज छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) ते केम ? ते हवे कहे छे.

अत उन्नतिमाप्नोति, जातौ जातौ हितोदयम्॥
क्षयं नयति मालिन्यं, नियमात्सर्ववस्तुषु ॥ ८ ॥

अर्थ- एवी रीते जिनशासननी उन्नति करवाथी, भवभव प्रते (प्राणी) जाति, कुल, रूप, अने विभव आदिकथी उन्नतिने पामे छे; अने जाति, कुल, बुद्धि आदिक सर्व भावोमां पोतानां दुषणोनो अवश्यें करीने नाश करे छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) एवी रीते त्रेवीशमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

चतुर्विंशतीतमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते शासननी उन्नति करवाथी प्राणी हितना उदयवाली उन्नतिने पामे छे; एम कह्युं; त्यारे अहीं कोइ शंका करे के, अहितना उदयवाली पण शुं कोइ उन्नति छे? त्यारे तेने कहे छे के, तेवीपापनुबंधि पुण्यजन्य उन्नति छे; अने तेना पुण्यापुण्यना विचारमां नीचेप्रमाणे चार भांगाउ थाय छे. एक पुण्यानुबंधि पुण्य,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

बीजुं पापनुबंधि पुण्य, त्रीजुं पापानुबंधि पाप, अने चोथुं पुण्यानुबंधि पाप. तेउमांथी पेहेला भांगानुं स्वरूप हवे कहे छे.

गेहाद्गेहांतरं कश्चि, द्योजनादधिकं नरः ॥
याति यद्वत्सुधर्मेण, तद्वदेवभवाद्भवम् ॥ १ ॥

अर्थ– जेम कोइक पुरुष सारा घरमांथी निकलीने तेथी वधारे सारा घरमां जाय छे, तेम पुण्यानुबंधि पुण्यथी प्राणी मनुष्यरूपी सारा भवमांथी निकलीने, तेथी वधारे सारा एवा देवभवमां जाय छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे बीजा भांगानुं स्वरूप कहे छे.

गेहाद् गेहांतरं कश्चि, द्योजनादितरन्नरः ॥
याति यद्वदसद्धर्मा, तद्वदेवभवाद्भवम् ॥ २ ॥

अर्थ–जेम कोइ पुरुष सारा घरमांथी निकलीने नठारा घरमां जाय छे, तेम प्राणी पापानुबंधि पुण्यथी मनुष्य रूपी सारा भवमांथी निकलीने, नारकी आदिक नठारा भवमां जाय छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे त्रीजा भांगानुं स्वरूप कहे छे.

गेहाद्गेहांतरंकश्चि, दशुभादधिकं नरः ॥
यातियद्वन्महापापा, त्तद्वदेव भवाद्भवम् ॥ ३ ॥

अर्थ– जेम कोइ पुरुष नठारा घरमांथी निकलीने, तेथी पण वधारे नठारां घरमां जाय छे, तेम प्राणी पापानुबंधि पापथी तिर्यंच आदिकना भवथी निकलीने, तेथी वधारे नठारा एवा नारकी आदिकना भवमां जाय छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे चोथा भांगानुं स्वरूप कहे छे.

गेहाद्गेहांतरंकश्चि, दशुभादितरन्नरः ॥
यातियद्वत्सुधर्मेण, तद्वदेवभवाद्भवम् ॥ ४ ॥

अर्थ– जेम कोइ पुरुष नठारा घरमांथी निकलीने, सारा घरमां जाय छे, तेम प्राणी पुण्यानुबंधि पापथी तिर्यंच आदिकना भवथी निकलीने, मनुष्यादिक भवमां जाय छे.

हवे उपदेश कहे छे.

शुभानुबंध्यतः पुण्यं, कर्तव्यं सर्वथा नरैः ॥
यत्प्रभावादपातिन्यो, जायंते सर्वसंपदः ॥ ५ ॥

अर्थ– आथी करीने, माणसोए सर्वथा प्रकारे, पुण्यानुबंधी पुण्य करवुं; केजेना प्रभावथी नाश न थाय एवी, सघली मोक्षादिक संपदाओ थाय छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थ मलतोज छे.)

हवे, ते पुण्यानुबंधि, पुण्य शी रीते कराय, ते कहे छे.

सदागमविशुद्धेन, क्रियते तच्च चेतसा ॥
एतच्च ज्ञानवृद्धेभ्यो, जायते नान्यतः क्वचित् ॥६॥

अर्थ– ते पुण्यानुबंधि पुण्य, हमेशां आगमथी शुद्ध थएला चित्तथी कराय छे; अने आगमथी शुद्ध एवुं जे चित्त, ते ज्ञानथी वृद्ध एवा माणसोनीउत्तम उपासना करवाथी थाय छे पण बीजी रीते थतुं नथी.

टीकानो भावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

जो चित्त शुद्ध न होय, तो शुं थाय? ते हवे कहे छे.

चित्तरत्नमसंक्लिष्ट, मांतरं धनमुच्यते ॥
यस्य तन्मूषितं दोषै, स्तस्यशिष्टाविपत्तयः ॥ ७ ॥

अर्थ– रागादिक दोषोयें करीने वर्जित एवुं जे चित्तरूपी रत्न,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ते आध्यात्मिक धन कहेवाय छे; माटे जे माणसनुं ते चित्तरूपी रत्न, राग आदिक (चोरोथी) लुंटाएलुं छे, ते माणसने कुगति-गमनरूपी आपदाउंज बाकीमां रहे छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थ मलतोज छे.)

हवे ते पुण्यानुबंधिपुण्यनो उपाय बतावे छे.

दयाभूतेषु वैराग्यं, विधिवद्गुरुपूजनम् ॥
विशुद्धा शीलवृत्तिश्च, पुण्यं पुण्यानुबंध्यदः ॥८॥

अर्थ– प्राणीउमां दया, वैराग्य, विधिपूर्वक गुरुपूजन, तथा शुद्ध एवी शीलनी वृत्ति, ते पुण्यानुबंधी पुण्य कहेवाय.

टीकानो भावार्थ– सामान्य जीवो प्रते दया, वैराग्य, तथा श्रद्धा, सत्कार आदिक विधिपूर्वक भक्तपानादिकथी गुरुपूजन तथा हिंसा, अनृत, अदत्त, अब्रह्म, अने परिग्रहना त्यागरूप शुद्धवृत्ति; तेउथी पुण्यानुबंधि पुण्य थाय छे.

एवी रीते चोवीसमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

पंचविंशतीतमाष्टकं प्रारभ्यते.

हवे तेज प्रधानफलथी देखाडता थका कहे छे.

अतःप्रकर्षसंप्राप्ता, द्विज्ञेयं फलमुत्तमम् ॥
तीर्थकृत्त्वं सदौचित्य, प्रवृत्त्या मोक्षसाधकम् ॥१॥

अर्थ– ते पुण्यानुबंधि पुण्य वृद्धि पामवाथी, उचित प्रवृत्ति-थी मोक्षने साधनारूं, एवुं तीर्थंकररूपी उत्तम फल जाणवुं.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते उचित प्रवृत्तिनुं स्वरूप कहे छे.

सदौचित्यप्रवृत्तिश्च, गर्भादारभ्य तस्य यत् ॥
तत्राप्यनिग्रहो न्याय्यः, श्रूयते हि जगद्गुरोः॥२॥

अर्थ– हमेशां औचित्यनी प्रवृत्ति, गर्भथी मांडीने तीर्थंकरने

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

होय छे; केमके, ते गर्भावस्थामां पण जगतना गुरु एवा, श्रीमहावीर स्वामीनो उचित अभिग्रह संभवाय छे.

हवे ते अभिग्रह केवो? ते कहे छे.

पित्रुद्वेगनिरासाय, महतां स्थितिसिद्धये ॥
ईष्टकार्यसमृद्ध्यर्थं, मेवं भूतो जिनागमे ॥ ३ ॥

अर्थ– मावापना उद्वेगनो नाश करवा माटे, तथा महानोनी सिद्धि माटे तथा मोक्षरूपी जे इष्टकार्यनी समृद्धि, तेने माटे, एवी रीतनो अभिग्रह आप्तना आगममां संभवाय छे.

हवे जेवो ते अभिग्रह संभवाय छे, ते कहे छे.

जीवतो गृहवासेऽस्मिन्, यावन्मे पितराविमौ ॥
तावदेवाधिवत्स्यामि, गृहानहमपीष्टतः ॥ ४ ॥

अर्थ– (श्री वीरप्रभुए अभिग्रह लीधो के,) ज्यांसुधी आ गृहस्थावासमां मारां मातपिता जीवे, त्यांसुधी हुं पण मारी इच्छाथी घरमां रहीश.

टीकानो भावार्थ–श्री महावीर स्वामी भगवान देवभवथी चवीने, पूर्वे उपार्जन करेला नीचगोत्रकर्मना उदयथी ब्राह्मणकुंडग्राम नामना नगरमां ऋषभदत्त नामना ब्राह्मणनी देवानंदा नामनी स्त्रीनी कुक्षीए उत्पन्न थया; पछी एंसीमे दिवसे पोतानुं आसन चलित थवाथी, इंद्रे अवधिज्ञानथी ते वात जाणीने, हरिणगमेषी नामना देवनी मारफते, क्षत्रीयकुंड नामना नगरना सिद्धार्थ राजानी त्रीशला नामनी राणीना गर्भमां प्रभुने संक्रमाव्या. त्यारे देवानंदा, पोते जोएलां चौद स्वप्नना अपहारथी पोताना गर्भनो संहार जाणीने, अत्यंत शोकरूपी समुद्रमां डुबवा लागी; त्यारे भगवाने अवधिज्ञानथी जाण्युं, के, अहो! मारा निमित्तथीज आने आटलुं बधुं दुःख थयुं!!! पण हवे मारा अंगहलनथी आ त्रिशलामाताने दुःख न थाय, तो सारूं, एम विचारिने भ-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

गवान गर्भस्थानमां स्थिर रह्या; त्यारे त्रिशलामाताए विचार्युं के, अरे! मारो गर्भ गली गयो के शुं? इत्यादि शोक करती थकी महा दुःखने प्राप्त थइ; त्यारे भगवान स्फुरायमान थया; अने विचार्युं के, अहो! हजु मने जोयो नथी, त्यांज मातापितानो मारापर ज्यारे आटलो स्नेह छे, त्यारे मने जोया बाद, ज्यारे हुं दीक्षा लेइश, त्यारे तो तेमने महासंताप थशे. माटे तेमनो संताप दूर करवा माटे, ज्यांसुधी तेउ जीवशे, त्यांसुधी हुं दीक्षा लेइश नहीं;" एवी रीतनो सातमे महिने तेमणे गर्भावासमांज अभिग्रह लीधो.

अहीं कोइ शंका करे के, एवी रीतनो अभिग्रह करवाथी, मातपिताना उद्वेगनो नाश थाय, अने एवी रीतनी महानोनी स्थिति छे, ते तो सिद्ध थयुं; पण तेथी मोक्षनी समृद्धि मळवानुं तो बनी शकतुं नथी, केमके, ते गृहस्थावस्थामां थइ शक्ति नथी. कारण के, गृहस्थावस्थाने दीक्षानुं विरोधिपणुं छे; तेने माटे हवे तेने कहे छे.

इमौ शुश्रूषणमाणस्य, गृहानावसतो गुरू ॥
प्रव्रज्याप्यानुपूर्व्येण, न्याय्यांते मे भविष्यति ॥५॥

अर्थ– आ मातपितानी सेवा करतां थकां, घरे रह्या बाद अंते परिपाटीथी मने युक्त एवी प्रव्रज्या पण थशे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मळतोज छे.)

सर्वपापनिवृत्तिर्यत्, सर्वथैषा सतां मता ॥
गुरूद्वेगकृतोऽत्यंतं, नेयं न्याय्योपपद्यते ॥ ६ ॥

अर्थ– सर्व पापोनी निवृत्तिरूप एवी आ दीक्षा उत्तम माणसोए सर्वथा प्रकारे मानेली छे; अने तेथी मावापने अत्यंत उद्वेग करावनारनी आ दीक्षा न्यायवाळी घटती नथी.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मळतोज छे.)

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ते एम केम ? तेने माटे हवे कहे छे.

प्रारंभमंगलं ह्यस्या, गुरुशुश्रूषणं परं ॥
एतौ धर्मप्रवृत्तानां, नृणां पूजास्पदं महत् ॥७॥

अर्थ- मावापनी जे सेवा, ते आ प्रव्रज्यानुं प्रारंभमंगल, केतां भावमंगल छे; केम के, मोक्षना हेतुभूत एवी धर्मक्रियामां प्रवर्त थएला माणसोने, ते मातपिता, मोटुं पूजानुं स्थानक छे.

टीकानो भावार्थ- (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते पूजानुं स्थानकपणुंज समर्थन करता थका कहे छे.

स कृतज्ञः पुमान् लोके, स धर्मगुरुपूजकः ॥
स शुद्धधर्मभाक् चैव, य एतौ प्रतिपद्यते ॥ ८ ॥

अर्थ- जे माणस मातपितानी सेवा करे छे, ते माणस आ जगतमां कृतज्ञ छे, तथा ते पोताना धर्मगुरुने पूजनारो छे, तथा ते शुद्धधर्मने भजनारो छे.

एवी रीते पचीशमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

षड्विंशतितमाष्टकं प्रारभ्यते.

हवे अहीं वादी शंका करतो थको कहे छे के, तीर्थंकरनुं दान संख्यावालुं छे, माटे तेने महत्वपणुं केम कहेवाय ? केम के, महाननुं दान पण महान होवुं जोइयें. ते बाबत देखाडतो थको हवे वादी कहे छे.

जगद्गुरोर्महादानं, संख्यावच्चेत्यसंगतम् ॥
शतानि त्रीणिकोटीनां,सूत्रमित्यादिचोदितम् ॥१॥

अर्थ- जगतना गुरुनुं (तीर्थंकरनुं) दान संख्यावालुं छे, माटे तेने महादान कहेवुं, ते अनुचित छे; केम के, ते दान त्रणसें क्रोड इत्यादि सूत्रमां कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ- (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

बुद्धनुं महादान छे, एम कहेतो थको हजु वादीज कहे छे.

अन्यैस्त्वसंख्यमन्येषां, स्वतंत्रेषूपवर्ण्यते ॥
तत्तदेवेह तद्युक्तं, महच्छब्दोपपत्तितः ॥ २ ॥

अर्थ –बीजा एटले बौद्ध लोको, पोताना बोधिसत्वोनुं दान, पोताना शास्त्रमां असंख्यातुं कहे छे; एवी रीते " महत्" शब्द-नी उपपत्तिथी, तेनुं ते दान युक्त छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) तेथी शुं ? ते हवे कहे छे.

ततो महानुभावत्वा, त्तेषामेवेह युक्तिमत् ॥
जगद्गुरुत्वमखिलं, सर्वं हि महतां महत् ॥ ३ ॥

अर्थ –ते महादानना योगथी, तेउनेज सघलुं जगतनुं गुरुपणुं, युक्तिवालुं छे, केम के, महानोनुं सघलुं कार्य महानज होय छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते पूर्वपक्षने उपसंहरता थका कहे छे.

एवमाहेह सूत्रार्थं, न्यायतोऽनवधारयन् ॥
कश्चिन्मोहात्ततस्तस्य, न्यायलेशोऽत्रदर्श्यते ॥४॥

अर्थ– एवी रीते कोइक बौद्ध, मूढताथी, सूत्रना अर्थने न्यायथी नहीं जाणीने कहे छे; माटे तेने हवे तेमां न्यायनो लेश देखाडाय छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे तेनाज प्रतिपादन माटे कहे छे.

महादानं हि संख्याव, दर्थ्यभावाज्जगद्गुरोः ॥
सिद्धं वरवरिकात, स्तस्याः सूत्रे विधानतः ॥५॥

अर्थ– याचकना अभावथी, जगद्गुरुनुं (तीर्थंकरनुं) दान

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

संख्यावालुं छे; (पण उदारताना के द्रव्यना अभावथी नहीं.) माटे तेमनुं दान वरवरिकाथी (कोइपण वरदान मागो ?) महादानज सिद्ध थाय छे; वली ते " वरवरिका " सूत्रमां पण कहेली छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते केम सिद्ध थयुं ? ते कहे छे.

तया सह कथं संख्या, युज्यते व्यभिचारतः ॥
तस्माद्यथोदितार्थं तु, संख्याग्रहणमिष्यताम् ॥६॥

अर्थ- ते वरवरिकानी साथे, व्यभिचार आववाथी दाननी संख्या केम घटी शके ? माटे उपर कहेला प्रयोजनवालुंज संख्यानुं ग्रहण जाणवुं.

हवे जे " महानुभावत्व " आदिक जे वादीए कह्युं, तेने दोषवालुं कहेता थका कहे छे.

महानुभावतापि एषा, तद्भावेन यदर्थिनः ॥
विशिष्टसुखयुक्तत्वा, त्संति प्रायेण देहिनः ॥७॥

अर्थ- महानुभावता पण तेज कहेवाय, के, ते जगद्गुरुना भावमां मागणो न होय; शामाटे के, प्रायें करीने प्राणीउं विशिष्ट सुखें करीने युक्त होय छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

तथा,

धर्मोद्यताश्च तद्योगा, त्तदा ते तत्त्वदर्शिनः ॥
महन्महत्त्वमस्यैव, मयमेव जगद्गुरुः ॥ ८ ॥

अर्थ- ते जगद्गुरुपणाना संबंधथी, तेउं कुशल अनुष्ठानोमां उद्यमवंत होय छे, तथा ते वखते तेउं तत्वने जानारा होय छे;

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

माटे एवा जिनेश्वर प्रभुनेज महन्महत्व घटी शके छे, अने तेज जगतना पण गुरु छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

एवी रीते छवीशमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

सप्तविंशतितमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते उपर जगद्गुरुनुं महादान कह्युं, पण ते युक्त नथी, एवी रीते परमतने देखाडता थका हवे कहे छे.

कश्चिदाहास्यदानेन, कश्चार्थः प्रसिध्यति ॥
मोक्षगामी ध्रुवं ह्येष, यतस्तेनैव जन्मना ॥ १ ॥

अर्थ- कोइक एम कहे के, तेना दानथी कयो पुरुषार्थ सिद्ध थवानो छे, केम के, ते तो तेज जन्में करीने खरेखर मोक्षगामी छे.

टीकानो भावार्थ- (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे तेनो उत्तर आपे छे.

उच्यते कल्पएवास्य, तीर्थकृन्नामकर्मणः ॥
उदयात्सर्वसत्त्वानां, हित एव प्रवर्तते ॥

अर्थ- तीर्थंकर प्रभुनो ते आचारज कहेवाय छे; केम के, तीर्थंकरनामकर्मना उदयथी ते सघला प्राणीउना हितमांज प्रवर्ते छे

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे बीजो परिहार कहे छे.

धर्मांगख्यापनार्थं च, दानस्यापि महामतिः ॥
अवस्थौचित्ययोगेन, सर्वस्यैवानुकंपया ॥ २ ॥

अर्थ- दानने, धर्मना एक अंगरूप कहेवामाटे, महाबोधवाला एवा प्रभुए, अवस्थाना उचितपणाना योगथी अथवा सर्वनी अनुकंपायें करीने, दान दीधुं छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ते दान धर्मनुं अंगज छे, ते देखाडवा माटे हवे कहे छे.

शुभाशयकरं ह्येत, दाग्रहच्छेदकारि च ॥
सदभ्युदयसारांग, मनुकंपाप्रसूति च॥ ४ ॥

अर्थ– ते दान, (चित्तना) शुभ आशयने करनारुं, तथा ममतानो नाश करनारुं, अने उत्तम अभ्युदयनुं उत्तम कारण, तथा दयाने उत्पन्न करनारूं छे.

मुनिए पण उचित दान देवुं, एवुं दृष्टांतथी देखाडता थका हवे कहे छे.

ज्ञापकं चात्रभगवान्, निष्क्रांतोऽपि द्विजन्मने ॥
देवदूष्यं ददद्धीमा, ननुकंपाविशेषतः ॥ ५ ॥

अर्थ– अहीं ते दृष्टांत जाणवुं के, महाज्ञानी एवा भगवान श्री वीरप्रभुए दीक्षा लीधा पछी पण, अनुकंपाथी ब्राह्मणने देव-दूष्य वस्त्र आप्युं छे.

टीकानो भावार्थ– श्री वीरप्रभुए एक वर्षसुधि प्राणीउने वांछित दान आप्युं, तथा पछी दीक्षा लइने, ज्ञातवनखंडमां आव्या; ते दान वखते भगवानना पितानो मित्र कोइ ब्राह्मण देशांतर गयो हतो; पण त्यां तेने कंइ नहीं मलवाथी पाछो क्षीण थयो थको पोताने घेर आव्यो; त्यारे तेनी स्त्रीए तेने कह्युं के, भगवाने सघला प्राणीउने इच्छित दान दइने दीक्षा लीधी; अने ते वखते तुं तो तारा दुर्भाग्यथी देशांतर गयो हतो; माटे हवे तुरत भगवान पासे जइने कंइक याचना कर? केमके, हजु पण ते अनुकंपावान प्रभु तने कंइक आपशे. पछी ते ब्राह्मण प्रभुपासे आवीने याचना करवा लाग्यो; त्यारे भगवाने पण तेनापर दया लावीने पोतानी पासेनुं अरधुं देवदुष्य वस्त्र आप्युं.

इत्थमाशयभेदेन, नातोऽधिकरणं मतम् ॥
अपि त्वन्यगुणस्थानं, गुणांतरनिबंधनम् ॥ ६ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ-एवी रीते आशयना जेदें करीने ते असंयत दानथी, अधिकरण मानेलुं नथी; केमके, अन्य गुणस्थानक गुणांतरनुं कारण छे.

टीकानो जावार्थ- (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

ये तु दानं प्रशंसंती, त्यादिसूत्रं तुयत्स्मृतम् ॥
अवस्थाजेदविषयं, दृष्टव्यं तन्महात्मजिः ॥७॥

अर्थ-"जे दाननी प्रशंसा करे छे" इत्यादिक जे सूयगडांगमां कहेलुं छे, ते महात्मा पुरुषोए अवस्थाजेदना विषयवालुं जाणवुं.

टीकानो जावार्थ- (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

एवी रीते प्रसंगोपात्त वर्णन कर्युं, हवे चालती वातने जोडवा माटे कहे छे.

एवं नकश्चिदस्यार्थ, स्तत्वतोऽस्मात्प्रसिद्ध्यति ॥
अपूर्वःकिंतुतत्पूर्व, मेवंकर्मप्रहीयते ॥ ८ ॥

अर्थ- एवी रीते आचारपूर्वक दान देवाथी, परमार्थे करीने, तीर्थंकरनो कोइ पण जमदो पुरुषार्थ सिद्ध थतो नथी; पण तेथी तीर्थंकरपणाना निमित्तरूप एवुं कर्म नाश थाय छे.

एवी रीते सत्तावीशमा अष्टकनुं विवरण समाप्त थयुं.

अष्टविंशततिमाष्टकं प्रारज्यते.

हवे प्रजुना राज्यादिक दानमां परमतनी अपेक्षायें दूषण देखाडता थका, कहे छे.

अन्यस्त्वाहास्य राज्यादि, प्रदाने दोषएवनु ॥
महाधिकरणत्वेन, तत्वमार्गेऽविचक्षणः ॥ १ ॥

अर्थ- तत्वमार्गने नहीं जाणनारो एवो कोइक वादी एम कहे छे, के, दुर्गतिना हेतुरूप एवी क्रियायें करीने, तीर्थंकरनुं राज्य आदिकनुं जे दान, तेमां दोषज छे.

टीकानो जावार्थ- (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे तेनो आचार्य महाराज उत्तर आपे छे.

अप्रदाने हि राज्यस्य, नायकाभावतो जनाः ॥
मिथो वैकालदोषेण, मर्यादाभेदकारिणः ॥ २ ॥
विनश्यंत्यधिकं यस्मा, दिहलोके परत्र च ॥
शक्तौ सत्यामुपेक्षा च, युज्यते न महात्मनः ॥३॥
तस्मात्तदुपकाराय, तत्प्रदानं गुणावहम् ॥
परार्थदीक्षितस्यास्य, विशेषेण जगद्गुरोः ॥ ४ ॥

अर्थ– जो भगवान राज्य सोंपी न जाय, तो नायकना अभावथी माणसो, कालना दोषथी मांहों मांहें पोतानी मर्यादानो भंग करनारा थाय; अने एवी रीते आ लोक अने परलोकमां तेमनो अधिक विनाश थाय; अने वली पोतानी शक्ति छतां महात्माने उपेक्षा करवी, ते युक्त कहेवाय नहीं; माटे तेउना उपकारने अर्थे, ते राज्य सोंपी आपवुं, ते उत्तम छे; अने तेमां पण परने अर्थे जेणे दीक्षा लीधी छे, एवा जगतना गुरु तीर्थंकर महाराजने तो तेम करवुं, विशेषें करीने युक्त छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे अहीं कोइ वादी एवी शंका करे के, भगवाने जे विवाह आदिक व्यवहार देखाड्यो, ते दोषणवालुं छे, तेने माटे हवे तेने कहे छे.

एवं विवाहधर्मादौ, तथा शिल्पनिरूपणे ॥
न दोषोल्लुंत्तमं पुण्य, मिहमेव विपच्यते ॥ ५ ॥

अर्थ– एवी रीते विवाह अने राज्य धर्मादिकमां, तथा कलाउं शिखववामां, तीर्थंकरने दोष नथी; केम के, तीर्थंकरनामकर्मरूपी जे उत्तम पुण्य, ते तेवीज रीते विपाकने पामे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ- (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

किंचेहाधिकदोषेभ्यः, सत्वानां रक्षणं तु यत् ॥
उपकारस्तदेवेषां, प्रवृत्त्यंगं तथास्य च ॥ ६ ॥

अर्थ- वली ते राज्य आदिक सोंपवामां अधिक दोषोथी, मुमुक्षु प्राणीओनुं रक्षण थाय छे; माटे एवी रीते, तेवा प्राणीओनो जे उपकार करवो, तेज तेमनी प्रवृत्तिनुं अंग छे.

टीकानो भावार्थ- (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे कहेला अर्थने दृष्टांतथी समर्थन करता थका कहे छे.

नागादेरक्षणं यद्वद्, गर्तादेराकर्षणेन तु ॥
कुर्वन्नदोषवांस्तद्वद्, अन्यथा संभवादयम् ॥ ७ ॥

अर्थ- जेम खाडा आदिकमां पडिने पण नाग (हाथी) आदिकथी रक्षण कराय छे, तेवी रीते उपकार करता थका प्रभु निर्दोषी छे; केम के, तेम कर्याविना उपकार थई शकतो नथी.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

इत्थं चैतदिहेष्टव्य, मन्यथा देशनाप्यलम् ॥
कुधर्मादिनिमित्तत्वा, द्दोषायैव प्रसज्यते ॥ ८ ॥

अर्थ- एवी रीते, ते राज्यप्रदान आदिक जाणी लेवुं; जो एम न मानीयें तो तेमनी देशना पण, कुधर्म आदिकना निमित्तपणाथी अतिशयें करीने दोषने माटेज थाय ! ! !

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

अवी रीते अठावीशमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

एकोनत्रिंशतितमाष्टकं प्रारभ्यते.

राज्यादिकना दानपूर्वक प्रभुए सामायिक अंगीकार करेली छे, माटे हवे तेनुं स्वरूप निरूपण करवा माटे कहे छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

सामायिकं च मोक्षांगं, परं सर्वज्ञभाषितम् ॥
वासीचंदनकल्पाना, मुत्तमेतन्महात्मनाम् ॥१॥

अर्थ– वांसला प्रते चंदनतुल्य, एवा महात्माउने माटे, सर्वज्ञ प्रभुए कहेलुं एवुं सामायिक उत्कृष्टुं मोक्षनुं अंग कहेलुं छे.

टीकानो भावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते सामायिकनुं स्वरूपथी वर्णन करता थका कहे छे.

निरवद्यमिदं ज्ञेय, मेकांतेनैव तत्वतः ॥
कुशलाशयरूपत्वात्सर्वयोगविशुद्धितः ॥ २ ॥

अर्थ– ते सामायिक, उत्तम आशय रूप होवाथी, तथा सघला मन, वचन, अने कायाना योगनी शुद्धिथी, परमार्थे करीने एकांतथीज निरवद्य जाणवुं.

टीकानो भावार्थ– (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे बौद्धे अंगीकार करेला सामायिकना दूषणमाटे कहे छे.

यत्पुनः कुशलं चित्तं, लोकदृष्टया व्यवस्थितम् ॥
तत्तथौदार्ययोगेऽपि, चिंत्यमानं न तादृशम् ॥३॥

अर्थ– पण जे लोकदृष्टिथी कुशल चित्त रहेलुं छे, ते, तेवा प्रकारनी उदारतानो योग होते उते पण, चिंतवन करातुं थकुं, शुद्ध सामायिक सरखुं कहेवाय नहीं.

हवे ते बुद्धे कल्पेलुं कुशल चित्त देखाडता थका कहे छे.

मय्येवनिपतत्वेत, ज्जगदुश्चरितं यथा ॥
मत्सुचरितयोगाच्च, मुक्तिः स्यात्सर्वदेहिनाम्॥४॥

अर्थ– बुद्ध कहे छे के, जगतनुं आ दुश्चरित्र मारामांज आवीने पडो ? के जेथी करीने मारा उत्तम चरित्रना योगथी सघला प्राणीउने मोक्ष थाय.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

एवी रीतनुं उदारतायें करीने युक्त एवुं पण चित्त, सामायिक सरखुं केम नथी ? तेने माटे हवे कहे छे.

असंभवीदं यद्वस्तु, बुद्धानांनिर्वृत्तिश्रुतेः ॥
संभवित्वेत्वियंनस्या, त्तत्रैकस्याप्यनिर्वृतौ ॥ ५ ॥

अर्थ– आ बाबत असंभवित छे, केम के, बुद्धोनी निवृत्ति कहेली छे; अने कदाच ते बाबतनुं संभवपणुं मानीयें, तो, जगतोमां एकनी पण निवृत्ति न होते छते ते बुद्धनी निवृत्ति न संभवे; अर्थात् बुद्धे ज्यारे जगतनुं दुश्चरित्र लीधुं, त्यारे तेने मोक्ष शी रीते घटी शके ?

टीकानो भावार्थ–(उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

एवी रीते ते चित्त ज्यारे सामायिक सरखुं नथी, तो ते केवुं छे ? ते हवे कहे छे.

तदेवं चिंतनं न्याया, त्तत्वतो मोहसंगतम् ॥
साध्ववस्थांतरे ज्ञेयं, बोध्यादेःप्रार्थनादिवत् ॥६॥

अर्थ– तेथी करीने, एवी रीतनुं जे चिंतवन, ते न्यायथी अने तत्वथी मोहयुक्त छे; अने तेवी रीतनुं चिंतवन, बोधिबीज आदिकनी प्रार्थनानी पेठे, अवस्थांतरमां एटले सराग अवस्थामां शोभन जाणवुं.

जो के व्याघ्रादिकने पोतानुं मांस देवा आदिकमां कुशल चित्त परमतवालो वादी माने छे पण सामायिकनी अपेक्षाथी अशोभन छे, एवुं देखाडता थका हवे कहे छे.

अपकारिणि सद्बुद्धि, र्विशिष्टार्थप्रसाधनात् ॥
आत्मंभरित्वपिशुना, तदपायानपेक्षिणी ॥ ७ ॥

अर्थ– मोक्षरूपी उत्तम पुरुषार्थना साधनथी, अपकार (नुकशान) करनार एवा व्याघ्रादिकमां जे शोभन बुद्धि वापरवी,

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

ते फक्त आपपेटभरापणाने सूचवनारी, तथा ते व्याघ्रादिकोनी दुर्गति आदिकनी अपेक्षावाली छे.

हवे चालती बाबतने संपूर्ण करता थका कहे छे.

एवंसामायिकादन्य, दवस्थांतरभङ्गकम् ॥
स्याच्चित्तं तत्तु संशुद्धे, ज्ञेयमेकांतभद्रकम् ॥ ८ ॥

अर्थ– एवी रीते सामायिकथी जुदी रीतनुं जे चित्त, ते अवस्थांतरमां भङ्गक होय, अने सामायिक तो, समस्त दोषना वियोगथी एकांत शोभनिक जाणवुं.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

एवी रीते उगणत्रीशमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

त्रिंशतितमाष्टकं प्रारभ्यते.

एवी रीते उपर सामायिकने एकांत भद्र कह्युं; हवे ते केवुं होय? ते कहे छे.

सामायिकविशुद्धात्मा, सर्वथा घातिकर्मणः ॥
क्षयात्केवलमाप्नोति, लोकालोकप्रकाशकम् ॥१॥

अर्थ–सामायिकें करीने शुद्ध छे, आत्मा जेनो एवो प्राणी, सर्वथा प्रकारे घातिकर्मोना क्षयथी, लोकालोकने प्रकाश करनारा एवा केवलज्ञानने पामे छे.

हवे ते भावता थका कहे छे.

ज्ञाने तपसि चारित्रे, सत्येवास्योपजायते ॥
विशुद्धिस्तदंतस्तस्य, तथाप्राप्तिरिहेष्यते ॥ २ ॥

अर्थ– ज्ञान, तप, अने चारित्र, होते उतेज आत्माने विशुद्धि थाय छे; अने तेथी तेवी रीते केवलज्ञाननी प्राप्ति थाय छे.

टीकानो भावार्थ– ज्ञान एटले ज्ञेय वस्तुने प्रकाश करवामां दीपक समान एवुं श्रुत आदिक, उपलक्षणथी सम्यक्त्व पण

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

जाणी लेवुं; केम के, ते सम्यक्त्वविनानुं ज्ञान पण अज्ञानज छे; तथा तप एटले जुना कर्मरूपी कचराने शोधनार एवुं अनशनादिक तप; तथा चारित्र एटले नवा कर्मरूपी रजने निवारण करनारूं संयम; ते त्रणे होते छते आत्मानी शुद्धि थाय छे; ते शुद्धि केवी ? तो के घातिकर्मरूपी मलने शुद्ध करनारी जाणवी. अने तेथी करीने आत्माने केवलज्ञाननी प्राप्ति थाय छे.

हवे ते केवलज्ञान केवुं ? ते कहे छे.

स्वरूपमात्मनोह्येतत्, किंत्वनादिमलावृतम् ॥
जात्यरत्नांशुवत्तस्य, क्षयात्स्यात्तदुपायतः ॥ ३ ॥

अर्थ– ए केवलज्ञान खरेखर आत्मानुं स्वरूप छे; पण ते अनादिकालना ज्ञानावरणादिक कर्मरूपी मलथी आछादित थएलुं छे; पण उत्तम रत्ननां किरणोनी पेठे, तेनो कर्मरूपी मल निकली जवाथी, तथा सामायिकना अभ्यासरूप तेना उपायथी, ते केवलज्ञान प्रगट थाय छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

अहीं कोई शंका करे के, अरूपपणामां पण आ केवलज्ञान, लोकालोकने प्रकाश करनारुं केम कहेवाय ? तेने माटे हवे तेने कहे छे.

आत्मनस्तत्स्वभावत्वा, ल्लोकालोकप्रकाशकम् ॥
अतएवतदुत्पत्ति, समयेऽपि यथोदितम् ॥ ४ ॥

अर्थ– आत्मानुं ते स्वभावपणुं होवाथी, ते ज्ञान लोकालोकने प्रकाश करनारूं छे; अने तेथीज उत्पत्ति वखते पण, ते सर्व वस्तुओने एकीहारे प्रकाश करनारूं छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

आत्मस्थमात्मधर्मत्वा, त्संवित्त्या चैव मिष्यते ॥
गमनादेरयोगेन, नान्यथा तत्त्वमस्य तु ॥ ४ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ– वली ते केवलज्ञान आत्मधर्मरूप होवाथी, स्वसंवेद-नथी आत्मामां रहेलुं जणाय छे; वली ते गमनादिकना अयोग-थी थाय छे; अने गमनादिकना सद्भाववालुं ते केवलज्ञानपणुं होइ शकतुं नथी.

टीकानो जावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ज्यारे ते केवलज्ञान आत्माना स्वरूपवालुंज छे, त्यारे तेने चंद्रादिकनी प्रजा सरखुं केम कहे छे? त्यारे तेने हवे उत्तर कहे छे.

यच्च चंद्रप्रजाद्यत्र, ज्ञातं तद्ज्ञातमात्रकम् ॥
प्रजापुद्गलरूपाय, त्तद्धर्मो नोपपद्यते ॥ ५ ॥ ६ ॥

अर्थ– आ केवलज्ञानना स्वरूपमां चंद्रप्रजा आदिकनुं जे दृष्टांत छे, ते प्रकाशमात्रना साधर्म्यथी फक्त दृष्टांतज छे; केमके प्रजा छे ते, पुद्गलरूप छे; माटे ते चंद्रादिकना पर्यायवाली घटी शकती नथी.

टीकानो जावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हजु पण तेनुं ज्ञातमात्रपणुं समर्थन करता थका कहे छे.

अतः सर्वगताजास, मप्येतन्नयदन्यथा ॥
युज्यते तेन सन्न्याया, त्संवित्त्यादोपिजाव्यताम् ७

अर्थ–ए चंद्रप्रजाना दृष्टांतथी सर्व वस्तुउमां प्राप्त थएलो छे आजास जेनो, एवुं केवलज्ञान पण घटी शकतुं नथी; केमके अ-न्यथा प्रकारे, एटले चंद्रप्रजाना दृष्टांतना सर्व साधर्म्यपणाना ज्ञानथी, घटे छे; अने तेथी उपर कहेला उत्तम न्यायथी, अने स्वसंवेदनथी ते ज्ञातमात्र पण जाणी लेवुं.

पूर्वे कहेलुं छे, स्वरूप जेनुं, एवा केवलज्ञाननुं वर्णन करता थका हवे कहे छे.

नाद्रव्योऽस्तिगुणोऽलोके, न धर्मांतौविज्रुर्नच ॥
आत्मातद्गमनाद्यस्य, नास्तु तस्माद्यथोदितम्॥७॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ–द्रव्यविनानो गुण नथी; अने अलोकमां धर्मास्तिकाय तथा अंत नथी; वली आत्मा सर्वव्यापी पण नथी;ते कारणथी आ केवलज्ञानने गमनादिक नथी; माटे केवलज्ञान आत्मामांज रहलुं छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

एवी रीते त्रिशमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

एकत्रिंशतितमाष्टकं प्रारभ्यते.

अहीं कोई शंका करे के, भगवानने ज्यारे केवलज्ञान थयुं, त्यारे तो ते कृतार्थ थया; पछी तेने धर्मदेशना करवानी शी जरूर छे ? तेने माटे हवे तेने कहे छे.

वीतरागोऽपि सद्वेद्य, तीर्थकृन्नामकर्मणः ॥
उदयेन तथा धर्म, देशनायां प्रवर्तते ॥ १ ॥

अर्थ– भगवान वीतराग छे, तो पण शोभन तीर्थकृत् नामकर्मना उदयथी, ते प्रकारें करीने भगवान धर्मदेशनामां प्रवर्ते छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते कर्मनुं स्वरूपज कहे छे.

वरबोधित आरभ्य, परार्थाद्यतएव हि ॥
तथाविधं समादत्ते, कर्मस्फीताशयः पुमान् ॥२॥

अर्थ-- सम्यग्दर्शननी प्राप्तिथी मांडीने, परना कार्यमां उद्यमवंत थएलो, तथा उदार आशयवालो एवो पुरुष, तेवी रीतनां कर्मने बांधे छे.

टीकानो भावार्थ– (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

तेथी शुं? ते हवे कहे छे.

यावत्संतिष्ठते तस्य, तत्तावत्संप्रवर्तते ॥
तत्स्वभावत्वतो धर्म, देशनायां जगद्गुरुः ॥ ३ ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अर्थ– ज्यांसुधी तें तीर्थंकरने, ते तीर्थकृत् नामकर्म, रहे छे, त्यांसुधी ते ते जगतना गुरु एवा भगवान् धर्मदेशनामां प्रवर्तें छे? केम के, ते कर्मनो तेवो स्वभाव छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

जगद्गुरुना कारणरूप एवा तेमना वचननुं स्वरूप प्रगट करता थका हवे कहे छे.

वचनं चैकमप्यस्य, हितं भिन्नार्थगोचरं ॥
भूयसामपिसत्वानां, प्रतिपत्तिं करोत्यलम् ॥ ४ ॥

अर्थ– ते जगद्गुरुनुं एक पण वचन, घणां प्राणीउंनी पण, हितकारी, अने जुदा जुदा अर्थवाली, एवी प्रतिपत्तिने अतिशयें करीने करे छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते वात केम संभवे? तेने माटे कहे छे.

अचिंत्यपुण्यसंभार, सामर्थ्यादेतदीदृशम् ॥
तथाचोत्कृष्टपुण्यानां, नास्त्यसाध्यं जगत्त्रये ॥ ५ ॥

अर्थ– अचिंत्यपुण्यना संभारना समर्थनपणाथी तीर्थंकरमहाराजनुं तेवा अतिशयवालुं वचन छे; केमके, जेउंनां पुण्यो उत्कृष्ट होय छे, तेउंने आ त्रणे जगतमां कंइं पण असाध्य होतुं नथी.

अहीं कोइ शंका करे के, प्रभुनुं वचन ज्यारे प्राणीउंना भिन्नार्थोने पण जणावी आपे छे, त्यारे अभव्यो प्रते पण तेनी असर केम थती नथी? तेने माटे हवे तेने कहे छे.

अभव्येषु च भूतार्था, यदसौ नोपपद्यते ॥
तत्तेषामेवदौर्गुण्य, ज्ञेयंभगवतो नतु ॥ ६॥

अर्थ– अभव्योन विषे ते देशना जीवादिक तत्वोने जणावनारी जे नथी थती, तेमां ते अभव्योनुंज दुर्गुणपणुं छे; पण तेमां भगवाननो कंइं पण वांक नथी.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)
हवे तेज अर्थने दृष्टांतथी समर्थन करता थका कहे छे.

दृष्टश्चाभ्युदयेभानोः, प्रकृत्या क्लीष्टकर्मणाम् ॥
अप्रकाशोह्युलूकानां, तद्वदत्रापि भाव्यताम् ॥७॥

अर्थ- सूर्यनो उदय होते छते, प्रकृतिथीज क्लिष्ट कर्मोवाला एवा घुवडोने प्रकाश नहीं थतो, जणाएलो छे; तेनी पेठे अहीं पण जाणी लेवुं.

टीकानो भावार्थ-- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)
हवे प्रभुनी देशनानुंज स्वरूप कहे छे.

इयं च निश्चयादज्ञेया, तथानंदाय देहिनाम् ॥
तदात्वेवर्तमानेपि, भव्यानां शुद्धचेतसाम् ॥८॥

अर्थ- प्रभुनी ते देशना निश्चयें करीने ते कालने विषे, वणिग्वृद्धदासीना उदाहरणें करीने, प्राणीउंना आनंद माटे थइ छे; अने वर्तमान कालमां पण शुद्ध चित्तवाला एवा भव्योना आनंद माटे थाय छे.

टीकानो भावार्थ-- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)
एवी रीते एकत्रीशमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

द्वात्रिंशत्तमाष्टकं प्रारभ्यते.

हवे सकल कर्मोना क्षयथी जे थाय छे ते देखाडवा माटे कहे छे.

कृत्स्नकर्मक्षयान्मोक्षो, जन्ममृत्यवादिवर्जितः ॥
सर्वबाधाविनिर्मुक्त, एकांतसुखसंगतः ॥१॥

अर्थ- सघला ज्ञानावरणादिक आठे कर्मोना क्षयथी, जन्म अने मृत्यु आदिकथी रहित, तथा सर्व आपदाउंविनानो, अने एकांत सुखना संगमवालो मोक्ष थाय छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

हवे परम पदनुं स्वरूप देखाडता थका कहे छे.

यन्न दुःखेन संभिन्नं, न च भ्रष्टमनंतरम् ॥
अभिलाषापनीतं य, त्तद्ज्ञेयं परमं पदम् ॥ २ ॥

अर्थ– जे दुःखथी मिश्रित नथी, तथा जे क्षीण थतुं नथी, तथा जे आंतराविनानुं छे, तथा जे इच्छाउंथी रहित छे, तेने परमपद जाणवुं.

टीकानो भावार्थ– (श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

मोक्ष एकांतसुखना संगमवालो छे, एम उपर कह्युं, तेमां परनी विप्रतिपत्ति देखाडता थका हवे कहे छे.

कश्चिदाहान्नपानादि, भोगाभावादसंगतम् ॥
सुखं वै सिद्धिनाथानां, पृष्टव्यः स पुमानिदम् ॥३॥

अर्थ– (पारमार्थिक सुखना स्वरूपने नहीं जाणनारो,) एवो कोइक पुरुष अहीं एम कहे के, मोक्षे गएलाउंने तो, त्यां अन्न, पाणी, पुष्प, स्त्री आदिकना भोगोनो अभाव होवाथी, तेउंने सुख घटी शकतुं नथी; (त्यारे आचार्य महाराज कहे छे के,) तेवा पुरुषने नीचेप्रमाणे पूछवुं.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे ते पूछवानुं कहे छे.

किं फलोऽन्नादिसंभोगो, बुभुक्षादिनिवृत्तये ॥
तन्निवृत्तेः फलंकिंस्या,त्स्वास्थ्यं तेषांतुतत्सदा॥४॥

अर्थ– अन्नादिकनो जे संभोग, ते शुं फलवालो छे ? त्यारे ते वादी एम कहे के, क्षुधा आदिकनी निवृत्तिने माटे छे; त्यारे वली आचार्य महाराज तेने पूछे छे के, ते क्षुधा आदिकनी निवृत्तिनुं शुं फल छे ? त्यारे वली वादी एम कहे के, तेनुं फल स्वस्थता छे; त्यारे वली आचार्य महाराज तेने कहे छे के, ते स्वस्थता तो ते सिद्धोने हमेशनीज छे.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) हवे तेज अर्थने बीजा भेदें करीने कहे छे.

अस्वस्थस्यैव भैषज्यं, स्वस्थस्य तु न दीयते ॥
अवाप्तस्वास्थ्यकोटीनां, भोगोऽन्नादेरपार्थकः ॥५॥

अर्थ- रोगीनेज औषध देवाय छे, पण निरोगीने देवातुं नथी; माटे एवी रीते प्राप्त थएल छे स्वस्थतानी कोटी जेउने, एवा सिद्धोने अन्नादिकनो परिभोग अनर्थक छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

अकिंचित्करकंक्षेयं, मोहाभावाऽताद्यपि ॥
तेषां कंडूाद्यभावेन, हंतकंडूयनादिवत् ॥ ६ ॥

अर्थ- पुंवेदादिक मोहनीयना अभावथी रतादिक पण ते सिद्धोने निष्फल जाणवुं; केम के, खर्ज आदिकना अभावथी, खर्ज करवानुं पण निरर्थक छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

हवे सिद्धना सुखनुं स्वरूप कहे छे.

अपरायत्तमौत्सुक्य, रहितं निष्प्रतिक्रियम् ॥
सुखं स्वाभाविकं तत्र, नित्यं भयविवर्जितम् ॥७॥

अर्थ- सिद्धोनुं सुख स्वाधिन, तथा विषयनी आकांक्षाविनानुं, तथा प्रतिक्रियाविनानुं, तथा स्वाभाविक, नित्य, अने भयें करीने रहित छे.

टीकानो भावार्थ- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.)

परमानंदरूपं तद्, गीयतेऽन्यैर्विचक्षणैः ॥
इत्थं सकलकल्याण, रूपत्वात्सांप्रतं ह्यदः ॥ ८ ॥

अर्थ-- बीजा विचक्षण एवा अन्यदर्शनीओ ते सुखने पर-

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

मानंदरूप माने छे; एवी रीते ते सुख सकल कल्याणरूप होवाथी युक्त छे.

टीकानो भावार्थ– (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) हवे ते कोने जाणवुं? ते कहे छे.

संवेद्यं योगिनामेत, दन्येषांश्रुतिगोचरः ॥
उपमाभावतोव्यक्त, मभिधातुं न शक्यते ॥९॥

अर्थ– ते सुख केवलीज जाणी शके तेवुं छे, अने बीजाओने ते कर्णगोचर छे; अने वली उपमाविना प्रगट कहेवाने पण ते शक्य नथी.

टीकानो भावार्थ-- (उपरना श्लोकना अर्थने मलतोज छे.) हवे आ ग्रंथनी समाप्तिने सूचनारो श्लोक कहे छे.

अष्टकाख्यं प्रकरणं, कृत्वायत्पुण्यमर्जितम् ॥
विरहात्तेन पापस्य, भवंतु सुखिनो जनाः ॥१०॥

अर्थ– आ अष्टक नामनुं प्रकरण करीने जे पुण्य उपार्जन करेलुं छे, तेथी पापना विरहथी लोको सुखी थाओ.

टीकानो भावार्थ– आ श्लोकमां जे " विरह " शब्द मुकेलो छे,.तेथी आ मूल ग्रंथ हरिभद्रसूरि महाराजे बनावेलो छे, एम प्रत्यक्ष जणाय छे, केमके हरिभद्रसूरि महाराजनो " विरहांक " छे एवी रीते बत्रीशमा अष्टकनुं विवरण संपूर्ण थयुं.

प्रशस्तिः

जिनेश्वरानुग्रहतोऽष्टकानां ॥
विविच्य गंभीरमपीदमर्थम् ॥
अवाप्यसम्यक्त्वमपेतरेकं ॥
सदैवलोकास्तरणेयतध्वम् ॥ १ ॥
सूरेः श्रीवर्धमानस्य, निःसंवरिणः सदा ॥
हारिचारित्रपात्रस्य, श्रीचंद्रकुलभूषिणः ॥ २ ॥
पादांभोजद्विरेफेण, श्रीजिनेश्वरसूरिणा ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

अष्टकानां कृतावृत्तिः, सत्वानुग्रहहेतवे ॥ ३ ॥
समेमानाधिकेऽशीत्या, सहस्रे विक्रमाद्गते ॥
श्रीज्ञावालिपुरे रम्ये, वृत्तिरेषासमापिता ॥ ४ ॥

एवी रीते आ अष्टकजीनुं गुजराती भाषांतर जामनगरनिवासि पंडित श्रावक हीरालाल वि० हंसराजे कर्युं छे, तेमां प्रमादथी के मति दोषथी जे कंइं विपरीत लखायुं होय, ते "मिच्छामि दुक्कडं" तथा ते सुज्ञ जनोए कृपा करी सुधारीने वांचवुं; केम के.

गच्छतः स्खलनं क्वापि, भवत्येव प्रमादतः ॥
हसंति दुर्जनास्तत्र, समादधति सज्जनाः ॥ १ ॥

अर्थ– मार्गे चालतां थकां प्राणीने स्खलना तो क्यांक पण थायज छे, पण त्यां दुर्जनोज हांसी करे छे, अने सज्जनो तो तेने सारी रीते उघाडीने बेठो करे छे.

हवे भाषांतर कर्ता पंडित हीरालाल समाप्तिमंगलमाटे पोताना गुरु श्री चारित्रविजयजी महाराजनी स्तुति करे छे.

लब्ध्वा यदीयचरणांबुजतारसारं ॥
स्वादच्छटाधरितदिव्यसुधासमूहम् ॥
संसारकाननतटेह्यटतालिनेव ॥
पीतोमया प्रवरबोधरसप्रवाहः ॥ १ ॥
वंदे मम गुरुं तंच, चारित्रविजयाह्वयम् ॥
परोपकारिणां धुर्यं, दत्तानंदकदंबकम् ॥२॥ युग्मम् ॥

हीनपुण्या न पश्यंति, रागांधास्तत्वसंस्थितिम् ॥
लाभेऽलाभफलं चैव, लभंते ते नराधमाः ॥ १ ॥

इति श्री जिनेश्वराचार्यकृतातच्छिष्यश्रीमदभयदेवसूरिप्रतिसंस्कृताष्टकवृत्तिः समाप्ता श्रीरस्तु ॥

समाप्तोऽयं ग्रंथः गुरु श्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org

जाहेर खबर.

सर्वे जैनबंधुओने मालम थाय जे आमरा तरफथी हालमां नीचेना नवा अपूर्व जैनी ग्रंथो, गुजराती भाषांतर साथे छपावीने पाकां पुठांथी बांधी बहार पडवामां आव्या छे.

योगशास्त्र.– (कर्ता श्री हेमचंद्राचार्य) किम्मत रु. ३–४–०
सामुद्रिक शास्त्र.(कर्ता श्री भद्रबाहुस्वामि)किम्मत रु. १–०–०
शुकनशास्त्र.– (कर्ता श्री जिनदत्तसूरि) किम्मत रु. ०–६–०
प्रतिष्ठाकल्प. (कर्ता श्री सकलचंद्रजी) किम्मत रु.०–६–०
जलजात्रादिविधि.–(कर्ता श्री रत्नशेखरसूरि) किम्मत रु.०–६–०
अष्टकजी.–(कर्ता श्री हरिभद्रसूरि, टीकाकार श्री जिनेश्वरसूरि) किम्मत रु. १–१२–०
कल्पसूत्र.(सुखबोधिकाटीकानुं गुजराती भाषांतर चित्रोस.)३–०-०
धर्म सर्व स्वाधिकार.(कर्ता श्री जयशेखरसूरि) तथा कस्तूरिप्रकरण. (कर्ता श्री हेमविमलगणि) } किम्म.रु.०–७–०
शत्रुंजय माहात्म्य खंड पेहेलो(कर्ता श्रीधनेश्वरसूरि)कि. रु.२-४-०

नीचेनां पुस्तको गुजराती भाषांतरसहित तैयार थाय छे, अने थोडाज वखतमां छपाइ बहार पडशे.

वैराग्यकल्पलता. (कर्ता श्री यशोविजयजी उपाध्याय)
हिंगुलप्रकरण. (कर्ता श्री विनयसागरोपाध्यायजी)
जैनकुमारसंभव महाकाव्य. (कर्ता श्री जयशेखरसूरि)
भद्रबाहु संहिता.(जैननोअपूर्वज्योतिषग्रंथ)(कर्ता श्रीभद्रबाहुस्वा०
प्रभाविक चरित्र जैनधर्ममां थएला महान पुरुषोनां चरित्र)
शत्रुंजय माहात्म्य, खंड बीजो. (कर्ता श्री धनेश्वरसूरि)
मेघमालाविचार. (कर्ता श्री विजयप्रभसूरि)

शा. भीमसिंह माणेक
छे. मुंबइ, मांडवीबंदर, शाकगली.

Jain Educationa International For Personal and Private Use Only www.jainelibrary.org